

Lagrådsremiss

Internationell rättslig hjälp i brottmål: Tillträde till 2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater m.m.

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 17 februari 2005

Jens Orback

Ulf Wallentheim
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I lagrådsremissen föreslås att Sverige skall tillträda en konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan EU:s medlemsstater, ett tilläggsprotokoll till konventionen och ett avtal mellan EU och Island och Norge. Vidare lämnas förslag till den lagstiftning som behövs för att Sverige skall leva upp till de åtaganden som ett tillträde till dessa överenskommelser medför.

Konventionen, tilläggsprotokollet och avtalet med Island och Norge innehåller omfattande bestämmelser för att förbättra det internationella rättsliga samarbetet i brottmål. Svensk rätt uppfyller i stor utsträckning de krav som ställs upp i överenskommelserna. I vissa avseenden behövs emellertid kompletterande bestämmelser.

I lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål görs vissa tillägg i bestämmelserna om telefonförhör och förhör genom videokonferens, bl.a. att kravet på samtycke från den som skall höras genom videokonferens endast skall avse en tilltalad person. I samma lag föreslås en underrättelseskyldighet för åklagare om att det kan vara motiverat att vidta andra utredningsåtgärder. Bestämmelserna om användningsbegränsningar justeras till att även omfatta spontant informationsutbyte.

Tillämpningsområdet för lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar föreslås omfatta även grupper som inrättas med stöd av konventionen och avtalet med Island och Norge. I den lagen införs även grundläggande förfaranderegler om s.k. hemliga utredningar och kontrollerade leveranser. Lagen ges ett nytt namn.

Genom konventionen regleras för första gången rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Genom konventionen utvecklas detta samarbete – utöver vad som är möjligt enligt nuvarande regler i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål – mot bakgrund av utvecklingen av ny teknik, t.ex. möjligheterna att avlyssna och övervaka en person som finns i en annan stat. Vidare gör tekniken det möjligt att omedelbart överföra telemeddelanden utan att den stat som tekniskt bistår med avlyssningen behöver ta upp avlyssningen. Detta sker i stället den stat som begärt hjälp.

Mot bakgrund härav föreslås två nya former av rättslig hjälp, nämligen tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning och tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Förslaget är att bestämmelserna tas in i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Även de nuvarande reglerna om rättslig hjälp på traditionellt sätt beträffande hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning anpassas till konventionen.

Enligt tilläggsprotokollet skall en stat bistå med olika typer av bankinformation. Genom ändringar i den bank- och finansmarknadsrättsliga lagstiftning som trätt i kraft den 1 juli 2004, kan Sverige bistå med sådan information. Mot bakgrund av protokollet föreslås bestämmelser om ett straffsanktionerat meddelandeförbud för den bank eller det finansiella företag som har lämnat ut uppgifterna och för dess anställda och styrelseledamöter.

Lagändringarna föreslås, med ett undantag, träda i kraft den 1 juli 2005.

Innehållsförteckning

1	Beslut.....	6
2	Lagtext.....	7
2.1	Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100).....	7
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse	8
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1992:543) om börs- och clearingverksamhet	10
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag.....	12
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård.....	14
2.6	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument	15
2.7	Förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål	17
2.8	Förslag till lag om ändring i lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar	29
2.9	Förslag till lag om ändring i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation	31
2.10	Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar	32
2.11	Förslag till lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder.....	37
2.12	Förslag till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse	39
3	Ärendet och dess beredning.....	41
4	Internationella konventioner och överenskommelser.....	42
4.1	Äldre konventioner och överenskommelser	42
4.2	Europeiska unionen.....	42
4.3	Europarådet.....	45
5	Överenskommelsernas innehåll och förhållande till gällande rätt ..	47
5.1	2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater.....	47
5.1.1	En översikt av konventionens bestämmelser..	47
5.1.2	Administrativa förfaranden och straffrättsliga förfaranden mot en juridisk person.....	48
5.1.3	Verkställande av rättslig hjälp	50
5.1.4	Översändande och delgivning av rättegångshandlingar	50
5.1.5	Kommunikationsvägar och kommunikationsmedel.....	53
5.1.6	Informationsutbyte på eget initiativ	56
5.1.7	Återställande av olagligt förvärvade föremål ..	57
5.1.8	Tillfälligt överförande av frihetsberövade personer.....	58
5.1.9	Förhör genom videokonferens	62

5.1.10	Förhör genom telefonkonferens.....	71
5.1.11	Kontrollerade leveranser	75
5.1.12	Gemensamma utredningsgrupper	77
5.1.13	Hemliga utredningar	79
5.1.14	Straffrättsligt och skadeståndsrättsligt ansvar	81
5.1.15	Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning.....	84
5.1.16	Lagstiftningsbehovet beträffande rättslig hjälp och tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning....	90
5.1.17	Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning via en nätport av satellitförmedlade telemeddelanden m.m.	98
5.1.18	Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i tredje land	103
5.1.19	Användningsbegränsningar	106
5.2	Tilläggsprotokollet till 2000 års EU-konvention	108
5.2.1	En översikt av tilläggsprotokollets bestämmelser	108
5.2.2	Information om bankkonton	109
5.2.3	Information om banktransaktioner	112
5.2.4	Övervakning av banktransaktioner	113
5.2.5	Meddelandeförbud	114
5.2.6	Informationsskyldighet och förenklade ansökningar	115
5.2.7	Begränsningar av vägransgrunder	116
5.2.8	Information till rådet och Eurojust	117
5.3	Rättslig hjälp i förhållande till Island och Norge.....	119
5.3.1	Samarbete med Island och Norge enligt konventionen och tilläggsprotokollet	119
5.3.2	Avtal mellan Europeiska unionen och Island och Norge.....	120
5.4	Sammanfattande bedömning av lagstiftningsbehovet vid ett genomförande av överenskommelserna i Sverige	122
6	Överväganden och förslag.....	128
6.1	Svenskt tillträde till överenskommelserna	128
6.2	Ansökningar och allmänna förfaranderegler	131
6.3	Verkställighetsavräkning vid tillfälligt överförande av frihetsberövade personer	133
6.4	Rättslig hjälp med förhör	134
6.4.1	Förhör genom telefonkonferens m.m.	134
6.4.2	Förhör genom videokonferens	135
6.5	Gemensamma utredningsgrupper	137
6.6	Kontrollerade leveranser	139
6.7	Bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet	143
6.8	Villkor om användningsbegränsningar	148
6.9	Skadeståndsansvar	152
6.10	Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning	153

6.10.1	Tekniskt bistånd i Sverige med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning	153
6.10.2	Förfarandet vid tekniskt bistånd i Sverige	160
6.10.3	Rättslig hjälp i Sverige med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning..	164
6.10.4	Hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning utomlands	167
6.10.5	Tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning	172
6.11	Meddelandeförbud för banker m.fl.	180
6.12	Reservationer och förklaringar	186
7	Ekonomiska konsekvenser	191
8	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	192
9	Författningskommentar	193
9.1	Förslaget till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100).....	193
9.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse	193
9.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1992:543) om börs- och clearingverksamhet	194
9.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag	195
9.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård.....	195
9.6	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument	195
9.7	Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål	196
9.8	Förslaget till lag om ändring i lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar	207
9.9	Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation	208
9.10	Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar ..	208
9.11	Förslaget till lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder	211
9.12	Förslaget till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse	212
Bilaga 1	2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater.....	213
Bilaga 2	Tilläggsprotokollet till 2000 års EU-konvention.....	241
Bilaga 3	Avtal mellan Europeiska unionen och Island och Norge	252
Bilaga 4	Promemorians lagförslag.....	262
Bilaga 5	Förteckning över remissinstanserna	293

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i sekretesslagen (1980:100),
2. lag om ändring i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse,
3. lag om ändring i lagen (1992:543) om börs- och clearingverksamhet,
4. lag om ändring i lagen (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag,
5. lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård,
6. lag om ändring i lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument,
7. lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål,
8. lag om ändring i lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar,
9. lag om ändring i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation,
10. lag om ändring i lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar,
11. lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder,
12. lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 4 § sekretesslagen (1980:100)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap. 4 §²

Gäller förbud enligt denna lag mot att röja uppgift, får uppgiften inte heller i övrigt utnyttjas utanför den verksamhet i vilken sekretess gäller för uppgiften.

I insiderstrafflagen (2000:1086) finns bestämmelser om förbud att utnyttja eller röja vissa uppgifter som är ägnade att väsentligt påverka kursen på finansiella instrument.

Bestämmelser som begränsar möjligheten att utnyttja vissa uppgifter som en svensk myndighet har fått från en myndighet i en annan stat finns i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål, lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete, lagen (2000:344) om Schengens informationssystem, lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete samt lagen (2003:1174) om *gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar*.

Bestämmelser som begränsar möjligheten att utnyttja vissa uppgifter som en svensk myndighet har fått från en myndighet i en annan stat finns i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål, lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete, lagen (2000:344) om Schengens informationssystem, lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete samt lagen (2003:1174) om *vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar*.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

¹ Lagen omtryckt 1992:1474.

² Senaste lydelse 2003:1175.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse skall införas två nya paragrafer, 1 kap. 8 b och 8 c §§, samt närmast före 1 kap. 8 b och 8 c §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

Meddelandeförbud

8 b §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 8 a § får förordna att värdepappersbolaget, dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 8 a § eller att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte skall äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet skall vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet skall undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förordnandet skall upphöra.

Ansvarsbestämmelse

8 c §

Till böter döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot ett meddelandeförbud enligt 8 b §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:543) om börs- och clearingverksamhet

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1992:543) om börs- och clearingverksamhet,

dels att 8 kap. 4 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 2 kap. 10 och 11 §§, samt närmast före 2 kap. 10 och 11 §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

Meddelandeförbud

10 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 9 § får förordna att börsen, dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 9 § eller att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte skall äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet skall vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet skall undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förordnandet skall upphöra.

Ansvarsbestämmelse

11 §

Till böter döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot ett meddelandeförbud enligt 10 §.

8 kap.

4 §¹

Bestämmelserna i 2 kap. 3 § om ansökan innan bolaget eller föreningen har registrerats och om verksamhetsplan, i 2 kap. 4 § om godkännande av bolagsordningen eller stadgar, i 2 kap. 5 § om kapital, i 2 kap. 6 § om styrelsens storlek och verkställande direktör, i 2 kap. 8 § om sekretess *och* i 2 kap. 9 § om uppgiftsskyldighet skall tillämpas även i fråga om clearingorganisation.

Bestämmelserna i 2 kap. 3 § om ansökan innan bolaget eller föreningen har registrerats och om verksamhetsplan, i 2 kap. 4 § om godkännande av bolagsordningen eller stadgar, i 2 kap. 5 § om kapital, i 2 kap. 6 § om styrelsens storlek och verkställande direktör, i 2 kap. 8 § om sekretess, i 2 kap. 9 § om uppgiftsskyldighet, *i 2 kap. 10 § om meddelandeförbud och i 2 kap. 11 § om straffansvar* skall tillämpas även i fråga om clearingorganisation.

I sin verksamhetsplan skall en clearingorganisation beskriva de huvudsakliga risker som är förenade med verksamheten och hur dessa risker skall hanteras (riskhanteringsplan).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

¹ Senaste lydelse 2004:311.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag skall införas två nya paragrafer, 7 kap. 13 b och 13 c §§, samt närmast före 7 kap. 13 b och 13 c §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

Meddelandeförbud

13 b §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 13 a § får förordna att holdingföretaget, dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 13 a § eller att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte skall äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet skall vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet skall undersökningsledaren eller

*åklagaren besluta att förordnandet
skall upphöra.*

Ansvarsbestämmelse

13 c §

Till böter döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot ett meddelandeförbud enligt 13 b §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård skall införas en ny paragraf, 11 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 a §

Tid för vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet med stöd av 4 kap. 29 eller 31 § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål skall räknas in i verkställighetstiden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

2.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument skall införas två nya paragrafer, 8 kap. 4 och 5 §§, samt närmast före 8 kap. 4 och 5 §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

Meddelandeförbud

4 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 2 a § får förordna att den centrala värdepappersförvararen eller det kontoförande institutet, dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 2 a § eller att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte skall äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet skall vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet skall undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förordnandet skall upphöra.

Ansvarsbestämmelse

5 §

Till böter döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot ett meddelandeförbud enligt 4 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

2.7 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

dels att 1 kap. 2 §, 2 kap. 1, 2, 4 och 6–8 §§, 3 kap. 1 §, 4 kap. 8, 11, 13, 25 och 26 §§, 5 kap. 1–2 och 10 §§ samt rubrikerna närmast före 4 kap. 25 och 26 §§ och 5 kap. 10 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas sex nya paragrafer, 4 kap. 25 a–25 c §§ och 26 a–26 c §§, samt närmast före 4 kap. 25 a, 25 b, 26 a och 26 c §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 §¹

Rättslig hjälp enligt denna lag omfattar följande åtgärder:

1. förhör i samband med förundersökning i brottmål,
2. bevisupptagning vid domstol,
3. telefonförhör,
4. förhör genom videokonferens,
5. kvarstad, beslag samt husrannsakan och andra åtgärder som avses i 28 kap. rättegångsbalken,
6. hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning,
7. hemlig kameraövervakning,
8. överförande av frihetsberövade för förhör m.m., och
9. rättsmedicinsk undersökning av en avliden person.

Rättslig hjälp enligt denna lag omfattar följande åtgärder:

1. förhör i samband med förundersökning i brottmål,
2. bevisupptagning vid domstol,
3. telefonförhör,
4. förhör genom videokonferens,
5. kvarstad, beslag samt husrannsakan och andra åtgärder som avses i 28 kap. rättegångsbalken,
6. hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning,
7. *tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning,*
8. *tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning,*
9. hemlig kameraövervakning,
10. överförande av frihetsberövade för förhör m.m. och
11. rättsmedicinsk undersökning av en avliden person.

Lagen hindrar inte att hjälp lämnas med annan åtgärd än sådan som anges i första stycket om det kan ske utan tvångsmedel eller annan tvångsåtgärd.

I fråga om överlämnande, utlämning och delgivning finns särskilda bestämmelser. Det finns också särskilda bestämmelser om rättslig hjälp i brottmål åt vissa internationella organ.

¹ Senaste lydelse 2003:1171.

2 kap.

1 §¹

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1–7 och 9 skall lämnas under de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd under en svensk förundersökning eller rättegång enligt rättegångsbalken eller annan lag eller författning och enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 8 lämnas enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

I 5 kap. 2 § finns bestämmelser om att den rättsliga hjälpen får förenas med villkor i vissa fall.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1–6, 9 och 11 skall lämnas under de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd under en svensk förundersökning eller rättegång enligt rättegångsbalken eller annan lag eller författning och enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 7, 8 och 10 lämnas enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

2 §²

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1–4 och 8 får lämnas även om den gärning som ansökan avser inte motsvarar ett brott enligt svensk lag. Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 5–7 och 9 får endast lämnas om den gärning som ansökan avser motsvarar ett brott enligt svensk lag (*dubbel straffbarhet*), om inte annat följer av 4 kap. 20 § beträffande husrannsakan och beslag.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1–4, 7 och 10 får lämnas även om den gärning som ansökan avser inte motsvarar ett brott enligt svensk lag. Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 5, 6, 8, 9 och 11 får endast lämnas om den gärning som ansökan avser motsvarar ett brott enligt svensk lag (*dubbel straffbarhet*), om inte annat följer av 4 kap. 20 § beträffande husrannsakan och beslag.

4 §

En ansökan om rättslig hjälp i Sverige enligt denna lag bör innehålla

- uppgift om den utländska domstol eller myndighet som handlägger ärendet,
- en beskrivning av det rättsliga förfarande som pågår,
- uppgift om den aktuella gärningen med tid och plats för denna, samt de bestämmelser som är tillämpliga i den ansökande staten,
- uppgift om vilken åtgärd som begärs och, i förekommande fall, i vilken egenskap en person skall höras,
- namn på och adress till de personer som är aktuella i ärendet.

I 4 kap. 8, 11, 14 och 29 §§ finns särskilda bestämmelser om vad en ansökan ytterligare skall innehålla vid vissa slag av

I 4 kap. 8, 11, 14, 25, 25 b, 25 c, 26 a och 29 §§ finns särskilda bestämmelser om vad en ansökan ytterligare skall innehålla vid vissa

¹ Senaste lydelse 2002:331.

² Senaste lydelse 2002:331.

åtgärder.

slag av åtgärder.

Om ärendet är brådskande eller om verkställighet önskas inom viss tidsfrist skall detta samt skälen härför anges.

En ansökan om rättslig hjälp skall göras skriftligen genom post, bud eller telefax. Den får även, efter överenskommelse i det enskilda fallet, översändas på annat sätt.

6 §

En ansökan om rättslig hjälp i Sverige enligt denna lag skall ges in till Justitiedepartementet, som lämnar ansökan till *Riksåklagaren* eller till behörig domstol om inte ansökan skall prövas av regeringen. Justitiedepartementet kan efter samråd med *Riksåklagaren* lämna ansökan direkt till behörig åklagare.

En ansökan om rättslig hjälp i Sverige enligt denna lag skall ges in till Justitiedepartementet, som lämnar ansökan till *Åklagarmyndigheten* eller till behörig domstol om inte ansökan skall prövas av regeringen. Justitiedepartementet kan efter samråd med *Åklagarmyndigheten* lämna ansökan direkt till behörig åklagare.

En ansökan från en stat som är medlem i Europeiska unionen eller från Norge eller Island får göras direkt hos behörig åklagare eller domstol. Detsamma gäller om det i en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige har avtalats om att ansökan får skickas direkt.

7 §

En ansökan som enligt denna lag handläggs av domstol skall handläggas av den tingsrätt inom vars område den begärda åtgärden skall vidtas om inte annat föreskrivs i denna lag.

En ansökan som enligt denna lag handläggs av åklagare skall handläggas av den åklagare inom vars område den begärda åtgärden skall vidtas eller den åklagare som Riksåklagaren bestämmer.

Åklagarmyndigheten bestämmer vilka åklagare som är behöriga att handlägga ärenden enligt denna lag.

En åklagare som är behörig att vidta en av flera begärda åtgärder får också, om det är lämpligt, vidta andra begärda åtgärder som en annan åklagare är behörig att vidta.

Är åklagaren eller tingsrätten inte behörig att handlägga ansökan skall denna överlämnas till behörig åklagare eller tingsrätt. Efter samråd får ansökan överlämnas också i annat fall om det är lämpligt.

8 §

Har det begärts av den utländska myndigheten, skall den åklagare eller tingsrätt som handlägger ärendet bekräfta att ansökan tagits emot, om inte den begärda åtgärden kan vidtas genast.

Kan en begärd åtgärd inte vidtas inom den tidsfrist som angivits i ansökan och kan det antas att detta kommer att försvåra förfarandet i den ansökande staten, skall den åklagare eller tingsrätt som handlägger

ärendet utan dröjsmål underrätta den utländska myndigheten om när den begärda åtgärden kan vidtas.

Om det under en åklagares handläggning av ett ärende om rättslig hjälp framkommer att även en annan åtgärd bör vidtas än den som begärts, får åklagaren underrätta den ansökande staten om detta.

3 kap.

1 §

Bestämmelserna i 2 kap. 4 § första och tredje styckena skall tillämpas vid ansökan om rättslig hjälp utomlands, om inte annat följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige eller av krav från den mottagande staten.

I 4 kap. 9, 10 och 13 §§ finns särskilda bestämmelser om vad en ansökan om telefonförhör och förhör genom videokonferens skall innehålla.

I 4 kap. 9, 10, 13, 26 och 26 c §§ finns särskilda bestämmelser om vad en ansökan ytterligare skall innehålla vid vissa slag av åtgärder.

4 kap.

8 §

En utländsk myndighet får hålla telefonförhör med en person som befinner sig i Sverige och som samtycker till förhöret.

Om den utländska myndigheten behöver bistånd av en svensk åklagare eller domstol vid förhöret kan myndigheten ansöka om rättslig hjälp med telefonförhör. En sådan ansökan om rättslig hjälp i rättegång handläggs av tingsrätt. En ansökan om rättslig hjälp med telefonförhör under förundersökning handläggs av åklagare. Av ansökan skall det framgå att den som skall höras samtycker till telefonförhör.

Tidpunkten för ett förhör som avses i andra stycket och övriga praktiska frågor med anledning av förhöret skall beslutas efter samråd med myndigheten i den ansökande staten. Den som skall höras skall underrättas om tid och plats för förhöret. Identiteten och samtycket till telefonförhöret skall kontrolleras. Om den ansökande staten begär det skall 11 § första stycket tillämpas. I så fall skall också 12 § tillämpas.

Tidpunkten för ett förhör som avses i andra stycket och övriga praktiska frågor med anledning av förhöret skall beslutas efter samråd med myndigheten i den ansökande staten. Den som skall höras skall underrättas om tid och plats för förhöret. Identiteten och samtycket till telefonförhöret skall kontrolleras. Om den ansökande staten begär det eller om det finns särskilda skäl skall 11 § första stycket tillämpas. I så fall skall också 12 § tillämpas.

11 §

En ansökan om rättslig hjälp med förhör genom videokonferens i rättegång med någon som befinner sig i Sverige skall handläggas av en tingsrätt som har de tekniska hjälpmedel som krävs för ett sådant förhör. *Av ansökan* skall det framgå att den som skall höras samtycker till förhör genom videokonferens i rättegång. Vid handläggningen i tingsrätten skall ärendet anses som en bevisupptagning utom huvudförhandling. Den som är part skall underrättas om tid och plats för bevisupptagningen men behöver kallas endast om han eller hon skall höras eller annars fullgöra något vid bevisupptagningen. Om det behövs får rätten besluta om biträde av tolk.

En ansökan om rättslig hjälp med förhör genom videokonferens under förundersökning skall handläggas av åklagare.

13 §

I ett mål eller ärende vid svensk domstol får domstolen, under förutsättning att videokonferens i rättegång är tillåten enligt svensk rätt, ansöka om rättslig hjälp med förhör vid utländsk myndighet genom videokonferens med en person som befinner sig i en annan stat om det har avtalats om sådan rättslig hjälp i en internationell överenskommelse med den andra staten eller om den staten annars ger sådan hjälp. *Av ansökan* skall det framgå att den som skall höras samtycker till förhör genom videokonferens.

Åklagare får ansöka om rättslig hjälp vid utländsk myndighet med förhör genom videokonferens under förundersökning med en person som befinner sig i en annan stat om det har avtalats om sådan rättslig hjälp i en internationell överenskommelse med den andra staten eller om den staten annars ger sådan hjälp.

En ansökan om rättslig hjälp med förhör genom videokonferens i rättegång med någon som befinner sig i Sverige skall handläggas av en tingsrätt som har de tekniska hjälpmedel som krävs för ett sådant förhör. *Vid förhör med en tilltalad* skall det *av ansökan* framgå att den som skall höras samtycker till förhör genom videokonferens i rättegång. Vid handläggningen i tingsrätten skall ärendet anses som en bevisupptagning utom huvudförhandling. Den som är part skall underrättas om tid och plats för bevisupptagningen men behöver kallas endast om han eller hon skall höras eller annars fullgöra något vid bevisupptagningen. Om det behövs får rätten besluta om biträde av tolk.

I ett mål eller ärende vid svensk domstol får domstolen, under förutsättning att videokonferens i rättegång är tillåten enligt svensk rätt, ansöka om rättslig hjälp med förhör vid utländsk myndighet genom videokonferens med en person som befinner sig i en annan stat om det har avtalats om sådan rättslig hjälp i en internationell överenskommelse med den andra staten eller om den staten annars ger sådan hjälp. *Vid förhör med en tilltalad* skall det *av ansökan* framgå att den som skall höras samtycker till förhör genom videokonferens.

Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

Rättslig hjälp och tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning av någon i Sverige

Rättslig hjälp i Sverige med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

25 §

En ansökan om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i Sverige handläggs av åklagare. Åklagaren skall genast pröva om det finns förutsättningar för åtgärden och i sådant fall ansöka om rättens tillstånd till åtgärden.

En ansökan om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i Sverige handläggs av åklagare. Av ansökan skall det framgå under vilken tid åtgärden önskas och sådana uppgifter som behövs för att åtgärden skall kunna genomföras. Åklagaren skall genast pröva om det finns förutsättningar för åtgärden och i sådant fall ansöka om rättens tillstånd till åtgärden.

Upptagningar och uppteckningar behöver inte granskas enligt 27 kap. 24 § rättegångsbalken. Upptagningar och uppteckningar får bevaras efter det att ärendet om rättslig hjälp har avslutats och återredovisning skett enligt 2 kap. 17 § endast om detta är tillåtet enligt 27 kap. 24 § rättegångsbalken.

Omedelbar överföring av telemeddelanden eller uppgifter om telemeddelanden från Sverige till den ansökande staten

25 a §

Rättens beslut enligt 25 § att tillåta hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning får verkställas genom omedelbar överföring av telemeddelanden eller uppgifter om telemeddelanden till den ansökande staten om det kan ske under betryggande former. Verkställighet genom omedelbar överföring

får endast ske i förhållande till en stat som är medlem i Europeiska unionen, eller till Norge eller Island. Åklagaren prövar om förutsättningar för omedelbar överföring finns. Om omedelbar överföring sker får upptagning eller uppteckning av telemeddelanden inte göras i Sverige.

Tekniskt bistånd i Sverige med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

25 b §

En ansökan från en stat som är medlem i Europeiska unionen eller från Norge eller Island om tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i en av dessa stater prövas av åklagare.

Av ansökan skall det framgå under vilken tid åtgärden önskas och sådana uppgifter som behövs för att åtgärden skall kunna genomföras. Ansökan skall även innehålla en bekräftelse på att ett beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning i en brottsutredning har meddelats i den ansökande staten. Om den person som åtgärden avser inte befinner sig i den stat som söker tekniskt bistånd enligt första stycket, skall det av ansökan framgå att ett sådant tillstånd som avses i 26 a § har lämnats av den stat där personen finns.

Tekniskt bistånd får endast beviljas om omedelbar överföring av telemeddelanden eller uppgifter om telemeddelanden kan ske under betryggande former till den ansökande staten. För beslutet tillämpas bestämmelserna i 27 kap. 18 § första stycket, 19 § första stycket, 20 § andra stycket, 21 § andra och tredje stycket samt 23 § rättegångsbalken. Om

omedelbar överföring av telemeddelanden sker får upptagning eller uppteckning inte göras i Sverige.

25 c §

Om omedelbar överföring av telemeddelanden eller uppgifter om telemeddelanden enligt 25 b § inte kan ske, tillämpas i stället bestämmelserna i 25 §. Prövningen av rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning avser dock i detta fall någon som befinner sig i en annan stat. Om den person som åtgärden avser inte befinner sig i den ansökande staten skall det av ansökan framgå att ett sådant tillstånd som avses i 26 a § har lämnats av den stat där personen finns.

Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning av någon i utlandet

Rättslig hjälp och tekniskt bistånd i utlandet med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

26 §

Om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall ägas av någon som befinner sig i en annan stat och den andra staten kräver att ansökan först skall prövas av domstol i Sverige, får tingsrätten på begäran av svensk åklagare besluta att tillåta teleavlyssningen eller teleövervakningen.

Åklagare får ansöka hos en utländsk myndighet om rättslig hjälp eller tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i en annan stat eller i Sverige.

Om den andra staten kräver att ansökan först skall prövas av domstol i Sverige, får tingsrätten på begäran av svensk åklagare besluta att tillåta den hemliga teleavlyssningen eller hemliga teleövervakningen som ansökan enligt första stycket avser.

Av ansökan enligt första stycket skall det framgå under vilken tid åtgärden önskas och sådana uppgifter som behövs för att åtgärden skall kunna genomföras. Om den andra staten kräver ett

tillstånd enligt andra stycket, skall ansökan innehålla en bekräftelse på att ett sådant tillstånd har meddelats. Befinner sig den person som åtgärden avser inte i den stat där rättslig hjälp eller tekniskt bistånd söks, skall det av ansökan framgå att ett sådant tillstånd som avses i 26 c § har lämnats av den stat där personen finns.

Tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

Tillstånd i Sverige till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

26 a §

En ansökan från en stat som är medlem i Europeiska unionen eller från Norge eller Island om tillstånd till att, utan svenskt biträde, i en brottsutredning genomföra hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i Sverige, handläggs av åklagare. Av ansökan skall det framgå under vilken tid åtgärden beräknas pågå. Ansökan skall också innehålla en bekräftelse på att ett beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning har meddelats i den ansökande staten.

Åklagaren skall genast pröva om det finns förutsättningar för hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning och i sådant fall ansöka om rättens tillstånd till åtgärden.

De förutsättningar som gäller enligt 27 kap. 18–22 §§ rättegångsbalken skall tillämpas vid tillståndsprövningen. Rätten skall även tillämpa motsvarande förfarande som anges i 27 kap. 26 och 28–30 §§ samma balk.

Tingsrättens beslut får inte överklagas.

26 b §

Ett beslut enligt 26 a § skall meddelas inom 96 timmar från det att ansökan inkom eller, om det finns särskilda skäl inom högst tolv dagar från ansökan.

Åklagaren skall genast underrätta den ansökande staten när ett beslut enligt 26 a § har meddelats. Om tillstånd vägras, skall underrättelsen ange att teleavlyssningen eller teleövervakningen inte får ske eller omedelbart skall upphöra. I sådant fall skall underrättelsen även ange att det material som tagits upp eller hämtats in inte får användas eller att det endast får användas på de villkor som åklagaren ställer.

Tillstånd från en annan stat till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

26 c §

Om svenska myndigheter genomför eller avser att inleda hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av telemeddelanden som befordras till eller från någon som befinner sig i en stat som är medlem i Europeiska unionen eller befinner sig i Norge eller Island och om åtgärden kan genomföras utan biträde från den staten, skall åklagaren omedelbart söka tillstånd till åtgärden från den stat där personen befinner sig.

Av ansökan skall det framgå under vilken tid åtgärden beräknas pågå. Ansökan skall också innehålla en bekräftelse på att ett svenskt beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning har meddelats.

Om hemlig teleavlyssning eller

hemlig teleövervakning redan har inletts när en ansökan görs enligt första stycket, får teleavlyssningen eller teleövervakningen fortsätta under den tid frågan om tillstånd prövas i den andra staten.

5 kap.

1 §

Har en svensk myndighet i ett ärende om rättslig hjälp fått uppgifter eller bevisning från en annan stat enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige och som innehåller villkor som begränsar möjligheten att använda uppgifterna eller bevisningen vid utredning av brott eller i ett rättsligt förfarande med anledning av brott, skall svenska myndigheter följa villkoren oavsett vad som annars är föreskrivet i lag eller annan författning.

Om en svensk myndighet i ett ärende om rättslig hjälp har fått uppgifter eller bevisning från en annan stat för att användas vid utredning av brott eller i ett rättsligt förfarande med anledning av brott och gäller på grund av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige villkor som begränsar möjligheten att använda uppgifterna eller bevisningen, skall svenska myndigheter följa villkoren oavsett vad som annars är föreskrivet i lag eller annan författning.

Bestämmelserna i första stycket skall även tillämpas beträffande villkor som en annan stat ställer upp för att på eget initiativ, utan samband med ett ärende, lämna rättslig hjälp i form av uppgifter eller bevisning för att användas vid utredning av brott eller i rättsligt förfarande med anledning av brott.

2 §

Rättslig hjälp som lämnas enligt denna lag får i enskilda fall förenas med villkor som är påkallade av hänsyn till enskilds rätt eller som är nödvändiga från allmän synpunkt.

Rättslig hjälp som lämnas enligt denna lag får i enskilda fall förenas med villkor som är påkallade med hänsyn till enskilds rätt eller som är nödvändiga från allmän synpunkt. Detsamma gäller när rättslig hjälp, utan samband med ett ärende, lämnas till en annan stat i form av uppgifter och bevisning för att användas vid utredning av brott eller i ett rättsligt förfarande med anledning av brott.

Villkor som avses i första stycket får inte ställas upp om de strider mot en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Uppgiftsskyldighet

Uppgiftsskyldighet och
meddelandeförbud m.m.

10 §¹

Bestämmelser om uppgiftsskyldighet finns i 1 kap. 11 § lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse, 1 kap. 8 a § lagen (1991:981) om värdepappersrörelse, 2 kap. 9 § lagen (1992:543) om börs- och clearingverksamhet, 7 kap. 13 a § lagen (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag, 8 kap. 2 a § lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument, 4 kap. 5 § lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar och 2 kap. 20 § lagen (2004:46) om investeringsfonder.

Bestämmelser om uppgiftsskyldighet finns i 1 kap. 8 a § lagen (1991:981) om värdepappersrörelse, 2 kap. 9 § lagen (1992:543) om börs- och clearingverksamhet, 7 kap. 13 a § lagen (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag, 8 kap. 2 a § lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument, 4 kap. 5 § lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar, 2 kap. 20 § lagen (2004:46) om investeringsfonder och 1 kap. 11 § lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse.

I de lagar som anges i första stycket finns även bestämmelser om meddelandeförbud och ansvarsbestämmelser för den som bryter mot ett sådant förbud.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

¹ Senaste lydelse 2004:327.

2.8 Förslag till lag om ändring i lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar

Härigenom föreskrivs att det i lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar skall införas två nya paragrafer, 4 kap. 6 och 7 §§, samt närmast före 4 kap. 6 och 7 §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

Meddelandeförbud

6 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 5 § får förordna att institutet, dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 5 § eller att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte skall äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet skall vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet skall undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förordnandet skall upphöra.

Ansvarsbestämmelse

7 §

Till böter döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot ett meddelandeförbud enligt 6 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

2.9 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 8 och 21 §§ lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

8 §

Bestämmelserna i 5–7 §§ gäller inte

1. när en myndighet eller en domstol behöver tillgång till sådana uppgifter som avses i 5 § för att lösa tvister,

2. för elektroniska meddelanden som befordras eller har expedierats eller beställts till eller från en viss adress i ett elektroniskt kommunikationsnät som omfattas av beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning, eller

2. för elektroniska meddelanden som befordras eller har expedierats eller beställts till eller från en viss adress i ett elektroniskt kommunikationsnät som omfattas av beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning, *beslut om tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning*, eller

3. i den utsträckning uppgifter som avses i 5 § är nödvändiga för att förhindra och avslöja obehörig användning av ett elektroniskt kommunikationsnät eller en elektronisk kommunikationstjänst.

21 §

Tystnadsplikt enligt 20 § första stycket gäller även för uppgift som hänför sig till

1. åtgärden att kvarhålla försändelser enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken, och

2. angelägenhet som avser användning av hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 kap. 18 eller 19 § rättegångsbalken.

2. angelägenhet som avser användning av hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 kap. 18 eller 19 § rättegångsbalken, *tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 4 kap. 25 b § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

2.10 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar

dels att rubriken till lagen samt 1, 3 och 5–7 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas sju nya paragrafer, 10–16 §§, samt närmast före 10 och 14 §§ nya rubriker av följande lydelse,

dels att det närmast före rubriken före 2 § skall införas en ny rubrik som skall lyda ”Gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar”.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Lag om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar

Lag om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar

Denna lag gäller för sådana gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar som inrättas mellan myndigheter i Sverige och myndigheter i en eller flera *medlemsstater i Europeiska unionen* med stöd av rådets rambeslut 2002/465/RIF av den 13 juni 2002 om gemensamma utredningsgrupper.

1 §

Bestämmelserna i 2–9 §§ gäller för sådana gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar som inrättas mellan myndigheter i Sverige och myndigheter i en eller flera *andra stater* med stöd av

1. rådets rambeslut 2002/465/RIF av den 13 juni 2002 om gemensamma utredningsgrupper,

2. *konventionen av den 29 maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater¹, eller*

3. *avtalet av den 19 december 2003 mellan Europeiska unionen och Republiken Island och Konungariket Norge om tillämpningen av vissa bestämmelser i konventionen av den 29 maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater och 2001*

¹ EGT C 197, 12.7.2000, s. 1(Celex 32000FO712(02))

års protokoll till denna².

I 10–13 §§ finns bestämmelser om internationellt samarbete med kontrollerade leveransers.

Bestämmelserna i 14–16 §§ gäller överenskommelser mellan myndigheter i Sverige och myndigheter i en annan stat om samarbete som avser åtgärder i en brottsutredning som utförs av tjänstemän med skyddsidentitet.

3 §

En överenskommelse om att inrätta en gemensam utredningsgrupp får, om förundersökning pågår i Sverige avseende brottslighet som gruppen skall utreda, ingås av den åklagare eller myndighet som leder förundersökningen.

Om en gemensam utredningsgrupp inte kan inrättas med stöd av första stycket får en överenskommelse om att inrätta en sådan grupp ingås av

1. Riksåklagaren eller den åklagarmyndighet som Riksåklagaren bestämmer,
2. Rikspolisstyrelsen eller den polismyndighet som Rikspolisstyrelsen bestämmer,
3. Tullverket, eller
4. Kustbevakningen.

Av överenskommelsen skall det framgå vilka tjänstemän som ingår i den gemensamma utredningsgruppen och under vilken tid gruppen skall vara verksam.

Om en gemensam utredningsgrupp inte kan inrättas med stöd av första stycket får en överenskommelse om att inrätta en sådan grupp ingås av

1. Åklagarmyndigheten eller den åklagare som Åklagarmyndigheten bestämmer,
2. Rikspolisstyrelsen eller den polismyndighet som Rikspolisstyrelsen bestämmer,
3. Tullverket, eller
4. Kustbevakningen.

5 §

Har en svensk myndighet fått uppgifter genom en gemensam utredningsgrupp som inrättats med stöd av denna lag och innehåller rambeslutet villkor som begränsar möjligheten att använda uppgifterna skall myndigheten följa villkoren oavsett vad som annars är föreskrivet i lag eller annan författning.

Om en svensk myndighet har fått uppgifter genom en gemensam utredningsgrupp som inrättats med stöd av denna lag och gäller enligt en överenskommelse som anges i 1 § villkor som begränsar möjligheten att använda uppgifterna skall myndigheten följa villkoren oavsett vad som annars är föreskrivet i lag eller annan författning.

² EUT L 26, 29.1.2004, s. 3 (Celex 22004A0129 (01))

6 §

Överlämnande av uppgifter eller bevisning från en svensk myndighet till en gemensam utredningsgrupp som inrättats med stöd av denna lag får i enskilda fall förenas med villkor som är nödvändiga av hänsyn till enskilds rätt eller som är nödvändiga från allmän synpunkt.

Villkor som avses i första stycket får inte ställas upp om de strider mot *rambeslutet*.

Villkor som avses i första stycket får inte ställas upp om de strider mot *den överenskommelse enligt 1 § som är tillämplig*.

7 §

Den svenska myndighet som överlämnat uppgifter eller bevisning och ställt villkor enligt 6 § får på begäran av en myndighet i den andra staten medge undantag från villkoret. Detsamma gäller i fråga om villkor som följer direkt av *rambeslutet*.

Den svenska myndighet som överlämnat uppgifter eller bevisning och ställt villkor enligt 6 § får på begäran av en myndighet i den andra staten medge undantag från villkoret. Detsamma gäller i fråga om villkor som följer direkt av *den överenskommelse enligt 1 § som är tillämplig*.

Kontrollerade leveranser

10 §

En ansökan från en myndighet i en annan stat om biträde med en kontrollerad leverans i Sverige skall handläggas av åklagare. Åklagarmyndigheten bestämmer vilka åklagare som är behöriga att handlägga ett sådant ärende.

11 §

En ansökan om att en kontrollerad leverans skall företas utomlands får göras av åklagare eller, sedan behörig åklagare har lämnat sitt tillstånd till åtgärden, av polismyndighet, Tullverket eller Kustbevakningen.

12 §

I fråga om uppgifter som en svensk myndighet har fått i ett ärende om kontrollerad leverans enligt denna lag, skall bestämmelserna i 5 § tillämpas om detta följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Bestämmelserna i 6 och 7 §§ gäller även för ärenden om kontrollerad leverans enligt denna lag. Villkor enligt 6 § får dock inte ställas upp om de strider mot en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

13 §

Bestämmelserna om skadestånd i 8 och 9 §§ skall tillämpas i ett ärende om kontrollerad leverans enligt denna lag, om detta följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Brottsutredningar med användning av skyddsidentitet

14 §

En överenskommelse om bistånd i en brottsutredning som genomförs av tjänstemän med skyddsidentitet får, om en förundersökning pågår i Sverige om den brottslighet åtgärden avser, ingås av den åklagare eller polismyndighet som leder förundersökningen.

Om det inte pågår eller inleds någon förundersökning i Sverige om den brottslighet åtgärden avser, får en överenskommelse som avses i första stycket ingås av

1. Åklagarmyndigheten eller den åklagare som Åklagarmyndigheten bestämmer, eller

2. Rikspolisstyrelsen eller den polismyndighet som Rikspolisstyrelsen bestämmer.

Åtgärdens varaktighet och övriga praktiska frågor skall framgå av överenskommelsen.

15 §

I fråga om uppgifter som en svensk myndighet har fått i ett ärende om samarbete enligt 14 §, skall bestämmelserna i 5 § tillämpas om detta följer av en

internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Bestämmelserna i 6 och 7 §§ gäller även för ärenden om samarbete enligt 14 §. Villkor enligt 6 § får dock inte ställas upp om de strider mot en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

16 §

Bestämmelserna om skadestånd i 8 och 9 §§ skall tillämpas vid samarbete enligt 14 §, om detta följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005 med undantag för bestämmelserna i 1 § första stycket 3 som träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

2.11 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder

Härigenom föreskrivs att det i lagen (2004:46) om investeringsfonder skall införas två nya paragrafer, 2 kap. 20 a och 20 b §§, samt närmast före 2 kap. 20 a och 20 b §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

Meddelandeförbud

20 a §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 20 § får förordna att fondbolaget eller förvaringsinstitutet, dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 20 § eller att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte skall äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet skall vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet skall undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förordnandet skall upphöra.

Ansvarsbestämmelse

20 b §

Till böter döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot ett meddelandeförbud enligt 20 a §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

2.12 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse

Härigenom föreskrivs att det i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse skall införas två nya paragrafer, 1 kap. 12 och 13 §§, samt närmast före 1 kap. 12 och 13 §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

Meddelandeförbud

12 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 11 § får förordna att kreditinstitutet, dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 11 § eller att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte skall äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Förbudet skall vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte avse längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Om ett förbud inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet skall undersökningsledaren eller åklagaren besluta att förordnandet skall upphöra.

Ansvarsbestämmelse

13 §

Till böter döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot ett meddelandeförbud enligt 12 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

3 Ärendet och dess beredning

För att förbättra det straffrättsliga samarbetet inom Europeiska unionen antog rådet för inrikes och rättsliga frågor den 29 maj 2000 en konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan EU:s medlemsstater (2000 års EU-konvention). Ett tilläggsprotokoll till konventionen antogs av rådet den 16 oktober 2001. De avser att komplettera tidigare internationella konventioner i Europa, framförallt den grundläggande 1959 års Europarådskonvention om ömsesidig rättslig hjälp. Konventionen och tilläggsprotokollet finns i *bilagorna 1 och 2*.

Vissa bestämmelser i 2000 års EU-konvention och dess tilläggsprotokoll innebär även förändringar i Schengenkonventionen. I dessa delar gäller de nya bestämmelserna också i förhållande till Island och Norge. För att även återstående delar av konventionen och protokollet skall gälla för Island och Norge har EU och dessa stater den 19 december 2003 träffat ett särskilt avtal om detta. Avtalet finns i *bilaga 3*.

I departementspromemorian Internationell rättslig hjälp i brottmål: Tillträde till 2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater m.m. (Ds 2004:50) föreslås att Sverige skall tillträda 2000 års konvention, dess tilläggsprotokoll och avtalet med Island och Norge. I promemorian lämnas också förslag till lagstiftning för att genomföra de åtaganden som ett tillträde till dessa instrument medför. Lagförslagen finns i *bilaga 4*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 5*. Härtill har Tryck- och yttrandefrihetsberedningen (Ju 2003:04) inkommit med ett yttrande över promemorian. En sammanställning av remissvaren och beredningens yttrande finns tillgängligt i ärendet (dnr Ju2004/10895/BIRS).

4 Internationella konventioner och överenskommelser

4.1 Äldre konventioner och överenskommelser

Den grundläggande konventionen för internationell rättslig hjälp i brottmål i Europa är den europeiska konvention om ömsesidig rättslig hjälp (ETS 030) som antogs av Europarådet den 20 april 1959 (1959 års Europarådskonvention, prop. 1961:48). Sverige ratificerade konventionen år 1967 och gjorde i samband därmed vissa förbehåll och förklaringar (SÖ 1968:15). För Sveriges del trädde konventionen i kraft den 1 maj 1968. Sverige har senare ändrat flera förbehåll och förklaringar till konventionen (prop. 1975:53, SÖ 1977:88, prop. 1991/92:46, SÖ 1992:4, prop. 1999/2000:61 och SÖ 2000:41). 43 stater har tillträtt konventionen, däribland EU:s samtliga 25 medlemsstater samt Island och Norge.

Kompletteringar till 1959 års Europarådskonvention gjordes i ett (första) tilläggsprotokoll av den 17 mars 1978 (ETS 099). Protokollet utvidgar konventionens tillämpningsområde, bl.a. i fråga om brott mot skatte- och avgiftsförfattningar, och innehåller vissa bestämmelser om delgivning. Sverige har tillträtt tilläggsprotokollet (prop. 1978/79:80, SÖ 1979:12) som sammanlagt 39 stater har anslutit sig till.

Härtill gäller för Sveriges del en nordisk överenskommelse av den 26 april 1974 om inbördes rättshjälp genom delgivning och bevisupptagning (prop. 1974:95, SÖ 1975:42) samt några bilaterala överenskommelser med enskilda stater om internationell rättslig hjälp i brottmål.

4.2 Europeiska unionen

Genom Maastrichtfördraget har straffrättsligt samarbete varit en del av EU-samarbetet i rättsliga och inrikes frågor (den s.k. tredje pelaren). Med Amsterdamfördragets ikraftträdande 1999 intensifierades detta arbete ytterligare och medlemsstaterna har antagit olika handlingsplaner och rättsliga instrument för brottsbekämpning och straffrättsligt samarbete. Vid Europeiska rådets möte 1999 i Tammerfors antogs bl.a. tydliga riktlinjer för hur arbetet med att förbättra det straffrättsliga samarbetet mellan medlemsstaterna skall bedrivas. Förutom traditionella former av rättslig hjälp i brottmål har samarbetet inom EU utvidgats till att också avse polis- och tullsamarbete samt inrättande av nya EU-institutioner såsom Europol och Eurojust. De riktlinjer som antogs i Tammerfors har utfästs i det s.k. Haagprogrammet som antogs av Europeiska rådet i november 2004.

Polis- och tullsamarbete

Schengenavtalet ingicks 1985 och en tillämpningskonvention till detta avtal antogs 1990 (Schengenkonventionen) som ett led i förverkligandet av den fria rörligheten för personer. Viktiga beståndsdelar var avvecklingen av gränskontroller vid de inre gränserna och andra

samarbetsåtgärder. Sverige anslöt sig till Schengensamarbetet genom ett avtal i december 1996. Med Amsterdamfördragets ikraftträdande införlivades detta samarbete i EU. Ett samarbetsavtal har även träffats med Island och Norge.

Schengensamarbetet omfattar också ett förstärkt polisiärt och rättsligt samarbete. Polissamarbetet omfattar såväl utbyte av information som operativt samarbete. För svensk del finns bestämmelser för detta samarbete framförallt i lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete (polissamarbetslagen) och lagen (2000:344) om Schengens informationssystem (se prop. 1999/2000:64). Det operativa polisiära samarbetet omfattar bl.a. gränsöverskridande övervakning och gränsöverskridande förföljande. Vissa förändringar har skett för att förbättra möjligheten att utreda gränsöverskridande organiserad brottslighet. Bland annat har ett rådsbeslut av den 2 oktober 2003 (EUT L 260, 11.10.2003, s. 37) utvidgat möjligheterna till gränsöverskridande övervakning. Beslutet har medfört vissa ändringar i polissamarbetslagen, vilka har trätt i kraft den 1 december 2003 (se prop. 2002/03:66, bet. 2002/03:JuU18, rskr. 2003/03:226). Lagen har också ändrats med anledning av den europeiska arresteringsordern (prop. 2003/04:7, bet. 2003/04:JuU8, rskr. 2003/04:107).

Tullssamarbete har länge förekommit inom EU. I dag finns det ett heltäckande system för detta samarbete med bl.a. en konvention om det brottsbekämpande samarbetet (den s.k. Neapel II-konventionen) och en konvention om ett informationssystem som stöder detta samarbete (den s.k. TIS-konventionen). Sverige har tillträtt dessa konventioner och regler om tullssamarbetet finns i lagen (2000:1219) om internationellt tullssamarbete (se prop. 1999/2000:122).

2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan EU:s medlemsstater och dess tilläggsprotokoll

I april 1996 inleddes förhandlingar om en konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan EU:s medlemsstater. Under arbetets lopp utvidgades konventionen till att avse rättslig hjälp inom områden som inte tidigare har varit föremål för reglering av det rättsliga samarbetet mellan stater. Konventionen som antogs av rådet för inrikes och rättsliga frågor den 29 maj 2000 (EGT C 197, 12.7.2000, s. 1) träder i kraft när åtta medlemsstater av de dåvarande 15 medlemsstaterna har tillträtt den. Den 30 november 2000 antog rådet en förklaranderapport till konventionen (EGT C 379, 29.12.2000, s. 7).

Efter antagandet av 2000 års EU-konvention inleddes förhandlingar om ytterligare ett instrument om internationell rättslig hjälp i brottmål med bestämmelser som särskilt tar sikte på grov ekonomisk brottslighet och penningtvätt. Under förhandlingsarbetet beslutades att ett tilläggsprotokoll till 2000 års EU-konvention skulle utarbetas. Protokollet antogs av rådet för rättsliga och inrikes frågor den 16 oktober 2001 och undertecknades av samtliga medlemsstater samma dag (EGT C 326, 21.11.2001, s. 1). En medlemsstat som också har anslutit sig till 2000 års EU-konvention får tillträda protokollet. Ett ikraftträdande förutsätter att åtta av de dåvarande 15 medlemsstaterna har anslutit sig.

Samma råd antog den 14 oktober 2002 en förklaranderapport till tilläggsprotokollet (EGT C 257, 24.10.2002, s. 1).

Varken 2000 års EU-konvention eller dess tilläggsprotokoll innehåller något åtagande i fråga om när medlemsstaterna senast skall tillträda respektive instrument. Per den 26 januari 2005 har åtta stater tillträtt konventionen (Danmark, Estland, Finland, Lettland, Litauen, Nederländerna, Portugal och Spanien) och fyra stater har tillträtt tilläggsprotokollet (Lettland, Litauen, Nederländerna och Spanien). Ingendera av instrumenten har ännu trätt i kraft. Mot bakgrund av terroristattacker i Madrid den 11 mars 2004 har Europeiska rådet slagit fast att det rättsliga samarbetet har en avgörande betydelse för förmågan att bekämpa terroristaktiviteter. Europeiska rådet har därför i en deklaration som antogs i Bryssel den 25 mars 2004 uppmanat alla medlemsstater att genomföra ett antal EU-rättsliga instrument inom vissa tidsgränser. Medlemsstaterna uppmanas bl.a. att tillträda 2000 års EU-konvention och dess tilläggsprotokoll senast i december 2004.

Tillämpningsavtal med EU samt Island och Norge

Island och Norge, som inte är medlemmar i EU, har valt att också delta i EU:s straffrättsliga samarbete och har bl.a. träffat ett samarbetsavtal med Schengenstaterna. Härtill har ett avtal mellan EU och Island och Norge om tillämpning av vissa bestämmelser i 2000 års EU-konvention och 2001 års tilläggsprotokoll undertecknats av EU respektive av Island och Norge i Bryssel den 19 december 2003 (EUT L 26, 29.1.2004, s. 3).

Rambeslut om gemensamma utredningsgrupper

Händelseutvecklingen, bl.a. terrorattacker i USA den 11 september 2001, har medfört att vissa frågor som omfattas av 2000 års EU-konvention också har blivit föremål för separata lagstiftningsåtgärder inom EU. Behovet av att snabbt kunna inrätta s.k. gemensamma utredningsgrupper ansågs vara så stort att konventionens ikraftträdande inte kunde avvaktas. Ett rambeslut om gemensamma utredningsgrupper som i sak innebär ett genomförande av vissa artiklar i 2000 års EU-konvention (artiklarna 13, 15 och 16) antogs därför den 13 juni 2002 av rådet för rättsliga och inrikes frågor (EGT L 162, 20.6.2002, s. 1). Härefter har lagstiftning med anledning av rambeslutet införts i svensk rätt (prop. 2003/04:4, bet. 2003/04:JuU10, rskr. 2003/04:110), framförallt i lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. Lagen har trätt i kraft den 1 januari 2004.

Andra EU-initiativ

Rådet för rättsliga och inrikes frågor har även antagit ett antal rambeslut, övriga beslut och rekommendationer som berör frågor om straffrättsligt samarbete mellan medlemsstaterna. Här bör särskilt nämnas rådets rambeslut om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna (EGT L 190, 18.7.2002, s. 1), som nyligen lett till svensk lagstiftning (prop. 2003/04:7, bet. 2003/04:JuU8, rskr.

2003/04:107). Lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder har trätt i kraft den 1 januari 2004.

Ett annat exempel är rambeslutet om verkställighet i Europeiska unionen av beslut om frysning av egendom eller bevismaterial (EUT L 196, 2.8.2003, s. 45), som har godkänts av riksdagen (se prop. 2002/03:67). Förslag till lagstiftning med anledning av rambeslutet om frysning utarbetas f.n. inom Justitiedepartementet.

Härtill har rådet antagit ett rambeslut om bekämpande av terrorism (EGT L 164, 22.6.2002, s. 3), vilket har föranlett svensk lagstiftning (prop. 2002/03:38, bet. 2002/03:JuU12, rskr. 2002/03:148). Lagen (2003:148) om straff för terroristbrott har trätt i kraft den 1 juli 2003.

I Europeiska rådets deklaration med anledning av terrordåden i Madrid uppmanas medlemsstaterna att genomföra de nu nämnda rambesluten inom vissa tidsfrister samt att slutföra (t.ex. rambeslutet om verkställighet av förverkandebeslut) eller inleda förhandlingar rörande andra rättsakter (t.ex. rambeslutet om ett europeiskt bevisupptagningsbeslut).

EU har också ingått en överenskommelse med Amerikas Förenta Stater (USA) om ömsesidig rättslig hjälp (EUT L 181, 19.7.2003, s. 34). Överenskommelsen undertecknades den 25 juni 2003 och är nu föremål för de åtgärder som krävs för ett tillträde i de olika berörda staterna. Ärendet bereds f.n. inom Justitiedepartementet.

4.3 Europarådet

Europarådets arbete med frågor som gäller internationell rättslig hjälp i brottmål har fortsatt efter antagandet av 1959 års Europarådskonvention, som är grundläggande för det mellanstatliga samarbetet i Europa på detta område, och dess första tilläggsprotokoll från 1978. Under Europarådets Styrkommitté för frågor om brottslighet (CDPC) har en särskild expertkommitté (PC-OC) i uppdrag att bl.a. utvärdera genomförandet av olika konventioner och överenskommelser som antagits av Europarådet på straffrättsområdet. I uppgiften ingår att överväga åtgärder för att modernisera instrumenten och förbättra deras praktiska tillämpning.

Med hänsyn till svårigheter som uppstått i den praktiska tillämpningen av 1959 års Europarådskonvention och dess första tilläggsprotokoll samt behovet av att utvidga samarbetet till nya områden påbörjades arbetet med ett nytt tilläggsprotokoll. Den 19 september 2001 antog Ministerrådet det andra tilläggsprotokollet till 1959 års Europarådskonvention (ETS nr. 182) och samma dag även en förklaranderapport till protokollet. Tilläggsprotokollet har trätt i kraft den 1 februari 2004 sedan tre stater har tillträtt detsamma. Per den 26 januari 2005 har Albanien, Bulgarien, Danmark, Estland, Lettland, Litauen, Polen, Rumänien, Schweiz och Slovakien ratificerat protokollet. Sverige undertecknade protokollet den 8 november 2001 och frågan om tillträde och genomförande bereds f.n. inom Justitiedepartementet.

En viktig utgångspunkt för det andra tilläggsprotokollet var 2000 års EU-konvention och många bestämmelser i protokollet liknar i många avseenden bestämmelser i den konventionen. En annan inspirationskälla var ett utkast till en omfattande konvention om internationellt samarbete

på brottmålsområdet som expertkommittén tidigare utarbetat men som därefter inte kom att antas.

Det andra tilläggsprotokollet till 1959 års Europarådskonvention

Det andra tilläggsprotokollet innehåller tillägg till och ändringar i 1959 års Europarådskonvention. Vissa ändringar är av generell natur och påverkar därmed även bestämmelser i det första tilläggsprotokollet till den konventionen. I samband med att Sverige tillträdde 1959 års Europarådskonvention och det första tilläggsprotokollet gjordes olika lagändringar för att möta de skyldigheter som där föreskrivs. De bestämmelser som tillkommit med det andra tilläggsprotokollet överensstämmer i huvudsak med motsvarande bestämmelser i 2000 års EU-konvention eller i Schengenregelverket.

Genom tilläggsprotokollet utvidgas konventionens tillämpningsområde till att också omfatta administrativa förfaranden och straffrättsliga förfaranden mot en juridisk person. Förändrade och kompletterande regler om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer samt nya regler om rättslig hjälp med förhör genom video- eller telefonkonferens, återställande av olagligt förvärvade föremål, kontrollerade leveranser, s.k. hemliga utredningar, gemensamma utredningsgrupper och gränsöverskridande övervakning införs också. Protokollet innehåller även föreskrifter om tjänstemäns straffrättsliga och civilrättsliga ansvar. Andra nyheter är bestämmelser om informationsutbyte på eget initiativ och om delgivning.

Protokollet innehåller även vissa bestämmelser som saknar motsvarigheter i 2000 års EU-konvention, bl.a. om vittnesskydd, provisoriska åtgärder och sekretess beträffande ansökan om rättslig hjälp. Reglerna om skydd av personuppgifter är något annorlunda utformade än bestämmelserna i samma ämne i 2000 års EU-konvention.

1959 års Europarådskonvention saknar bestämmelser om förfarandet då åtgärder som begärts av en annan stat genomförs. Detta har ansetts helt falla inom den anmodade statens domän (artikel 3). Tilläggsprotokollet har däremot som utgångspunkt att rättslig hjälp avser åtgärder som den anmodade staten utför i den ansökande statens ställe och som därmed utgör en del av den ansökande statens straffrättsliga förfarande. De åtgärder som vidtas måste därför så långt som möjligt genomföras på ett sätt som medför att resultatet är användbart i den ansökande staten. I linje med dessa idéer föreskrivs en möjlighet för den ansökande staten att påverka förfarandet i den anmodade staten när rättslig hjälp lämnas. Vidare finns bestämmelser om bl.a. kommunikationsvägar, närvaro för utländska myndighetsföreträdare m.fl. när åtgärder vidtas i den anmodade staten och konkurrerande ansökningar om rättslig hjälp.

Det blir obligatoriskt för staterna att lämna en förklaring om judiciella myndigheter för tillämpningen av 1959 års Europarådskonventionen tillämpning blir obligatorisk. Sverige har redan lämnat ett frivillig förklaring som anger att svenska åklagare och domstolar är judiciella myndigheter i konventionens mening (se prop. 1999/2000:61 s. 183; jfr prop. 1961:43 s. 17). Även andra förklaringar skall avges. Vissa reservationer till tilläggsprotokollet är tillåtna.

5 Överenskommelsernas innehåll och förhållande till gällande rätt

5.1 2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater

5.1.1 En översikt av konventionens bestämmelser

Bestämmelserna i 2000 års EU-konvention utgör inte någon fullständig och uttömmande reglering av internationell rättslig hjälp i brottmål mellan EU:s medlemsstater. Sambandet mellan konventionen och andra konventioner om ömsesidig rättslig hjälp klargörs i *artikel 1* där det framgår att de nya bestämmelserna är avsedda att komplettera de tidigare instrumenten. Bestämmelser i de angivna konventionerna, främst 1959 års Europarådskonvention och dess (första) tilläggsprotokoll samt Schengenkonventionen, gäller alltså även fortsättningsvis i den mån de inte ändras av den nya konventionen. Vid en eventuell konflikt mellan olika bestämmelser skall den nya konventionen gälla.

Konventionen skall inte påverka tillämpningen av mer förmånliga bestämmelser i andra överenskommelser, t.ex. den nordiska överenskommelsen om inbördes rättshjälp genom delgivning och bevisupptagning av den 26 april 1974. Däremot påverkas, enligt *artikel 2*, vissa bestämmelser i Schengenregelverket med hänsyn till det avtal som träffats mellan Schengenstaterna och Norge och Island den 18 maj 1999 (punkt 1). Dessutom upphävs vissa bestämmelser i Schengenkonventionen, nämligen artiklarna 49 a, 52, 53 och 73 (punkt 2). Detta är en följd av att Schengenregelverket har införlivats i Europeiska unionen genom Amsterdamfördraget.

Bestämmelser i *artikel 3* om förfaranden som skall omfattas av rättslig hjälp utsträcker tillämpningsområdet för 1959 års Europarådskonvention. *Artikel 4* om vissa formaliteter och förfaranden och *artikel 6* om översändande av ansökningar kompletterar regler som finns i 1959 års Europarådskonvention. *Artikel 7* om informationsutbyte på eget initiativ är en nyhet jämfört med den konventionen medan liknande bestämmelser finns i Schengenregelverket. Samtliga dessa bestämmelser skall gälla generellt och är alltså inte knutna till någon viss form av rättslig hjälp.

Konventionen innehåller även regler om olika former av rättslig hjälp som innebär en vidareutveckling av sådan hjälp enligt tidigare instrument. Det gäller bestämmelserna om delgivning i *artikel 5*, återställande av egendom i *artikel 8* och tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i *artikel 9*. Nya metoder för tidigare former av rättslig hjälp införs också genom bestämmelser om förhör genom videokonferens i *artikel 10* och förhör genom telefonkonferens i *artikel 11*.

Vissa former av rättslig hjälp som inte reglerats i konventionsform tidigare introduceras också. Det gäller olika åtgärder för samarbete när det gäller brottsutredningar. Sådana åtgärder är kontrollerade leveranser enligt *artikel 12*, gemensamma utredningsgrupper enligt *artikel 13* och hemliga utredningar enligt *artikel 14*. I dessa fall kan tjänstemän från en medlemsstat komma att vara verksamma på en annan stats territorium och konventionen innehåller därför bestämmelser om straffrättsligt och

civilrättsligt ansvar för sådana tjänstemän, *artiklarna 15-16*. Ett särskilt avsnitt, *artiklarna 17-22*, behandlar rättslig hjälp med avlyssning av telefonmeddelanden m.m. Konventionen innehåller också bestämmelser om skydd av personuppgifter, *artikel 23*.

I samband med att en stat tillträder konventionen skall den lämna förklaringar beträffande de myndigheter av olika slag som kan söka eller handlägga en begäran om rättslig hjälp (*artikel 24*). Förklaringarna kan senare ändras. Reservationer får, enligt *artikel 25*, bara göras mot vissa, särskilt angivna bestämmelser i konventionen. Utrymmet för reservationer behandlas i respektive avsnitt nedan.

Konventionen träder i kraft sedan åtta medlemsstater har tillträtt den (*artikel 27*). Staterna har emellertid möjlighet att förklara konventionen tillämplig före ikraftträdandet i förhållande till andra stater som avgett en motsvarande förklaring. Även nya medlemsstater får tillträda konventionen (*artikel 28*). De bestämmelser som innebär ändringar i Schengenkonventionen skall också träda i kraft i förhållande till Norge och Island (*artikel 29*), se vidare avsnitt 5.3.1. För Gibraltar och eventuellt senare Kanalöarna och Isle of Man gäller särskilda bestämmelser (*artikel 26*). Generalsekreteraren för EU:s råd är depositarie för konventionen (*artikel 30*).

5.1.2 Administrativa förfaranden och straffrättsliga förfaranden mot en juridisk person

Administrativa förfaranden

Genom *artikel 3* utvidgas tillämpningsområdet för rättslig hjälp till att också omfatta förfaranden som inletts av *administrativa myndigheter* (punkt 1). En förutsättning är att gärningen är straffbar i den ansökande eller den anmodade staten, eller i båda, och ett annat villkor är att beslutet skall kunna leda till en senare prövning i en domstol som är behörig att handlägga brottmål.

Tillämpningsområdet för denna artikel är dock inte alldeles klart. En jämförelse kan göras med artikel 49 (a) i Schengenkonventionen, vilken har ersätts av den nya bestämmelsen i artikel 3. Schengenreglerna föreskriver att rättslig hjälp skall lämnas i ärenden som rör gärningar som är straffbara i endera staten eller båda staterna, varvid avses överträdelse av bestämmelser som beivras av administrativa myndigheter vars beslut kan överklagas till en brottmålsdomstol. Alltså omfattas överträdelse som beivras av administrativa myndigheter i endera den ansökande eller anmodade staten (och av rättsliga myndigheter i den andra) eller i båda staterna. Dessutom omfattas överträdelse som beivras av administrativa myndigheter i den ansökande staten men som inte är straffbar i den anmodade staten under förutsättning att den senare inte ställer krav på dubbel straffbarhet.

Artikel 3 är mindre tydlig och skulle kunna uppfattas ta sikte på enbart överträdelse som handläggs i administrativ ordning i den ansökande staten. De bestämmelser i 1959 års Europarådskonvention som artikeln är avsedd att komplettera (artikel 1.1) hänvisar blott till rättsliga förfaranden och ger alltså föga ledning. En så snäv tolkning är dock inte avsedd, vilket framskymtar i förklaranderapporten. Artikel 3 är tänkt att ersätta de bestämmelser i Schengenkonventionen som upphävs och

tillämpningsområdet bör därför anses vara detsamma. Det administrativa förförandet kan därmed förekomma i antingen den ansökande eller den anmodade staten eller i båda staterna.

Enligt 1 kap. 5 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål skall rättslig hjälp lämnas i ärenden som handläggs i administrativa förfaranden i den utsträckning det har avtalats i en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Eventuella begränsningar i tillämpningsområdet för rättslig hjälp som ställs upp i de internationella överenskommelserna skall därmed iakttas. När det gäller den nu aktuella konventionen är tillämpningsområdet alltså begränsat till administrativa beslut i en annan konventionsstat som där kan överklagas till en domstol som är behörig att handlägga brottmål (se även prop. 1999/2000:61 s. 76 f. och 188 f. där denna fråga uppmärksammades särskilt).

Det praktiska tillämpningsområdet för artikel 3 är för svensk del begränsat till rättslig hjälp som Sverige kan ge en annan stat. Överträdelser som i Sverige prövas av administrativa myndigheter överklagas inte till allmän domstol som brottmål. Däremot kan regleringen ha betydelse för krav på dubbel straffbarhet (se prop. 1999/2000:61 s. 76). Reglerna i 1 kap. 5 § gäller vidare för andra förfaranden, vilket t.ex. skulle kunna vara ett konkurrensrättsligt förfarande.

Föreskrifterna i 1 kap. 5 §, som bl.a. föranletts av Schengenregleringen och det förväntade innehållet i 2000 års EU-konvention, innebär att ingen ytterligare reglering av frågan behövs med anledning av konventionen. I samband med ett tillträde till konventionen måste, enligt artikel 24, en förklaring om behöriga myndigheter lämnas. Med hänsyn till att inga svenska, administrativa förfaranden faller under konventionskravet vad gäller överklaganden saknas det dock behov av en sådan förklaring.

Straffrättsliga förfaranden mot en juridisk person

Enligt artikel 3 skall rättslig hjälp även kunna lämnas i samband med straffrättsliga eller administrativa förfaranden (enligt punkt 1) utan hinder av att det är en juridisk person som kan bli ställd till ansvar i den ansökande staten (punkt 2). Blott den omständigheten att ett motsvarande ansvar för juridiska personer inte förekommer i den anmodade staten räcker inte för att vägra en ansökan om rättslig hjälp.

Att rättslig hjälp även kan lämnas i rättsliga förfaranden som gäller utredning eller lagföring riktat mot en juridisk person framgår uttryckligen i 1 kap. 3 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Därmed är det redan i dag möjligt att lämna rättslig hjälp i fall som avses i artikeln. Det krav på dubbel straffbarhet som gäller för vissa åtgärder enligt 2 kap. 2 § samma lag tar sikte på gärningen, inte på gärningsmannen, och innebär inte att brotten måste vara helt identiska. Det räcker att den aktuella gärningstypen är kriminaliserad i Sverige och gärningen därmed motsvarar ett svenskt brott (se prop. 1999/2000:61 s. 105 och 190). Konventionsbestämmelserna kräver därmed inte någon lagändring.

5.1.3 Verkställande av rättslig hjälp

Utgångspunkten enligt 1959 års Europarådskonvention (artikel 3) är att ansökningar om rättslig hjälp skall verkställas på det sätt som föreskrivs i den anmodade staten. Det modifieras nu genom *artikel 4* som vilar på tanken att rättslig hjälp i stället skall ses som en del av det förfarande som pågår i den ansökande staten. Även fortsättningsvis skall nationell rätt i den anmodade staten tillämpas men myndigheterna där skall också, när rättslig hjälp beviljas, iaktta de formaliteter och förfaranden som den ansökande staten uttryckligen begär. En förutsättning är dock att dessa formaliteter och förfaranden inte strider mot grundläggande rättsprinciper i den anmodade staten (punkt 1). Om den anmodade staten kan iaktta dessa formaliteter och förfaranden kan det ha stor betydelse för möjligheterna att använda resultatet av hjälpen i ett rättsligt förfarande i den ansökande staten. Den anmodade statens lag skall emellertid tillämpas i de fall då konventionen särskilt anvisar att så skall ske, t.ex. i fråga om utredningsåtgärder som en gemensam utredningsgrupp vidtar (artikel 13.3 b). Konventionens reglering överensstämmer med det synsätt som ligger till grund för lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (prop. 1999/2000:61 s. 98 f.f.) och som har kommit till uttryck i 2 kap. 11 §.

En ansökan om rättslig hjälp skall verkställas så snart som möjligt och hänsyn tas till frister som den ansökande staten har angivit (punkt 2). Vid verkställighetsproblem skall den ansökande staten underrättas om dessa och om hur problemen skulle kunna undanröjas (punkt 3). På liknande sätt skall underrättelse lämnas om en angiven tidsfrist inte kan hållas (punkt 4). Motsvarande bestämmelser finns i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Enligt 2 kap. 10 § skall en ansökan behandlas skyndsamt och den ansökande myndigheten skall, enligt 2 kap. 8 § andra stycket, underrättas om en tidsfrist inte kan hållas. Eventuella tidsfrister och skälen för dessa skall anges både i ansökningar till och från Sverige (2 kap. 4 § tredje stycket och 3 kap. 1 § första stycket). Underrättelse och möjlighet att ändra eller komplettera ansökan vid hinder mot verkställighet föreskrivs i 2 kap. 9 §.

De förbättringar av rättslig hjälp som föreskrivs i artikel 4 har redan genomförts i svensk rätt och något behov av lagändringar finns därför inte.

5.1.4 Översändande och delgivning av rättegångshandlingar

Bestämmelser för att underlätta och effektivisera delgivning av rättegångshandlingar, t.ex. stämningar, kallelser och beslut, med någon som befinner sig i en annan medlemsstat finns i *artikel 5*. De har utformats i nära anslutning till artikel 52 i Schengenkonventionen som skall upphöra att gälla (se artikel 2.2).

Huvudregeln är att sådana handlingar skall skickas med post direkt till den berörda personen (punkt 1). Staterna åläggs nu att tillämpa och tillåta översändande och delgivning av rättegångshandlingar per post, något som endast anvisades som en möjlighet i Schengenkonventionen. Detta bör leda till snabbare och mer effektiv delgivning av personer som befinner sig utomlands. Rättslig hjälp med delgivning får dock begäras i

vissa fall och skall då ske genom direktkontakt mellan myndigheter i de olika staterna (punkt 2). Utrymmet för att begära hjälp med delgivning är stort. Så får ske när adressen till personen är okänd eller osäker, ett annat delgivningsbevis krävs än ett sådant som kan erhållas vid postdelgivning, postdelgivning har misslyckats eller det finns välgrundade skäl att anse att postdelgivning inte skulle ge resultat eller vara olämpligt. Dessa bestämmelser stämmer väl överens med den svenska synen på delgivning över gränserna och de påkallar inga lagändringar (se prop. 1997/98:42 s. 87 f. och 1999/2000:61 s. 156 f.f.).

Vissa handlingar skall översättas till det språk eller något av språken i den medlemsstat där adressaten vistas (punkt 3). Regler som uppfyller de krav på översättning som ställs finns i 33 kap. 9 § rättegångsbalken. Det kan nämnas att regler om översättningar av handlingar som skall delges även finns i 1974 års nordiska överenskommelse (artikel 2). De nordiska reglerna avviker delvis från konventionsreglerna och får betecknas som mer förmånliga i fråga om undantag från översättning i vissa fall. Enligt artikel 1.2 påverkar konventionen inte den nordiska överenskommelsens fortsatta tillämpning.

Alla rättegångshandlingar skall åtföljas av ett meddelande, som också vid behov skall översättas, med närmare upplysningar om var adressaten kan få information om sina rättigheter och skyldigheter (punkt 4). Svenska rättegångshandlingar innehåller regelmässigt uppgifter om den utfärdande myndigheten och hur myndigheten kan kontaktas. Vissa handlingar skall dessutom innehålla närmare upplysningar om adressatens rättigheter och skyldigheter, t.ex. en stämning (t.ex. 45 kap. 9 och 10 §§ rättegångsbalken) och en kallelse till ett vittne (36 kap. 7 § samma balk). Domar och beslut skall innehålla uppgifter om vad som gäller för överklaganden (17 kap. 7, 12 och 13 §§ rättegångsbalken).

För svenska domstolshandlingar och beslut används ofta mallar som tagits fram av Domstolsverket och som innehåller den information som bör lämnas. Även domstolar omfattas i princip av den allmänna serviceskyldighet som gäller för svenska myndigheter enligt 4 och 5 §§ förvaltningslagen (1986:223), se 14 § förordning (1980:900) om statliga myndigheters serviceskyldighet. De skall därmed lämna upplysningar till enskilda i frågor som rör deras verksamhet i den utsträckning som är lämplig (bl.a. med hänsyn till domstolarnas opartiska roll). Några föreskrifter i lag för svenska domstolshandlingar som skall delges utomlands torde därför inte vara nödvändiga. Vid delgivning av utländska handlingar i Sverige bör dock ett meddelande med det innehåll som anges i artikel 4 bifogas. Ett sådant krav kan regleras i förordningsform.

I konventionen klargörs att tillämpningen av vissa bestämmelser i 1959 års Europarådskonvention inte skall påverkas av de nya bestämmelserna (punkt 5). Det gäller äldre bestämmelser om hinder mot påföljder för ett vittnes eller en sakkunnigs utestängelse när kallelsen delgivits med biträde av en annan stat (artikel 8), ersättning till vittnen och sakkunniga för deras inställelse i en annan stat (artikel 9) och immunitet från lagföring eller frihetsberövande för vittnen som inställer sig på kallelse som utfärdats av en annan stat (artikel 12). Detta innebär inte några nya förpliktelser.

En särskild fråga gäller möjligheterna att förena en kallelse som skall delges någon utomlands med vite eller annan påföljd om adressaten inte

efterkommer kallelsen. Enligt artikel 8 i 1959 års Europarådskonvention skall ett vittne eller en sakkunnig som med biträde av en annan stat delgetts en kallelse till förhandling normalt inte underkastas påföljder vid utevaro, oavsett om sådana angetts i kallelsen eller ej. En motsvarande bestämmelse som gäller vid delgivning med post av någon som befinner sig i utlandet finns i artikel 52 i Schengenkonventionen. Även om den senare bestämmelsen, som nu upphör, saknar någon direkt motsvarighet i 2000 års EU-konvention är avsikten inte att ändra de principer som slås fast i de artiklar i 1959 års Europarådskonvention till vilka artikel 5.5 hänvisar (vilket också framgår av förklaranderapporten). Förbudet mot att kalla ett vittne eller en sakkunnig vid vite eller annan påföljd vid utevaro skall alltså även fortsättningsvis gälla såväl vid rättslig hjälp med delgivning som vid delgivning per post i en annan stat.

Vid delgivning utomlands begränsas redan i dag utrymmet för att i ett svenskt brottmålsförfarande förena kallelser och andra förelägganden med vite eller andra påföljder vid utevaro. Ingen skillnad görs mellan delgivning som sker genom biträde av utländska myndigheter (rättslig hjälp) eller genom en postförsändelse direkt till adressaten. Förelägganden om vite som annars är obligatoriska får, enligt 9 kap. 7 § rättegångsbalken, underlåtas om vitet innebär att delgivning utomlands inte kan ske. Därmed bortfaller också möjligheten att ålägga adressaten ansvar för kostnader som uppstått på grund av att föreläggandet inte följts.

Enligt 5 kap. 2 § delgivningslagen (1970:428) får kallelser som delges utomlands inte förenas med vite. Reglerna avser dock bara kallelser till målsägande, vittnen, sakkunniga eller någon som avses i 36 kap. 1 § rättegångsbalken, vilket överensstämmer med tillämpningsområdet för artikel 8 i 1959 års Europakonvention. Undantag gäller när lagen (1974:752) om nordisk vittnesplikt är tillämplig.

I fråga om tilltalade gäller att stämning i brottmål inte får delges utomlands om det skall ske enligt lagen på den ort där delgivningen skall äga rum (33 kap. 6 § rättegångsbalken jämfört med 5 § första stycket delgivningslagen). Därmed hindras ofta delgivning genom biträde av utländska myndigheter. Däremot kan en stämning delges utomlands om det sker i enlighet med svenska regler (se prop. 1970:13 s. 63 och Ds Ju 1968:15 s. 40). Utrymmet för delgivning av stämning i brottmål utomlands kommer nu att öka när delgivning per post skall godtas som den normala formen för delgivning i en annan stat. Beträffande kallelser till den tilltalade hindrar inte de nuvarande reglerna att delgivning sker utomlands eller att kallelsen förenas med vite eller annan påföljd vid utevaro. Detta är förenligt med de internationella åtagandena som är begränsade till att avse vittnen och sakkunniga. Bestämmelserna i 9 kap. 7 § rättegångsbalken gör det dock möjligt att underlåta att förelägga vite om delgivning utomlands annars skulle hindras.

Sammanfattningsvis föranleder inte bestämmelserna i artikel 5 något lagstiftningsbehov.

5.1.5 Kommunikationsvägar och kommunikationsmedel

Direktkommunikation

Artikel 6 innehåller bestämmelser om översändande av ansökningar och redovisning av ärenden om rättslig hjälp. Till skillnad från vad som gäller enligt äldre konventioner införs en huvudregel som innebär att ansökningar skall göras i direkta kontakter mellan rättsliga myndigheter i medlemsstaterna (punkt 1), dock med vissa undantag. Sådana kontakter är sedan tidigare tillåtna genom artikel 53 Schengenkonventionen, som nu upphör, och enligt andra överenskommelser, t.ex. mellan de nordiska staterna. Kommunikation genom centralmyndigheter i båda eller någondera av staterna kan dock ske i särskilda fall (punkt 2). För Förenade kungariket och Irland gäller en särskild bestämmelse som ger dessa stater rätt att kräva att kontakterna skall ske via deras centralmyndigheter (punkt 3). Andra stater får i så fall tillämpa samma kommunikationsvägar gentemot dessa länder. Vissa ansökningar kan göras genom Interpols (och i framtiden eventuellt genom Europols eller Eurojusts) förmedling (punkt 4).

I fråga om vissa åtgärder – kontrollerade leveranser (artikel 12), gemensamma utredningsgrupper (artikel 13) och s.k. hemliga utredningar (artikel 14) – kan rättsliga myndigheter eller en centralmyndighet vara behörig på den ena sidan och polis- eller tullmyndigheter på den andra sidan (punkt 5). I andra fall kan den behöriga myndigheten i den ansökande eller anmodade staten vara en administrativ myndighet (punkt 6). Avsikten är att direktkommunikation mellan myndigheter skall kunna förekomma även i sådana fall. Den stat som vill använda sig av dessa myndigheter skall ange detta i en förklaring som sedermera kan ändras (artikel 24). En stat som tillträder konventionen har dock rätt att förklara att den inte godtar direktkommunikation i dessa fall eller bara gör det under vissa villkor (punkt 7).

Beträffande rättslig hjälp i Sverige innehåller lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bestämmelser om vem som får ansöka om rättslig hjälp (2 kap. 3 §) och om behörig mottagare av ansökan (2 kap. 6 §). Ansökningar om svenska åklagares och domstolars ansökningar om rättslig hjälp i utlandet regleras särskilt (3 kap. 2 §).

Reglerna i 2 kap. 3 § om vem som får ansöka om rättslig hjälp i Sverige är flexibelt utformade. De tillåter att en ansökan görs av en utländsk åklagare, undersökningsdomare, annan domare eller domstol eller annan som enligt en för Sverige bindande internationell överenskommelse får göra en sådan ansökan. Ansökningar om rättslig hjälp i Sverige får, enligt 2 kap. 6 §, alltid ges in till Justitiedepartementet (centralmyndigheten). En ansökan från en medlemsstat i EU eller från Norge eller Island får också göras direkt hos en behörig svensk åklagare eller domare. För rättslig hjälp utomlands kan ansökan från åklagare eller domstol alltid göras via Justitiedepartementet och den får även ställas direkt till en behörig myndighet i en annan stat om detta har avtalats i en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige (3 kap. 2 §). Närmare uppgifter om överenskommelser som kan bli aktuella vid tillämpningen av de olika lagreglerna anges i ett tillkännagivande till lagen.

När det gäller gemensamma utredningsgrupper i brottmål (artikel 13) finns bestämmelser om mottagare av en ansökan i 3 § förordning (2003:1176) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. Om en svensk förundersökning pågår får en överenskommelse om att inrätta en gemensam utredningsgrupp ingås av den åklagare eller myndighet som leder förundersökningen och i annat fall av olika svenska myndigheter som anges i bestämmelsen. Vilken utländsk myndighet som får göra en ansökan är inte reglerat och direktkommunikation på sätt som anges i artikel 6.5 är alltså möjlig redan i dag. Inga ytterligare regler behövs och det är heller inte aktuellt att avge någon förklaring som begränsar direktkommunikation i dessa fall (jfr punkt 7).

Nuvarande lagregler är heltäckande och uppfyller alltså konventionens krav i punkterna 1–6 såvitt avser rättslig hjälp i brottmål. Hänvisningar till konventionen bör göras i ett tillkännagivande till lagen. Inga lagändringar krävs. Däremot är en förklaring om behöriga myndigheter enligt artikel 24 påkallad såvitt avser gemensamma utredningsgrupper (se avsnitt 6.12).

Kontrollerade leveranser och hemliga utredningar behandlas i avsnitt 5.1.11 och 5.1.13.

Undantag från direktkommunikation

I artikel 6 föreskrivs vissa undantag från huvudregeln om direktkontakter mellan myndigheter i olika stater (punkt 8). Ansökningar och under rättelser skall alltid göras via medlemsstaternas centralmyndigheter när det gäller tillfälligt överförande eller transitering av frihetsberövade personer (artikel 9 i nu aktuell konvention och artikel 11 i 1959 års Europarådskonvention). Detsamma gäller utdrag ur straffregister i enlighet med artikel 22 i 1959 års Europarådskonvention, men inte i de fall som avses i artikel 4 i (första) tilläggsprotokollet till den konventionen.

Tillfälligt överförande och transitering av en frihetsberövad person regleras i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. En ansökan från bl.a. en medlemsstat i EU om tillfälligt överförande prövas av åklagare och enligt nuvarande svenska regler kan det i dessa fall förekomma direktkommunikation utan inblandning av centralmyndigheter (2 kap. 6 § andra stycket och 4 kap. 30 § första stycket). Det finns dock anledning att skilja mellan vem som är avsändare och mottagare av en ansökan, vilket är vad artikel 6.8 avser, och vem som i praktiken handlägger densamma.

I fråga om kommunikationsväg kommer utländska myndigheter i de aktuella staterna att, i enlighet med artikel 6.8, skicka ansökningar om tillfälligt överförande till den svenska centralmyndigheten för vidarebefordran till den åklagare som är behörig att pröva frågan. Återredovisning skall därmed också ske via centralmyndigheten enligt 2 kap. 17 §. Svenska ansökningar om tillfälligt överförande måste, enligt 3 kap. 2 § andra stycket, ske via centralmyndigheten eftersom direktkommunikation i dessa fall inte är tillåten enligt konventionen. En hänvisning till denna konventionsbestämmelse kommer att finnas i ett tillkännagivande till lagen. I praktiken kommer alltså ansökningar till och från Sverige som avser tillfälligt överförande och eventuella återredo-

visningar i dessa ärenden att ske via centralmyndigheten. Det saknas därmed skäl att ändra de nuvarande bestämmelserna.

Beslut om transitering fattas av Chefen för Justitiedepartementet och det är därmed alltid fråga om en ansökan till den svenska centralmyndigheten (2 kap. 6 § och 4 kap. 33 §). För dessa ärenden om transitering krävs alltså ingen lagändring.

I fråga om utdrag ur straffregister innebär de sammanställningar som skall lämnas enligt artikel 22 i 1959 års Europakonvention – och som även fortsättningsvis skall ske mellan centralmyndigheter – inte rättslig hjälp i egentlig mening. Det är här inte fråga om hjälp som lämnas i ett enskilt fall utan i stället om uppgifter som automatiskt skall lämnas minst årligen beträffande medborgare i en annan stat som tillträtt konventionen. För svensk del får information som behövs för att fullgöra denna skyldighet lämnas till Chefen för Justitiedepartementet (10 § första stycket 2 förordningen [1999:1134] om belastningsregister). I förhållande till en annan stat är det alltså Justitiedepartementet som agerar för att uppfylla skyldigheterna enligt artikel 22 i 1959 års Europarådskonvention. I detta avseende sker ingen förändring jämfört med vad som gäller i dag och inga ändringar är påkallade.

Enligt artikel 6.8 skall dock direktkontakter mellan myndigheter i olika stater vara möjliga beträffande uppföljande information i ett enskilt fall, t.ex. en kopia av en fällande dom, i enlighet med artikel 4 i det första tilläggsprotokollet till 1959 års Europarådskonvention. Detta skiljer sig från tilläggsprotokollets bestämmelser som föreskriver kontakt mellan centralmyndigheter även i detta fall. Avsikten är att möjliggöra eventuella följdåtgärder i den ansökande staten, t.ex. indragning av körkort. I fråga om kopior av domar och andra beslut kan en utländsk myndighet redan i dag vända sig direkt till den svenska domstol som utfärdat domen eller beslutet och därmed behövs inga nya föreskrifter.

Kommunikationsmedel

Artikel 6 innehåller slutligen bestämmelser om möjligheten att använda moderna kommunikationsmedel såsom telefax och elektronisk post (punkt 1). Ansökningar får göras inte bara skriftligen utan också på annat sätt som gör det möjligt att få en skriftlig uppteckning och som medger att den mottagande medlemsstatens myndigheter kan fastställa ansökans äkthet. Moderna kommunikationsformer får användas enligt 2 kap. 4 § fjärde stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Skriftliga ansökningar per post, bud eller telefax är alltid tillåtna och översändande på annat sätt, t.ex. med elektronisk post, får ske efter överenskommelse i det enskilda fallet. Kravet på överenskommelse i det enskilda fallet kan motiveras av behovet att kunna fastställa ansökans äkthet. Svenska myndigheter som tar emot en ansökan med krav på bekräftelse eller skickar en ansökan skall lämna uppgifter om bl.a. telefon- och telefaxnummer samt, i förekommande fall, e-postadress (4 och 10 §§ förordning [2000:704] om internationell rättslig hjälp i brottmål). Nuvarande reglering uppfyller alltså de krav som ställs i konventionen i detta avseende.

5.1.6 Informationsutbyte på eget initiativ

I artikel 7 finns bestämmelser om informationsutbyte på eget initiativ, dvs. utan att detta sker med anledning av en ansökan om rättslig hjälp eller annan framställning. Informationsutbytet kan avse information om brott eller överträdelser som handläggs av administrativa myndigheter (se artikel 3.1). Det får ske om den myndighet som mottar informationen är behörig att bestraffa brottet eller handlägga överträdelsen i fråga. Ytterst är det nationell rätt som bestämmer utrymmet för ett sådant informationsutbyte. Den myndighet som lämnar information får också ställa upp villkor om användningsbegränsningar i enlighet med nationell rätt. Den mottagande myndigheten skall vara bunden av sådana villkor.

Svenska myndigheter kan i dag frivilligt lämna information till en annan stat – med de begränsningar som gäller med hänsyn till sekretess – och därvid ställa villkor som begränsar den mottagande statens användning av uppgifterna. Detta kräver inte några särskilda regler och iakttagande av villkoren, vilket är en bindande förpliktelse enligt artikel 7, är en fråga för den mottagande staten. Härtill måste tillämpliga regler om hantering och skydd av personuppgifter iakttas av den myndighet som lämnar information (se även avsnitt 5.1.19), något som Kustbevakningen särskilt har tagit fasta på i sitt remissvar. Reglerna på detta område för olika myndigheter, bl.a. polisen, tullen och Kustbevakningen, ses för närvarande över och en närmare redogörelse för tillämpningen av dessa regler är inte påkallad i detta ärende. Det skall också betonas att informationsutbytet är frivilligt för en stat och att de begränsningar som följer av materiell rätt måste iakttas. I de fall då en svensk myndighet är tilltänkt mottagare av informationen finns bestämmelser om bindande villkor om användningsbegränsningar i 5 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Bestämmelserna omfattar information som lämnas i ett konkret ärende om rättslig hjälp. För polisärt samarbete och tullsamarbete finns särskilda bestämmelser om bindande användningsbegränsningar i 3 § lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete (polissamarbetslagen) och 4 kap. 2 § lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete (tullsamarbetslagen). De senare bestämmelserna är däremot mer generellt utformade och kräver inte koppling till ett visst ärende men är däremot begränsade till polisiärt samarbete respektive tullsamarbete. Bestämmelsen i 5 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål omfattar däremot inte information som lämnas utan koppling till ett konkret ärende. En hänvisning till dessa bestämmelser finns i 1 kap. 4 § sekretesslagen.

Genom en förtydligande lagändring i 5 kap. 7 § sekretesslagen som genomfördes i samband med rambeslutet om en europeisk arresteringsorder gäller sekretess enligt den bestämmelsen vid alla former av rättsligt samarbete rörande förundersökning i brottmål eller tvångsmedel på begäran av en annan stat eller en mellanfolklig domstol (se prop. 2003/04:7 s. 154 f. och 216). Detta torde även inkludera information som överlämnas med stöd av en bestämmelse om spontant informationsutbyte och där den stat som överlämnar informationen ställer upp krav på sekretess.

Tillämpningsområdet för artikel 7 är mer omfattande än bestämmelsen i 5 kap. 1 § eftersom informationsutbytet enligt artikel 7 inte behöver

avse ett ärende om rättslig hjälp. Visserligen är det informationsutbyte som avses i artikel 7 frivilligt och informationen behöver inte lämnas om den mottagande staten inte kan leva upp till eventuella villkor som ställs. Utgångspunkten bör emellertid vara att svenska rättsliga myndigheter skall kunna få tillgång till all information som en utländsk stat vill dela med sig av och därför iaktta de villkor om användningsbegränsningar som ställs upp. För närmare överväganden se avsnitt 6.8.

5.1.7 Återställande av olagligt förvärvade föremål

Genom *artikel 8* införs nya bestämmelser om överlämnande av olagligt förvärvade föremål, t.ex. stöldgods, till en stat i syfte att de skall återställas till den rätte ägaren (punkt 1). Det föreskrivs dock inte någon skyldighet för den anmodade staten att bevilja en sådan ansökan, blott att så får ske. Det är med andra ord ett frivilligt åtagande och syftet med bestämmelsen är inte att ändra den nationella lagstiftningen som avser återställande av egendom till dess rättmätiga ägare. Inte heller skall bestämmelsen påverka en godtroende tredje mans rättigheter. Därav får förstås att återställande enligt artikel 8 enbart bör ske när det inte råder någon som helst tvekan om vem som är föremålets rätta ägare.

Ett särskilt fall gäller bevisföremål som tagits i beslag på begäran av en annan stat och som överlämnats till den staten. Enligt 1959 års Europarådskonvention (artikel 6.2) skall sådana föremål återlämnas så snart som möjligt om inte den stat som överlämnat föremålen avstår från dem. De nya bestämmelserna gör nu tillägget att ett avstående också kan ske om detta kan underlätta återställande av föremålet till den rätte ägaren (punkt 2).

En begäran om överlämnande enligt punkt 1 eller ett avstående enligt punkt 2 kommer huvudsakligen att ske i samband med ett straffrättsligt förfarande (jfr artikel 3.1 i 1959 års Europarådskonvention). Mot bakgrund av att konventionen syftar till att utveckla 1959 års Europarådskonvention och Schengenkonventionens bestämmelser om ömsesidig rättslig hjälp och med hänsyn till artikel 3 i 2000 års EU-konvention kan en begäran även bli aktuell i samband med ett administrativt förfarande eller civilrättsliga mål som handläggs gemensamt med ett brottmål.

Lagen om internationell rättslig hjälp innehåller bestämmelser som möjliggör överlämnande av stöldgods till en annan stat när så begärs. Enligt 4 kap. 19 § får beslag och överlämnande ske på begäran av en annan stat om egendomen skäligen kan antas vara frånhänd någon genom brott. När ansökan görs av en medlemsstat i EU eller av Island eller Norge ställs inte något krav på dubbel straffbarhet men det krävs att det för gärningen kan dömas till fängelse i den ansökande staten (4 kap. 20 § första stycket). Frågor om beslag och överlämnande av egendom prövas av domstol (4 kap. 21 §).

Ett återställande enligt artikel 8 är avsett att äga rum endast när det inte råder någon som helst tvekan om vem som är föremålets rätte ägare. Tredjemansrättigheter beaktas i den svenska beslagsprocessen (t.ex. 27 kap. 6 § rättegångsbalken) och det ligger i sakens natur att hänsynstaganden till eventuella tredjemansrättigheter skall vägas in vid rättens prövning av om egendomen skall överlämnas (se även prop. 1975:35 s.

72 f.). Trots den allmänna begränsningen för bestämmelsernas tillämpning är det möjligt att konstruera exempel då egendom skulle kunna återställas trots att någon annan person kan göra gällande rättigheter i densamma. Det kan t.ex. vara fråga om någon form av egenmäktigt förfarande med gemensamt ägd egendom eller om andra rättigheter än äganderätt. Skulle en sådan situation uppstå och egendomen ändå kunna överlämnas till en annan stat utan rättighetsförlust för någon enskild, kan den rättsliga hjälpen förenas med villkor som är påkallade med hänsyn till enskilds rätt (5 kap. 2 §).

Det är alltså redan i dag möjligt att på begäran av en annan stat ta i beslag egendom som avhänts någon genom brott och överlämna egendomen till den andra staten utan krav på att den skall återställas till Sverige. Det finns därmed möjlighet att tillmötesgå en begäran från en annan stat som avses i artikel 8.

Om en stat före ett överlämnande av föremål avstår från att kräva dem tillbaka får staten, enligt artikel 8, inte heller göra anspråk på någon rätt till säkerhet eller annan regressrätt i de överlämnade föremålen som kan följa av nationell skatte- eller tullagstiftning (punkt 3). Överlämnade föremål får alltså inte vara behäftade med kvarstående anspråk på att kunna tas i anspråk för betalning av allmänna fordringar. Staten är dock oförhindrad att ta ut skatt eller tull hos föremålets rätte ägare.

Det skulle visserligen kunna förekomma att egendom som blir aktuell för ett överlämnande är föremål för betalningssäkring enligt lagen (1978:880) om betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter eller ställd som säkerhet för allmänna fordringar. Betalningssäkring gäller dock i princip bara i egendom som tillhör gäldenären och beslut skall verkställas av kronofogdemyndigheten varvid vissa bestämmelser i utsökningsbalken skall tillämpas. Reglerna i 6 kap. utsökningsbalken om säkerställande av utmätning, vilka också gäller vid betalningssäkring, innebär vidare att egendom som omfattas av verkställigheten är identifierad och dessutom ofta omhändertagen av kronofogdemyndigheten. Motsvarande gäller när säkerhet ställs för allmänna fordringar enligt lagen (1993:891) om indrivning av statliga fordringar m.m. Däremot förekommer inte att viss egendom är behäftad med en latent risk att bli tagen i anspråk senare för något krav på skatt, tull eller annan allmän avgift. Regler som artikel 8.3 är utformad för att motverka finns alltså inte i svensk rätt.

Sammanfattningsvis föranleder inte artikel 8 något behov av lagändringar.

5.1.8 Tillfälligt överförande av frihetsberövade personer

Konventionens reglering

Tillfälligt överförande av en person som är frihetsberövad i en stat för att medverka i en brottsutredning eller rättegång i en annan stat är en traditionell form av rättslig hjälp. 1959 års Europarådskonvention innehåller bestämmelser i ämnet (främst i artikel 11.1), vilka nu kompletteras genom *artikel 9*. Vissa bestämmelser i 1959 års konvention (om transitering i artikel 11.2–3, om vittnesimmunitet i artikel 12 och om

kostnader i artikel 20) avses gälla även i förhållande till de nya reglerna (punkt 5).

De nya bestämmelserna avser ett specialfall då ett tillfälligt överförande kan bli aktuellt. Det är här fråga om att den ansökande medlemsstaten har begärt att en annan medlemsstat skall genomföra en utredning för den ansökande statens räkning och en person som är berövad friheten i den ansökande staten behöver närvara vid utredningsåtgärden i den anmodade staten. Exempel kan vara när förhör, brottsplatsundersökning eller konfrontation begärs i en annan stat och ett vittne eller en misstänkt eller tilltalad som bör närvara är berövad friheten i den ansökande staten. Reglerna i 1959 års Europarådskonvention utgår däremot från förutsättningen att den frihetsberövade personens närvaro i en annan stat beror på en brottsutredning eller rättegång som den staten själv genomför.

Regleringen i artikel 9 bygger på att en överenskommelse träffas mellan de behöriga myndigheterna i medlemsstaterna, vilken skall omfatta de närmare villkoren för överförandet och en tidsfrist inom vilken personen skall återföras igen (punkterna 1–2). Artikeln innehåller också bestämmelser som rör frågan om krav på den berörda personens samtycke till åtgärden (punkterna 3 och 6) samt en bestämmelse om avräkning (punkt 4).

Rättslig hjälp med tillfälligt överförande av frihetsberövade personer

Regler om tillfälligt överförande en frihetsberövad person finns i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (4 kap. 29–32 §§). Reglerna om överförande till eller från Sverige har utformats med bl.a. 2000 års EU-konvention, som då inte var antagen, i åtanke och regleringen omfattar redan de fall som nu är aktuella (prop. 1999/2000:61 s. 126 f.f.). En person som är berövad friheten i en annan stat får alltså på begäran av den staten föras över till Sverige för förhör eller konfrontation i samband med en förundersökning eller rättegång där (4 kap. 29 §). Vidare får en person som är frihetsberövad här i landet på begäran av svensk åklagare eller domstol föras över tillfälligt till en annan stat för förhör eller konfrontation där i samband med en svensk förundersökning eller rättegång (4 kap. 31 §).

I praktiken föregås ett tillfälligt överlämnande av kontakter mellan de olika länderna för att lösa olika praktiska frågor. Det kan gälla det praktiska verkställandet av villkor för överförandet som staterna ställer, tidsfrister och praktiska arrangemang för att genomföra åtgärden. Det vanliga vid ett tillfälligt överförande är att den anmodade staten ställer villkor för åtgärden men i det specialfall som regleras i artikel 9 kan det också tänkas att den ansökande staten ställer vissa krav. Naturligtvis är det alltid fråga om en ansökan om rättslig hjälp från en stat och ett beslut av den andra staten om huruvida den rättsliga hjälpen skall lämnas. I praktiken krävs dock att staterna är överens om åtgärden och hur den skall genomföras. Innan ett tillfälligt överförande från Sverige beslutas skall, enligt 4 kap. 32 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, den myndighet som ansvarar för frihetsberövandet i allmänhet höras. Undantag gäller om ett sådant yttrande är uppenbart obehövligt, t.ex. om det står klart att ansökan skall avslås (se prop. 1999/2000:61 s. 202 f.).

Några närmare bestämmelser om erforderliga kontakter med utländska myndigheter behövs inte.

Samtycke

Enligt 1959 års Europarådskonvention får en stat som villkor för ett tillfälligt överförande kräva att den berörda personen har samtyckt till åtgärden. De nya reglerna i artikel 9 ställer inte upp något allmänt krav på samtycke men en stat har dock rätt att kräva detta, generellt eller i vissa fall, och den ansökande staten måste då ordna och till den anmodade staten lämna över ett bevis om att samtycke har lämnats (punkt 3). För att underlätta den praktiska tillämpningen av dessa bestämmelser får staterna i samband med tillträde till konventionen avge en förklaring om att samtycke krävs (punkt 6). Om samtycke bara krävs under vissa förutsättningar skall dessa också anges i förklaringen.

Nuvarande svenska regler om rättslig hjälp i brottmål ställer inte upp något krav på den frihetsberövade personens samtycke vid tillfälligt överförande från Sverige. Ett tidigare generellt krav på samtycke för rättslig hjälp med tillfälligt överförande togs bort i samband med tillkomsten av lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (prop. 1999/2000:61 s. 128 f.f.). I propositionen underströks dock att lagens allmänna grunder för avslag gäller även för denna form av rättslig hjälp och att den omständigheten att samtycke inte lämnats kan ha betydelse för frågan om en begäran om tillfälligt överförande skall beviljas i ett enskilt ärende. Det uttalas att avsaknaden av samtycke, eventuellt sammantaget med andra omständigheter, skulle kunna leda till ett avslag, t.ex. vid en tillämpning av den generella avslagsgrunden i 2 kap. 14 § andra stycket att omständigheterna är sådana att ansökan inte bör bifallas (a. prop. s. 130). Den nuvarande regleringen av tillfälliga överföranden av frihetsberövade innebär alltså i praktiken att det finns utrymme för svenska myndigheter att i enstaka fall ställa krav på den personens samtycke för att åtgärden skall beviljas. Ett exempel skulle kunna vara att den person som begärs överförd är särskilt gammal eller sjuk och det därför bedöms olämpligt att transportera personen mot hans eller hennes vilja. Ett annat exempel skulle kunna vara samtycke för att i något unikt fall undvika tveksamhet huruvida återförandet av en svensk medborgare som tillfälligt överförts till Sverige vore förenligt med regeringsformens förbud mot landsförvisning (jfr bet. 1975/76:KU56 s. 32). En avsaknad av samtycke i dessa fall skulle kunna leda till ett avslag enligt nämnda bestämmelser i 2 kap. 14 §.

Att samtycke i praktiken kan vara ett villkor för rättslig hjälp i ett enskilt fall är som redan nämnts förenligt med konventionen. Det är dock fråga om undantagsfall och den anmodade statens skyldighet att då prestera ett bevis om samtycket skulle, om det inte skett redan vid ansökan, kunna uppfyllas genom en uppmaning att komplettera ansökan enligt 2 kap. 9 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Att i svensk rätt åter införa ett samtyckeskrav av mer generell natur skulle rimma illa med ambitionen bakom artikel 9 att samtycke inte skall vara nödvändigt. Några lagändringar bör därför inte göras.

Emellertid krävs en bedömning av frågan om Sverige måste avge en förklaring enligt artikel 9.6 för att kunna tillämpa detta mycket

begränsade utrymme att ställa krav på samtycke i ett enskilt ärende. Bestämmelserna i artikel 9.6 avser helt klart generella krav på samtycke som gäller i alla fall eller under vissa klarlagda förutsättningar. Däremot vore det närmast ogörligt att på sätt som där anges specificera sådana förutsättningar som skulle kunna medföra ett samtyckeskrav i ett enskilt fall och som faller tillbaka på t.ex. en lämplighetsprövning. En uttrycklig rätt att göra en lämplighetsbedömning föreskrivs i 1959 års Europarådskonvention (artikel 11.1 d), vilken den nu aktuella konventionen är avsedd att komplettera (se avsnitt 5.1.1). Det bör därmed anses finnas utrymme för en stat att ställa krav på samtycke i ett enskilt fall med stöd av artikel 9.3 utan att en förklaring enligt artikel 9.6 har lämnats.

Det bör också påpekas att det i fråga om en svensk begäran om tillfälligt överförande kan förekomma att den anmodade staten kräver den berörda personens samtycke för att medverka till åtgärden. Det finns inget som hindrar att en sådan komplettering görs av den svenska åklagaren.

Avräkning av tid för frihetsberövande i utlandet

Enligt 1959 års Europarådskonvention skall en frihetsberövad person som tillfälligt överförs för att höras som vittne eller delta i en konfrontation normalt hållas i förvar under den tid som han eller hon befinner sig i den ansökande staten (artikel 11.3). Förvarstagande av den som tillfälligt överförs till Sverige föreskrivs i 4 kap. 34 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Konventionen innehåller inte någon bestämmelse om avräkning av den tid som personen är berövad friheten i utlandet med anledning av det tillfälliga överförandet. För det specialfall av tillfälligt överförande som avses i artikel 9 föreskrivs däremot att den frihetsberövade skall tillgodoräknas den tid som han eller hon är överförd (punkt 4).

Tillfälliga överföranden till utlandet kan bli aktuella under en pågående svensk förundersökning eller rättegång och därmed i allmänhet en person som är häktad. Enligt 33 kap. 7 § brottsbalken skall rätten vid bestämmande av påföljd tillgodoräkna tid för frihetsberövande som ägt rum utomlands, om inte särskilda skäl talar mot detta. Bestämmelsen, som har ändrats med anledning av rambeslutet om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna, innebär att ett tillgodoräkande skall vara huvudregeln. Ändringen tillkom för att uppfylla rambeslutets krav på ett obligatoriskt tillgodoräkande av ett frihetsberövande med anledning av en europeisk arresteringsorder (prop. 2003/04:7 s. 157 f.f.). Bestämmelsen är inte begränsad till frihetsberövanden som ägt rum utomlands med anledning av utlämning eller överlämnande utan är också tillämplig på frihetsberövande som sker i samband med ett tillfälligt överförande av en frihetsberövad person. Liksom i förhållande till det nu nämnda rambeslutet bör 33 kap. 7 § brottsbalken i dess nuvarande lydelse anses uppfylla kravet på ett obligatoriskt tillgodoräkande i artikel 9 såvitt avser en senare dom. Därmed krävs ingen lagändring.

Ett tillfälligt överförande av en frihetsberövad person kan dock även avse någon som redan är dömd och som avtjänar ett fängelsestraff eller annat frihetsstraff i Sverige från vilket frihetsberövandet i utlandet skall

avräknas enligt artikel 8. Det är därvid fråga om beslut om avräkning som skall fattas av den myndighet som har ansvar för verkställigheten. För den som är intagen i kriminalvårdsanstalt finns regler i 43 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt som innebär att tid som den intagne vistas utanför anstalten i samband med ett tillfälligt överförande av en frihetsberövad skall räknas in i verkställighetstiden. Bestämmelsen är obligatorisk och omfattar alla de situationer då tillfälligt överförande kan ske enligt 4 kap. 29 eller 31 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Däremot finns inte någon motsvarande bestämmelse i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård. Det saknas skäl att bedöma frågan på annat sätt när det gäller sluten ungdomsvård och för att på ett heltäckande sätt möta kravet i artikel 9.4 bör den senare lagen ändras (se vidare i avsnitt 6.3).

5.1.9 Förhör genom videokonferens

En viktig nyhet i den internationella regleringen av rättslig hjälp i brottmål är införandet av regler om förhör genom videokonferens. Dessa återfinns i *artikel 10*. Förhör genom videokonferens får begäras när det inte är möjligt eller lämpligt att den som skall höras inställer sig personligen i den ansökande medlemsstaten (punkt 1). Detta gäller sakkunniga och vittnen, men artikeln lämnar även ett visst utrymme för tillämpning vid förhör med tilltalade (se nedan). I vissa länder hörs även målsäganden som vittnen och videoförhör med sådana personer skulle också kunna förekomma. Som exempel på fall när vittnesförhör genom videokonferens bör kunna ske nämner den förklarande rapporten särskilt unga, gamla eller sjukliga personer och situationer när vittnet vid en inställelse skulle utsätta sig för en allvarlig fara.

Artikeln föreskriver att en medlemsstat skall medge förhör genom videokonferens under förutsättning att denna metod inte strider mot grundläggande rättsprinciper och att tekniska hjälpmedel för att genomföra förhöret finns tillgängliga (punkt 2). En ansökande stat får även möjliggöra ett videoförhör genom att ställa teknisk utrustning till den anmodade statens förfogande. Kravet på oförenlighet med grundläggande rättsprinciper är avsett att vara relativt högt ställt. Avsikten är inte att en begäran skall kunna avslås blott på den grunden att det saknas regler om vittnesförhör genom videokonferens i den anmodade staten eller att ett eller flera villkor för ett sådant förhör enligt nationell rätt inte uppfylls.

Tillämpningsområdet för artikeln är inte begränsad till någon särskild del av brottmålsprocessen och är därmed i princip tillämplig såväl under en förundersökning som i en rättegång.

Gällande rätt och förslag till förändringar

En försöksverksamhet med videokonferens i svenska rättegångar pågår sedan 1 januari 2000. Enligt lagen (1999:613) om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång får bl.a. parter i brottmål under vissa förutsättningar delta i ett sammanträde inför rätten genom videokonferens (2 §). Vidare får bevisning, t.ex. ett vittnesförhör, tas upp på

detta sätt om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter eller om bevisupptagning enligt rättegångsbalkens regler skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på ett sådant sätt (4 §). Lagen gäller för närvarande till den 1 januari 2007 (SFS 2004:1209).

Åklagarens möjlighet att hålla förhör genom videokonferens i en svensk förundersökning är oreglerad (se prop. 1999/2000:61 s. 119). Ingenting hindrar dock åklagaren från att arrangera förhör på detta sätt när så bedöms vara lämpligt.

Rättslig hjälp med förhör genom videokonferens kan lämnas enligt 4 kap. 11–12 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Svenska domstolar och åklagare får också, enligt 4 kap. 13 § samma lag, söka hjälp med motsvarande åtgärder utomlands under förutsättning att videokonferens är tillåten enligt svensk rätt och att den andra staten på grund av en internationell överenskommelse eller annars lämnar sådan hjälp. Svenska åklagare och domstolar kan alltså redan i dag både lämna och söka rättslig hjälp med förhör genom videokonferens.

Regeringen har nyligen i lagrådsremissen En modernare rättegång – reformering av processen i allmän domstol lämnat ett förslag till en permanent ordning för videokonferens i domstol. Remissen grundas på 1999 års rättegångsutrednings slutbetänkande En modernare rättegång (SOU 2001:103). I remissen föreslås nya regler i rättegångsbalken som bl.a. innebär vissa förändringar jämfört med vad som gäller för den nuvarande försöksverksamheten. Ändringarna skapar bl.a. ett bredare tillämpningsområde vad avser en tilltalads medverkan via video i brottmål, minskade möjligheter för alla aktörer att välja form för inställelse till sammanträdet och påföljder vid utevaro till ett videoförhör på samma sätt som vid en kallelse till inställelse i rättssalen.

Rättslig hjälp med förhör genom videokonferens skall i huvudsak lämnas på samma sätt och enligt samma förutsättningar som om åtgärden skulle ha vidtagits i en svensk förundersökning eller rättegång (2 kap. 1 och 10 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål). Ändringar som görs i de svenska förfarandereglerna får därför genomslag också när det gäller rättslig hjälp i brottmål, utom då specialregler givits i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Den ovan nämnda remissen innehåller även andra förslag som kan komma att påkalla förändringar i reglerna för rättslig hjälp. Det gäller t.ex. ett förslag att införa i huvudsak gemensamma och enhetliga regler för telefon- och videoförhör i domstol och en ny terminologi. Dessa frågor kommer dock inte att behandlas i detta ärende.

Samtycke

Bestämmelserna om medverkan i ett videoförhör i en svensk rättegång bygger på frivillighet. Den som har kallats att delta på detta sätt men som motsätter sig, har enligt 6 § andra stycket lagen om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång rätt att inställa sig i rättssalen. På motsvarande sätt bygger reglerna om förhör genom videokonferens i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål på att den som skall höras samtycker till ett sådant förhör. För svenska rättegångar finns förslag till förändringar. I lagrådsremissen En modernare rättegång föreslås att

påföljder vid utevaro skall vara desamma när någon kallas till en videokonferens som vid kallelse till personlig inställelse i rättssalen. Därmed minskar det inslag av frivillighet som i dag gäller för sådana personer när det gäller videokonferens, även om de naturligtvis alltid kan välja att inställa sig personligen inför rätten trots att de kallats att närvara genom videokonferens.

Enligt artikel 10 i konventionen ställs inte något krav att det vittne eller den sakkunnige som skall höras samtycker till förhör genom videokonferens. Krav på samtycke krävs däremot för ett sådant förhör med en person som är åtalad i målet (punkt 9). Av den bestämmelsen kan motsatsvis dras slutsatsen att krav på samtycke inte får ställas för videoförhör med andra personer enligt konventionen. Att sådant samtycke inte är nödvändigt framhålls särskilt i den förklarande rapporten till konventionen. Reglerna om rättslig hjälp med förhör genom videokonferens med någon i Sverige eller i utlandet bör vad gäller kravet på samtycket därför ändras (se avsnitt 6.4.2).

Förhör genom videokonferens under en svensk förundersökning är inte särskilt reglerad och bör inte sammanväxlas med videodokumentation av ett förhör. Rättslig hjälp med ett förhör genom videokonferens kan i dag sökas av en svensk åklagare utan krav på samtycke (4 kap. 13 § andra stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål). För ett sådant förhör som en svensk åklagare bistår en utländsk myndighet med under en förundersökning krävs inte heller samtycke av den som skall höras (4 kap. 11 § andra stycket samma lag). Inga ändringar av reglerna om svenska ansökningar om rättslig hjälp krävs med anledning av konventionen.

Frågan om förhör genom videokonferens med den tilltalade och kravet på samtycke redovisas närmare nedan.

Förfarandet

Ansökningar om rättslig hjälp med videoförhör skall uppfylla de krav som ställs bl.a. i 1959 års Europarådskonvention (artikel 14) och härtill skall skälet för att ett vittnesförhör genom personlig inställelse anses omöjligt eller olämpligt anges (punkt 3). Vidare skall ansökan innehålla namnet på den rättsliga myndighet och de personer som kommer att hålla förhöret. Enligt 2 kap. 4 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör en ansökan om rättslig hjälp i Sverige bl.a. innehålla uppgift om den utländska domstol eller myndighet som handlägger ärendet. Samma bestämmelser skall tillämpas vid en svensk ansökan om inte annat följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige eller krav från den mottagande staten (3 kap. 1 § samma lag). Därmed uppfylls konventionens krav och inga ytterligare svenska regler behövs. En hänvisning till konventionen bör dock göras i ett tillkännagivande till lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Kallelsen till ett videoförhör (punkt 4) och frågan om sanktioner för den som uteblir från ett sådant förhör behandlas närmare nedan.

När det gäller genomförandet av förhöret innehåller artikeln vissa föreskrifter (punkt 5). Den anmodade medlemsstatens rättsliga myndighet skall närvara och bl.a. ansvara för att kontrollera identiteten hos den person som skall höras och se till att grundläggande rätts-

principer i den staten iakttas. Om sådana principer åsidosätts under förhöret skall myndigheten omedelbart vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att förhöret fortsätter i enlighet med dessa principer. Själva förhöret skall hållas direkt av eller under överinseende av den ansökande statens rättsliga myndighet och i enlighet med den statens lag. Tolkhjälp skall vid behov tillhandahållas av den anmodade staten och de båda staterna skall vid behov komma överens om skyddsåtgärder för den som skall höras.

Regler om förfarandet vid svensk domstol finns i 4 kap. 11 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Dessa har utformats med beaktande av konventionens bestämmelser. Ärendet skall handläggas som en bevisupptagning utom huvudförhandling, vilket innebär att en rättslig myndighet vidtar de åtgärder som föreskrivs i artikeln (se prop. 1999/2000:61 s. 118). Samtidigt innebär det angivna förfarandet tillräcklig flexibilitet för att uppfylla kravet att förhöret skall hållas direkt av eller under överinseende av den ansökande medlemsstatens rättsliga myndighet. De nuvarande bestämmelserna, som också innehåller en regel om tolkbiträde, uppfyller därmed konventionens krav.

En viktig skyddsregel för den som skall höras är att denne får åberopa den rätt att inte vittna som han eller hon skulle ha enligt antingen den ansökande eller anmodade statens lagstiftning (punkt 5 e). För svensk del finns en generell bestämmelse i 2 kap. 12 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål som innebär att den som skall höras eller annars fullgöra något enligt lagen har rätt att vägra om det finns stöd för det antingen i svensk lag eller i den ansökande statens lag. Därmed uppfyller nuvarande bestämmelser det krav som ställs i fråga om rätten att vägra vittna. Frågor om vittnesplikt och om straffrättsligt ansvar för vittnen m.fl. behandlas särskilt nedan.

I den anmodade staten skall ett protokoll över förhöret som skall innehålla vissa uppgifter översändas till den ansökande staten (punkt 6). Det betonas särskilt att överenskomna skyddsåtgärder skall iakttas också i fråga om protokollet, vilket kan komma att påverka dess innehåll. I första hand skall dock befintliga regler om skydd för identitetsuppgifter m.m. i den anmodade staten tillämpas. Vanliga regler om domstols protokoll och protokoll under förundersökning tillämpas också i fråga om rättslig hjälp i brottmål. Eventuella förtydliganden med anledning av denna konventionsbestämmelse kan ske i förordning.

Förhör genom videokonferens som sker under förundersökningen är inte särskilt reglerade och allmänna föreskrifter om förhör under förundersökningen får därmed tillämpas. Enligt 4 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål gäller detta även när det är fråga om rättslig hjälp. Om förhöret sker i enlighet med en begäran om rättslig hjälp från en annan stat är det naturligt att den åklagare som handlägger ärendet själv medverkar. Därmed kan de åtgärder som en rättslig myndighet i den anmodade staten skall vidta enligt artikel 10.5 iakttas. Frågor om vittnesplikt och sanningsskyldighet uppkommer inte vid ett förhör av nu aktuellt slag, se vidare nedan. I övrigt skall alltså bestämmelserna om förhör i rättegångsbalken och förundersökningskungörelsen (1947:948) tillämpas, vilka bl.a. innehåller föreskrifter om protokollföring. En allmän föreskrift om tolkbiträde vid myndigheters handläggning av förvaltningsärenden finns i 8 § förvaltningslagen

(1986:223) och undersökningsledaren får vid förhör under förundersökningen tillåta att tolk närvarar (23 kap. 10 § rättegångsbalken). Nuvarande svenska regler uppfyller därmed konventions krav vad avser förfarandet. Inga lagändringar krävs.

Sanktionsmöjligheter vid kallelse till videokonferens

Kallelsen att inställa sig till förhör genom videokonferens skall följa de förfaranden som finns i nationell rätt (punkt 4). Ordinarie åtgärder för att säkerställa att den kallade inställer sig till ett domstolsförhör skall därvid tillämpas. Enligt svensk rätt kan kallelse vid vite och förordnande om hämtning samt ersättning för rättegångskostnader komma i fråga (36 kap. 7, 20 och 22–23 §§ rättegångsbalken). Bestämmelser om kallelsens innehåll finns också i 4 kap. 11 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Vid videokonferens i rättegång görs dock undantag för de regler om kallelser, förelägganden och påföljder vid utevaro som annars gäller enligt bl.a. rättegångsbalken. Det framgår av 6 § lagen om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång och innebär att den som kallats att delta genom videokonferens inte kan bli föremål för vite eller annan påföljd vid utevaro. Detsamma gäller vid telefonförhör och har sin grund i att den kallade persons medverkan på detta sätt bygger på frivillighet (prop. 1998/99:65 s. 25). Vid den utvärdering av försöksverksamheten som skett har dock bristen på sanktionsmöjligheter ifrågasatts. Regeringen har i lagrådsremissen En modernare rättegång föreslagit att de sanktioner som rättegångsbalken föreskriver för underlåtenhet att inställa sig vid ett sammanträde också skall gälla när någon kallas att delta genom videokonferens.

För videokonferens som rättslig hjälp i Sverige på begäran av en annan stat tillämpas svenska förfaranderegler (2 kap. 10 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål). Den som kallas för att i denna ordning höras per videokonferens genom svensk domstols medverkan kan alltså inte kallas vid äventyr av någon påföljd vid utevaro. Videoförhör som sker i en svensk förundersökning är inte reglerade. Telefonförhör under förundersökning är däremot reglerade och 23 kap. 6 a § rättegångsbalken föreskriver att en kallelse till ett sådant förhör inte får förenas med vite. Den som inte infinner sig till ett telefonförhör kan dock hämtas till förhöret med stöd av 23 kap. 7 § samma balk. Motsvarande torde gälla vid kallelse till förhör genom videokonferens under förundersökningen. Även i dessa fall kommer eventuella ändringar komma att få genomslag när förhöret sker i form av rättslig hjälp under förundersökning.

Konventionen kräver inte att en kallelse för någon att delta i en videokonferens skall kunna förenas med påföljder vid utevaro. Svensk rätt tillåter för närvarande inte påföljder vid utevaro från en videokonferens i rättegång och av konventionen följer ingen skyldighet att införa en särskild ordning för rättslig hjälp. Nuvarande regler uppfyller därmed konventionens krav. Om påföljdsomöjligheter införs för svenska förfaranden kommer detta med automatik att gälla för rättslig hjälp (enligt 2 kap. 10 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål).

När en svensk åklagare eller domstol söker rättslig hjälp i form av videokonferens med någon som befinner sig utomlands gäller reglerna i

4 kap. 13 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. I dessa fall kommer videoförhöret att genomföras genom medverkan av utländska myndigheter och de förfaranderegler som gäller i den andra staten kommer att tillämpas. Det blir därmed inte fråga om svenska kallelser (jfr dock vad som gäller för telefonförhör, avsnitt 5.1.10 nedan).

Straffrättsligt ansvar för vägran att vittna och för oriktiga vittnesutsagor

När det gäller vittnesförhör som tas upp utomlands inom ramen för rättslig hjälp uppstår frågor om vittnesplikt och om straffansvar för oriktiga vittnesutsagor. Medan den som kallas för att vittna är skyldig att göra så i den stat där kallelsen utfärdas är det mycket ovanligt att en vittnesplikt i ett inhemskt förfarande erkänns i en annan stat. Ett exempel på när så ändå sker är den nordiska vittnesplikt som för svensk del föreskrivs i lagen (1974:752) om nordisk vittnesplikt m.m. I fråga om vittnesförhör genom videokonferens är emellertid situationen annorlunda. Visserligen sker vittnesförhöret som en del av ett utländskt förfarande men samtidigt innebär rättslig hjälp att förhöret genomförs vid en domstol i den anmodade staten och det är den senare domstolen som har kallat vittnet att infinna sig för att avlägga sitt vittnesmål.

Artikel 10 ålägger varje medlemsstat att vidta nödvändiga åtgärder för att för att säkerställa att nationell lagstiftning i fråga om vägran att vittna trots skyldighet att göra det och om falskt vittnesmål också gäller för vittnen eller sakkunniga som hörs på deras territorium genom videokonferens (punkt 8).

Enligt 4 kap. 11 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål skall förhör genom videokonferens i en rättegång handläggas av tingsrätt som en bevisupptagning utom huvudförhandling. Det är därmed tingsrätten som kallar den som skall höras och frågor om vittnesplikt och rätt att vägra att yttra sig bestäms av svenska rättegångsregler. Det är därmed inte fråga om någon utländsk vittnesplikt. Frågor om ansvar för vägran att vittna trots vittnesplikten och ansvar för oriktiga eller ofullständiga uppgifter skall alltså avgöras enligt de regler som gäller i Sverige (såsom anmodad stat). Reglerna i 36 kap. 21 § rättegångsbalken om sanktioner vid vittnes vägran att avlägga ed, avge vittnesmål, besvara en fråga eller följa ett föreläggande att vidta vissa förberedande åtgärder gäller liksom de straffbestämmelser om mened m.m. i 15 kap. brottbalken som gäller utsagor inför svensk domstol. De särskilda straffbestämmelserna om osann eller ovarsam utsaga inför en nordisk eller en internationell domstol (15 kap. 4 a och 4 b §§ brottbalken) skall däremot inte tillämpas.

Den som hörs av polis och åklagare under förundersökningen har ingen sanningsplikt och heller ingen skyldighet att svara på frågor. Detta gäller oavsett om förhöret sker med hjälp av videokonferens eller på annat sätt. En edavläggelse under ett sådant förhör skulle inte vara förenligt med grundläggande svenska rättsprinciper. De frågor om straffansvar som avses i artikel 10 blir alltså inte aktuella i dessa fall.

Vad som nu sagts överensstämmer med innebörden av artikel 10, punkt 8. Den förklarande rapporten understryker att skyldigheten att vittna genom videokonferens är en följd av den anmodade statens lagstiftning. Den ordning som gäller för förhör genom videokonferens enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål och om

straffsanktionerad vittnes- och sanningsplikt får anses vara förenlig med konventionen. Det förhållandet att konventionsbestämmelsen enligt sin ordalydelse utgår från att förhöret skall anses ha ägt rum i ett utländskt förfarande och inte i ett nationellt förfarande i den anmodade staten förändrar inte denna bedömning.

Vittnesförhör genom videokonferens med en målsägande?

En särskild fråga i detta sammanhang är den svenska rättsprincipen att en målsägande inte får avlägga vittnesmål (under ed) i brottmål utan bara höras upplysningsvis. Detta föreskrivs i 36 kap. 1 § och 46 kap. 6 § rättegångsbalken och avviker från vad som gäller i många andra länder där även brottsoffer hörs som vittnen. Det är därför högst sannolikt att hänvisningen till vittnen i punkt 8 för de allra flesta stater också anses omfatta personer som enligt svensk rätt är att anse som målsägande. Tillämpningsproblem skulle kunna uppstå när en utländsk stat begär att en person som enligt svensk rätt anses vara målsägande skall höras som vittne med hjälp av videokonferens i Sverige.

Förbudet i svensk rätt mot att höra en målsägande under ed togs upp särskilt i förarbetena till lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (prop. 1999/2000:61 s. 101). Det uttalades där att detta förbud visserligen inte bör anses vara ett utflöde av en grundläggande princip i den svenska rättsordningen, men att det ändå är uteslutet att efterkomma en begäran om förhör med en målsägande under ed så länge något straffansvar inte kan utkrävas vid svensk domstol. Med andra ord är det en grundläggande rättsprincip att en utsaga under ed är kopplad till ett straffansvar. Det framhölls också att det enligt nuvarande regler inte är möjligt att tvinga en målsägande att lämna sin berättelse. I propositionen uppmärksammades också det pågående arbetet med 2000 års EU-konvention och den förväntade skyldigheten för medlemsstaterna att se till att vittnen som hörs på deras territorier genom videokonferens kan straffas för mened. Frågan om ett utvidgat menedsansvar förutskickades därmed bli aktualiserad inför en svensk ratificering av konventionen.

Artikel 10 kan emellertid inte anses ställa krav på att även brottsoffer skall kunna höras som vittnen och därmed att reglerna om menedsansvar i svensk rätt måste utvidgas till att även avse målsägande. Vem som skall anses kunna uppträda som vittne definieras inte i konventionen. Artikel 10.5 e innebär att den som skall höras alltid får åberopa svenska regler om rätt att inte vittna, vilket också föreskrivs i 2 kap. 12 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Denna möjlighet står alltså till buds för en målsägande. Reglerna om ansvar för vägran att vittna och för falskt vittnesmål i artikel 10.8 bygger vidare på att nationell rätt i den anmodade staten skall tillämpas. En målsägande får inte höras som vittne enligt nuvarande svenska regler och därmed kan inte straffansvar utkrävas med anledning av den utsaga som en målsägande lämnar. I avsaknad av straffansvar bör den svenska domare som skall ansvara för att grundläggande svenska rättsprinciper iakttas när videoförhöret hålls i Sverige (punkt 5 a) anses vara skyldig att hindra ett förhör med en målsägande under ed även om den som skall höras inte själv invänder mot detta.

Visserligen kan argument anföras till stöd för att överväga en ändring av svenska regler om vittnesplikt och straffansvar för målsägande när en sådan person hörs på begäran av en annan stat där brottsoffer får höras som vittnen. Såsom uttalades i förarbetena till lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål är de svenska reglerna snarast motiverat av intresset av jämvikt mellan parterna i en svensk brottmålsrättegång, något som Sverige knappast har anledning att upprätthålla om rättegången äger rum utomlands enligt den ansökande statens processordning. En möjlighet att höra målsäganden under ed med åtföljande straffansvar skulle naturligtvis utvidga möjligheterna att lämna rättslig hjälp med förhör genom videokonferens och därmed förstärka det internationella rättsliga samarbetet. Men någon skyldighet att göra så kan inte anses följa av konventionen. Dessutom torde det inte bli många fall där en målsägande som befinner sig i Sverige behöver höras genom videokonferens avseende brott som i de allra flesta fallen begåtts på den ansökande statens territorium.

Medan det vore fullt möjligt att införa bestämmelser i lagen om internationell rättslig hjälp som innebär att även en målsägande får höras under ed på begäran av en annan stat – vilket också skulle kunna tänkas när förhöret sker på annat sätt än genom videokonferens – krävs det mer ingående överväganden i fråga om ett utvidgat menedsansvar. Sådana överväganden bör göras i ett större sammanhang än vad som är möjligt i detta ärende. Dessa bedömningar, som alltså inte är nödvändiga för ett tillträde till konventionen, bör därför anstå till senare.

Berättelser under ed förekommer inte vid förhör under en svensk förundersökning under ledning av åklagare.

Förhör med tilltalade

Artikel 10 lämnar också utrymme för medlemsstaterna att tillåta förhör genom videokonferens med en åtalad person, dvs. en tilltalad, genom tillämpning av artikelns bestämmelser (punkt 9). Detta är dock ett helt frivilligt åtagande och en stat får vid tillträde till konventionen avge en förklaring att den inte tillåter videoförhör med en tilltalad. Om sådana förhör tillåts krävs det en överenskommelse och ett beslut i varje enskilt fall och den tilltalades samtycke krävs alltid. Nationell rätt i respektive medlemsstat och internationella instrument skall iakttas.

Synen på förhör med den tilltalade i brottmålsprocessen varierar i olika nationella rättsordningar. I Sverige och i många andra länder tillåts inte vittnesförhör (under ed) med den tilltalade. För svensk del framgår detta i 35 kap. 1 § rättegångsbalken. I stället hörs den tilltalade upplysningsvis, se 46 kap. 6 § samma balk, och utan straffansvar för de uppgifter som därvid lämnas. I andra länder däremot har den tilltalade rätt att frivilligt avge vittnesmål, men måste då höras under ed med vidhängande straffansvar. Avsikten med den nu aktuella konventionsbestämmelsen är inte att ändra på de grundläggande förutsättningar och principer som gäller i olika stater för förhör med den tilltalade, blott att skapa möjligheter för rättslig hjälp. Bestämmelsen bör uppfattas mot denna bakgrund.

Svensk rätt möjliggör redan i dag att den tilltalade medverkar och även hörs i en rättegång med hjälp av videokonferens. Lagen om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång, som också gäller när det är

fråga om rättslig hjälp (se 2 kap. 10 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål), innehåller dock vissa begränsningar (se 2 § andra stycket). Begränsningarna innebär att den som är tilltalad i tingsrätt får delta genom videokonferens bara när det kan bli fråga om relativt lindriga påföljder. Strängare straff än tre månaders fängelse får inte komma i fråga. Den tilltalade har samma rätt till biträde av offentlig försvarare vid en videokonferens som vid personlig närvaro. Dessa begränsningar samt rätten till biträde gäller även när videokonferensen sker i form av internationell rättslig hjälp i brottmål.

Den begränsning som i dag finns beträffande videoförhör med en tilltalad i en rättegång kan leda till tillämpningsproblem om förhöret sker i form av rättslig hjälp. I praktiken måste den svenska domstolen göra en bedömning av vilken påföljd som skulle kunna komma i fråga om personen varit föremål för ett svenskt åtal för motsvarande brott. Detta kan vara en vansklig uppgift som alltså kan bli aktuell enligt nuvarande regler. Regeringen har dock i lagrådsremiss En modernare rättegång föreslagit att den nuvarande begränsningsregeln skall utmönstras till förmån för en generell lämplighetsprövning. Därmed blir inte bedömningen av en svensk påföljd för den aktuella gärningen avgörande. Med hänsyn till det föreliggande förslaget bör inga särskilda regler för rättslig hjälp i detta avseende övervägas.

Det finns därmed redan i dag ett begränsat utrymme för att lämna rättslig hjälp i form av förhör med en tilltalad genom videokonferens. Om den tilltalade får höras på detta sätt innebär tillämpningen av svensk rätt att den tilltalade bara kan höras upplysningsvis, utan att avlägga ed och utan efterföljande straffansvar för dennes vägran att uttala sig eller för de uppgifter som lämnas i förhöret. Detta är förenligt med punkt 8 om straffansvar, se ovan, eftersom den tilltalade enligt svensk rätt inte har rätt att avlägga vittnesmål och än mindre någon vittnesplikt. Det saknas därmed anledning att avge en förklaring enligt konventionen om undantag för tilltalade. Däremot måste bestämmelserna om den tilltalades samtycke kvarstå i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (se avsnitt 6.4.2).

Bestämmelser om handläggningen vid ofullständiga ansökningar och hinder mot verkställighet finns i 2 kap. 9 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Ett förhör av detta slag föregås dessutom naturligen av kontakter mellan den svenska och den utländska myndigheten angående genomförandet. Det behövs därmed inte några ytterligare bestämmelser om den överenskommelse som enligt artikel 10.9 skall träffas i det enskilda fallet.

Kostnader

Den ansökande staten skall ersätta den anmodade staten för kostnaderna för att upprätta en videolänk, driften av videolänken i den anmodade staten, tolkarvoden och ersättningar för resor m.m. till vittnen och sakkunniga (punkt 7). Den anmodade staten har dock möjlighet att helt eller delvis avstå från återbetalning för sådana kostnader.

Regler om återkrav av kostnader från den ansökande staten finns i förordning (2000:704) om internationell rättslig hjälp i brottmål, vilka

uppfyller konventionens krav beträffande kostnader vid förhör genom videokonferens (se 7 § 3). Några lagändringar behövs därför inte.

5.1.10 Förhör genom telefonkonferens

Genom *artikel 11* införs regler om rättslig hjälp som avser förhör med vittnen och sakkunniga genom telefonkonferens. De rättsliga myndigheterna i en stat som tillåter telefonförhör har härigenom möjlighet att begära hjälp med förhöret om vittnet eller den sakkunnige befinner sig i en annan medlemsstat (punkt 1). Ett krav är att den som skall höras samtycker till att förhöret sker genom telefonkonferens (punkt 2).

Framställningen om rättslig hjälp skall innehålla viss information (punkt 4). Den anmodade staten skall medge åtgärden om detta inte strider mot dess grundläggande rättsprinciper (punkt 3). Undantaget är avsett att tolkas restriktivt och det räcker inte att telefonförhör inte föreskrivs i den anmodade staten eller att ett eller flera nationella villkor för ett sådant förhör inte är uppfyllda.

De berörda staterna skall komma överens om de praktiska arrangemangen för förhöret (punkt 5). Underrättelse om tid och plats för förhöret, identitetskontroll och kontroll av att samtycke lämnats är uppgifter som den anmodade staten skall sköta. En anmodad stat har dock rätt att ställa upp vissa villkor för att godta ett telefonförhör. Villkoren får avse att vissa förfaranderegler och krav på menedsansvar som i konventionen föreskrivs för förhör genom videokonferens (artikel 10.5 och 10.8) helt eller delvis också skall gälla vid telefonkonferenser. Förfarandereglerna omfattar att företrädare för en rättslig myndighet i den anmodade staten skall ha rätt att närvara vid förhöret och då bl.a. ansvara för att den anmodade statens grundläggande rättsprinciper iakttas, att förhöret skall hållas direkt eller under överinseende av den anmodade statens rättsliga myndighet, att se till att tolk finns vid behov och att den som hörs skall ha rätt att åberopa den rätt att vägra vittna som han eller hon har antingen enligt den anmodade eller den ansökande statens lagstiftning (artikel 10.5). Vid behov skall myndigheterna i de två staterna även komma överens om åtgärder för skydd av den person som skall höras. Motsvarande krav får alltså ställas även i fråga om telefonförhör.

Den anmodade staten kan för att genomföra ett telefonförhör vidare kräva att dess nationella bestämmelser om vägran att uppfylla vittnesplikt eller falskt vittnesmål skall tillämpas på samma sätt som om förhöret hade ägt rum i ett nationellt förfarande (artikel 10.8).

Det bör påpekas att artikel 11 inte är avsedd att hindra den form av telefonförhör som redan i dag förekommer i vissa medlemsstater och som innebär att en person får höras som vittne per telefon från utlandet utan att den medlemsstat där personen befinner sig behöver hjälpa till. Detta understryks i förklaranderapporten och är en form av telefonförhör som är uttryckligen tillåten i Sverige enligt 4 kap. 8 § första stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Rättslig hjälp med telefonförhör i Sverige

Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål gör det redan i dag möjligt att lämna rättslig hjälp med telefonförhör (1 kap. 2 § och 4 kap. 8 §). Det kan ske i samband med en utländsk brottsutredning eller en utländsk rättegång. Rättslig hjälp behöver dock bara sökas om den utländska myndigheten har behov av biträde av svensk åklagare eller domstol. Om den som skall höras samtycker till telefonförhöret får det äga rum utan formaliteter och utan inblandning av svenska myndigheter (se även prop. 1999/2000:61 s. 114).

Konventionens krav på ansökans innehåll överensstämmer med svenska regler (2 kap. 4 § samt 4 kap. 8 och 11 §§) och detsamma gäller beträffande utrymmet för att avslå en ansökan (2 kap. 14 §).

Vissa förfaranderegler finns i 4 kap. 8 § tredje stycket, vilka gäller underrättelser, vissa kontroller och samråd med den ansökande myndigheten för att bestämma tidpunkt för förhöret och andra praktiska frågor. Detta överensstämmer helt med de åtgärder som den anmodade staten skall vidta enligt artikel 11.5. I övrigt skall det förfarande som gäller för telefonförhör i en svensk förundersökning eller rättegång tillämpas (2 kap. 10 §). Svenska regler om telefonförhör finns i rättegångsbalken. Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål lämnar emellertid även utrymme för att tillämpa förfaranderegler som den ansökande staten begär så länge det begärda förfarandet inte strider mot grundläggande principer i den svenska rättsordningen (2 kap. 11 §).

De nuvarande reglerna i lagen om internationell rättslig hjälp uppfyller därmed huvudsakligen de krav som konventionen ställer i fråga om telefonförhör med någon som befinner sig här. Frågan om krav på samtycke behandlas särskilt nedan.

Härtill finns bestämmelser i artikel 11.5 om att en anmodad stat får kräva att föreskrifterna om medverkan av den anmodade statens myndigheter m.m. enligt artikel 10.5 och om menedsansvar m.m. enligt artikel 10.8 helt eller delvis skall tillämpas. Enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål finns det möjlighet att genomföra ett telefonförhör i form av bevisupptagning utom huvudförhandling (4 kap. 8 §), vilket innebär att den svenska åklagaren eller domstolen mer aktivt deltar i förhöret. Även bestämmelser om tolk samt om stödperson och biträde till den som hörs blir då tillämpliga (4 kap. 11 och 12 §§). Hålls förhöret i form av bevisupptagning utom huvudförhandling sker det inom ramen för ett svenskt domstolsförfarande. Rättegångsbalkens ordinarie regler om vittnesplikt och påföljder vid åsidosättande av denna samt straffbestämmelserna om mened m.m. i 15 kap. brottbalken gäller därmed (se avsnitt 5.1.9). För att dessa bestämmelser skall kunna tillämpas krävs emellertid att den ansökande staten begär att telefonförhöret sker på sådant sätt, vilket skiljer sig från artikel 11.5 som tvärtom förutsätter att den anmodade staten ställer upp ett sådant krav. Den svenska regleringen överensstämmer således inte helt med konventionens bestämmelser. På motsvarande sätt förutsätter artikeln ett krav från den anmodade staten för att bestämmelserna i artikel 10.5 e om rätt att vägra vittna skall vara tillämplig. Det måste därmed också övervägas om den nuvarande, allmänna bestämmelsen i 2 kap. 12 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, som i sak har samma innehåll i fråga om rätten

att vägra vittna, utgör ett sådant krav från svensk sida eller om kompletterande föreskrifter behövs. Ändringar i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör därför övervägas (se avsnitt 6.4.1).

Vid telefonförhör under förundersökningen som sker enligt svenska regler uppstår inte frågor om vittnesplikt eller sanningsskyldighet (se även avsnitt 5.1.10).

De förändringar som regeringen föreslår i lagrådsremissen En modernare rättegång skulle innebära att villkoren för deltagande per telefon i ett sammanträde vid domstol huvudsakligen blir desamma som för en videokonferens, dvs. en harmonisering av reglerna för telefon- och videokonferenser. Eventuella ändringar i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål som en sammanläggning av reglerna och ett terminologiskt bör föranleda behandlas dock inte närmare i detta ärende (se avsnitt 5.1.9).

Telefonförhör med någon i utlandet

I lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål finns även bestämmelser som gör det möjligt för svenska åklagare och domstolar att söka rättslig hjälp i form av telefonförhör med en person som befinner sig utomlands (4 kap. 9 och 10 §§). Det kan ske såväl i en förundersökning som i en rättegång. En formell ansökan om rättslig hjälp skall göras om den andra staten kräver att dess myndigheter skall hjälpa till vid förhöret och får också ske om svenska domstolen eller åklagaren behöver sådan hjälp. Ett allmänt krav är att den utländska staten tillåter att telefonförhör sker, ett krav som alltså kommer att vara uppfyllt för de medlemsstater som tillträder konventionen. Vissa stater tillåter detta redan idag.

Beträffande ansökan skall de krav som ställs på en ansökan till Sverige ställas om inte annat följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige (3 kap. 1 §). I fråga om telefonförhör skall dessutom uppgift om den berörda personens samtycke anges (4 kap. 9 och 10 §§), vilket behandlas närmare nedan. Krav på förfarandet som ställs i den anmodade staten skall naturligtvis iaktas och för andra stater som tillträtt konventionen gäller de skyldigheter och rättigheter som där föreskrivs i fråga om förfarandet. En svensk åklagare eller domstol som håller telefonförhör med någon som befinner sig i utlandet är skyldig att iaktta bestämmelserna i 2 kap. 12 § om den hördes rätt att vägra yttra sig.

Av artikel 11.5 följer att den anmodade staten som villkor för rättslig hjälp med ett telefonförhör får kräva att den staten skall ha rätt att lagföra den som vägrar att vittna trots vittnesplikt eller som lämnar en falsk utsaga. Den ansökande staten har inte rätt att motsätta sig ett sådant krav.

Även i fråga om telefonförhör med någon i utlandet uppfyller de nuvarande svenska reglerna konventionens krav och därmed krävs inga lagändringar.

Krav på samtycke

Artikel 11.2 föreskriver att rättslig hjälp med förhör genom telefonkonferens skall förutsätta att den som skall höras samtycker till åtgärden. Nuvarande svenska regler om telefonförhör i lagen om internationell

rättslig hjälp i brottmål förutsätter också den hördes samtycke. Det gäller såväl vid telefonförhör på begäran av en annan stat i Sverige (4 kap. 8 §) som vid förhör med någon utomlands i ett svenskt förfarande (4 kap. 9 §). Detta återspeglar vad som i dag gäller för telefonförhör i ett svenskt domstolsförfarande. Att de förutsättningar som gäller för motsvarande åtgärd i ett svenskt förfarande skall tillämpas framgår redan av 2 kap. 10 § och reglerna om rättslig hjälp med telefonförhör i 4 kap. är därför utformade som en föreskrift om ansökans innehåll. Av ansökan om rättslig hjälp skall framgå att den som begärs hörd per telefon samtycker till detta. Dagens svenska regler uppfyller alltså konventionens krav.

Såsom tidigare redovisats (avsnitt 5.1.9) är dock de svenska rättegångsreglerna om telefonförhör föremål för ändringar. Förslaget i lagrådsremissen En modernare rättegång innebär att dagens krav på frivillighet i fråga om telefonförhör (och videokonferens) vid rättens sammanträden skall upphöra. Om förslaget genomförs kommer ett telefonförhör att kunna genomföras i ett svenskt förfarande även om den som skall höras inte önskar detta. Därmed skulle det för svensk del inte fordras att en ansökan om rättslig hjälp innehåller en uppgift om samtycke och föreskrifterna om detta i 4 kap. 8 och 9 §§ skulle kunna utgå. Men även om regleringen av telefonförhör i svenska förfaranden inte förändras skulle föreskrifterna om ansökans innehåll kunna utmönstras. De villkor som skall tillämpas vid rättslig hjälp med ett telefonförhör följer redan av 2 kap. 10 § och ytterligare föreskrifter om ansökans innehåll är därför närmast att uppfatta som ett förtydligande. Det krav på samtycke som ställs i 4 kap. 8 § första stycket beträffande telefonförhör i Sverige som sker utan medverkan av svenska myndigheter har dock materiell innebörd och bör inte förändras.

Artikel 11.2 i konventionen ger däremot vid handen att rättslig hjälp i form av förhör genom telefonkonferens får äga rum endast om den som skall höras samtycker till detta. Uppgift om samtycket skall framgå av ansökan (artikel 11.4). Det bör dock understrykas att denna föreskrift gäller för rättslig hjälp enligt konventionen och inte är avsedd att inverka på den interna regleringen av telefonförhör i de enskilda staterna. Det kan därför hävdas att en enskild stat oaktat dessa bestämmelser får utsträcka utrymmet för att lämna rättslig hjälp genom att inte kräva samtycke för åtgärden. En stat är dock inte skyldig att göra så. Den internationella regleringen innebär emellertid att det i praktiken kommer att ställas krav på samtycke i många länder och att ansökningar om rättslig hjälp regelmässigt kommer att innehålla uppgifter om att samtycke lämnats. Även om villkoren för telefonförhör i ett svenskt förfarande skulle komma att ändras vore det möjligt att behålla ett samtyckeskrav för de fall så åtgärden sker i överensstämmelse med de nationella reglerna om rättslig hjälp. Det saknas därmed skäl att nu ändra reglerna i 4 kap. 8 och 9 §§ såvitt avser föreskriften att en ansökan om rättslig hjälp med telefonförhör skall innehålla uppgift om samtycke.

Kostnader

Om inte annat överenskoms i det enskilda fallet skall den ansökande staten ersätta den anmodade staten för vissa kostnader som telefonförhöret medför (artikel 11.5). De kostnader som omfattas är de som

anges i artikel 10.7, se avsnitt 5.1.9. Den anmodade staten kan dock alltid välja att stå för dessa kostnader. Regler om återkrav för kostnader som uppstått vid rättslig hjälp till en annan stat finns i förordningen (2000:704) om internationell rättslig hjälp i brottmål och några lagändringar med anledning av konventionen behövs inte.

5.1.11 Kontrollerade leveranser

Enligt *artikel 12* åtar sig medlemsstaterna att göra det möjligt att tillåta s.k. kontrollerade leveranser på dess territorium. Det skall kunna ske inom ramen för brott som kan föranleda utlämning (punkt 1). Beslut om en kontrollerad leverans skall tillåtas i det enskilda fallet fattas av den anmodade statens myndigheter med tillämpning av den statens lag (punkt 2). Om en kontrollerad leverans tillåts skall åtgärden genomföras enligt nationell rätt (punkt 3). Befogenhet att agera, leda insatser och kontrollera dem skall åvila den anmodade statens behöriga myndigheter.

Olika behöriga myndigheter för framställningar kan förekomma i de olika medlemsstaterna och det kan vara fråga om en centralmyndighet, en rättslig myndighet eller en polis- eller tullmyndighet. Oavsett om det är fråga om olika myndigheter i de berörda staterna skall direktkontakter mellan dem vara tillåtna som huvudregel (artikel 6.5). En stat får dock förklara att sådana direktkontakter inte skall ske eller bara ske på vissa villkor (artikel 6.7). Ansökningar skall i brådskande fall alltid kunna göras genom t.ex. Interpol eller Europol.

Kontrollerad leverans är en arbetsmetod som har använts av svenska polis- och tullmyndigheter under lång tid, framförallt beträffande narkotika. Arbetsmetoden innebär att de brottsutredande myndigheterna underlåter att ingripa mot en leverans i syfte att under kontroll följa denna och avslöja mottagaren av leveransen och kartlägga vem eller vilka som ligger bakom brottsligheten. Metoden anses inte komma i strid med polisens skyldighet att ingripa mot brott då ingripandet endast skjuts upp, s.k. interimistiskt passivitet, och då leveransen tillåts fortsätta under kontrollerade former. Ett typiskt exempel är en kurir som tillåtits resa in till eller ut ur landet med narkotika utan att de berörda polis- och tullmyndigheterna ingriper omedelbart. Kontrollerade leveranser kan också avse t.ex. postförsändelser eller narkotika som gömts i andra gods-transporter. Åtgärden kan också tillämpas beträffande andra leveranser än narkotika, t.ex. av sprit, cigaretter eller vapen.

Metoden används även i andra länder och internationellt samarbete förekommer. Föreskrifter om kontrollerade leveranser finns i 1988 års FN-konvention mot olovlig hantering av narkotika och psykotropa ämnen (narkotikabrottskonventionen) som Sverige har tillträtt. Konventionen förutsätter att anslutna stater träffar bilaterala överenskommelser om kontrollerade leveranser, något som Sverige har gjort i begränsad utsträckning (prop. 1999/2000:122 s. 59).

Vidare finns regler om kontrollerade leveranser i Schengenkonventionen (artikel 73) och i 1997 års tullsamarbetskonvention (Neapel II-konventionen). Dessa överenskommelser, som Sverige har tillträtt, är inte begränsade till narkotika utan avser utredningar av utlämningsbara brott.

Det internationella samarbetet beträffande kontrollerade leveranser har intensifierats, vilket ligger i linje med utvecklingen av andra samarbetsformer såsom gränsöverskridande förföljande och övervakning samt gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. Detta har medfört bättre möjligheter till förvarning om att en olaglig leverans är på väg, koordinerade åtgärder i flera länder och möjligheter att tillåta transitering av en kontrollerad leverans genom flera länder för ett ingripande på den slutliga destinationsorten. I praktiken sköts kontakterna i allmänhet mellan olika länders polis- eller tullmyndigheter medan åklagare eller domstolar ofta fattar beslut om åtgärden. I Sverige är det etablerad praxis att åklagare alltid skall avgöra om en kontrollerad leverans skall tillåtas, oavsett om det är frågan om att svenska myndigheter initierar en kontrollerad leverans eller om biträde begärs av utländska myndigheter. Det förekommer också att utländska tjänstemän medverkar när åtgärden vidtas i Sverige, vilken dock alltid sker under svensk ledning och kontroll. De utländska tjänstemännen får därvid inte utföra uppgifter som är att anse som myndighetsutövning.

Kontrollerade leveranser är inte särskilt lagreglerade i svensk rätt. Inga särskilda bestämmelser infördes i samband med Sveriges tillträde till de ovan nämnda konventionerna. Inför tillträdet till Neapel II-konventionen uttalade regeringen att metoden med kontrollerade leveranser, såsom den i dag används, kan tillämpas utan att den kommer i konflikt med svensk lagstiftning (prop. 1999/2000:122 s. 63). Sker en kontrollerad leverans inom ramen för en svensk förundersökning gäller de allmänna bestämmelserna i bl.a. rättegångsbalken om förundersökning. I nämnda proposition uttalade regeringen emellertid att det var nödvändigt att senare företa en mer grundläggande utredning och analys av behovet och lämpligheten i att genom lagstiftning ytterligare reglera förfarandet med kontrollerade leveranser.

Frågan har härefter behandlats av Beredningen för rättsväsendets utveckling (BRU) som i delbetänkandet Ökad effektivitet och rätts säkerhet i brottsbekämpningen (SOU 2003:74) har föreslagit viss lagreglering av kontrollerade leveranser. Förslaget innebär att gränsöverskridande, kontrollerade leveranser under en förundersökning regleras i rättegångsbalken som ett straffprocessuellt tvångsmedel (s. 141 f. och 168 f.f.). Detta förslag har emellertid mötts av kritik under remissbehandlingen och bl.a. har behovet av lagstiftning och förslagets utformning på olika punkter ifrågasatts. Justitieombudsmannen och Rikspolisstyrelsen har t.ex. invänt mot förslaget att reglera åtgärden som ett straffprocessuellt tvångsmedel.

Beredningens förslag bereds för närvarande inom Justitiedepartementet men resultatet härav behöver inte avvaktas eller föregripas för att kunna gå vidare med de frågor som angår det internationella samarbetet. På samma sätt som i fråga om motsvarande bestämmelser om kontrollerad leverans i Schengenkonventionen och i Neapel II-konventionen kan förpliktelseerna enligt artikel 12 i 2000 års EU-konvention uppfyllas utan lagändringar. Konventionen innebär dock, förutom åtagandet att tillåta samarbetet, ställningstaganden i fråga om straff- och civilrättsligt ansvar för utländska tjänstemän som medverkar vid en kontrollerad leverans (artiklarna 15 och 16; se avsnitt 5.1.14) och användningsbegränsningar (artikel 23, se avsnitt 5.1.19). Av praktiska skäl vore det dessutom

värdefullt att klargöra vilken eller vilka svenska myndigheter som dels har att handlägga ett ärende om att genomföra en kontrollerad leverans i Sverige, dels är behöriga att ta emot eller göra en ansökan om kontrollerad leverans.

Helst skulle eventuella bestämmelser under vilka förutsättningar kontrollerade leveranser fick vidtas och regler för det internationella samarbetet införas i ett sammanhang. Införandet av bestämmelser om det internationella samarbetet kan emellertid inte anstå. Skulle remisskritiken mot beredningens förslag i denna del leda till att inga regler eller i grunden annorlunda regler införs kommer det inte att finnas underlag för att i det ärendet bedöma hur det internationella samarbetet bör regleras. Därför bör vissa bestämmelser för samarbetet läggas fram i detta ärende som underlag för den fortsatta beredningen av frågan om kontrollerade leveranser.

5.1.12 Gemensamma utredningsgrupper

I *artikel 13* finns bestämmelser om samarbete i form av gemensamma utredningsgrupper. Därmed avses en grupp av tjänstemän från brottsutredande myndigheter i två eller flera medlemsstater med uppgift att under begränsad tid utreda viss brottslighet som har anknytning till de berörda staterna (punkt 1).

En medlemsstat är inte skyldig att inrätta en gemensam utredningsgrupp och det är inte fråga om permanenta grupper. Beslut skall fattas i det enskilda fallet. Som särskilda exempel nämns komplicerade och krävande utredningar med anknytning till andra medlemsstater eller brottsutredningar i flera medlemsstater som kräver samordnade, gemensamma åtgärder i de berörda staterna (punkt 2). En framställning om att inrätta en gemensam utredningsgrupp skall ha visst innehåll (punkt 3).

Föreskrifterna i artikel 6.5 om direktkontakter mellan myndigheter av olika slag och i artikel 6.7 om en stats möjlighet att motsätta sig detta genom att avge en särskild förklaring gäller även i dessa fall (se avsnitt 5.1.5). Ansökningar genom Interpol eller Europol är också möjliga.

De utredningsgrupper som här avses är ett komplement till det oreglerade, informella samarbete mellan brottsutredande myndigheter i olika länder som sker redan i dag och som inte är avsett att påverkas av bestämmelserna i artikeln (punkt 11, se även prop. 2003/04:4 s. 12). Den gemensamma utredningsgruppen skall vara verksam på territoriet i de medlemsstater som inrättat den och vissa formella krav ställs på gruppens verksamhet, t.ex. beträffande dess ledning och skyldighet att följa nationell rätt i den stat där den verkar (punkt 4). I fråga om utredningsåtgärder som gruppen kan vidta görs det skillnad mellan medlemmar i gruppen som kommer från den stat där verksamheten äger rum och medlemmar från andra stater (s.k. avdelade medlemmar, punkterna 5-6). Härtill ger artikeln utrymme för att staterna frivilligt avtalar om att även andra än företrädare för behöriga myndigheter i de aktuella medlemsstaterna får ingå i gruppen (punkt 12).

Medlemmar i gruppen får begära att behöriga myndigheter i den egna medlemsstaten vidtar utredningsåtgärder på samma sätt som om det hade varit fråga om motsvarande åtgärd i en inhemsk utredning (punkt 7).

Internationell rättslig hjälp mellan myndigheter i olika medlemsstater kan också förekomma i fråga om åtgärder som gruppen behöver hjälp med (punkt 8).

Artikel 1 innehåller även bestämmelser om rätt för medlemmar i en gemensam utredningsgrupp att överlämna information och om villkor för användningen av uppgifter som erhållits under deltagandet i gruppen (punkterna 9 och 10).

Rambeslutet om gemensamma utredningsgrupper och svensk lagstiftning

Mot bakgrund av terrorattackerna i USA den 11 september 2001 vidtogs åtgärder för att snabbt förbättra det rättsliga samarbetet mellan medlemsstaterna på särskilda områden. Ett av dessa initiativ var det rambeslut om gemensamma utredningsgrupper som rådet för rättsliga och inrikes frågor antog den 13 juni 2002 (EGT L 162, 20.6.2002, s. 1) och som har genomförts i Sverige genom lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. Härtill har en ändring gjorts i 1 kap. 4 § sekretesslagen (1980:100) för att tillgodose kravet på användningsbegränsningar i fråga om uppgifter som en svensk myndighet har fått sig till del genom den gemensamma utredningsgruppens arbete.

Rambeslutets materiella bestämmelser (artiklarna 1–3) överensstämmer i sak med konventionens artiklar om gemensamma utredningsgrupper (artikel 13) och om utländska tjänstemäns ansvar (artiklarna 15 och 16). Bestämmelserna i lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar och ändringen i sekretesslagen uppfyller därmed sakligt sett även de skyldigheter som konventionen ställer beträffande denna form av rättsligt samarbete. Det bör härvid uppmärksammas att de utländska tjänstemän som ingår i en gemensam utredningsgrupp i Sverige inte skall utföra uppgifter på svenskt territorium som förutsätter ett överlämnande av svensk myndighetsutövning (prop. 2003/04:32 f.f.). Mot denna bakgrund har det inte ansetts nödvändigt att införa några särskilda bestämmelser som reglerar utländska tjänstemäns straffrättsliga skydd och ansvar när de deltar i en gemensam utredningsgrupp i Sverige. Däremot finns det särskilda bestämmelser om skadestånd i 8 och 9 §§ lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar.

Tillämpningsområdet för den nya lagen är emellertid begränsat till gemensamma utredningsgrupper som inrättas med stöd av det aktuella rambeslutet. Därmed krävs det ändringar för att bestämmelserna också skall gälla för utredningsgrupper som inrättas med stöd av konventionen (se avsnitt 6.5).

Vidare är förhållandet mellan rambeslutet och 2000 års EU-konvention så utformat att rambeslutet skall upphöra att gälla när konventionen har trätt i kraft i samtliga medlemsstater (artikel 5 i rambeslutet). Medlemsstater kan dessutom medge att konventionens bestämmelser – inklusive artikel 13 – skall gälla dem emellan redan innan konventionen har trätt i kraft (artikel 27). Denna övergång från rambeslutet till konventionen kräver ytterligare överväganden.

En annan fråga som bör ses över i detta sammanhang är förhållandet mellan lagens regler om inrättande av gemensamma utredningsgrupper och den omorganisation av åklagarväsendet som för närvarande pågår.

Den 1 januari 2005 bildades en ny myndighet – Åklagarmyndigheten – som ersätter den tidigare centrala förvaltningsmyndighet Riksåklagaren och de sex regionala åklagarmyndigheterna (prop. 2004/2005:26, bet. 2004/05:JuU11, rskr. 2004/05:107). Enligt 3 § lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar får, då ingen svensk förundersökning pågår eller inleds beträffande den aktuella brottsligheten, en överenskommelse om att inrätta en gemensam utredningsgrupp ingås av bl.a. Riksåklagaren eller den åklagarmyndighet som Riksåklagaren bestämmer. Den organisatoriska förändringen innebär att den bestämmelsen måste ändras (se avsnitt 6.5).

5.1.13 Hemliga utredningar

I *artikel 14* finns fakultativa regler om att stater kan komma överens om att bistå varandra i brottsutredningar som genomförs av tjänstemän med hemlig eller falsk identitet, i konventionen kallade hemliga utredningar (punkt 1). En stat kan dock reservera sig mot dessa bestämmelser (punkt 4). Det bör uppmärksammas att det i den svenska översättningen endast talas om polismän, men detta överensstämmer inte med andra språkversioner (officers, agents, Beamte, embedsmænd) och tillämpningsområdet bör därför avse tjänstemän. Det kan också påpekas att benämningen hemlig eller falsk identitet i verkligheten avser en tjänsteman som använder sig av fingerade personuppgifter istället för sina verkliga personuppgifter. Tjänstemannens identitet är och förblir självklart densamma. Detta sätt att i vissa fall bedriva polisiär verksamhet benämns ofta i Sverige som användning av skyddsidentitet eller täckidentitet.

Om denna form av samarbete tillåts, är det den anmodade statens myndigheter som skall besluta om åtgärden skall medges i det enskilda fallet och prövningen skall ske i enlighet med nationell rätt. Frågor om den aktuella utredningens varaktighet, de närmare villkoren för utredningen och de berörda tjänstemännens rättsliga ställning skall de samarbetande staterna göra upp om (punkt 2). Själva genomförandet skall följa nationell lag och nationella förfaranden i den stat på vars territorium åtgärden äger rum. Härvid skall de berörda staterna samarbeta vad avser förberedelser och kontroll samt skyddsåtgärder för de tjänstemän som verkar under hemlig eller falsk identitet, dvs. skyddsidentitet (punkt 3). Även i fråga om detta samarbete kan olika myndigheter vara behöriga att ta emot och skicka ansökningar i de olika staterna och reglerna om direktkommunikation i artikel 6.5 skall tillämpas om inte en stat har förklarat annorlunda (artikel 6.7). Ansökningar genom Interpol eller Europol kan också förekomma.

I Sverige förekommer som påpekats ovan utredningar där skyddsidentiteter används. Sådana utredningar kan omfatta exempelvis infiltration eller andra liknande åtgärder. Ett exempel kan vara att under tillskapad identitet uppträda i en yrkesroll eller ansluta sig till en ekonomisk eller social grupp för att på så sätt få uppgifter om brottslig verksamhet. Det förekommer också att polisen med sådana metoder mer direkt söker få insyn i en grupps brottsliga verksamhet utan att polisen därmed gör sig skyldig till brott. Avsikten kan vara att söka få fram bevisning om ett begånget brott om vilket det föreligger misstanke (om

s.k. bevisprovokation, se JO 1997/98 s. 128 och 2000/01 s. 132). Sådana åtgärder anses vara tillåtna under en förundersökning så länge de avser att skaffa fram upplysningar om brott och inte att provocera fram brott (se Fitger, Rättegångsbalken, s. 23:25). Användning av skyddsidentiteter kan även ske i samband med kontrollerade leveranser. Arbetsmetoden har med framgång använts beträffande grov organiserad brottslighet, t.ex. grova narkotikabrott, grova rån, människorov, grov förfalskning och grova stölder av t.ex. vapen eller kulturföremål.

Redan i dag är hemliga utredningar föremål för internationellt samarbete. Inom ramen för det internationella tullsamarbetet har bestämmelser om rättslig hjälp med hemliga utredningar tagits in i 1997 års tullsamarbetskonvention (Neapel II-konventionen). Även i den konventionen var bestämmelserna om hemliga utredningar fakultativa och reservationer tillåtna. För svensk del konstaterades att metoden var oreglerad och att den inte användes i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet (prop. 1999/2000:122 s. 24). Sverige valde därför att reservera sig mot bestämmelsen i samband med tillträdet till konventionen.

Det förekommer däremot ett betydelsefullt och relativt väl utvecklat internationellt polissamarbete på detta område, i vilket också svensk polis deltar. En del av samarbetet består i att polismän från ett visst land medverkar i andra länders brottsutredningar. Detta sker även i viss utsträckning i Sverige och utländska poliser som medverkar på detta sätt är skyldiga att rätta sig efter vad som gäller enligt svensk rätt, t.ex. i fråga om bevisprovokation. På motsvarande sätt medverkar svenska poliser i andra länder. En grundläggande förutsättning både för utländska polisers medverkan i Sverige och svenska polisers medverkan utomlands är att det inte får vara fråga om åtgärder som enligt svensk rätt är att anse som myndighetsutövning. Justitieombudsmannen har uttalat att utländska polismän som bedriver polisverksamhet här i landet bara får göra det i form av biträde åt och i närvaro av svensk polis (se JO 1974 s. 93 f och JO 1993/94 s. 88 f.f.). Denna allmänna princip får anses gälla om det inte finns föreskrifter som medger mer långtgående åtgärder – se t.ex. lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete.

Denna polisiära arbetsmetod är i dag inte föremål för någon särskild reglering i svensk rätt. Allmänna principer för polisarbetet finns emellertid i 8 § polislagen (1984:387) – behovs- och proportionalitetsprinciperna – vilka är tillämpliga också för s.k. okonventionella arbetsmetoder (se prop. 1983/84:111 s. 46 f.f.). För att i praktiken kunna bedriva polisiärt spanings- och utredningsarbete med hjälp av skyddsidentitet är det ofta nödvändigt att kunna tillskapa personuppgifter som håller för en granskning samt att möjliggöra bevarad sekretess beträffande tjänstemannens verkliga personuppgifter också sedan åtgärden har avslutats. Det har anförts att nuvarande regler om personuppgifter i folkbokföringen och om identitetsuppgifter i brottmålsprocessen gör det svårt att använda metoden i polisarbetet. Detta gäller också för det internationella samarbetet.

I betänkandet Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottsbekämpningen (SOU 2003:74) redogör Beredningen för rättsväsendets utveckling (BRU) för möjligheten att använda skyddsidentitet och för behovet av reglering. I betänkandet betonas betydelsen av det internationella polis-samarbetet på detta område. Enligt en promemoria som Rikspolis-

styrelsen upprättat i april 2002 och som redovisas i betänkandet innebär dock den nuvarande ordningen att svensk polis på grund av svårigheten att skapa en säker skyddsidentitet tvingas avstå från att delta i gränsöverskridande samarbete (SOU 2003:74 s. 127-129).

I betänkandet föreslås att polisens användning av skyddsidentitet skall lagregleras som en polisiär arbetsmetod. Härtill föreslås att fingerade personuppgifter som utgör skyddsidentiteter skall få tas in i folkbokföringen. I sekretesslagstiftningen och i rättegångsbalkens regler om vittnesbevisning föreslås ett skydd av dessa täckidentiteter. Efter sedvanlig remissbehandling övervägs förslagen för närvarande inom Justitiedepartementet. Bland remissynpunkterna finns bl.a. kritik riktad mot en reglering av arbetsmetoden som sådan och önskemål om att olika aspekter av förslaget utreds vidare.

Med hänsyn till att frågan om eventuell lagreglering av dessa frågor behandlas i ett annat ärende bör inga materiella regler föreslås här. I avvaktan på ett ställningstagande i fråga om lagreglering måste däremot bedömas hur Sverige bör ställa sig till artikel 14.

De möjligheter som idag finns för andra länders polis att delta i svenska brottsutredningar bör bestå liksom möjligheterna för svensk polis att delta i andra länders utredningar och inte motverkas genom en reservation. Artikel 14 är vidare så utformad att en reservation inte är nödvändig. Samarbetet förutsätter nämligen i varje enskilt fall att en överenskommelse träffas samt att de villkor och förutsättningar enligt svensk rätt iaktas som måste gälla för en utländsk polismans medverkan i svensk polisverksamhet. Det kan därmed inte bli fråga om arbetsuppgifter som i sig förutsätter ett överlämnande av svensk myndighetsutövning, något som artikel 14 inte heller kräver.

Genom att godta artikeln finns det, liksom i dag, en fakultativ möjlighet att i enskilda fall komma överens om samarbete i fråga om vad som i artikeln kallas hemliga utredningar. Det bör därför övervägas om det behövs några förfaranderegler för det internationella samarbetet, vilka i så fall bör ges i lag (se avsnitt 6.7). Därvid måste också konventionens bestämmelser om straffrättsligt och skadeståndsrättsligt ansvar (artiklarna 15–16) och användningsbegränsningar (artikel 23) beaktas. De överväganden som nu angetts bör kunna ske fristående från de frågor som behandlas i det andra lagstiftningsärendet.

5.1.14 Straffrättsligt och skadeståndsrättsligt ansvar

Konventionen innehåller vissa bestämmelser om utländska tjänstemäns ansvar när de medverkar i samband med kontrollerade leveranser (artikel 12), gemensamma utredningsgrupper (artikel 13) eller hemliga utredningar (artikel 14). Dessa bestämmelser om straff- och civilrättsligt ansvar bygger på regler som finns i Schengenkonventionen (artiklarna 42 och 43).

Straffrättsligt ansvar

I fråga om straffrättsligt ansvar under verksamhet som avses i artiklarna 12–14 föreskriver *artikel 15* att utländska tjänstemän skall likställas med

tjänstemän i den stat där verksamheten äger rum. Detta gäller både i fråga om brott som en tjänsteman begår och brott som riktas mot tjänstemannen.

Frågan om straffrättsligt ansvar för utländska tjänstemäns deltagande i gemensamma utredningsgrupper har behandlats i samband med införlivandet av rambeslutet om gemensamma utredningsgrupper. I rambeslutet är frågan reglerad på samma sätt som i konventionen. I det lagstiftningsärendet gjordes bedömningen att rambeslutet inte förutsatte något överlämnande av myndighetsutövning för att kunna genomföras (prop. 2003/04:4 s. 32-34). Utländska tjänstemän som deltar i en gemensam utredningsgrupp i Sverige får inte vidta åtgärder på svenskt territorium som är att anse som myndighetsutövning. Med hänsyn därtill ansågs det inte motiverat att utsträcka det straffrättsliga skydd och ansvar som svenska tjänstemän har enligt bestämmelserna om våld och hot mot tjänsteman m.m. (17 kap. 1, 2 och 4 §§ samt 20 kap. 1 § brottsbalken) till utländska tjänstemän som deltar i en gemensam utredningsgrupp som är verksam i Sverige. Straffbestämmelserna förutsätter att tjänstemannen utövar sådan myndighet som de nu aktuella utländska tjänstemännen inte tillåts utöva. Däremot kan flertalet övriga straffbestämmelser i brottsbalken och andra straffrättsliga lagar tillämpas också i fråga om brott som begåtts av eller riktats mot en utländsk tjänsteman. Därmed infördes inte någon särskild bestämmelse angående utländska tjänstemäns straffrättsliga skydd och ansvar när de deltar i en gemensam utredningsgrupp.

Regler som likställer utländska tjänstemäns straffrättsliga skydd med svenska tjänstemäns finns däremot i 12 § lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete (polissamarbetslagen) och 3 kap. 7 § lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete (tullsamarbetslagen). Reglerna har införts vid genomförandet av internationella konventioner med liknande bestämmelser som i artikel 15. En avgörande skillnad är dock att de andra konventionerna och därmed de svenska bestämmelserna bygger på att svensk myndighetsutövning har överlämnats och att de utländska tjänstemännen äger rätt till viss myndighetsutövning i Sverige.

När det gäller straffrättsligt ansvar och skydd för utländska tjänstemän som är verksamma i Sverige med stöd av artiklarna 12–14 i nu aktuella 2000 års EU-konvention måste motsvarande bedömningar göras. Den fråga som måste besvaras är om befintliga straffrättsliga regler är tillräckliga eller om det straffrättsliga skydd och ansvar som svenska tjänstemän har genom bestämmelserna i 17 kap. 1, 2 och 4 §§ samt 20 kap. 1 § brottsbalken också skall gälla för utländska tjänstemän som är verksamma i Sverige. Svaret är även här avhängigt av om de utländska tjänstemännen tillåts vidta åtgärder som innebär myndighetsutövning eller inte.

I fråga om gemensamma utredningsgrupper där regleringen i rambeslutet och i konventionen överensstämmer bör samma bedömning göras nu som i samband med det nyligen avslutade lagstiftningsärendet (prop. 2003/04:4). Det behövs därmed inte några lagändringar i detta avseende. Såsom har redovisats i avsnitt 5.1.11 och 5.1.13 krävs det inte heller att utländska tjänstemän skall kunna medverka vid kontrollerade leveranser eller i hemliga utredningar på ett sätt som utgör myndighetsutövning i Sverige. Detta gäller oavsett om regler om internationell

rättslig hjälp införs eller om samarbetet även fortsättningsvis är oreglerat. Därmed saknas det anledning att utvidga straffbestämmelserna om brott riktade mot svenska tjänstemän till utländska tjänstemän som medverkar i kontrollerade leveranser eller hemliga utredningar.

Civilrättsligt ansvar

I *artikel 16* finns det bestämmelser om civilrättsligt ansvar när utländska tjänstemän medverkar i åtgärder som avses i artiklarna 12–14 på en annan medlemsstats territorium. Därmed omfattas medverkan i kontrollerade leveranser, gemensamma utredningsgrupper eller hemliga utredningar. Utgångspunkten är att en medlemsstat är ansvarig för de skador som dess egna tjänstemän orsakar i samband med hans eller hennes medverkan vid en kontrollerad leverans (artikel 12) eller i en gemensam utredningsgrupp (artikel 13) eller hemlig utredning (artikel 14). Frågan om skadeståndsskyldighet skall dock bedömas enligt lagen i den stat på vars territorium verksamheten bedrivits (punkt 1).

I praktiken skall skador regleras på så sätt att den stat där verksamheten har ägt rum i första hand skall ersätta skadan i enlighet med de villkor som gäller för skador orsakade av den statens egna tjänstemän (punkt 2). Därefter skall den stat vars tjänstemän har orsakat skadan fullt ut ersätta den stat som betalt ut ersättning till de skadelidande eller deras rättsinnehavare (punkt 3).

Sinsemellan åtar sig medlemsstaterna att inte kräva ersättning för skador som en medlemsstat orsakat en annan medlemsstat (punkt 4). Det påverkar dock inte den skadelidande statens möjligheter att rikta ersättningskrav mot tredje man.

Motsvarande reglering av skadeståndsansvaret finns sedan tidigare i andra internationella instrument som Sverige har tillträtt. Det gäller föreskrifter i Schengenkonventionen, Neapel II-konventionen och rambeslutet om gemensamma utredningsgrupper. Dessa åtaganden är omhändertagna i 13 och 14 §§ polissamarbetslagen, 3 kap. 8 och 9 §§ tullsamarbetslagen respektive i 8 och 9 §§ lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar.

De lagbestämmelser som nu nämnts, vilka alla överensstämmer i sak, innebär att svenska staten skall utge ersättning för skador som utländska tjänstemän vållar när de utför uppgifter i Sverige inom ramen för samarbete som regleras i respektive lag. Svenska staten skall dock inte ersätta skada som drabbar den utländska myndigheten eller tjänstemannen. I fråga om skador som en svensk tjänsteman vållar utomlands, innehåller lagarna en bestämmelse som utesluter att svenska staten blir skadeståndsskyldig enligt svenska skadeståndsrättsliga regler när vållandet sker i samband med samarbetsåtgärder enligt den aktuella lagen. De regressmöjligheter som följer av olika internationella överenskommelser kräver ingen reglering i lag.

Bestämmelserna om skadeståndsansvar i 8 och 9 §§ lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar uppfyller i sak de förpliktelser som följer av artikel 16 såvitt avser utländska tjänstemäns medverkan i gemensamma utredningsgrupper. Såsom framgått i avsnitt 5.1.12 omfattar den lagen i dag bara gemensamma utredningsgrupper som inrättats med stöd av det rambeslut som föranledde lagen. Lagens

tillämpningsområde behöver alltså utvidgas till att även avse 2000 års EU-konvention (se avsnitt 6.5).

Nuvarande bestämmelser om skadeståndsansvar i polis- och tull-samarbetslagarna har ett begränsat tillämpningsområde och reglerar endast ett sådant ansvar vad gäller gränsöverskridande övervakning eller förföljande. Bestämmelserna omfattar inte skador som kan uppkomma i samband med kontrollerade leveranser eller hemliga utredningar. Motsvarande reglering av det skadeståndsrättsliga ansvaret skall gälla även i fråga om dessa åtgärder, vilket fordrar lagstiftningsåtgärder (se avsnitt 6.9).

5.1.15 Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

Konventionens bestämmelser – en översikt

En nyhet i konventionen är de bestämmelser som möjliggör rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning och som är utformade med hänsyn tagen till den tekniska utvecklingen beträffande telekommunikationer (artiklarna 17–22). Reglerna är ett utflöde av principen i 1959 års Europarådskonvention (artikel 1.1) att staterna skall lämna varandra rättslig hjälp i största möjliga utsträckning och behovet av ett effektivt samarbete för att utreda brottslighet. Konventionen utesluter inte andra bilaterala eller multilaterala överenskommelser mellan medlemsstaterna i syfte att underlätta befintliga eller framtida möjligheter till laglig avlyssning av telemeddelanden (artikel 22).

Artikel 18 innehåller regler om samarbete beträffande avlyssning av telemeddelanden i olika situationer i brottsutredningssyfte och i artikel 21 finns bestämmelser om kostnader, se nedan. Konventionen innehåller vidare särskilda bestämmelser om avlyssning via en s.k. nätport, vilket främst avser satellitförmedlade meddelanden (artikel 19), och om gränsöverskridande avlyssning av en teleadress (artikel 20). Dessa artiklar behandlas i avsnitt 5.1.17 och 5.1.18.

Behörig myndighet vid tillämpningen av bestämmelserna i artiklarna 18–20 skall normalt vara en rättslig myndighet, dvs. åklagare eller domstol (artikel 17). Om ingen rättslig myndighet är behörig att handlägga dessa frågor i en medlemsstat får den staten i stället utse en motsvarande behörig myndighet, vilket i så fall skall anges i en förklaring enligt artikel 24.

Artiklarna 18 och 21 – närmare innehåll

Den traditionella ordningen för rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning är att en stat ansöker om rättslig hjälp med en sådan åtgärd i en annan stat och åtgärden avser en person som finns i den sistnämnda staten. Den anmodade staten beslutar om åtgärden enligt de bestämmelser som gäller för inhemska fall. Om ansökan bifalls genomförs avlyssningen eller övervakningen av den anmodade statens myndigheter. Avlyssningen tas upp eller uppgifter från övervakningen hämtas in för att materialet i ett senare skede skall kunna överlämnas till den ansökande staten.

Artikel 18 bygger delvis på en annan ordning. Utgångspunkten är att själva avlyssningen och upptagningen skall ske i den ansökande staten i enlighet med ett tvångsmedelsbeslut som har meddelats där. Den anmodade staten skall enbart möjliggöra avlyssningen genom att tillåta en omedelbar överföring av telemeddelandena till myndigheten i den ansökande staten (punkt 1 a). Bara i fall då en omedelbar överföring inte kan äga rum är det tänkt att avlyssning och upptagning av telemeddelandena skall ske i den anmodade staten varefter materialet överförs till den ansökande staten (punkt 1 b).

Artikel 18 gör vidare skillnad mellan olika fall beroende på var den person vars telemeddelanden skall avlyssnas befinner sig – i den ansökande staten (punkt 2 a), i den anmodade staten (punkt 2 b) eller i en tredje medlemsstat (punkt 2 c). Kombinationen av olika metoder (punkt 1 a och 1 b) och olika uppehållsorter för den person som avlyssningen riktas mot (punkt 2 a, 2 b och 2 c) ger upphov till olika situationer för vilka konventionsregleringen skiljer sig åt.

I samtliga fall då *personen befinner sig i den anmodade staten* får de förutsättningar tillämpas som där gäller för tvångsmedelsanvändningen i ett inhemskt fall (punkt 5 b). Detta gäller oavsett om det är fråga om omedelbar överföring av telemeddelandena till den ansökande staten (punkt 5 b) eller om en upptagning sker i den anmodade staten innan materialet överförs (punkt 6). Det är i dessa fall fråga om rättslig hjälp i traditionell mening och de villkor och den beslutsordning som gäller i inhemska fall får tillämpas.

När *personen befinner sig i den ansökande staten eller i en tredje medlemsstat* och telemeddelanden omedelbart kan överföras till och därefter avlyssnas i den ansökande staten, anvisar artikel 18 en förenklad ordning (punkt 5 a). Avlyssandet och en eventuell upptagning av meddelandena sker alltså i den ansökande staten. Den anmodade statens insats är begränsad till att se till att detta tekniskt kan äga rum. Tvångsmedelsanvändningen sker med stöd av ett beslut i den ansökande staten, enligt den statens lag, och den anmodade staten avses inte göra annat än en begränsad prövning av framställningen.

Om en omedelbar överföring emellertid inte är möjlig, och därför avlyssning och upptagning skall äga rum i den anmodade staten, får rättslig hjälp lämnas på vanligt sätt (punkt 6). Den anmodade staten får då ställa samma villkor för bifall som den skulle tillämpa för motsvarande åtgärd i ett inhemskt fall.

Artikeln innehåller även särskilda bestämmelser om vad en ansökan om rättslig hjälp med avlyssning skall innehålla (punkterna 3 och 4) och om utskrift av en upptagning på den ansökande statens begäran (punkt 8). Uppgifterna i en ansökan skall vara föremål för sekretess i enlighet med nationell rätt (punkt 9).

En stat har rätt att särskilt förklara att den enbart kommer att lämna tekniskt bistånd för avlyssning av en person som befinner sig utomlands i fall då omedelbar överföring är möjligt (punkt 7). Undantaget har tillkommit på begäran av Förenade kungariket där en upptagning av avlyssnade data är förbjudet i vissa fall. Om undantaget nyttjas får de övriga medlemsstaterna tillämpa principen om ömsesidighet.

En teleoperatörs eller tjänsteleverantörs kostnader för verkställigheten av en begäran om rättslig hjälp med eller tekniskt biträde för avlyssning av teledokumentation skall bäras av den ansökande staten (*artikel 21*).

Tekniskt bistånd

Konventionen reglerar genom artikel 18 *tekniskt bistånd*. Den exakta betydelsen av termen tekniskt bistånd framgår inte klart av konventionen eller den förklarande rapporten. Olika tolkningar är möjliga.

En möjlig tolkning är att det alltid är fråga om tekniskt bistånd när åtgärden avser någon som befinner sig i den ansökande staten eller i en tredje medlemsstat, oavsett om omedelbar överföring av teledokumentation kan ske eller ej (se punkterna 1, 2 a och 2 c). Avgörande är därmed den plats där personen som åtgärden befinner sig och ingenting annat.

En alternativ tolkning vore att uppfatta tekniskt bistånd som avhängigt av möjligheten till omedelbar överföring av teledokumentation. Om sådan överföring kan ske skulle det därmed vara fråga om tekniskt bistånd oavsett var den berörda personen befinner sig, dvs. även i de fall denne finns i den anmodade staten.

Vid bedömningen av vad som bör avses med tekniskt bistånd är det dock rimligt att också ta hänsyn till omfattningen av den prövning som förutses äga rum i den anmodade staten. Det är endast i situationer då den aktuella personen befinner sig i den ansökande staten eller i en tredje medlemsstat som en förenklad prövning anvisas (punkt 5 a). När personen finns i den anmodade staten förutsätter artikeln däremot att den begärda åtgärden skulle ha vidtagits i ett liknande inhemskt fall och ordinarie villkor för åtgärden får ställas upp (punkt 5 b), dvs. en prövning i den anmodade staten att åtgärden uppfyller de krav som ställs där. Motsvarande gäller för situationen att omedelbar överföring av teledokumentation inte är möjlig oavsett var den som åtgärden avser befinner sig (punkt 6). Om omedelbar överföring inte är möjlig, och avlyssning och upptagning därför måste ske i den anmodade staten, får alltså den anmodade staten ställa upp samma krav för att hjälpa till som gäller för ett inhemskt beslut.

Situationer när den person som åtgärden avser finns i den anmodade staten eller när omedelbar överföring inte är möjlig behandlas alltså på samma sätt i artikeln. Regleringen innebär att det i dessa situationer rent faktiskt blir fråga om traditionell rättslig hjälp eftersom den anmodade staten kan ställa upp samma villkor som gäller för ett inhemskt fall. I fortsättningen kommer termen tekniskt bistånd att användas för att beteckna de fall då omedelbar överföring av teledokumentation är möjlig (punkt 1 a) och den person som skall avlyssnas befinner sig i den ansökande staten eller en tredje medlemsstat (punkt 2 a och 2 c). Det är i dessa fall som konventionen föreskriver en förenklad prövning (punkt 5 a). I dessa sistnämnda fall inför artikeln en ny form av rättslig hjälp – tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning och teleövervakning.

Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning enligt svenska bestämmelser

Bestämmelser om tvångsmedlen hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakningen finns i 27 kap. rättegångsbalken. Vissa förändringar av reglerna har trätt i kraft den 1 oktober 2004 (prop. 2002/03:74, bet. 2003/04:JuU2, rskr 2003/04:14).

Hemlig teleavlyssning innebär att telemeddelanden som befordras eller har befordrats till eller från ett visst telefonnummer, en kod eller en annan teleadress avlyssnas eller tas upp i hemlighet genom ett tekniskt hjälpmedel. Rättens tillstånd krävs alltid för hemlig teleavlyssning i en förundersökning. Det måste då vara fråga om ett brott för vilket det är föreskrivet minst två års fängelse eller försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott. Tillstånd får också meddelas när minimistraffet för det aktuella brottet är lägre men det enskilda brottets straffvärde kan antas överstiga två års fängelse.

Hemlig teleövervakning innebär att uppgifter om telemeddelanden som befordras eller har befordrats till eller från en viss teleadress hämtas in i hemlighet. Uppgifterna kan avse t.ex. sändande eller mottagande teleadress, tidpunkter för meddelandena och deras längd, men inte innehållet i telemeddelandena. Beträffande mobiltelefoni kan även det geografiska området för sändning och mottagande av samtalet spåras. Hemlig teleövervakning kan även innebära att sändning eller mottagning av telemeddelanden till eller från en viss teleadress hindras. Även i dessa fall krävs rättens tillstånd. Det måste vara fråga om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än sex månaders fängelse eller vissa, särskilt angivna brott. Åtgärden får också vidtas under vissa förutsättningar när det gäller försök, förberedelse eller stämpling till brott.

Det bör noteras att begreppet telemeddelande är något oegentligt med hänsyn till utvecklingen på kommunikationsområdet. Detta diskuterades i samband med införandet av lagen om elektronisk kommunikation, men för att bl.a. undvika rättsosäkerhet bibehölls begreppet som en övergångslösning (prop. 2002/03:110 s. 269). Lagen om elektronisk kommunikation använder i övrigt en annan terminologi och bygger delvis på andra utgångspunkter än den tidigare telelagen som varit vägledande för rättegångsbalkens bestämmelser. Med hänsyn till detta har en allmän översyn av förhållandet mellan de olika regelverken samt en anpassning och modernisering av rättegångsbalkens terminologi inletts. Detta utredningsarbete pågår för närvarande och uppdraget skall redovisas senast den 31 december 2005 (dir. 2003:145).

Gemensamt för hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning är kravet att det måste avse någon som är skäligen misstänkt för ett visst brott och att åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen av brottet. Tillståndet får inte gälla längre än nödvändigt och skall vara tidsbegränsat till högst en månad. Tiden kan dock förlängas på åklagarens begäran. Om det inte längre finns skäl för beslutet skall det omedelbart hävas av åklagaren eller rätten.

Det finns också föreskrifter om vilka teleadresser och telenät som åtgärderna får avse, vilket redovisas närmare i det följande. Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning enligt rättegångsbalken avser en teleadress som, under den tid som rättens tillstånd avser, innehas eller

har innehafts av den misstänkte eller som annars kan antas ha använts eller kan komma att användas av den misstänkte (27 kap. 20 §). Dessutom får åtgärden avse en teleadress som det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte, under tillståndstiden, har ringt till eller på annat sätt kontaktat eller kommer att ringa till eller på annat sätt kontakta.

När tillstånd har lämnats får de tekniska hjälpmedel som behövs för avlyssningen eller övervakningen användas. Särskilda bestämmelser gäller för granskning och förstörelse av upptagningar och uppteckningar som gjorts vid hemlig teleavlyssning. Användningen av hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning begränsas också i fråga om vilka telenät som omfattas. Telemeddelanden som befordras inom ett telenät som med hänsyn till sin begränsade omfattning och omständigheterna i övrigt får anses vara av mindre betydelse från allmän kommunikationssynpunkt omfattas inte (27 kap. 20 § rättegångsbalken). Därmed undantas bl.a. system för snabbtelefoner, porttelefoner, PC-nät och liknande utrustning inom eller intill en bostad samt interna telekommunikationer på mindre arbetsplatser, t.ex. via PC-nät (se prop. 1994/95:227 s. 31). Reglerna om anpassningsskyldighet i 6 kap. 19 § lagen om elektronisk kommunikation bygger däremot på begreppet *allmänt kommunikationsnät*, vilket definieras i lagen (1 kap. 7 §). Skyldigheten omfattar verksamhet som avser tillhandahållande av ett allmänt kommunikationsnät, med vissa begränsningar, och särskilt angivna tjänster i ett allmänt kommunikationsnät (se även prop. 2002/03:110 s. 267 f.f.). De begrepp som används för att beskriva de tjänster som omfattas – telefonitjänst och elektronisk kommunikationstjänst – definieras också i lagen (1 kap. 7 §). Det utredningsarbete som nämnts ovan (dir. 2003:145) omfattar även att se över beskrivna skillnader.

Genom den reform av reglerna om hemliga tvångsmedel som trätt i kraft den 1 oktober 2004 har ett system med *offentliga ombud* införts i ärenden om hemlig teleavlyssning (se prop. 2002/03:74 s. 21 f.f.). Bestämmelser om detta har tillkommit i 27 kap. 26–30 §§ rättegångsbalken. Ombudets uppgift är att bevaka enskildas integritetsintressen i domstolsärenden om hemlig teleavlyssning. Regeringen förordnar de personer som kan tjänstgöra som ombud. Rätten skall, så snart som möjligt efter det att en ansökan om tillstånd har inkommit, utse en person med sådant förordnande som offentligt ombud i det enskilda ärendet. Bestämmelserna om offentligt ombud gäller inte när åtgärden avser hemlig teleövervakning.

Rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

Sverige kan redan i dag lämna och begära rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning med stöd av lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (1 kap. 2 § första stycket 6). En ansökning om att vidta en sådan åtgärd i Sverige handläggs av åklagare som prövar om förutsättningarna för åtgärden enligt svensk rätt är uppfyllda och om så är fallet ansöker om rättens tillstånd (4 kap. 25 §). Samma förutsättningar gäller vid rättslig hjälp som för en motsvarande åtgärd under en svensk förundersökning eller rättegång enligt rättegångs-

balken eller annan lag eller författning (2 kap. 1 § första stycket). Det innebär att bestämmelserna om offentligt ombud även blir tillämpliga. För rättslig hjälp gäller dessutom ett krav på dubbel straffbarhet (2 kap. 2 §).

Hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning med anledning av en begäran om rättslig hjälp från en annan stat kräver alltså enligt nuvarande svenska regler att ett svenskt tvångsmedelsbeslut fattas. Åtgärden genomförs på samma sätt som om beslutet hade fattats inom ramen för en svensk brottsutredning. För hemlig teleavlyssning innebär detta att telemeddelanden avlyssnas eller tas upp av svenska myndigheter med hjälp av teknisk utrustning, medan det vid hemlig teleövervakning innebär att telemeddelanden som befordras eller har befordrats hämtas in. Detta sker med hjälp av åtgärder som en operatör eller tjänsteleverantör har vidtagit i enlighet med den anpassningsskyldighet som föreskrivs i lagen om elektronisk kommunikation eller genom en särskild överenskommelse som har träffats med polisen, se vidare nedan.

På motsvarande sätt kan en svensk åklagare begära att en annan stat bistår med sådana tvångsmedel när den misstänkte befinner sig i den staten. Om den anmodade staten så kräver får en tingsrätt, enligt 4 kap. 26 §, på ansökan av åklagare besluta om tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning.

Bestämmelser om återkrav av kostnader finns i förordning (2000:704) om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Anpassningsskyldighet för hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

Bestämmelser i 6 kap. 19 § lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation ålägger, under vissa förutsättningar, den som tillhandahåller ett allmänt kommunikationsnät eller vissa tjänster i ett sådant nät en skyldighet att bedriva verksamheten så att beslut om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning kan verkställas och att verkställandet inte röjs. Det är fråga om en generell skyldighet som hänför sig till konstanta egenskaper i kommunikationssystemet, oberoende av om det pågår någon hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning. Systemet skall alltså vid varje givet tillfälle ha de egenskaper som krävs för att tvångsmedelsbeslutet genast skall kunna verkställas (prop. 1995/96:180 s. 25). Förutom tekniska hjälpmedel med vissa egenskaper – maskinell utrustning och datorprogram – som möjliggör avlyssning och övervakning, medför anpassningsskyldigheten också krav i fråga om personal och organisation så att dessa hjälpmedel skall kunna hanteras.

Anpassningsskyldigheten omfattar såväl beslut om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning i en svensk förundersökning som sådana beslut meddelade med anledning av en ansökan om rättslig hjälp i brottmål. Den som tillhandahåller ett nät eller tjänst som omfattas av anpassningsskyldigheten skall stå för de kostnader för anpassning, drift och underhåll av systemen som krävs för att tvångsmedelsbesluten skall kunna verkställas (prop. 1995/96:180 s. 30 f. och 2002/03:110 s. 268). Däremot saknas det i dagsläget författningsbestämmelser om kostnaderna för verkställandet av enskilda beslut, vilka operatörerna i dag tar ut ersättning för från de brottsutredande myndigheterna. Den senare frågan

är föremål för överväganden i ett annat lagstiftningsärende, se vidare avsnitt 5.1.16.

Även tjänster som inte omfattas av anpassningsskyldigheten kan emellertid bli föremål för hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning under förutsättning att telenätet i fråga inte är undantaget enligt bestämmelserna i 27 kap. 20 § rättegångsbalken. Kostnaderna för de åtgärder hos operatören som då krävs måste bäras av beställaren eftersom det inte är fråga om en föreskriven anpassningsskyldighet.

I 6 kap. 17 § lagen om elektronisk kommunikation finns föreskrifter om förbud mot avlyssning m.m., vilka dock inte avsedda att hindra hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning (se prop. 2002/03:110 s. 396).

5.1.16 Lagstiftningsbehovet beträffande rättslig hjälp och tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

Konventionsbestämmelsernas allmänna tillämpningsområde och vissa terminologiska frågor

Artikel 17 i konventionen ger staterna en möjlighet att i en förklaring ange att annan myndighet än en rättslig myndighet är behörig vid tillämpningen av bestämmelserna i artikel 18–20. För svensk del är det domstolar och åklagare som är behöriga att handlägga ärenden om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning och det finns således ingen anledning att förändra detta med anledning av de nya former av rättsligt samarbete som avses i artiklarna 18–20.

Bestämmelserna i konventionen hänvisar till avlyssning av *telemeddlanden* utan att detta begrepp definieras. Av den förklarande rapporten framgår emellertid att konventionen inte enbart behandlar avlyssning av telemeddlanden i traditionell mening utan tvärtom är avsedda att kunna tillämpas trots att kommunikationstekniken utvecklas. Avsikten är att begreppet telemeddlanden skall tolkas i sin vidaste bemärkelse och inte anses vara begränsat till telefonsamtal. Begreppet används också i rättegångsbalkens bestämmelser om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. En definition av telemeddlanden finns i 6 kap. 19 § tredje stycket lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation. Därmed avses ”ljud, text, bild, data eller information i övrigt som förmedlas med radio eller genom ljus eller elektromagnetiska svängningar som utnyttjar särskilt anordnad ledare”. Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning kan därmed avse t.ex. telefonsamtal, telefax, telegram samt elektronisk post och annan datakommunikation. Utrymmet för tvångsmedelsanvändningen enligt svensk rätt får anses uppfylla konventionens krav såvitt avser de telemeddlanden som omfattas.

Av den förklarande rapporten framgår vidare att en anmodad stat, enligt konventionen, så långt som möjligt måste överlämna tekniska uppgifter om varje telemeddlande, t.ex. det nummer som ringts upp, telemeddlandets tid och längd samt om möjligt den ort där meddelandet sänts eller mottagits. Därmed får konventionen även anses omfatta vad som enligt svensk rätt utgör hemlig teleövervakning. När det i det

följande talas om bestämmelser i konventionen som avser hemlig teleavlyssning av teledelanden skall alltså detta anses omfatta även hemlig teleövervakning av teledelanden, om inte annat särskilt anges. Därmed skall uttrycket *överföring av teledelanden* i den följande beskrivningen även anses innefatta överföring av uppgifter om teledelanden om inte annat sägs.

I konventionen talas vidare om att *avlyssna en persons meddelanden*. Detta avviker från rättegångsbalkens systematik där hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning i stället avser teledelanden till eller från en viss *teleadress* (27 kap. 18 § första stycket och 19 § första stycket). I och med de ändringar som trätt i kraft den 1 oktober 2004 får dessa åtgärder även avse teleadresser som den misstänkte kontaktar samt redan befordrade meddelanden (se avsnitt 5.1.15). I andra länder kan det däremot förekomma en reglering som innebär att åtgärden knyts till en viss person och inte en viss teleadress.

Med teleadress avses i svensk rätt t.ex. ett abonnemang, en enskild anknytning, adressen för elektronisk post, en kod eller någon annan motsvarande tillförlitlig identifieringsmetod (se prop. 2003/04:74 s. 14). Termen teleadress förekommer även i konventionen, dock utan att definieras. Däremot används inte begreppet teleadress i lagen om elektronisk kommunikation. Såsom redovisats i avsnitt 5.1.15 pågår det för närvarande en allmän översyn av förhållandet mellan de olika regelverken (dir. 2003:145).

Redan i dag tar bestämmelserna i 4 kap. 25 och 26 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål sikte på hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i Sverige respektive i en annan stat, vilket återspeglar den internationella regleringen av rättsligt samarbete på detta område. I materiellt hänseende är det dock även vid rättslig hjälp fråga om att tillämpa rättegångsbalkens bestämmelser. Rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning kommer därmed alltid att avse teledelanden till eller från en viss teleadress.

När artikel 18 hänvisar till att ”den person vars teledelanden skall avlyssnas” befinner sig i en viss stat bör detta uppfattas på så sätt att den teleadress som teleavlyssningen (eller teleövervakningen) avser finns och används i den staten. Tolkningen överensstämmer med den något tydligare reglering som finns i artikel 20.2. Det finns en uttrycklig koppling mellan dessa artiklar (se artikel 18.2 c) och någon saklig skillnad mellan artiklarna i detta avseende kan inte anses ha varit avsedd. En teleadress som t.ex. avser en mobiltelefon finns alltså i den stat där den telefonen används. I vissa fall kan det dock vara svårare att avgöra var teleadressen bör finnas men på samma sätt som vid bedömningar enligt rättegångsbalken är en grundläggande fråga var teleavlyssningen eller teleövervakningen faktiskt kan genomföras. Detta överensstämmer även med hur de nu aktuella reglerna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör förstås med hänsyn till deras koppling till rättegångsbalkens bestämmelser. Då hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning enligt svensk rätt också kan avse en teleadress som den misstänkte kan antas kontakta är det inte bara en teleadress som tillhör eller används av den misstänkte som kan finnas inom eller utom riket.

Konventionens regler tar sikte på teleavlyssning och teleövervakning som sker i realtid. Reglerna om tekniskt bistånd (omedelbar överföring av teledelanden m.m.) i artikel 18 och om tillstånd i vissa fall enligt artikel 20 (se avsnitt 5.1.18) passar sämre för sådan teleavlyssning eller teleövervakning beträffande redan befordrade meddelanden som får ske enligt 27 kap. 18–20 § rättegångsbalken och som förutsätter att meddelandena lagras hos en operatör. Dessa samarbetsformer torde därför inte avse redan befordrade meddelanden. Däremot förändras inte dagens ordning som innebär att traditionell rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning eller på annat sätt, såväl i Sverige som utomlands, också kan avse sådana meddelanden.

Det bör i sammanhanget också uppmärksammas att rättegångsbalkens regler om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning inte kräver att den person vars teleadress skall avlyssnas eller övervakas måste finnas i Sverige. Ett tillstånd till en sådan åtgärd kan därmed meddelas med stöd av dessa regler även om den person som avses befinner sig utomlands så länge åtgärden kan verkställas i Sverige (jfr de särskilda bestämmelserna i 4 kap. 26 § lagen om internationell rättslig hjälp som avser situationer då verkställandet förutsätter rättslig hjälp från en annan stat). Någon folkrättsligt motiverad begränsning i fråga om verkställigheten blir inte aktuell i situationer som avses i 2000 års EU-konvention. Det är i dessa fall fråga om någon som finns i den ansökande staten eller i en tredje stat som har anslutit sig till konventionsregleringen, inklusive föreskrifterna om tillstånd från en tredje stat i artikel 20 (se avsnitt 5.1.18).

Bestämmelserna i konventionen om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning syftar till att ha ett vidsträckt tillämpningsområde och omfatta alla former av kommunikation med hjälp av såväl befintlig som framtida teknik. I den mån kommunikationer kan bli föremål för avlyssning eller övervakning i en medlemsstat – nu eller i framtiden – skall den även kunna bli föremål för rättslig hjälp enligt konventionens bestämmelser. Konventionen lämnar till nationell rätt att avgöra det närmare tillämpningsområdet vad avser teledelanden, teleadress och telenät/kommunikationsnät men förutsätter dock att teknikutvecklingen beaktas. Konventionen ställer därmed inte krav på förändringar av de nuvarande svenska reglerna om teledelanden, kommunikationsnät och tjänster som kan komma i fråga för sådana tvångsmedel respektive omfattas av anpassningsskyldigheten. Bestämmelserna i artikel 18 medför alltså inte krav på lagändringar i nu angivna avseenden.

Såsom redan nämnts pågår ett svenskt förändringsarbete som avser hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning enligt rättegångsbalken samt anpassningsskyldigheten enligt lagen om elektronisk kommunikation. En sådan översyn är påkallad av den snabba och omfattande teknikutvecklingen, t.ex. utvecklingen av tredje generationens mobiltelefoni (det s.k. 3G-nätet). Vidare kan förändringar på detta område, bl.a. i fråga om definitionen av teledelanden, förledas av den s.k. Cyber Crime-konvention som Europarådet antagit den 23 november 2001 och ett tilläggsprotokoll till den konventionen som antagits den 28 januari 2003. En departementspromemoria med anledning av konventionen utarbetas för närvarande inom Justitiedepartementet. Senare förändringar i svensk rätt kommer också att få genomslag

för rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning såframt sådan hjälp lämnas under samma förutsättningar som en motsvarande åtgärd i en svensk förundersökning. En anpassning av svenska regler till teknikutvecklingen inom kommunikationsområdet pågår alltså, vilket också är i linje med konventionens målsättning.

Omedelbar överföring av teledelanden och anpassningskyldighet för operatörer

Vid rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning i dag sker alltid avlyssningen och upptagningen i Sverige. Bistånd i form av omedelbart överföring av teledelanden direkt från en svensk operatör till en utländsk myndighet förekommer inte. Rent tekniskt skulle åtgärder kunna vidtas för att möjliggöra en omedelbar överföring och det skulle i princip kunna ske beträffande i stort sett alla elektroniska kommunikationstjänster som idag kan avlyssnas eller övervakas. Detta skulle emellertid fordra såväl tekniska som rättsliga förändringar. Förutom ett behov av ny teknisk utrustning skulle gemensamma tekniska och administrativa standarder för överföringen – gränssnitt för kommunikationen – behöva utvecklas tillsammans med den ansökande staten.

Förberedelser av detta slag har ännu inte genomförts. I praktiken finns det alltså inte möjlighet för svensk del att i dag lämna eller ta emot rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning genom omedelbar överföring av teledelanden i konventionens mening. Även om utvecklingen går mot teknik som skulle möjliggöra en sådan överföring återstår arbete innan det kan ske i någon större utsträckning i tvångsmedelssammanhang. Det har påpekats att t.ex. den europeiska telekommunikationsstandard (ETS) som har utvecklats och som införs nationellt, bl.a. i Sverige, bara delvis avser hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Den nationella anpassningen till denna europeiska standard genomförs dessutom med hänsyn tagen till den egna statens myndighets- och operatörsintressen, men inte till utländska myndighetskrav som varierar från stat till stat. Denna standardisering kommer därmed bara i mycket begränsad utsträckning att möjliggöra omedelbar överföring av teledelanden till eller från Sverige i samband med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Konventionens bestämmelser kan emellertid förväntas bidra till en utveckling på detta område.

Konventionens reglering av rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning är tydligt framåtblickande. Bestämmelserna är avsedda att ha en så allmän karaktär att de kan anpassas till framtida teknikutveckling. I den förklarande rapporten påtalas att regleringen föregriper den tekniska utvecklingen och skapar internationella normer för aktiviteter som ännu inte förekommer, i vart fall inte i större omfattning.

Bestämmelserna i artikel 18 innebär att rättslig hjälp som avser hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning, oavsett om den sker på traditionellt sätt eller i form av tekniskt bistånd, skall kunna genomföras mellan konventionsstaterna med hjälp av omedelbar överföring av teledelanden. Det finns därför ett behov av att nu införa bestämmelser som, för de fall då omedelbar överföring kan ske, gör det

möjligt att lämna och söka sådan hjälp. Hur omedelbar överföring skall gå till i praktiken eller vilka krav som därvid bör ställas överlämnas till respektive stat att bestämma.

Det lagstiftningsbehov som uppstår för rättslig hjälp behandlas nedan (se även avsnitt 6.10.1 och 6.10.2). För att uppfylla konventionens krav på att omedelbar överföring av telemeddelanden skall vara möjlig måste det också övervägas om de bestämmelser om anpassningsskyldighet som finns i 6 kap. 19 § lagen om elektronisk kommunikation är tillräckliga eller om de behöver ändras. Någon förklaring i enlighet med artikel 18 (punkt 7), som innebär att rättslig hjälp bara lämnas om omedelbar överföring är möjligt, är inte nödvändig och bör inte lämnas.

Rättslig hjälp i Sverige

När en begäran om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning avser någon som befinner sig i Sverige får, enligt konventionen, samma krav ställas som vid ett beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning i en svensk förundersökning. Därmed kan de nuvarande materiella bestämmelserna om rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning i 4 kap. 25 § lagen om internationell rättslig hjälp tillämpas även för dessa situationer. Även i de fall personen som skall avlyssnas finns i Sverige utgår konventionen ifrån att omedelbar överföring av telemeddelanden kan bli aktuellt. Hur ett svenskt beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall genomföras är inte närmare reglerat. Direkt överföring innebär att telemeddelandena skall skickas över direkt till en myndighet i den ansökande staten och att inga upptagningar eller uppteckningar skall ske i Sverige. Detta kräver vissa tillägg i nuvarande bestämmelser (se avsnitt 6.10.3).

Genom ett tillträde till konventionen åtar sig Sverige att tillåta tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning genom omedelbar överföring av telemeddelanden när åtgärden riktar sig mot någon som befinner sig i den ansökande staten eller i tredje land. Det finns i dag inte några bestämmelser om denna form av rättslig hjälp och därmed finns ett lagstiftningsbehov. En förutsättning är naturligtvis att avlyssning eller övervakning av någon som befinner sig utomlands kan ske här. Vad som främst åsyftas är mobil- och satellittelefoni och att den växel (nod) där avlyssningen skall ske finns i Sverige men teleadressen, t.ex. ett mobiltelefonnummer, finns i ett annat land. Tekniskt vore detta möjligt redan i dag, särskilt i gränsområden mellan två stater. Rättslig hjälp i dessa fall innebär hjälp med verkställigheten av ett utländskt tvångsmedelsbeslut. Den prövning som skall göras i dessa fall är förenklad och en annan beslutsordning än vad som gäller vid rättslig hjälp på traditionellt sätt bör övervägas. Den anmodade staten avgör när omedelbar överföring kan ske och som har påpekats ovan kommer det för närvarande endast kunna ske i ett fåtal fall. För närmare överväganden se avsnitt 6.10.1.

Behovet av samordning mellan tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning respektive rättslig hjälp på traditionellt sätt kräver också närmare överväganden och eventuellt reglering.

Rättslig hjälp utomlands

Svenska myndigheter har enligt 1 kap. 7 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål i dag en möjlighet att ansöka om rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning utomlands. I 4 kap 26 § anges att om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall äga rum av någon som befinner sig en annan stat och den staten kräver att ansökan från den svenske åklagaren först skall prövas av domstol får rätten på åklagarens begäran tillåta avlyssningen eller övervakningen. Ett sådant tillstånd innebär att domstolen gör den prövning för åtgärden som följer av bestämmelserna i 27 kap. rättegångsbalken (se prop. 1999/2000:61 s. 126). Utgångspunkten i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål är dock att åklagaren med stöd av 1 kap. 7 § ansöker om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning och regleringen i 4 kap. 26 § är endast tillämplig när den andra staten kräver rättens tillstånd. Om den andra staten inte har några sådana krav räcker det således med en ansökan från åklagaren.

I konventionen (artikel 18.3 b) anges att en ansökan alltid skall innehålla en bekräftelse att ett lagligt beslut om avlyssning har lämnats och detta oavsett om begäran avser tekniskt bistånd eller hjälp på ett traditionellt sätt. Vad som avses med lagligt beslut i konventionen är inte helt klart. Ett tillstånd från en svensk domstol till hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning enligt 4 kap. 26 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål måste anses uppfylla kravet på ett lagligt beslut i konventionens mening. Konventionen torde emellertid inte utesluta att ett lagligt beslut ges i andra former och av andra myndigheter. Bestämmelsen i 4 kap. 26 § är utformad endast för de situationer när den som skall avlyssnas finns i den anmodade staten. Den omfattar inte de situationer när åtgärden riktar sig mot någon som befinner sig i en annan stat än den anmodade staten, dvs. i en tredje stat och detta oavsett om begäran avser tekniskt bistånd eller rättslig hjälp på traditionellt sätt. Bestämmelsen bör därför ändras för att täcka även de situationer som konventionen omfattar. Vidare bör närmare överväganden göras beträffande det krav som ställs upp i artikel 18.3 b om att en ansökan skall innehålla en bekräftelse på att ett lagligt beslut om avlyssning har lämnats i den ansökande staten, se avsnitt 6.10.4.

Framställningens innehåll, kompletteringar och sekretess

I 1959 års Europakonvention finns allmänna bestämmelser om vad en ansökan om rättslig hjälp skall innehålla. När det gäller ansökningar som rör hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning finns det dock behov av information som delvis avviker från de bestämmelserna. Artikel 18 innehåller därför särskilda föreskrifter om ansökans innehåll. De flesta uppgifterna är dock av allmän natur och omfattas redan av de allmänna bestämmelserna om en ansökans innehåll i 2 kap. 4 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Det gäller uppgifter om den myndighet som gör ansökan, kontaktinformation för den person som avlyssningen avser och uppgift om vilken brottslig handling som är under utredning (punkt 3 a, c och d). Andra uppgifter är specifika för rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning – bekräftelse att ett lagligt beslut

om avlyssning i samband med brottsutredning har meddelats, hur lång tid som avlyssning önskas och om möjligt tekniska data för att säkerställa att ansökan kan efterkommas (punkt 3 b, e och f). För uppgifter av det senare slaget bör särskilda, kompletterande bestämmelser om ansökans innehåll vid rättslig hjälp i såväl Sverige som utomlands införas i 4 kap. lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

När det gäller hjälp med hemlig teleavlyssning beträffande någon som befinner sig i den anmodade staten skall ansökan också innehålla en faktasammanställning angående utredningen (punkt 4). Enligt den förklarande rapporten kan en liknande bestämmelse i 1957 års Europarådskonvention om utlämning (artikel 12.2 b) tjäna till ledning i fråga om vad sammanställningen bör innehålla. Uppgifter av detta slag omfattas redan i dag av de allmänna bestämmelserna i 2 kap. 4 § första stycket och 3 kap. 1 § och några ytterligare ändringsbehov finns inte.

Konventionen medger dessutom att den anmodade staten begär in alla ytterligare uppgifter som behövs för att den skall kunna avgöra om den skulle vidta den begärda åtgärden i ett liknande inhemskt fall (punkt 4). Denna bestämmelse bör inte anses begränsad till de fall då personen som avlyssnas befinner sig i den anmodade staten utan också kunna tillämpas i fråga om avlyssning av någon som befinner sig i en annan stat och omedelbar överföring inte är möjlig (se punkt 6). Den gäller därmed för samtliga fall då avlyssning och upptagning av telemeddelanden faktiskt sker i den anmodade staten. Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål innehåller generella föreskrifter om ofullständiga ansökningar och hinder mot verkställighet, 2 kap. 9 §, vilka ger utrymme för att begära in kompletterande uppgifter och som även bör gälla i nu aktuella fall. Ingen lagändring krävs för detta.

De uppgifter som lämnas i ansökan skall omfattas av sekretess i den anmodade staten (punkt 9). Enligt 5 kap. 7 § sekretesslagen (1980:100) gäller sekretess även i verksamhet som avser rättsligt samarbete på begäran av en annan stat (eller mellanfolklig domstol). Sekretessen gäller för uppgift som hänför sig till brottsutredning eller tvångsmedelsanvändning om det kan antas att det varit en förutsättning för den andra statens begäran att uppgiften inte skulle röjas. Det finns därmed bestämmelser som uppfyller konventionens krav på sekretess.

Utskrift av upptagningar samt granskning och förstöring av avlyssningsmaterial vid rättslig hjälp i Sverige

Enligt artikel 18.8 får den ansökande staten begära en utskrift av upptagningen om det finns särskilda skäl för det (dvs. i de situationer där omedelbar överföring inte är möjlig, punkt 1 b). Även om svenska myndigheter redan i dag har möjlighet att göra en sådan utskrift bör en särskild bestämmelse övervägas. En sådan bestämmelse kan emellertid regleras i förordningsform.

En närliggande fråga, som dock inte direkt berörs i konventionen, gäller tillämpningen av reglerna i 27 kap. 24 § rättegångsbalken när det är fråga om rättslig hjälp på traditionellt sätt, dvs. då åtgärden genomförs av svenska myndigheter. Reglerna är inte utformade för att passa för rättslig hjälp och de förutsätter bl.a. att svenska myndigheter gör bedömningar beträffande den utländska myndighetens behov av materialet för

sin brottsutredning. Särskilda regler som är särskilt anpassade för rättslig hjälp bör därför övervägas. Det skall noteras att regeringen samtidigt med denna lagrådsremiss beslutat om lagrådsremiss om Överskottsinformation vid användning av hemliga tvångsmedel. I den lagrådsremissen föreslås vissa bestämmelser om överskottsinformation i 27 kap. 24 § rättegångsbalken.

Verkställighetskostnader

Regeringen meddelar föreskrifter om återkrav av kostnader för åtgärder som vidtagits enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (se 5 kap. 12 §) och sådana föreskrifter finns i förordning (2000:704) om internationell rättslig hjälp i brottmål. Enligt 7 § i förordningen skall myndighets utlägg för en operatörs kostnader för verkställandet av hemlig teleavlyssning återkrävas av den ansökande staten. I praktiken innebär detta att operatören riktar ersättningskravet för verkställighetskostnaden till den svenska polisen som därefter återkräver kostnaden från den utländska staten (se även 9 § i förordningen). Om tekniskt bistånd regleras i lagen kommer förordningens återkravsregler även att omfatta operatörernas verkställighetskostnader vid denna form av rättslig hjälp. Reglerna i förordningen bör dock utvidgas till att också omfatta sådana kostnader i samband med hemlig teleövervakning. Nuvarande regler överensstämmer därmed med artikel 21 i konventionen, som också avser verkställighetskostnader i det enskilda fallet, och ingen ändring är påkallad. Ett tillträde till konventionen innebär alltså inte i sig någon förändring i fråga om ansvaret för verkställighetskostnader vid rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning.

Det bör i detta sammanhang också uppmärksammas att Beredningen för rättsväsendets utveckling (SOU 2003:74) har föreslagit förändringar i fråga om ansvaret för verkställighetskostnader vid hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Förslaget innebär att innehållet i och uppgifter om avlyssnade eller övervakade telemeddelanden som omfattas av ett beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall göras tillgängliga av operatörerna utan kostnad för de brottsutredande myndigheterna (SOU 2003:74 s. 249 f.f.). Detsamma föreslås gälla för operatörers utlämnande av vissa uppgifter enligt lagen om elektronisk kommunikation. Förslaget har remissbehandlats och bereds inom Regeringskansliet. Skulle detta förslag genomföras bör det övervägas om samma princip också skall tillämpas vid rättslig hjälp i brottmål eller om nuvarande regler om krav på ersättning från den ansökande staten skall bestå. Artikel 21 i konventionen ger stöd för att även fortsättningsvis kräva ersättning för operatörens verkställighetskostnader när det är fråga om rättslig hjälp. Vissa förändringar i de nuvarande bestämmelserna kan komma att behövas liksom föreskrifter för den praktiska hanteringen av ett sådant krav, vilket i så fall avser förordningsändringar. Närmare överväganden av dessa frågor bör dock ske i samband med behandlingen av beredningens förslag.

5.1.17 Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning via en nätport av satellitförmedlade teledelanden m.m.

Konventionens bestämmelser (artikel 19)

En annan nyhet för den brottsutredande verksamheten i konventionsstaterna, föranledd av den tekniska utvecklingen, är reglerna i *artikel 19* om avlyssning av teledelanden, vilket även inbegriper teleövervakning (se avsnitt 5.1.16), på en stats eget territorium genom fjärråtkomst till teledelanden som hanteras av en utländsk tjänsteleverantör. Bestämmelsens ursprungliga syfte är att hantera delanden som förmedlas i satellitsystem men den kan i framtiden också komma att avse annan teknik.

Utgångspunkten för regleringen är att användandet av t.ex. satellitsystem gör det möjligt att fånga upp och vidareförmedla teledelanden som sänds eller tas emot inom mycket vidsträckta geografiska områden. Åtkomst till kommunikationerna sker via en markstation eller, som konventionen benämner denna, nätport. Detta kan innebära att en stat vars territorium befinner sig inom satellitens täckningsområde, men som inte har någon nätport, tekniskt sett inte kan avlyssna vissa teledelanden som sänds eller mottas på dess territorium. I dessa fall får den stat som vill avlyssna teledelandena ansöka om bistånd från den stat där nätporten är belägen. En annan, mer permanent, lösning är att den kommunikation som sker via nätporten görs tillgänglig för andra stater genom användandet av (enligt konventionens benämning) en slags fjärrkontroll. Artikel 19 avser att reglera den sistnämnda lösningen.

Teleavlyssning med hjälp av fjärrkontroll

Med den reglering som artikel 19 tillhandahåller, hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning med hjälp av fjärrkontroll, blir det inte längre fråga om rättslig hjälp. Det finns ingen ansökande eller anmodad stat. Avsikten är i stället att ett nationellt beslut om att vidta en sådan åtgärd skall kunna skickas direkt till en tjänsteleverantör som finns i samma stat och som genom en fjärrkontroll har åtkomst till kommunikationer via en nätport i en annan stat. Beslut meddelas och verkställs i en och samma stat.

Medlemsstaterna skall se till att system för teledelanden som hanteras genom en nätport på deras territorium får göras direkt tillgängliga – genom en fjärrkontroll – för laglig hemlig teleavlyssning genom förmedling av en utsedd tjänsteleverantör som finns i den stat där den åtgärden skall äga rum (punkt 1).

För att en medlemsstat på detta sätt skall kunna avlyssna teledelandena via en fjärrkontroll och utan att i det enskilda fallet blanda in den medlemsstat på vars territorium nätporten finns ställs vissa villkor upp (punkt 2). Det måste vara fråga om avlyssning för brottutredningsändamål enligt ett beslut som har meddelats i den stat där avlyssningen skall äga rum och i enlighet med den statens lag. Den operatör som genom fjärrkontrollen har åtkomst till en utländsk nätport skall finnas i samma stat. Vidare får avlyssning på detta sätt endast ske beträffande någon som befinner sig i den stat där beslutet har meddelats och

avlyssningen äger rum. Vad det egentligen är frågan om är att den stat där nätporten finns, ger ett permanent tekniskt bistånd i de situationer som anges i artikel 18.2 a. I den förklarande rapporten sägs också att om den lösning som artikel 19 anvisar har kommit till stånd, dvs. avlyssning kan ske via en fjärrkontroll, skall den stat som har tillgång till fjärrkontrollen inte behöva ansöka om tekniskt bistånd enligt artikel 18.2 a. Inget i bestämmelsen hindrar dock att en stat ansöker om rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning hos den stat där nätporten finns (punkt 4), vilket kan vara att föredra, t.ex. om den person som skall avlyssnas rör sig över gränserna.

En svensk domstol skall således kunna medge tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av meddelanden till eller från någon som befinner sig här i landet när meddelandena hanteras via en nätport i en annan medlemsstat (t.ex. ett satellitsystem) och beslutet verkställs med hjälp av en fjärrkontroll som ger en direkt åtkomst till nätporten. På samma sätt skall ett motsvarande beslut i en annan medlemsstat som gäller någon som befinner sig där kunna verkställas genom att en operatör i den staten med hjälp av en fjärrkontroll har direkt åtkomst till en svensk nätport.

Enligt punkt 3 skall samma bestämmelser tillämpas när avlyssningen genomförs för att verkställa en framställning om rättslig hjälp enligt artikel 18.2 b. Om den anmodade staten genom en fjärrkontroll har direkt åtkomst till en nätport som finns i en annan medlemsstat får alltså den utrustningen användas för att verkställa en begäran om rättslig hjälp. Detta innebär att en nätport i en annan medlemsstat än den ansökande eller anmodade staten blir tillgänglig för att verkställa åtgärden. En begränsning är dock att den anmodade staten får använda sig av fjärrkontrollen till den utländska nätporten endast när åtgärden avser någon som befinner sig där. Den anmodade staten har även i aktuella fall rätt att ställa samma villkor som för ett inhemskt tvångsmedelsbeslut när det gäller någon som befinner sig i den staten (artikel 18.5 b). Artikel 19.3 innebär ingen förändring i detta avseende.

Om det i Sverige installeras en fjärrkontroll för åtkomst till en nätport i en annan EU-stat (eller Norge och Island) skulle denna anordning alltså kunna användas även när rättslig hjälp lämnas till en annan medlemsstat. Fjärrkontrollen får dock enligt konventionen bara användas beträffande telemeddelanden till eller från någon i Sverige. För dessa fall kan således Sverige ställa upp som krav att hjälp lämnas endast under de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd i en svensk förundersökning.

För att regleringen skall fungera i praktiken krävs det viss samordning mellan medlemsstaterna i fråga om genomförandet. I samband med att rådet antog konventionen gjordes därför ett uttalande där rådet bl.a. fastställer att ”medlemsstaterna inom rådet skall samråda om samtliga praktiska och tekniska aspekter som är förknippade med tillämpningen av konventionen” och vidare ”att de skyldigheter som anges i artiklarna 4 och 5 i Europaparlamentets och rådets direktiv 99/66/EG av den 15 december 1997 om behandling av personuppgifter och skydd för privatlivet inom telekommunikationsområdet skall beaktas”.

Enligt de uppgifter som har inhämtats har ingen svensk operatör i dag någon nätport eller fjärrkontroll av det slag som avses i artikel 19.

Svensk åtkomst till en nätport i en annan medlemsstat

Föreskrifterna i artikel 19 innebär en ny metod för att verkställa beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning i medlemsstaterna. Avsikten är att komplettera reglerna om traditionell rättslig hjälp och rättslig hjälp genom tekniskt bistånd med en möjlighet för myndigheterna i den stat där beslutet fattas att genomföra åtgärden med hjälp av en fjärrkontroll till en utländsk nätport. En grundläggande förutsättning är att åtgärden avser någon som befinner sig i den stat där beslutet meddelas och fjärrkontrollen finns.

Med stöd av artikeln skulle ett svenskt beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning kunna avse telemeddelanden som hanteras via en utländsk nätport när åtgärden avser någon som befinner sig här i landet och övriga villkor enligt gällande lag är uppfyllda, t.ex. i fråga om vilka kommunikationsnät som kan bli föremål för en sådan åtgärd. Åtkomsten till telemeddelandena skulle, med hjälp av en fjärrkontroll, förmedlas genom en utsedd tjänsteleverantör i Sverige. Till exempel skulle, om övriga förutsättningar är uppfyllda, ett svenskt beslut om hemlig teleavlyssning kunna verkställas via en dansk nätport med hjälp av en svensk operatör, som har en installerad fjärrkontroll för åtkomst till nätporten, utan att de danska myndigheterna behöver kopplas in i det enskilda fallet. Detta skall i princip kunna ske oavsett om beslutet har meddelats i en svensk förundersökning eller på grund av en ansökan om rättslig hjälp.

Enligt 27 kap. 25 § rättegångsbalken får de tekniska hjälpmedel som behövs för hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning användas för att genomföra rättens tillstånd till åtgärden. Detta gäller oavsett om det är fråga om en svensk förundersökning eller rättslig hjälp och torde även omfatta eventuell teknisk utrustning för direkt åtkomst till en nätport som finns utomlands. Utöver detta är verkställigheten av beslut av detta slag inte närmare reglerad. Några ytterligare tillägg till bestämmelserna i rättegångsbalken torde inte behövas för att svenska myndigheter skall ha rätt att nyttja de möjligheter som artikel 19 ger.

Verkställighet på detta sätt av ett svenskt beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning fordrar dock medverkan av en svensk operatör hos vilken fjärrkontrollen till den utländska nätporten skall finnas samt att de bestämmelser om anpassningsskyldigheten som finns i 6 kap. 19 § lagen om elektronisk kommunikation omfattar den tekniska lösning som artikel 19 syftar till. Huruvida en installation för fjärråtkomst till en utländsk nätport skall anses utgöra en del av en operatörs verksamhet som omfattas av anpassningsskyldigheten får avgöras om det blir aktuellt att installera en fjärrkontroll i Sverige.

Direkt åtkomst till en nätport i Sverige

Det måste också bedömas om artikel 19 innebär något krav på lagändringar för att möjliggöra direktåtkomst till telemeddelanden via en nätport som finns i Sverige. Enligt artikel 19.1 är en stat skyldig att se till att telemeddelanden som förmedlas via en nätport i den staten får göras direkt tillgängliga för en annan stat med hjälp av en fjärrkontroll. Med hjälp av en fjärrkontroll i den andra medlemsstaten, placerad hos en

tjänsteleverantör där, skall således åtkomst till en nätport som en svensk operatör ansvarar för vara möjlig vid verkställighet av ett tvångsmedelsbeslut i den andra medlemsstaten. Det är inte fråga om någon ansökan till Sverige och några särskilda regler om rättslig hjälp blir inte aktuella att införa.

Frågan om lagstiftningsbehovet måste dock bedömas med beaktande av lagen om elektronisk kommunikation, dvs. om lagen medger att telemeddelanden som hanteras genom en nätport i Sverige görs tillgängliga för direktåtkomst från utlandet i samband med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning som sker där. Vad som måste bedömas är om det finns rättsliga hinder mot detta för det fall de tekniska förutsättningarna för en tillämpning av artikel 19 blir aktuella.

Reglerna i 6 kap. 17 § lagen om elektronisk kommunikation avser inte att hindra hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning (prop. 2002/03:110 s. 396). Artikel 19 inför dock en helt ny form av åtkomst till telemeddelanden för teleavlyssning och teleövervakning som inte förutsågs när lagen utformades. Det är därmed osäkert om lagen medger direktåtkomst till telemeddelanden via en svensk nätport när åtkomsten grundar sig på ett utländskt tvångsmedelsbeslut. Klara regler är särskilt viktiga med hänsyn till att frågor om straffansvar skulle kunna aktualiseras. I brottsbalken föreskrivs straffansvar för brytande av post- och telehemlighet samt för dataintrång (4 kap. 8 och 9 c §§) samt brott mot det skydd av hemligheten för elektroniska meddelanden och bestämmelser om tystnadsplikt som föreskrivs i lagen om elektronisk kommunikation (7 kap. 15 §). Det torde därmed finnas ett behov av klargörande bestämmelser beträffande sådan åtkomst till telemeddelanden via en nätport som avses i artikel 19.

Det måste också bedömas om kommunikationsnät och tjänster i sådana nät är tillgängliga för hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt svensk rätt i den utsträckning som behövs för att uppfylla kraven i artikel 19. De kommunikationsnät och tjänster som omfattas av anpassningsskyldigheten får enligt reglerna i 6 kap. 19 § lagen om elektronisk kommunikation bli föremål för hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Anpassningsskyldigheten avser s.k. allmänna kommunikationsnät, med ett specificerat undantag, och sådana tjänster i ett allmän kommunikationsnät som specificeras i bestämmelserna. De tjänster som omfattas är en allmänt tillgänglig telefonitjänst till en fast anslutningspunkt (med vissa tilläggskrav) eller en allmänt tillgänglig elektronisk kommunikationstjänst till en mobil anslutningspunkt. Närmare definitioner finns i lagen (1 kap. 7 §). Anpassningsskyldighet är således föremål för vissa begränsningar. Härtill gäller den begränsning för hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning som föreskrivs i 27 kap. 20 § rättegångsbalken, dvs. att dessa tvångsmedel inte får avse telemeddelanden som endast befordras i ett telenät som skall anses vara av mindre betydelse från allmän kommunikationssynpunkt. Såsom framgår av redogörelsen i avsnitt 5.1.16 är det exakta förhållandet mellan de begrepp som används i de olika lagarna inte helt att fastställa. Oaktat detta torde artikel 19 i praktiken ta sikte på kommunikationsnät och tjänster som omfattas av reglerna i 6 kap. 19 § lagen om elektronisk kommunikation och som därmed i princip kan bli föremål för hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Hemlig teleavlyssning och

teleövervakning avser alltså kommunikationsnät och tjänster i sådana nät i en utsträckning som får anses uppfylla kraven i artikel 19.

Därmed är inte sagt att reglerna enligt 6 kap. 19 § lagen om elektronisk kommunikation också omfattar en skyldighet att skapa förutsättningar för en sådan fjärråtkomst som avses i artikel 19. Anpassningsskyldigheten gäller visserligen fortlöpande och anpassning måste ske med hänsyn till teknikutvecklingen. Bestämmelserna om anpassningsskyldighet i lagen om elektronisk kommunikation är dock inte tillskapade för att andra stater via en fjärrkontroll skall ha direkt åtkomst till en svensk nätport och därmed möjliggöra verkställighet av utländska teleavlyssnings- eller teleövervakningsbeslut. För att utvidga anpassningsskyldigheten till dessa fall torde det krävas ändringar i lag. Något krav att förändra de krav på anpassning som gäller nationellt ställs dock inte i konventionen.

Artikeln 19 innehåller vidare inte någon heltäckande reglering av alla de frågor som måste övervägas i samband med att tillåta utländsk direktåtkomst till en svensk nätport i avlyssningssyfte. Hur detta skall gå till i praktiken, t.ex. hur åtkomsten skall kunna begränsas till teledeländan till och från någon som befinner sig i den andra staten, behandlas inte i konventionen. Det är heller inte klart vilka krav som av integritets- och säkerhetsskäl bör ställas för den överföring av teledeländan som avses. Den skyldighet som följer av artikeln utesluter inte att den stat där nätporten finns ställer upp ytterligare krav så länge dessa inte strider mot konventionen. Rådet har uppmärksammat dessa svåra och utestående frågor i det uttalande som har redovisats ovan och förutskickat att de skall tas upp till fortsatt behandling i rådet.

Krävs lagstiftning för att ratificera konventionen?

Konventionens bestämmelser i artikel 19 syftar till att skapa möjligheter för medlemsstaterna att vidareutveckla det rättsliga samarbetet genom att utnyttja den tekniska utveckling som sker inom detta område. Konventionen innebär inte att en stat måste skaffa en nätport eller en fjärrkontroll utan det får baseras på andra överväganden. Vad artikel 19 har som syfte är att en medlemsstat som har en nätport skall göra det möjligt att verkställa beslut om t.ex. hemlig teleavlyssning på det sätt som bestämmelsen föreskriver. Den aktuella staten skall sålunda se till att några rättsliga hinder för detta inte ställs upp i den staten. Artikel 19 är till sitt syfte klart framåtsträvande och rådets uttalanden i samband med undertecknande av konventionen ger också uttryck för detta.

Som angetts ovan förekommer i dag inte någon hantering av teledeländan genom en nätport i Sverige. Inte heller finns det någon svensk tjänsteleverantör som via fjärrkontroll har en direkt åtkomst till en utländsk nätport som hanterar teledeländan. Dessutom finns det såvitt känt inte några omedelbara planer att skapa sådana system. De markstationer som finns är inte i drift. Det finns därför inte något omedelbart behov att införa bestämmelser som möjliggör sådan fjärravlyssning som avses i artikel 19, även om det kan förutspås en utveckling av dessa tekniska möjligheter mellan unionens medlemsstater i framtiden. Ett tillträde till konventionen torde därför inte hindras av att inga lagändringar nu görs.

Av såväl praktiska som principiella skäl bör därför en närmare bedömning av samtliga de frågor som nu anförts göras i ett sammanhang och efter ytterligare överväganden. I enlighet med vad som sagts ovan kräver frågan om t.ex. en skyldighet för svensk operatörer med nätport att möjliggöra utländsk direktåtkomst ett flertal svåra överväganden som bl.a. säkerhets- och integritetsaspekter. Teknikutvecklingen samt det parallellt löpande arbetet med att se över och förändra regelverket, se närmare i avsnitt 5.1.15, har naturligtvis betydelse för de överväganden som krävs. Fram till dess det kan bli aktuellt att hantera telemeddelanden via en svensk nätport finns tid att göra de överväganden och förändringar som behövs. Under mellantiden kan Sverige lämna rättslig hjälp på traditionellt sätt eller genom tekniskt bistånd. Inga förändringar med anledning av artikel 19 bör därmed föreslås i detta ärende.

Det bör också påpekas att konventionen inte heller fastställer vem som skall bära kostnaderna för den anpassning vid nätporten som kan komma att krävas. Det är i stället en fråga för respektive stat att bestämma och ett tillträde till konventionen medför alltså inte i sig någon utvidgad anpassningsskyldighet, och därmed nya kostnader, för operatörerna. Dessa frågor bör i stället utgöra en del av de fortsatta överväganden som nu har anförts. Redan nu pågår dessutom en allmän översyn av det regelverk som styr de brottsbekämpande myndigheternas möjligheter att få tillgång till innehållet i och uppgifter om elektroniska kommunikationer (dir. 2003:145). Utredningsuppdraget omfattar även reglerna om anpassningsskyldighet samt kostnadsfrågor i samband med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Ett förslag har redan lämnats, vilket nu bereds inom Regeringskansliet (SOU 2003:74), och det finns alltså anledning att återkomma till dessa frågor senare. Såsom *TeliaSonera Aktiebolag* har framhållit kräver dessa frågor en fortlöpande dialog där också de brottsutredande myndigheterna och näringslivet medverkar.

5.1.18 Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i tredje land

Konventionens bestämmelser (artikel 20)

I konventionen finns bestämmelser för situationer då brottsutredande myndigheter i en medlemsstat – med eller utan tekniskt bistånd av en annan medlemsstat – avlyssnar eller övervakar telemeddelanden till eller från en person med en teleadress som används på en annan medlemsstats territorium. Det kan t.ex. vara fråga om mobil- eller satellittelefoni. När det gäller sådan avlyssning som sker utan tekniskt bistånd från den andra medlemsstaten finns särskilda regler i *artikel 20* om underrättelser och förutsättningar för att avlyssning skall få äga rum. Reglerna skall också tillämpas i de fall då den stat som beslutar om avlyssning söker rättslig hjälp genom tekniskt bistånd från en annan medlemsstat än den där personen befinner sig (artikel 18.2 c).

Den ordning som skapas genom artikel 20 är begränsad till vissa avlyssningssituationer och detsamma gäller beträffande de åtaganden som medlemsstaterna härigenom gör gentemot varandra. Artikeln kan alltså inte tolkas så att den ger tillstånd till avlyssning i andra situationer.

Detta förhållande understryks såväl i konventionens preambel som i artikel 20 (punkt 1). Det slås där fast att allmänna folkrättsliga principer gäller i situationer som inte omfattas av konventionen och att tillämpningen av dessa principer inte skall påverkas av regleringen i artikeln.

Tillämpningsområdet för artikeln begränsas till brottsutredningar med vissa kännetecken, dvs. som genomförs efter det att brott har begåtts i syfte att identifiera, gripa, underrätta om misstanke, åtala eller döma de ansvariga personerna (punkt 1). Även utredningar av straffbara försöksbrott omfattas. Den stat där avlyssningen beslutas skall lämna information om avlyssningen till den stat där den aktuella teleadressen används (punkt 2). Det skall ske före avlyssningen om det redan före beslutet är känt att den person som åtgärden avser befinner sig på den andra medlemsstatens territorium. I annat fall skall underrättelsen lämnas omedelbart efter det att den avlyssnande medlemsstaten får reda på att personen befinner sig i den andra staten. Underrättelsen skall innehålla vissa uppgifter (punkt 3).

Den underrättade statens behöriga myndighet skall därefter ta ställning till frågan om tillstånd till avlyssningen (punkt 4 a). Tillstånd att genomföra eller fortsätta avlyssningen kan lämnas under samma villkor som skulle ha tillämpats i ett liknande inhemskt fall. Den underrättade staten får kräva att åtgärden inte genomförs eller att den avslutas om avlyssning inte är tillåten enligt nationell rätt eller av skäl som anges i artikel 2 i 1959 års Europarådskonvention (politiska eller fiskala brott, nationell suveränitet, säkerhet, ordre public eller andra väsentliga intressen). I samband med ett beslut att vägra avlyssning får den underrättade staten även kräva att redan inhämtat avlyssningsmaterial under den tid som personen befunnit sig på dess territorium inte får användas eller bara får användas på vissa villkor. Skälen för ett avslag och eventuella användningsbegränsningar skall anges i ett skriftligen avfattat beslut.

Beslutet skall fattas och den avlyssnande staten informeras om detta utan dröjsmål eller senast inom 96 timmar från det att den behöriga myndigheten i den underrättade staten har mottagit underrättelsen om avlyssning. Den underrättade staten har dock möjlighet att kräva en förlängning på ytterligare högst åtta dagar för att genomföra förfaranden som krävs för tillståndsprövningen. För att kunna bedöma om avlyssningen skulle tillåtas i ett liknande inhemskt fall får den underrättade staten begära en sammanfattning av de faktiska omständigheterna i målet och andra uppgifter som är nödvändiga för prövningen (punkt 4 c). Medlemsstaterna skall vidta de åtgärder som behövs för att säkerställa att svar kan lämnas inom 96-timmarsfristen och skall för detta ändamål utse kontaktpunkter som är i tjänst dygnet runt (punkt 4 d).

Avlyssningen får fortsätta under den tid som den underrättade staten tar ställning till frågan om tillstånd (punkt 4 b). Det inhämtade materialet får dock inte användas utom när de berörda medlemsstaterna har överenskommit om annat eller för att vidta brådskande åtgärder i avsikt att avvärja en överhängande och allvarlig fara för allmän säkerhet. Bestämmelsen är så utformad att den är tillämplig också för det fall den underrättade staten inte fattar beslut inom den givna tidsfristen. Undantaget från användningsförbudet är inte avsett att tolkas alltför snävt

och som exempel anges i den förklarande rapporten brott som innebär hot mot människoliv, narkotikabrott eller andra liknande allvarliga brott.

Mottagna uppgifter skall vara belagda med sekretess i enlighet med nationell rätt i den underrättade staten (punkt 5). För särskilt känsliga uppgifter kan stater bilateralt komma överens om att de skall överföras till den behöriga myndigheten via en särskild myndighet (punkterna 5 och 6).

Den ordning som föreskrivs är dispositiv såtillvida att en stat får avstå från underrättelser och därmed från en tillståndsprövning enligt artikeln (punkt 7). En sådan förklaring kan lämnas i samband med tillträde till konventionen eller senare.

Gällande rätt och lagstiftningsbehov

Konventionen inför en ordning om underrättelser och tillståndsgivning när hemlig teleavlyssning inklusive hemlig teleövervakning sker över statsgränser och det saknas i dag bestämmelser i svensk rätt för tillämpningen av en sådan ordning. Det är fråga om en åtgärd som bara är aktuell inom ramen för internationell rättslig hjälp i brottmål och som inte tidigare är reglerad. Tillstånd i enlighet med de föreskrifter som ges i artikeln är en förutsättning för den gränsöverskridande hemliga teleavlyssningen eller hemliga teleövervakningen som avses. Kravet på tillstånd från en tredje stat där den person som den hemliga teleavlyssningen eller hemliga teleövervakningen avser behövs både när en stat själv genomför åtgärden och när det är fråga om rättslig hjälp genom tekniskt bistånd från en annan stat än den stat där personen finns. En närmare beskrivning av förhållandet mellan den berörda personens vistelseort som en faktor vid det internationella samarbetet och rättegångsbalkens systematik som avser avlyssning och övervakning av teledelanden till eller från en viss teledress lämnas i avsnitt 5.1.16.

Om Sverige inte önskar avstå från den kontroll över tvångsåtgärder riktade mot någon som befinner sig här i landet som tillståndsprövningen enligt artikeln innebär behövs det särskilda regler. Reglerna bör avse handläggningen av såväl ansökningar från en annan medlemsstat om tillstånd till avlyssning eller övervakning som svenska ansökningar om tillstånd till en annan stat. Dessa bör ges i lag med undantag för vissa formföreskrifter som kan meddelas i förordning. Handläggningen i Sverige av inkommande underrättelser måste uppfylla konventionens krav på snabbhet, vilket innebär krav på mottagning dygnet runt och snabba beslutsprocesser, men också allmänna krav på en rättssäker beslutsprocess vid tillståndsprövning och bedömningar av användningsbegränsningar. Samma förutsättningar och villkor får ställas som när motsvarande åtgärd skall vidtas i en inhemsk brottsutredning. Vad gäller en svensk begäran om tillstånd så bygger en sådan på att ett svenskt beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning har fattats här. För en svensk tillståndsansökan krävs bl.a. närmare bestämmelser om vem som söker tillstånd.

Bestämmelserna i artikel 20 är utformade för hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning som sker i realtid (se avsnitt 5.1.16). Att den person som avlyssningen eller övervakningen avser befinner sig i en annan stat skall antingen vara känt innan åtgärden inleds eller upptäckas

under en pågående tvångsmedelsanvändning. Enligt rättegångsbalkens regler får dock hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning också äga rum beträffande meddelanden som redan har befordrats. Vid avlyssning eller övervakning av sådana meddelanden, vilka finns lagrade hos en operatör, skulle det bli fråga om en tillståndsgivning i efterhand av en stat vars hjälp inte behövs för att genomföra åtgärden. I praktiken torde det dessutom vara svårt att i efterhand avgöra var den berörda personen befann sig när meddelandena till eller från den aktuella teleadressen sändes eller mottogs. Den ordning som artikel 20 föreskriver bör därmed inte anses tillämplig när det är fråga om avlyssning eller övervakning av redan befordrade meddelanden.

För närmare överväganden se avsnitt 6.10.5.

5.1.19 Användningsbegränsningar

Konventionens bestämmelser

I artikel 23 finns bestämmelser om användningsbegränsningar i fråga om personuppgifter som överförs mellan medlemsstater enligt konventionen. Med personuppgifter avses all slags information som kan hänföras till en bestämd eller bestämbar enskild person, dvs. i enlighet med vad som gäller enligt 1981 års Europarådskonvention om skydd av enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter. Härtill gäller artikeln även för personuppgifter som inte överförs men som i stället erhålls på annat sätt enligt konventionen (punkt 2). Det kan t.ex. vara fråga om uppgifter i samband med tillfälligt överförande av en frihetsberövad person (artikel 9), förhör genom videokonferens (artikel 10) eller telefonkonferens (artikel 11) eller vid avlyssning av telemeddelanden på en annan medlemsstats territorium utan den statens bistånd (artikel 20). Den skall tillämpas oberoende av hur uppgifterna arkiveras eller behandlas.

Artikeln begränsningsregler gäller emellertid inte personuppgifter som en medlemsstat fått tillgång till i samband med rättslig hjälp i enlighet med konventionen och som härrör från den egna staten (punkt 6). Det kan t.ex. avse personuppgifter som framkommer vid en video- eller telefonkonferens och som sedan används av myndigheterna i den stat där vittnet inställt sig för konferensen. Ett annat exempel är uppgifter som framkommit inom ramen för en gemensam utredningsgrupps arbete och som används av myndigheterna i den stat där uppgiften erhållits. I detta fall skall dock de särskilda användningsbegränsningar som föreskrivs i artikel 13 ha företräde (punkt 5). Ett tredje exempel är uppgifter som insamlats på den avlyssnande medlemsstatens egna territorium i enlighet med bestämmelserna i artikel 19.

Den mottagande staten är skyldig att på begäran av den överförande staten ge upplysningar om hur personuppgifterna har använts (punkt 3). För Luxemburg gäller särskilda regler (punkt 7).

Användning med eller utan samtycke

Personuppgifter får användas utan den överförande statens samtycke i tre fall (punkt 1). För det första får så ske för förfaranden på vilka konventionen är tillämplig. För det andra får uppgifterna användas för andra judiciella och administrativa förfaranden som har direkt samband med förfaranden under konventionen. Som exempel nämner den förklarande rapporten ett kommersiellt förfarande som har samband med en bedräglig konkurs, en vårdnadstvist med anknytning till ett straffrättsligt förfarande om vanvård av barn och ett ärende om vapentillstånd med anknytning till ett straffrättsligt förfarande som gäller en väpnad våldshandling. För det tredje krävs inte samtycke när det gäller användande av uppgifterna för att avvärja ett överhängande och allvarligt hot mot allmän säkerhet. I alla andra fall krävs den överförande statens eller den registrerade personens samtycke.

Förhållandet till andra bestämmelser

Villkor om användningsbegränsningar enligt andra artiklar – informationsutbyte utan framställning (artikel 7.2), avlyssning av telemeddelanden (artikel 18 punkterna 4 b, 5 och 6) och gemensamma utredningsgrupper (artikel 13.10) – skall ha företräde framför artikel 23 (punkterna 4–5). Artikel 23 gäller dock om inga villkor enligt andra artiklar har ställts upp.

Svensk rätt och lagstiftningsbehovet

Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål innehåller bestämmelser om användningsbegränsningar som svenska myndigheter är skyldiga att följa respektive kan ställa. Enligt 5 kap. 1 § skall svenska myndigheter följa villkor som finns i en internationell konvention som är bindande för Sverige och som begränsar möjligheterna att vid utredning av brott eller i ett rättsligt förfarande med anledning av brott använda uppgifter eller bevisning som erhållits i ett ärende om rättslig hjälp. Detta gäller oavsett vad som annars är föreskrivet. Begränsningarna i artikel 23 blir alltså bindande för svenska myndigheter enligt 5 kap. 1 § om Sverige tillträder konventionen. Skyldigheten att iaktta användningsbegränsningar enligt 5 kap. 1 § i sin nuvarande lydelse är dock inte lika långtgående som bestämmelserna i artikel 23. De senare är inte begränsade att gälla för användning i brottsutredningar och rättsliga förfaranden i anledning av brott.

Bestämmelserna i 5 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål uppfyller alltså inte fullt ut konventionens krav och måste därmed ändras. När det gäller gemensamma utredningsgrupper (artikel 13) finns det bestämmelser i 5 § lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar som i sak uppfyller artikel 23. Däremot behövs regler om användningsbegränsningar för uppgifter som lämnas i samband med kontrollerade leveranser (artikel 12) och s.k. hemliga utredningar (artikel 14). Se närmare avsnitt 6.8.

När det gäller svenska myndigheters villkor i samband med att rättslig hjälp lämnas får, enligt 5 kap. 2 §, villkor ställas upp som är påkallade av

hänsyn till enskilda rätt eller som är nödvändiga från allmän synpunkt. Villkoren får dock inte föreskrivas om de strider mot en för Sverige bindande, internationell överenskommelse. Den åklagare eller domstol som ställt sådana villkor får på begäran medge undantag och detsamma gäller beträffande villkor som följer direkt av bestämmelser i en bindande internationell överenskommelse. Rätten att medge undantag föreskrivs i 5 kap. 3 §. Dessa bestämmelser är tillräckliga för att uppfylla artikel 23 i fråga om uppgifter som överförs från Sverige. Motsvarande regler finns i lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar (6 och 7 §§) och bör, i linje med vad som sagts ovan, införas i fråga om kontrollerade leveranser och hemliga utredningar (se avsnitt 6.8).

Enligt artikel 23.3 är den mottagande staten skyldig att på den uppgiftslämnande statens begäran lämna upplysningar om hur överförda personuppgifter har använts. Uppgifterna kan ha lämnats inom ramen för samtliga olika samarbetsformer som omfattas av konventionen, dvs. såväl i samband med de särskilt reglerade åtgärderna som vid spontant uppgiftslämnande. Det finns inga regler om hur svenska myndigheter skall hantera en sådan uppgiftsskyldighet i fråga om uppgifter som mottagits. En uppgiftsskyldighet av detta slag får dock anses vara en naturlig del av respektive samarbetsåtgärd och bör kunna uppfyllas av den svenska myndighet som mottagit uppgifterna utan att detta särskilt regleras.

5.2 Tilläggsprotokollet till 2000 års EU-konvention

Tilläggsprotokollet innehåller bestämmelser som är avsedda att komplettera 2000 års EU-konvention och protokollet skall ses som en integrerad del av konventionen. Det innebär att konventionens bestämmelser skall gälla för protokollet och vice versa på samma sätt som om alla bestämmelserna hade funnits i ett och samma instrument. Som nämnts i föregående avsnitt är 2000 års EU-konvention i sin tur avsedd att komplettera 1959 års Europarådskonvention.

Vissa bestämmelser i 1959 års Europarådskonvention om rättslig hjälp skall därmed gälla för åtgärder som föreskrivs i tilläggsprotokollet, t.ex. definitionen av en ”judiciell myndighet” (artikel 24) och föreskrifter om hur en ansökan om rättslig hjälp skall verkställas (artikel 3). Vidare gäller bestämmelser i 2000 års EU-konvention också för åtgärder enligt tilläggsprotokollet, t.ex. bestämmelser om formaliteter och förfaranden för ansökningar (artikel 4) och om möjligheterna att göra en ansökan via telefax, elektronisk post m.m. (artikel 6).

Tilläggsprotokollet är i likhet med konventionerna generellt tillämpliga utom såvitt gäller bestämmelserna för en begäran om information om bankkonton (artikel 1) som endast gäller för vissa brott.

5.2.1 En översikt av tilläggsprotokollets bestämmelser

Tilläggsprotokollets bestämmelser tar särskilt sikte på åtgärder för att bemöta grov ekonomisk och annan organiserad brottslighet. I detta

sammanhang är åtgärder mot penningtvätt av särskild betydelse. Bestämmelserna kan också ha betydelse i kampen mot terrorism. Protokollet innehåller bestämmelser om rättslig hjälp med information om bankkonton (*artiklarna 1–4*), om kompletterande, dvs. förenklade, framställningar (*artiklarna 5–6*) och om inskränkningar i traditionella vägransgrunder (*artiklarna 7–9*). I *artikel 10* finns bestämmelser om uppföljning av protokollets tillämpning och om samverkan med Eurojust.

Härtill innehåller protokollet vissa bestämmelser av allmän konventionsrättslig natur. Enligt *artikel 11* är inga reservationer tillåtna förutom i ett avseende som särskilt föreskrivs i protokollet (*artikel 9.2*, se nedan). *Artikel 12* reglerar protokollets tillämpning på Gibraltar och *artikel 13*, som överensstämmer med motsvarande bestämmelser i 2000 års EU-konvention, protokollets ikraftträdande för EU:s medlemsstater. Protokollet skall dock inte träda i kraft förrän 2000 års EU-konvention har trätt i kraft (eller börjat tillämpas enligt de särskilda övergångsbestämmelserna enligt *artikel 27* i konventionen).

Protokollet får även, enligt *artikel 14*, tillträdas av nya medlemsstater i EU som också tillträder 2000 års EU-konvention, i enlighet med närmare bestämmelser om ikraftträdandet för sådana anslutande stater. En bestämmelse i protokollet – *artikel 8* om fiskaliska brott som vägransgrund – har betydelse för Norges och Islands associeringsavtal med Schengenavtalet och skall därför också gälla i förhållande till dessa två stater (*artiklarna 15–16*), se vidare avsnitt 5.3.1. *Artikel 17* reglerar frågan om depositarie för protokollet.

5.2.2 Information om bankkonton

Tilläggsprotokollets bestämmelser

Artikel 1 innebär att en medlemsstat är skyldig att på begäran från en annan medlemsstat spåra bankkonton i någon bank på den anmodade statens territorium (punkt 1). Alla uppgifter om de identifierade kontona skall lämnas till den ansökande staten. Den ansökande staten har därefter möjlighet att utifrån de uppgifterna begära information om banktransaktioner på ett konto (*artikel 2*) eller om övervakning av banktransaktioner (*artikel 3*), varvid ett förenklat förfarande kan tillämpas (*artikel 6*).

En begäran om information gäller bankkonton som innehas eller kontrolleras av en fysisk eller juridisk person som är föremål för en brottsutredning. Den som är den verkliga ekonomiska förmånstagaren till ett konto skall anses kontrollera kontot. Detta gäller oavsett om det är fråga om en fysisk eller juridisk person eller ett organ som förvaltar fonder där instiftarna eller förmånstagarna inte är kända. Begreppet ekonomisk förmånstagare avses ha den betydelse som följer av *artikel 3.7* i det s.k. penningtvättdirektivet 91/308/EEG (EGT L 166, 28.6.1991, s. 77) med ändringar genom direktiv 2001/97/EG (EGT, L 344, 28.12.2001, s. 76). 1991 års direktiv har genomförts i svensk rätt genom lagen (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt (se prop. 1992/93:207) och den 1 januari 2005 har lagändringar trätt i kraft, vilka är påkallade av 2001 års direktiv (se prop. 2003/04:156).

En begäran kan även avse konton som personen innehar med fullmakt under förutsättning att detta begärs särskilt och att informationen kan

tillhandahållas inom rimlig tid. Av detta följer att den anmodade staten bara är skyldig att sätta in rimliga resurser för att spåra uppgifter om eventuella fullmakter.

Bestämmelserna inför inga nya skyldigheter för bankerna när det gäller att spara information och skyldigheten att tillhandahålla kontouppgifter avser endast i den mån uppgifterna finns hos den kontoförande banken (punkt 2).

Skyldigheten att spåra bankkonton begränsas genom att den enbart gäller vid brottsutredningar om vissa brott (punkt 3). Det är en kompromiss som innebär ett avsteg från det generella tillämpningsområde som i övrigt gäller enligt 2000 års EU-konvention och tilläggsprotokollet. Detta kan komma att ändras i framtiden genom ett nytt rådsbeslut (punkt 6). De brott som nu omfattas av bestämmelserna redovisas nedan.

Artikeln innehåller även vissa krav på en ansökan om information om bankkonton (punkt 4) i avsikt att såvitt möjligt begränsa ansökan till vissa banker och konton och att underlätta verkställandet av densamma. Kraven innebär bl.a. att en ansökan bara får göras till en stat som sannolikt kan lämna den begärda informationen för att därmed motverka alltför brett riktade och ospecificerade ansökningar (s.k. fiskeexpeditioner).

Bestämmelserna innebär att medlemsstaterna är skyldiga att införa regler som möjliggör att information om bankkonton på begäran kan lämnas i den utsträckning som föreskrivs. Det är emellertid upp till respektive medlemsstat att avgöra hur detta skall gå till. Staten har även rätt att ställa samma villkor som de tillämnar på framställningar om husrannsakan och beslag (punkt 5), exempelvis krav på dubbel straffbarhet. Detta ger i sin tur utrymme för att t.ex. föreskriva domstolskontroll i den anmodade staten.

Brott som omfattas av artikeln

Följande brott omfattas av bestämmelserna om bankkontoinformation i artikel 1.

1. Brotts med straffrösklar i den ansökande staten (minst fyra års fängelse eller annan frihetsinskränkande åtgärd) och i den anmodade staten (minst två år).

2. Brotts som avses i artikel 2 i Europokonventionen och den bilaga som ingår i konventionen (EGT C 316, 27.11.1995, s. 1). Sverige har tillträtt konventionen (prop. 1996/97:164, bet. 1997/98:JuU2, rskr. 1997/98:22). Artikel 2 och bilagan har därefter ändrats vid några tillfällen (EGT C 26, 30.1.1999, s. 21, EGT C 149, 28.5.1999, s. 16 och EGT C 358, 13.12.2000, s. 1; se även prop. 2001/02:26).

I sin nuvarande lydelse omfattar artikel 2 terrorism, olaglig narkotikahandel, olaglig handel med nukleära eller radioaktiva ämnen, illegala nätverk för invandring, människohandel, handel med stulna fordon, brott som begåtts eller misstänks bli begångna i samband med terroristaktiviteter och som riktar sig mot liv, hälsa, personlig frihet eller egendom, penningtvätt som har samband med dessa typer av brottslighet eller deras särskilda former och brott som hör samman med sådan brottslighet (se artikel 2.3.2 i Europokonventionen).

Bilagan till Europolkonventionen omfattar mord och grov misshandel, olaglig handel med mänskliga organ och vävnader, människorov, olaga frihetsberövande och tagande av gisslan, rasism och främlingsfientlighet, organiserade stölder, olaglig handel med kulturföremål, inklusive antikviteter och konstverk, svindleri och bedrägeri, beskyddarverksamhet och utpressning, förfalskning och illegal efterbildning (piratkopior), förfalskning av administrativa dokument och handel med förfalskningar, falskmynteri och förfalskning av betalningsmedel, databrott, mutbrott och bestickning, olaga handel med vapen, ammunition och sprängämnen, olaglig handel med hotade djurarter, växtarter och växtsorter, brottslighet till skada för miljön och olaglig handel med hormonsubstanser och andra tillväxsubstanser, samt

3. Brott som, i den mån de inte omfattas av Europolkonventionen, avses i 1995 års konvention om skydd av Europeiska unionens intressen (bedrägerikonventionen; EGT C 316, 27.11.1995, s. 48) och dess två tilläggsprotokoll. Sverige har tillträtt och genomfört konventionen och de två tilläggsprotokollen (se prop. 1998/99:32 och 2000/01:133). Dessa omfattar följande brott: bedrägerier som riktar sig mot Europeiska gemenskapernas finansiella intressen, uppsåtligt upprättande eller avsiktlig presentation av falska, felaktiga eller ofullständiga uppgifter eller dokument med samma effekt (med vissa undantag), mutbrott eller bestickning som skadar eller sannolikt kan skada Europeiska gemenskapernas finansiella intressen och penningtvätt som är relaterad till vinning av bedrägerier, åtminstone i allvarliga fall, mutbrott eller bestickning enligt ovan.

Gällande rätt och lagstiftningsbehov

Det har tidigare, mot bakgrund av en då gällande allmän regel om banksekretess, rått en viss oklarhet beträffande i vilken omfattning banker och andra finansiella företag har varit skyldiga att lämna ut uppgifter till en åklagare med anledning av en förundersökning om brott. Det har varit fallet såväl i inhemska förfaranden som vid rättslig hjälp i brottmål. Den 1 juli 2004 har emellertid en ny lag (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse trätt i kraft. I lagen finns en ny bestämmelse om uppgiftsskyldighet för kreditinstitut, dvs. banker och kreditmarknadsföretag (se prop. 2002/03:139 s. 484 f.f.). Bestämmelsen, som finns i 1 kap. 11 §, gäller för uppgifter om enskildas förhållanden till kreditinstitutet och som begärs med anledning av en svensk förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. I ett ärende om rättslig hjälp är det en svensk åklagare som begär uppgifterna från kreditinstitutet. Uppgiftsskyldigheten gäller oavsett om uppgifterna avser en misstänkt person eller inte (se prop. 2002/03:139 s. 487).

Motsvarande regler har också förts in i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse, lagen (1992:543) om börs- och clearingverksamhet, lagen (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag, lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument och lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar. Regler om uppgiftsskyldighet har också tagits in i lagen (2004:46) om investeringsfonder (prop. 2002/03:150, bet. 2003/04:FiU14, rskr 2003/04:139), vilka har trätt i kraft den 1 april 2004. En hänvisning till

bestämmelserna om uppgiftsskyldighet i de olika lagarna finns i 5 kap. 10 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Nuvarande svenska regler möjliggör alltså rättslig hjälp med information om bankkonton. Uppgiftsskyldigheten är inte begränsad till vissa brott och vidare kan beslag göras i fall som nu avses (27 kap. 1 § rättegångsbalken). Om det är fråga om brott med fängelse i straffskalan kan husrannsakan ske (28 kap. 1 § rättegångsbalken). I fråga om ansökningar om husrannsakan och beslag från en stat som är medlem i EU eller från Island eller Norge ställs inte något krav på dubbel straffbarhet (4 kap. 20 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål), vilket inte heller krävs enligt artikeln (punkt 5).

Reglerna om uppgiftsskyldighet för banker m.fl. innebär alltså att rättslig hjälp kan lämnas beträffande alla de brott som omfattas av artikel 1. Endast i undantagsfall kommer tvångsmedel att krävas och när så sker på begäran av en annan stat gäller även i dessa fall de krav som annars ställs för rättslig hjälp med tvångsmedlen. Av artikel 1.5 framgår att sådana krav får ställas upp.

De uppgifter som bör ingå i en ansökan om rättslig hjälp framgår av 2 kap. 4 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Bestämmelsen är allmänt utformad och omfattar inte alla de uppgifter som särskilt anges i artikel 1.4. Det kan dock förväntas att utländska myndigheter som söker denna form av rättslig hjälp kommer att uppfylla de krav på information som artikeln föreskriver. Motsvarande gäller för svenska ansökningar enligt 3 kap. 1 § samma lag. Skulle otillräcklig information lämnas kan en begäran om komplettering göras (2 kap. 9 §). Därmed behövs inga lagändringar beträffande ansökans innehåll. För svenska ansökningar skall dock en hänvisning till artikel 1 i tilläggsprotokollet tas in i ett tillkännagivande till lagen.

Sammanfattningsvis kan alltså de skyldigheter som följer av artikel 1 uppfyllas utan lagändringar.

Frågan om möjligheterna att förbjuda banken att informera sin kund om att uppgifter har lämnats ut (jfr artikel 4) behandlas närmare i avsnitt 5.2.5.

5.2.3 Information om banktransaktioner

Artikel 2 innehåller bestämmelser om detaljerad information beträffande identifierade bankkonton och transaktioner till och från kontot som genomförs under en bestämd tidsperiod. Detta kan ske antingen som uppföljning på en begäran enligt artikel 1 för att identifiera kontot eller direkt om kontot redan är känt. Det är inte fråga om ett införande av en ny åtgärd utan om vidareutveckling av en form av rättslig hjälp som redan i dag förekommer med stöd av 1959 års Europarådskonvention.

Åtgärden kan avse varje konto som har samband med en brottsutredning i den ansökande staten och är inte begränsad till konton som tillhör den som är föremål för utredningen. För att det skall vara möjligt att spåra en kedja av transaktioner mellan olika konton skall den information om transaktioner som lämnas också omfatta detaljerad information om alla sändande och mottagande konton (punkt 1). Den ansökande staten har därefter möjlighet att göra framställningar

beträffande de andra konton som framkommer i enlighet med det förenklade förfarandet i artikel 6. Begränsningar i fråga om den information som lämnas om sändande och mottagande konton kan följa av 1981 års Europakonvention om skydd för enskilda vid automatisk databehandling. Sverige har tillträtt den konventionen (prop. 1981/82:189 och SÖ 1982:50).

Liksom i fråga om artikel 1 är tilläggsprotokollet inte heller i detta avseende avsett att ålägga banker nya skyldigheter i fråga om lagring av information om bankkonton (punkt 2).

En ansökan om rättslig hjälp med information om banktransaktioner skall ange varför informationen har betydelse för brottsutredningen (punkt 3). Även vid rättslig hjälp av detta slag får den anmodade staten ställa samma villkor som den tillämpar för rättslig hjälp med husrannsakan och beslag, dvs. ställa krav på dubbel straffbarhet (punkt 4).

Detta är en väl etablerad form av rättslig hjälp som sedan länge kan tillhandahållas av svenska åklagare. Såsom tidigare nämnts i avsnitt 5.2.2 är kreditinstitut m.fl. numera uttryckligen skyldiga att lämna ut uppgifter om en enskild persons förhållanden till institutet, inklusive banktransaktioner, med anledning av ett ärende om internationell rättslig hjälp i brottmål. Artikel 2 innehåller bestämmelser om vad en ansökan om information om banktransaktioner skall innehålla. I enlighet med vad som anförts i avsnitt 5.2.2 behövs dock ingen ändring av de nuvarande reglerna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. En hänvisning till artikeln bör dock ske i ett tillkännagivande till lagen.

5.2.4 Övervakning av banktransaktioner

Protokollet inför genom *artikel 3* en ny åtgärd som skall kunna tillhandahållas i form av rättslig hjälp – övervakning av transaktioner som sker på ett eller flera bankkonton under en viss tidsperiod (punkt 1). Medlemsstaterna är därför skyldiga att se till att det finns en ordning som möjliggör övervakning av banktransaktioner men det står staterna fritt att bestämma hur detta skall gå till och vilka villkor som skall gälla för sådan övervakning. Det är den anmodade statens myndigheter som skall besluta om övervakning i det enskilda fallet (punkt 3).

Villkor som gäller vid övervakning i en inhemsk utredning får tillämpas också när det är fråga om rättslig hjälp, t.ex. krav på brottslighet som kan föranleda visst straff, och krav på dubbel straffbarhet får också ställas. Bestämmelsens konstruktion överensstämmer med artikel 12.2 i 2000 års EU-konvention som gäller kontrollerade leveranser.

Den ansökande och anmodade statens myndigheter får komma överens om hur övervakningen skall gå till i praktiken i det enskilda fallet (punkt 4), t.ex. hur ofta den skall ske. Det är dock den anmodade staten som beslutar om övervakningen skall ske i realtid eller i efterhand. I ansökan skall anges varför den begärda informationen är relevant för brottsutredningen (punkt 2).

Tilläggsprotokollet förpliktar inte den anmodade staten att anordna övervakning i realtid. Förklaranderapporten gör klart att det ankommer på den anmodade staten att avgöra om realtidsövervakning kan tillhandahållas eller ej. Det saknas i dag möjlighet för svenska brotts-

utredande myndigheter att anordna övervakning av banktransaktioner i realtid. Övervakning sker då med viss eftersläpning men vid behov kan rapporteringen ske mycket snart efter det att transaktionen har ägt rum. I viss utsträckning kan också kommande transaktioner signaleras. Sådana arrangemang fordrar dock en överenskommelse mellan åklagaren och kreditinstitutet i det enskilda fallet. Någon anpassningskyldighet för kreditinstitut m.fl. liknande den som gäller för teleoperatörer i fråga om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning (se avsnitt 5.1.15) finns inte i dag. Artikeln anger uttryckligen att det skall vara fråga om en bestämd tidsperiod. Det bör noteras att den övervakning som här är i fråga avser att spåra transaktioner samt inblandade sändare och mottagare, inte att förhindra dem. Särskilda regler för att förebygga brott genom att förhindra att bl.a. en banktransaktion genomförs finns i lagen (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt och lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall, m.m.

Den uppgiftsskyldighet som gäller för kreditinstitut m.fl., se avsnitt 5.2.2, omfattar uppgifter om enskildas förhållanden till institutet och därmed även kontotransaktioner (se även prop. 2002/03:139 s. 477 f.). Sådan övervakning av bankkonton som i dag är möjlig, dvs. huvudsakligen i efterhand, kan alltså hanteras inom ramen för den nu nämnda uppgiftsskyldigheten.

I fråga om krav på ansökans innehåll och förfarandet i övrigt bör samma bedömning göras som i fråga om information om bankkonton, se avsnitt 5.2.2, och därmed inga särbestämmelser införs i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

5.2.5 Meddelandeförbud

För att inte skada utredningen föreskriver *artikel 4* att medlemsstaterna skall säkerställa att banken inte för bankkunden eller annan tredje person avslöjar att överföring av information enligt artiklarna 1–3 har skett eller att en utredning pågår. Hur detta skall gå till lämnas till respektive stat att avgöra.

Den tystnadsplikt angående enskildas förhållanden som gäller för alla kreditinstitut enligt lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse gäller normalt inte i förhållande till kunden själv (se 1 kap. 10 §). Det är dock inte uppgifter om sådana förhållanden som är föremål för den nu aktuella artikeln. I stället är det uppgifter om att kundinformation har lämnats till åklagare inom ramen för en förundersökning eller ett ärende om internationell rättslig hjälp i brottmål som avses. Nuvarande regler i lagen om bank- och finansieringsrörelse (och i andra lagar där bestämmelser om sådan uppgiftsskyldighet har införts) saknar föreskrifter som hindrar kreditinstitutet från att upplysa kunden om att uppgifter lämnats till undersökningsledare eller åklagare. Det finns inte heller någon reglerad möjlighet att i det enskilda fallet förbjuda kreditinstitutet att upplysa kunden eller annan om att uppgifter lämnats ut. Åklagare brukar däremot regelmässigt uppmana institutet att inte informera kunden. I den mån ett formellt förhör genomförs, t.ex. med en banktjänsteman, kan ett s.k. yppandeförbud meddelas med stöd av 23

kap. 10 § fjärde stycket rättegångsbalken. Förbudet gäller dock bara den som medverkat i förhöret.

Särskilda bestämmelser om meddelandeförbud för banker m.fl. finns i 11 § lagen (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt och 10 § lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall, m.m. Från och med den 1 januari 2005 gäller skärpta regler mot penningtvätt och lagändringarna avser även föreskrifterna om meddelandeförbud (prop. 2003/04:156, bet. 2004/05:JuU7, rskr. 2004/05:70, SFS 2004:1182). Den nu aktuella lagstiftningen är dock särskilt avsedd för penningtvätt respektive viss, särskilt allvarlig brottslighet. Tillämpningsområdet för det meddelandeförbud som följer av dessa lagar är därmed inte så generellt som artikel 4 förutsätter.

Sekretess som föreskrivs i artikel 4 är alltså inte säkerställd genom nuvarande regler och det finns ett behov av kompletterande bestämmelser om meddelandeförbud, vilka bör ges i lag (se avsnitt 6.11).

5.2.6 Informationsskyldighet och förenklade ansökningar

I *artikel 5* finns en bestämmelse om informationsskyldighet för myndigheter i den anmodade staten som är avsedd att tillämpas generellt. Den gäller alltså för alla former av rättslig hjälp som lämnas inom EU. Den behöriga myndigheten i den anmodade staten skall omedelbart upplysa sökanden om det vid verkställighet av en ansökan om rättslig hjälp framkommer att det vore lämpligt att vidta ytterligare åtgärder som inte omfattas av eller som inte kunde specificeras i den ursprungliga ansökan. Det kan vara fråga om åtgärder såväl i den anmodade staten som i en annan stat.

Om det är fråga om kompletterande åtgärder i den anmodade staten kan det förenklade ansökningsförfarandet i artikel 6 tillämpas. För kompletterande åtgärder i samma brottsutredning eller förfarande krävs det inte att en fullständig ansökan görs på nytt utan det räcker med en hänvisning till den tidigare ansökan samt de ytterligare uppgifter som är nödvändiga (punkt 1). Förenklade ansökningar skall kunna ske även när rättslig hjälp lämnas genom direktkontakter mellan olika myndigheter. Det får också ske direkt när en behörig företrädare för den ansökande myndigheten är på plats i den anmodade staten i samband med att den ursprungliga ansökan verkställs (punkt 2). Förenade kungarikerna och Irland får kräva att vissa ansökningar, även förenklade sådana, alltid skall lämnas via dess centralmyndighet (se artikel 6.3 i 2000 års EU-konvention).

Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål omfattar föreskrifter om direktkontakter mellan åklagare och domstolar i olika länder och flexibla regler om vad en ansökan om rättslig hjälp bör innehålla. Det är möjligt att göra avsteg från föreskrifterna om ansökans innehåll enligt 2 kap. 4 §. De är utformade på ett sådant sätt att en kompletterande ansökan som inte innehåller all den information som en ansökan normalt bör innehålla kan godtas om uppgifterna ändå är tillgängliga. De uppgifter som skall lämnas i ansökningar om vissa specifika åtgärder, t.ex. i en ansökan om kvarstad eller beslag enligt 4 kap. 14 §, kommer dock att behövas även när åtgärden begärs i en kompletterade ansökan. Inget i

artikel 6 hindrar dock att kompletteringar krävs enligt 2 kap. 9 § om informationen inte finns med i den ursprungliga ansökan. Myndigheter i en EU-medlemsstat eller i Island eller Norge får, enligt 2 kap. 6 § andra stycket, göra en ansökan om rättslig hjälp direkt hos den behöriga svenska åklagaren eller domstolen. Detta gäller oavsett om det är fråga om en ursprunglig eller en kompletterande ansökan. Inget hindrar att detta sker i samband med att företrädare för den utländska myndigheten befinner sig i Sverige.

Reglerna i 2 kap. 4 § om ansökans innehåll skall, enligt 3 kap. 1 §, också tillämpas för svenska ansökningar om rättslig hjälp om inte annat följer av en för Sverige bindande, internationell överenskommelse.

Nuvarande svenska regler uppfyller därmed redan i dag de skyldigheter som följer av artikel 6 och inga lagändringar behövs.

I 2 kap. 8 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål finns också bestämmelser om underrättelseskyldighet för den svenska åklagare eller tingsrätt som handlägger ärendet. Reglerna omfattar dock inte uppgifter av det slag som avses i artikel 5. Det finns därmed ett behov av kompletterande bestämmelser (se avsnitt 6.2).

5.2.7 Begränsningar av vägransgrunder

Tilläggsprotokollet innehåller bestämmelser som inskränker eller helt upphäver vissa traditionella vägransgrunder för rättslig hjälp i brottmål. Dessa är avsedda att vara allmänt tillämpliga för alla former av rättslig hjälp mellan medlemsstaterna och är alltså inte begränsade till de samarbetsformer som tas upp särskilt i tilläggsprotokollet.

Banksekretess som vägransgrund

Enligt *artikel 7* får en medlemsstat inte åberopa banksekretess – vilket bör tolkas i vid mening – för att vägra rättslig hjälp till en annan medlemsstat. Bestämmelsen är inte begränsad till att avse de former av rättslig hjälp som tilläggsprotokollet reglerar särskilt utan i stället avsedd att tillämpas generellt. Den har en motsvarighet i 1990 års Europarådskonvention om penningtvätt m.m. (1990 års förverkandekonvention), som Sverige har tillträtt (prop. 1995/96:49, bet. 1995/96:JuU10, rskr. 1995/96:59).

Banksekretess är inte i sig en grund för att vägra rättslig hjälp enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. I enlighet med vad som anförts i avsnitt 5.2.2 utgör banksekretess inte heller något hinder mot att vidta olika åtgärder, t.ex. att lämna information om bankkonton eller banktransaktioner. De regler om uppgiftsskyldighet som numera gäller för kreditinstitut och andra institutioner inom den finansiella sektorn, till vilka 5 kap. 10 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål numera hänvisar, innebär att Sverige uppfyller det krav som ställs. Artikel 7 påkallar därmed inte någon lagändring.

Fiskaliska brott

Artikel 8 föreskriver att rättslig hjälp inte får vägras på grund av att det är fråga om ett s.k. fiskaliskt brott (punkt 1) och vidare att villkor som gäller för brottet i den ansökande staten skall anses vara uppfyllt vid tillämpning av krav på dubbel straffbarhet i den anmodade staten om brottet motsvarar ett brott av samma art i den senare staten (punkt 2). Ansökan får följaktligen inte avslås av det skälet att den anmodade statens lag inte föreskriver samma slags skatter eller andra avgifter eller saknar bestämmelser om skatter, avgifter, tullar och valuta som finns i den ansökande staten. Artikel 8 motsvarar bestämmelser i 1978 års (första) tilläggsprotokoll till 1959 års Europarådskonvention, med den skillnaden att reservationer till det protokollet är tillåtna, och den skall ersätta artikel 50 i Schengenkonventionen (punkt 3). Den omständigheten att en ansökan om rättslig hjälp avser ett s.k. fiskaliskt brott är inte någon avslagsgrund för rättslig hjälp i svensk rätt (se 2 kap. 14 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål). Artikel 8 kräver inte några lagändringar.

Politiska brott

En annan traditionell grund för att avslå en ansökan om rättslig hjälp är att det är fråga om ett politiskt brott. Detsamma gäller i fråga om utlämning för brott. Över tiden har denna grundregel genombrutits av undantag, bl.a. genom 1977 års europeiska terrorismkonvention som också Sverige har tillträtt (prop. 1976/77:124, SÖ 1977.12). I fråga om utlämning för brott har 1996 års utlämningskonvention (artikel 5) inneburit att politiska brott som huvudregel inte skall vara en grund för utlämning från en EU-stat till en annan (prop. 2000/01:83). Från huvudregeln finns möjlighet att göra vissa undantag. Motsvarande bestämmelser för rättslig hjälp i brottmål finns i *artikel 9*.

Huvudregeln enligt artikel 9 är att medlemsstaterna sinsemellan inte skall betrakta något brott som politiskt (punkt 1). En stat har emellertid rätt att vid tillträde till protokollet förklara att huvudregeln bara kommer att tillämpas beträffande vissa brott. Det gäller, som ett minimum, brott som omfattas av 1977 års europeiska terrorismkonvention samt vissa brott med anknytning till terrorismbrott som föreskrivs i 1996 års utlämningskonvention (punkt 2). Reservationer som är tillåtna enligt 1977 års europeiska terrorismkonvention är inte tillåtna för rättslig hjälp mellan EU:s medlemsstater (punkt 3).

För svensk del gäller redan i dag att den fakultativa regeln för avslag av en begäran om rättslig hjälp när gärningen har karaktär av politiskt brott inte gäller för en ansökan från en EU-stat eller från Norge eller Island (2 kap. 14 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål). Artikel 9 i tilläggsprotokollet medför därmed inte krav på lagändringar.

5.2.8 Information till rådet och Eurojust

Tilläggsprotokollet innehåller i *artikel 10* vissa bestämmelser om information som skall sändas till rådet eller får sändas till Eurojust.

Den information som skall skickas till rådet gäller beslut om avslag enligt en rad olika instrument (punkt 1). Det gäller formella avslagsbeslut med stöd artikel 2 b eller artikel 5 i 1959 års Europarådskonvention (och en artikel i Beneluxfördraget), artikel 51 i Schengenkonventionen samt enligt artikel 1.5 eller 2.4 i det nu aktuella tilläggsprotokollet. Informationen skall skickas till rådet om den sökande medlemsstaten vidhåller sin ansökan trots avslaget och uppgifterna, som skickas för kännedom, kan användas av rådet för utvärdering av det rättsliga samarbetet. Skyldigheten omfattar information som har betydelse för sådana bedömningar och annan information, t.ex. sekretessbelagda uppgifter, behöver inte lämnas. Det är inte fråga om någon omprövning eller överprövning av det formellt fattade beslutet och reglerna påverkar inte EG-domstolens behörighet att avgöra tvister mellan medlemsstater enligt artikel 35.7 i Fördraget om Europeiska unionen.

Det är i sammanhanget intressant att notera att ett ursprungligt förslag om att avskaffa alla krav på dubbel straffbarhet vid rättslig hjälp inom EU inte antogs i protokollet. Därtill var oenigheten för stor. Däremot står betydelsen av krav på dubbel straffbarhet för ett effektivt rättsligt samarbete i fokus för den uppföljning som rådet avser att göra.

Reglerna om underrättelser till rådet avser såväl avslagsbeslut som fattats med hänvisning till suveränitet, rikts säkerhet, allmän ordning eller andra väsentliga intressen som beslut där grunden avser ett krav på dubbel straffbarhet eller bristande överensstämmelse med nationell lagstiftning. Informationskravet är därmed inte begränsat till beslut som i Sverige skall fattas av regeringen på de grunder som föreskrivs i 2 kap. 14 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (se 2 kap. 15 § första stycket). Även avslagsbeslut som den åklagare eller domstol som handlägger ärendet får meddela enligt 2 kap. 15 § andra stycket omfattas. Det senare gäller sådana materiella förutsättningar som är inbyggda i lagstiftningen och som utgör villkor för att en viss åtgärd skall kunna vidtas i Sverige (se prop. 1999/2000:61 s. 136). Exempel kan vara att förutsättningar för motsvarande åtgärd i en svensk förundersökning eller rättegång (2 kap. 1 §) eller att ett krav på dubbel straffbarhet (2 kap. 2 §) inte är uppfyllda. Även för ansökningar från EU-stater och nordiska stater uppställs krav på dubbel straffbarhet i vissa fall, t.ex. när det gäller hemliga tvångsmedel.

I fråga om avslagsbeslut som skall fattas av regeringen kan centralmyndigheten sköta den informationsskyldighet som följer av artikel 10.1. Detta kräver inte några särskilda regler. När det gäller avslagsbeslut som åklagare eller domstol fattar kan det i dessa fall vara fråga om direktkontakter mellan myndigheter utan centralmyndighetens medverkan. Återredovisning sker då direkt till den ansökande myndigheten (2 kap. 17 §). Det behövs därför bestämmelser för att säkerställa att informationsplikten gentemot rådet iakttas. Sådana föreskrifter ges lämpligen i förordning.

Informationen till Eurojust är av annan natur och även syftet är ett annat (punkt 2). En ansökande medlemsstat får till Eurojust anmäla problem i samband med verkställandet av en ansökan om rättslig hjälp när problemen avser de bestämmelser som anges i punkt 1. Det skall kunna ske i avsikt att uppnå en praktisk lösning i enlighet med bestämmelserna i rättsakten för inrättandet av Eurojust (EGT L 63,

6.3.2002, s. 1). Det är dock inte fråga om en verklig tvistlösningsmekanism eftersom de uppmaningar som Eurojust kan rikta till medlemsstater inte på något sätt är bindande. Det är i stället främst fråga om att medlemmarna i Eurojust från de berörda medlemsstaterna tillsammans utbyter information och försöker finna praktiska lösningar för att komma runt problemet. Både fall där avslag faktiskt meddelats och fall som ännu inte har avgjorts kan anmälas.

När det gäller rättslig hjälp i Sverige skall den ansökande staten bl.a. underrättas om hinder som finns och ges möjlighet att lämna synpunkter och eventuella kompletteringar (2 kap. 9 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål). Mycket av det som skulle kunna uppnås genom Eurojusts medverkan kan alltså ske redan inom ramen för nuvarande svenska förfaranden. Detta hindrar naturligtvis inte att en annan EU-stats myndigheter kan vända sig till Eurojust enligt artikel 10.2 också när det gäller rättslig hjälp från Sverige. I fråga om ansökningar från Sverige till en annan EU-stat är det däremot inte säkert att samma praktiska ordning råder och det kan finnas tillfällen när den kanal för samverkan som Eurojust erbjuder vore värdefull för de svenska myndigheterna.

Samarbetet mellan brottsutredande myndigheter i olika länder inom ramen för Eurojust är inte särskilt reglerat i svensk rätt (se prop. 2001/02:86 s. 26). Artikel 10.2 innebär bara en påminnelse om uppgifter som Eurojust har redan i dag och artikeln föranleder inte något behov av svenska föreskrifter.

5.3 Rättslig hjälp i förhållande till Island och Norge

5.3.1 Samarbete med Island och Norge enligt konventionen och tilläggsprotokollet

Som tidigare har framgått medför vissa bestämmelser i 2000 års EU-konvention och 2001 års tilläggsprotokoll förändringar i förhållande till Schengenkonventionen. Det har också betydelse för Island och Norge som den 18 maj 1999 träffat avtal med EU om associering till genomförandet, tillämpningen och utvecklingen av Schengenregelverket (EGT L 176, 10.7.1999, s. 36). Artikel 2.1 i konventionen och artikel 15 i protokollet anvisar vilka bestämmelser i respektive instrument som innebär en utveckling av Schengenregelverket i förhållande till Island och Norge. I sak gäller det konventionens bestämmelser om rättslig hjälp i administrativa förfaranden och förfaranden mot en juridisk person (artikel 3), delgivning (artikel 5), framställningar om rättslig hjälp (artikel 6), frivilligt lämnad information (artikel 7), kontrollerade leveranser (artikel 12 och delar av artiklarna 15 och 16) och skydd av personuppgifter (artikel 23). I protokollet omfattas artikel 8 om fiskaliska brott.

Som framgått av redogörelsen ovan föranleder de flesta av de nu uppräknade bestämmelserna inte något behov av ny lagstiftning. De befintliga regler i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål som är av intresse jämför redan i dag Island och Norge med medlemsstater i EU. I den mån nya regler behövs måste dessa också gälla i förhållande

till Island och Norge och det oavsett om reglerna ges i lag eller annan författning.

Såsom påtalats i avsnitt 5.1.1 påverkar konventionen inte tillämpligheten av mer förmånliga bestämmelser i tidigare avtal, t.ex. 1974 års nordiska överenskommelse om inbördes rättshjälp genom delgivning och bevisupptagning. Vissa bestämmelser i den överenskommelsen får betecknas som mer förmånliga och skall därmed även fortsättningsvis tillämpas mellan de nordiska länderna. Det gäller främst regler om översättningar av handlingar som delges i en annan stat, vilket har tagits upp i avsnitt 5.1.4.

5.3.2 Avtal mellan Europeiska unionen och Island och Norge

Allmänt om avtalet

Sverige har verkat för att få till stånd ett avtal mellan EU och Island och Norge beträffande de delar av konventionen och protokollet som inte omfattas av Schengenregelverket i syfte att få enhetliga regler om det rättsliga samarbetet för samtliga Schengenstater. Ett sådant avtal har förhandlats fram av EU:s ordförandeskap, biträtt av kommissionen. Avtalet undertecknades av EU respektive av Island och Norge den 19 december 2003 (EUT L 26, 29.01.2004, s. 1).

Sverige röstade för ett undertecknande av avtalet i enlighet med ett regeringsbeslut av den 27 november 2003 (Ju2003/9250/BIRS). Ett svenskt tillträde till avtalet fordrar dock riksdagens godkännande och Sverige har därför i samband med rådets beslut avgett en konstitutionell förklaring enligt artikel 24 i Fördraget om Europeiska unionen. Avtalet blir därmed bindande för Sverige först sedan riksdagen lämnat sitt godkännande.

Avtalet träder i kraft först sedan det har fastställts att alla formella krav på samtycke till avtalet från parterna, eller på deras vägnar, har fullgjorts eller den senare tidpunkt då konventionen respektive tilläggsprotokollet har trätt i kraft (artikel 6.3–4 i avtalet). I förhållande till EU-stater som ansluter sig till konventionen eller tilläggsprotokollet efter ikraftträdandet kommer även avtalet med Island och Norge att gälla (artikel 6.5) och detsamma förutskickas beträffande nya medlemsstater som också tillträder konventionen och tilläggsprotokollet (artikel 7). Avtalet skall bara tillämpas i fråga om förfaranden för internationell rättslig hjälp som har inletts efter det att avtalet har börjat gälla mellan de berörda staterna (artikel 6.6 i avtalet).

Avtalets innehåll

Genom avtalet blir återstående materiella delar av 2000 års EU-konvention och 2001 års tilläggsprotokoll tillämpliga också i förhållande till Island och Norge. I fråga om konventionen omfattas därmed rättslig hjälp med t.ex. tillfälligt överförande av frihetsberövade (artikel 9), videokonferens och telefonförhör (artiklarna 10–11) och hemlig teleavlyssning (artiklarna 17–21). Andra samarbetsformer som därmed får en enhetlig reglering är gemensamma utredningsgrupper (artikel 13) och

hemliga utredningar (artikel 14) och samma regler gäller för det straff- och civilrättsliga ansvaret för utländska tjänstemän vid vissa typer av samarbete (artiklarna 15–16).

På motsvarande sätt blir tilläggsprotokollets bestämmelser om information om bankkonton och banktransaktioner samt om övervakning av bankkonton m.m. tillämpliga också gentemot Island och Norge. Undantagna är dock bestämmelser som ger rådet möjlighet att utvidga tillämpningsområdet för en begäran om kontoinformation (artikel 1.6) och om Eurojust (artikel 10). Även Island och Norge har dock möjlighet att be en anmodad EU-stat att rapportera problem till Eurojust (artikel 3 i avtalet).

I avsikt att åstadkomma en likformig tillämpning av avtalet respektive konventionen och tilläggsprotokollet skall regelbundet utbyte ske av EU-domstolens praxis och nationell rättspraxis i Island och Norge (artikel 2). Island och Norge har också rätt att yttra sig i EU-domstolens ärenden om förhandsavgörande som rör tolkningen av bestämmelser i konventionen eller tilläggsprotokollet.

Inte heller avtalet med Island och Norge påverkar tillämpningen av andra överenskommelser, t.ex. 1974 års nordiska överenskommelse. I stort sett gäller samma allmänna traktatbestämmelser om förklaringar och reservationer m.m. som enligt konventionen och tilläggsprotokollet. Förklaringar som EU-medlemsstater har lämnat med stöd av konventionen eller tilläggsprotokollet gäller även i förhållande till Island och Norge (artikel 1.3 i avtalet). Härtill innehåller avtalet särskilda artiklar om tvistlösning (artikel 4), översyn av avtalet (artikel 5), underrättelser och förklaringar (artikel 6), uppsägning av avtalet (artikel 8) och depositarie (artikel 9).

Lagstiftningsbehov med anledning av avtalet

Ett svenskt tillträde till avtalet mellan EU och Island och Norge innebär att de svenska reglerna för förhållanden som regleras i konventionen eller tilläggsavtalet också måste vara tillämpliga i förhållande till Island och Norge. I lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål jämföras redan i dag Island och Norge med medlemsstater i EU. Detsamma gäller enligt lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete (1 §) medan så inte är fallet enligt lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. De lagändringar som görs med anledning av konventionen eller tilläggsprotokollet måste gälla också i förhållande till Island och Norge. Vidare måste tillämpningsområdet för lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar utsträckas så att även dessa stater omfattas.

De former av rättslig hjälp som tillkommer genom avtalet mellan EU och Island och Norge har inte varit föremål för mer fördelaktig reglering i 1974 års nordiska överenskommelse och det saknas därmed anledning att ha andra regler för de nordiska staterna än för EU-staterna i allmänhet.

5.4 Sammanfattande bedömning av lagstiftningsbehovet vid ett genomförande av överenskommelserna i Sverige

Regeringens bedömning: Svensk rätt uppfyller i stor utsträckning de krav som konventionen, tilläggsprotokollet och avtalet med Island och Norge ställer. Lagstiftning krävs emellertid för frågor som rör videokonferenser (artikel 10), gemensamma utredningsgrupper (artikel 13), civilrättsligt ansvar för utländska tjänstemän (artikel 16), hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning m.m. (artiklarna 18 och 20), skydd av personuppgifter (artikel 23) i konventionen och meddelandeförbud (artikel 4) och vissa underrättelser (artikel 5) enligt tilläggsprotokollet. Dessutom bör vissa regler för det internationella samarbetet med kontrollerade leveranser (artikel 12) och s.k. hemliga utredningar (artikel 14) övervägas.

Lagändringar i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör också övervägas beträffande telefonförhör (artikel 10) samt frivilligt uppgiftslämnande och villkor om användningsbegränsningar (artiklarna 7 och 23).

Avtalet mellan EU och Island och Norge innebär att lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar skall göras tillämpliga också i förhållande till dessa stater.

Promemorians bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Remissinstanserna instämmer i promemorians bedömning av lagstiftningsbehovet med anledning av ett tillträde till överenskommelserna.

Helsingborgs tingsrätt efterlyser allmänt en annorlunda metodik i fråga om genomförandet av internationella instrument i svensk rätt, med mera djupgående och övervägda analyser och bedömningar av frågor såsom hur olika nya rättsfigurer passar in och lämpligen bör regleras, och betonar också vikten av största möjliga enhetlighet mellan regler för internationellt samarbete och för inhemska förfaranden.

Åklagarmyndigheten tar i sitt remissvar upp behovet av vissa förändringar i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, vilka inte direkt hänger samman med genomförandet av de aktuella överenskommelserna utan i stället har sin grund i erfarenheter från lagens tillämpning.

Skälen för regeringens bedömning

I avsnitten 5.1, 5.2 och 5.3 görs en genomgång av de olika artiklarna i 2000 års EU-konvention, 2001 års tilläggsprotokoll och avtalet mellan EU och Island och Norge samt hur dessa förhåller sig till nuvarande svenska regler. Det lagstiftningsbehov som ett tillträde till dessa överenskommelser ger upphov till kan sammanfattas enligt följande.

Många föreskrifter i 2000 års EU-konvention uppfylls av nuvarande svenska bestämmelser om internationell rättslig hjälp m.m. Det gäller bl.a. de artiklar som avser administrativa förfaranden och straffrättsliga förfaranden mot juridiska personer (artikel 3), verkställande av rättslig hjälp (artikel 4), delgivning (artikel 5), översändande av framställningar (artikel 6) och återställande av olagligt förvärvade föremål (artikel 8). Närmare redogörelser i dessa delar finns i avsnitt 5.1.2–5.1.5, och 5.1.7.

Artikel 7 om informationsutbyte på eget initiativ, dvs. utan någon ansökan om rättslig hjälp, medför inte i sig något krav på lagändringar. I enlighet med vad som sagts i avsnitt 5.1.6 bör dock reglerna om användningsbegränsningar i 5 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål ses över i syfte att förbättra möjligheterna till rättsligt samarbete och uppnå en harmonisering med motsvarande föreskrifter i andra lagar, främst i lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete. Ändringar i den paragrafen är också påkallade med anledning av artikel 23 om skydd av personuppgifter, se avsnitt 5.1.19. Frågor om användningsbegränsningar tas upp i avsnitt 6.8.

När det gäller artikel 9 om tillfälligt överförande av en frihetsberövad person uppfyller nuvarande svenska regler konventionens bestämmelser med ett undantag. I enlighet med vad som redovisats i avsnitt 5.1.8 bör lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård tillföras regler om tillgodoräknande av tid som tillbringats utanför ungdomshemmet i samband med ett tillfälligt överförande. Närmare bedömningar görs i avsnitt 6.3.

Artikel 10 om videoförhör ger upphov till lagändringar såvitt avser dagens krav på samtycke till förhör genom videokonferens. Närmare överväganden redovisas i avsnitt 6.4.2. I fråga om rätten att vägra vittna, vittnesplikt och straffansvar för den som avlägger vittnesmål uppfyller nuvarande svenska regler konventionens krav, se avsnitt 5.1.9.

Vid utformningen av nuvarande svenska regler om rättslig hjälp med telefonförhör beaktades de förväntade konventionsreglerna. De förpliktelser som följer av artikel 11 är därmed redan omhändertagna i svensk rätt. Såsom redovisats i avsnitt 5.1.10 finns det emellertid ändå anledning att överväga vissa lagändringar för att bättre återspegla konventionens system för vissa villkor som den anmodade staten får ställa vid rättslig hjälp med telefonförhör. Det gäller särskilt i fråga om svenska myndigheters möjlighet att bestämma att telefonförhör i ett enskilt fall skall genomföras som bevisupptagning utom huvudförhandling och iakttagande av bestämmelser om rätt att vägra vittna m.m. Frågorna behandlas närmare i avsnitt 6.4.1.

Några former av samarbete som omfattas av konventionen är för närvarande inte reglerade särskilt i svensk rätt men de förekommer i praktiken och viss praxis har utvecklats. Det gäller främst kontrollerade leveranser (artikel 12) och s.k. hemliga utredningar (artikel 14). De åtaganden som ett tillträde till konventionen medför beträffande åtgärder av detta slag kan, i enlighet med vad som redovisats i avsnitt 5.1.11 och 5.1.13, visserligen uppfyllas utan lagreglering. Lagförslag som avser kontrollerade leveranser och hemliga utredningar (skyddsidentitet) är dessutom för närvarande föremål för överväganden i ett annat

lagstiftningsärende (se SOU 2003:74). Materiella regler för sådana åtgärder bör alltså inte föreslås i detta ärende. Det andra ärendet omfattar dock inga förslag till föreskrifter om hur det internationella samarbetet skall gå till, regler som skulle främja den praktiska tillämpningen. Sådana föreskrifter skulle även underlätta regleringen av straff- och civilrättsligt ansvar för utländska tjänstemän (artiklarna 15–16) och användningsbegränsningar för personuppgifter (artikel 23). Närmare överväganden angående samarbetsregler för kontrollerade leveranser och s.k. hemliga utredningar finns i avsnitt 6.6 respektive 6.7. Förslag som rör skadeståndsansvar behandlas i avsnitt 6.9.

I fråga om gemensamma utredningsgrupper enligt artikel 13 finns de materiella regler som behövs i lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar, se avsnitt 5.1.12. Lagen är dock för närvarande begränsad till gemensamma utredningsgrupper som har inrättats med stöd av rådets rambeslut 2002/465/RIF av den 13 juni 2002 och tillämpningsområdet måste utvidgas till att omfatta den nu aktuella konventionen. Tillämpningsområdet påverkas också av avtalet mellan EU och Island och Norge. Att rambeslutet på sikt skall ersättas av 2000 års EU-konvention kräver också vissa överväganden. Närmare bedömningar och förslag behandlas i avsnitt 6.5.

Vid utformningen av regler för kontrollerade leveranser, s.k. hemliga utredningar och gemensamma utredningsgrupper bör även de organisatoriska förändringarna av åklagarväsendet beaktas (se avsnitt 5.1.12). En anpassning av bestämmelser i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål med hänsyn till dessa förändringar bör också göras, vilket tas upp i avsnitt 6.2.

Konventionens bestämmelser om avlyssning av teledelanden m.m. i artiklarna 18, 19 och 20 innehåller nyheter för det internationella samarbetet på brottmålsområdet och påkallar lagstiftning i vissa avseenden.

Genom artikel 18 skapas en ordning för rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning genom tekniskt bistånd där åtgärden om möjligt skall verkställas genom omedelbar överföring av teledelanden eller uppgifter om dessa till den ansökande staten varefter själva avlyssningen eller övervakningen skall äga rum där. Olika bestämmelser gäller med hänsyn till var den person som åtgärden avser befinner sig och om omedelbar överföring kan genomföras eller inte. En närmare redogörelse finns i avsnitt 5.1.16. För att uppfylla konventionens krav i detta avseende krävs nya bestämmelser i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Bedömningar i fråga om operatörernas anpassningsskyldighet enligt lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation behöver också göras. Närmare överväganden om rättslig hjälp genom tekniskt bistånd i Sverige görs i avsnitt 6.10.1 och 6.10.2 och om rättslig hjälp med sådant bistånd utomlands i avsnitt 6.10.4. Vissa frågor som rör bevarande och förstöring av upptagningar och uppteckningar vid rättslig hjälp på traditionellt sätt tas upp i avsnitt 6.10.3.

Även bestämmelserna i artikel 19 om teleavlyssning av satellitförmedlade meddelanden m.m. via en nätport innebär en nyordning, vilken har presenterats i avsnitt 5.1.17. Det är här inte fråga om rättslig hjälp i brottmål där myndigheter i en anmodad stat bistår myndigheter i

en ansökande stat utan i stället om ett sätt att möjliggöra verkställighet av utländska tvångsmedelsbeslut i vissa speciella situationer. Såsom framgår av redogörelsen i avsnitt 5.1.17 föranleder artikel 19 överväganden beträffande förutsättningarna för att operatörer i Sverige att möjliggöra fjärråtkomst till system som hanterar teledelanden med hjälp av en nätport och att installera utrustning för fjärråtkomst till motsvarande utländska system, allt under de villkor som ställs upp i konventionen. Vissa ändringar i lagen om elektronisk kommunikation torde behövas för att åstadkomma detta. En förutsättning för svensk tillämpning av artikelns bestämmelser är dock att det finns en nätport eller fjärrkontroll av aktuellt slag i Sverige. Något krav på att installation av sådan utrustning följer inte av konventionen. Det finns emellertid ingen sådan nätport i drift i Sverige i dag och inte heller någon utrustning för fjärråtkomst till någon motsvarande utländsk nätport. Någon omedelbart behov av lagändringar med anledning av artikel 19 finns därmed inte för att Sverige skall kunna tillträda konventionen. De närmare överväganden som krävs för att kunna tillämpa artikel 19 beträffande eventuella svenska nätportsbaserade system eller fjärrkontroller i framtiden bör i stället göras i ett större sammanhang. Inga förändringar med anledning av artikel 19 bör därför föreslås i detta ärende.

I artikel 20 finns föreskrifter som gör det möjligt att genomföra teleavlyssning eller teleövervakning av någon som befinner sig i en annan stat utan medverkan av den statens myndigheter vid genomförandet. Enligt bestämmelserna om sådana gränsöverskridande åtgärder, vilka har redovisats i avsnitt 5.1.18, krävs det tillstånd från den stat där den person som åtgärden avser finns. Denna form av tillståndsgivning bör ses som en ny form av rättslig hjälp i brottmål och ställer krav på särskilda regler. Lagstiftningsbehovet avser såväl utländska ansökningar om svenskt tillstånd som svenska ansökningar om utländskt tillstånd. Förslag lämnas i avsnitt 6.10.5.

Vissa artiklar i konventionen innebär en utveckling av Schengenregelverket och skall därmed även i förhållande till Island och Norge, se avsnitt 5.3.1. Det gäller artiklarna 3 och 5–8, artiklarna 15–16 såvitt avser kontrollerade leveranser och artikel 23. De befintliga svenska regler som uppfyller krav som dessa artiklar ställer är redan i dag tillämpliga för Island och Norge. Nya föreskrifter med anledning av dessa artiklar måste, oavsett om de införs i lag eller annan författning, också gälla för dessa stater.

Beträffande några artiklar bör tillämpningsföreskrifter av praktisk natur införas. Dessa föreskrifter är av sådant slag att de lämpligen bör ges i förordning. Det gäller t.ex. det meddelande som enligt artikel 5 skall lämnas till mottagaren vid delgivning. De frågor som kan regleras i form av förordningsföreskrifter behandlas inte vidare nu. Härtill föranleder konventionen ett nytt tillkännagivande av överenskommelser som avses i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

2001 års tilläggsprotokoll

Även när det gäller tilläggsprotokollet uppfyller svensk rätt redan i dag de flesta krav som ställs.

När det gäller information om bankkonton (artikel 1) och om banktransaktioner (artikel 2) innebär de regler om uppgiftsskyldighet för kreditinstitut och andra finansiella institutioner som träder i kraft den 1 juli 2004, se avsnitt 5.2.2, att de bankuppgifter som avses är tillgängliga också vid internationell rättslig hjälp. Övervakning av bankkonton enligt artikel 3 är en ny åtgärd inom ramen för internationell rättslig hjälp i brottmål. Det saknas i dag möjligheter att i Sverige övervaka bankkonton i realtid. Den övervakning som är möjlig omfattas därför av de nya reglerna om uppgiftslämnande i brottsutredningar eller ärenden om rättslig hjälp i brottmål. Svenska åklagare kan redan i dag lämna rättslig hjälp med dessa åtgärder, vilket framgår av 1 kap. 2 § andra stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Såsom närmare har redovisats i avsnitt 5.2.2–5.2.4 krävs det inte några lagändringar med anledning av dessa artiklar.

I anslutning till den rättsliga hjälp som avser bankkonton och banktransaktioner innehåller artikel 4 en bestämmelse som medför krav på lagregler om meddelandeförbud, se avsnitt 5.2.5. I detta sammanhang bör också övervägas om ett meddelandeförbud bör straffsanktioneras, något som dock inte krävs enligt tilläggsprotokollet. Dessa frågor tas upp i avsnitt 6.11.

Tilläggsprotokollet innehåller även vissa bestämmelser som är avsedda att gälla generellt och alltså inte är begränsade att avse någon särskild form av rättslig hjälp. Det gäller artiklarna 5 och 6 om informationsskyldighet för myndigheter i den anmodade staten så att ytterligare åtgärder kan vidtas av den ansökande myndigheten och om kompletterande (förenklade) ansökningar om rättslig hjälp, se avsnitt 5.2.6. De nuvarande reglerna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål om ansökningar och om kontakter mellan svenska och utländska myndigheter ger utrymme för stor flexibilitet och får anses uppfylla också de nya reglerna i artikel 6. Däremot behövs det kompletterande bestämmelser om underrättelser enligt artikel 5 som är avsedda att utgöra underlag för kompletterande ansökningar om rättslig hjälp eller andra åtgärder i den ansökande staten. Närmare överväganden görs i avsnitt 6.2.

Andra bestämmelser som är avsedda att tillämpas generellt är de begränsningar av vissa traditionella vägransgrunder som föreskrivs i artiklarna 7–9 (banksekretess, fiskaliska brott och politiska brott). Artikel 8 om fiskaliska brott skall via Schengenregelverket också tillämpas för Island och Norge. Som framgår av redogörelsen för gällande i rätt i avsnitt 5.2.7 påkallar dessa artiklar inte några lagändringar. Detsamma gäller för artikel 10 om information till rådet och till Eurojust, se avsnitt 5.2.8. När det gäller information till rådet om avslagsbeslut som svenska domstolar eller åklagare har fattat bör dock föreskrifter införas, vilket kan ske i förordning. Artikel 9 föranleder också ett tillkännagivande till lagen. Nu påtalade ändringar behandlas dock inte ytterligare i detta ärende.

Avtalet mellan EU och Island och Norge

Genom att tillträda avtalet mellan EU och Island och Norge blir de materiella bestämmelser i konventionen och tilläggsprotokollet som inte

är en utveckling av Schengenregelverket också tillämpliga i förhållande till Island och Norge. Det gäller konventionens regler om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer (artikel 9), videokonferens och telefonförhör (artiklarna 10–11), gemensamma utredningsgrupper (artikel 13), hemliga utredningar (artikel 14), straff- och civilrättsligt ansvar för utländska tjänstemän såvitt avser gemensamma utredningsgrupper och hemliga utredningar (artiklarna 15–16) samt avlyssning av telemeddelanden (artiklarna 17–21). Så är också fallet beträffande bestämmelserna i tilläggsprotokollet angående information om bankkonton och banktransaktioner (artiklarna 1–2), övervakning av banktransaktioner (artikel 3), sekretess (artikel 4), informationsskyldighet och kompletterande ansökningar (artiklarna 5–6) och vissa vägransgrunder (artiklarna 7 och 9). Detta har redovisats i avsnitt 5.3.2.

Även i förhållande till nu aktuella bestämmelser behandlar gällande svenska regler Island och Norge på samma sätt som medlemsstater i EU. Ett undantag är dock lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar som inte gäller i förhållande till Island och Norge och som därför måste ändras. Övriga författningsändringar som krävs med anledning av de nu nämnda artiklarna måste också gälla för Island och Norge. I fråga om dessa artiklar finns det inga regler i 1974 års nordiska överenskommelse om inbördes rättshjälp eller bevisupptagning som är mer förmånliga och som därför skall ha företräde.

Andra lagändringar beträffande det internationella samarbetet i brottmål

Åklagarmyndigheten har framfört vissa förslag till förändringar i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål som bygger på erfarenheter från lagens tillämpning och syftar till att förbättra det internationella samarbetet. Det gäller förändrade bestämmelser om utländsk sökande, ett förenklat förfarande för överlämnande till en annan stat av bevisföremål som uppenbart saknar värde och en generell möjlighet att inhämta svensk domstols tillstånd till en åtgärd när ett sådant tillstånd krävs av den anmodade staten. Dessa förslag har emellertid inte något direkt samband med de frågor som tas upp i detta ärende och det saknas ett tillräckligt underlag för att ta upp dem nu. Förslagen får i stället bli föremål för överväganden i senare sammanhang.

6 Överväganden och förslag

6.1 Svenskt tillträde till överenskommelserna

Regeringens förslag: Sverige skall tillträda 2000 års EU-konvention, 2001 års tilläggsprotokoll till den konventionen samt det avtal mellan Europeiska unionen och Island och Norge om tillämpningen av vissa bestämmelser i 2000 års EU-konvention och 2001 års tilläggsprotokoll som undertecknades den 19 december 2003.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker promemorians förslag om svenskt tillträde till överenskommelserna. *Helsingborgs tingsrätt* anför dock att beredningen av vissa inhemska lagstiftningsärenden borde avvaktas.

Angående frågan om rättslig hjälp beträffande brott som faller inom det grundlagsskyddade området instämmer *Justitiekanslern* i den bedömning som görs, men påpekar här till att problemen inte skall överdrivas då grundlagarna är begränsade i sin geografiska tillämplighet. Förhållandet mellan rättslig hjälp och grundlagsreglerade brott berörs också av *Tryck- och yttrandefrihetsberedningen* i ett yttrande över promemorian.

Skälen för regeringens förslag

Det rättsliga samarbetet med andra stater har blivit allt intensivare och nya former av samarbete har tillkommit. Det gäller såväl traditionella former av rättslig hjälp som samverkan mellan polis- och tullmyndigheter. Detta har skett mot bakgrund av nya former av brottslighet som ofta är organiserad och av allvarligt slag. På senare tid har även terroristbrott motiverat ett utvecklat samarbete. Landgränser kan allvarligt begränsa möjligheterna att på ett effektivt sätt bekämpa brottslighet som är gränsöverskridande. Den fria rörligheten innebär också att samarbete mellan rättsliga myndigheter i olika stater behövs, t.ex. för hjälp med att höra vittnen eller vidta andra åtgärder i en annan stat än den där brottet utreds och lagförs. Samarbete av detta slag är numera ett relativt vanligt och ofta nödvändigt, ibland avgörande, inslag för en effektiv, brottsbekämpande verksamhet.

Sedan gammalt lämnar Sverige rättslig hjälp i brottmål och med lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål och andra författningar finns nu ett modernt regelverk. Bakom regleringen finns i allmänhet internationella överenskommelser. Ett ökat samarbete ger upphov till större förtroende och därmed större utrymme för nya och förenklade former av samverkan. Sverige har intagit en aktiv roll i detta utvecklingsarbete.

Den nu aktuella konventionen och dess tilläggsprotokoll innebär en ytterligare utveckling mot ett effektivt samarbete mellan EU:s medlemsstater. Såsom framgått av redogörelsen i avsnitt 5 regleras nya former av samarbete och traditionella samarbetsformer förbättras och förenklas. Det bör dock framhållas att många av de samarbetsformer som nu

regleras för första gången i ett internationellt instrument i praktiken förekommer sedan tidigare.

Vidare bör uppmärksammas att gränserna mellan traditionellt rättsligt samarbete mellan åklagare och domstolar i olika länder och vad som kan betecknas polissamarbete inte längre är lika tydliga och överenskommelserna innehåller bestämmelser som är hänförliga till båda kategorierna. Dessutom finns det föreskrifter om tekniskt samarbete som inte tillhör någon av dessa kategorier utan snarare är åtgärder av rent praktisk natur för att möjliggöra för brottsutredande myndigheter i en stat att nyttja tekniska resurser i en annan stat. Allt detta återspeglar bl.a. behovet av att ha ett fungerande, nära och koordinerat samarbete mellan olika myndigheter som har olika uppgifter i processen för att bekämpa brott.

Det ligger i Sveriges intresse att ingå överenskommelser med andra stater som innebär förbättrade möjligheter att begära och lämna rättslig hjälp i brottmål samt delta i annat brottsbekämpande samarbete. Sverige bör därmed tillträda 2000 års EU-konvention och dess tilläggsprotokoll. För att åstadkomma en så långt möjligt enhetlig reglering bör Sverige också godkänna det avtal mellan EU och Island och Norge som innebär att konventionen och tilläggsprotokollet i dess helhet också kommer att gälla för samarbetet mellan samtliga nordiska stater.

Ikraftträdandet och genomförandet av överenskommelserna i de berörda staterna kan förväntas leda till ett mer effektivt samarbete på brottmålsområdet. Behovet av ett väl fungerande samarbete på detta område är påtagligt och svenska myndigheters möjligheter att medverka bör inte onödigtvis skjutas upp. Europeiska rådet har också markerat det angelägna i att konventionen och tilläggsprotokollet snabbt skall börja tillämpas. Här gällande hinder mot reservationer bidrar till ett förbättrat samarbete men begränsar samtidigt utrymmet för att anstå med genomförandet i någon viss del som samtidigt är föremål för överväganden i ett annat lagstiftningsärende. I detta ärende kan video- och telefonkonferenser samt kontrollerade leveranser anföras som exempel. Den ordning som gäller för beredningen av ett lagstiftningsärende innebär emellertid att annat pågående förändringsarbete beaktas och så har även skett i detta fall. Det är vår bedömning att de bestämmelser som behövs för ett tillträde till nu aktuella överenskommelser kan införas även om motsvarande eller näraliggande frågor också bereds i annat sammanhang och härvid ändå tillgodose det allmänna önskemålet om enhetliga regler, så långt det är möjligt, för internationellt samarbete respektive för rent inhemska förfaranden. Det finns alltså inte anledning att avvakta med ett tillträde och genomförande av dessa överenskommelser.

Av redogörelsen i avsnitt 5 för de åtaganden som ett tillträde innebär och för gällande svenska regler framgår att svensk rätt redan i dag till mycket stor del uppfyller de krav som ställs. Endast i några avseenden ger bestämmelserna upphov till ett behov av nya lagregler. Vissa tillämpningsföreskrifter kan ges i förordning. Förslag till lagändringar som påkallas av dessa instrument lämnas i detta ärende. En närmare redogörelse för de olika förslagen lämnas i följande delar av avsnitt 6. De förklaringar som bör lämnas i samband med ett svenskt tillträde till överenskommelserna redovisas i avsnitt 6.12.

Grundlagsfrågor

Konventionen och tilläggsprotokollet har upprättats med stöd av artikel 34 i Fördraget om Europeiska unionen och utgör alltså en del av EU:s mellanstatliga samarbete. Ett tillträde till dessa två överenskommelser kräver ratifikation. För svensk del krävs riksdagens godkännande eftersom ett tillträde förutsätter lagändringar. Detsamma gäller för avtalet mellan EU och Island och Norge.

Beträffande vissa former av samarbete som regleras i konventionen uppstår frågan om tjänstemän från en annan medlemsstat eller, med stöd av avtalet med EU, från Island eller Norge får utföra uppgifter i Sverige inom ramen för samarbetet. Det gäller framförallt beträffande kontrollerade leveranser (artikel 12), gemensamma utredningsgrupper (artikel 13) och s.k. hemliga utredningar, dvs. utredningsåtgärder som vidtas under en täckmantel (artikel 14). För verksamhet som avses i dessa artiklar finns även bestämmelser om straffrättsligt ansvar och skydd för utländska tjänstemän (artikel 15). Såsom framgått av redogörelsen i avsnitt 5.1.11–5.1.14 kräver inte konventionen att utländska tjänstemän skall utföra uppgifter som enligt svensk rätt vore att anse som myndighetsutövning.

Vad som nu sagts utesluter dock inte att utländska tjänstemän kan utföra vissa uppgifter i Sverige inom ramen för en gemensam utredningsgrupp, en kontrollerad leverans eller en s.k. hemlig utredning. Liksom i dag får detta dock inte innebära utövande av svensk myndighet. Det finns därmed inte skäl att beröra de särskilda bestämmelserna i 10 kap. 5 § regeringsformen i samband med att riksdagen tar ställning till frågan om godkännande av de nu aktuella överenskommelserna.

Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål är inte tillämplig på det grundlagsreglerade tryck- och yttrandefrihetsrättsliga området (se prop. 1999/2000:61 s. 73). Det innebär att Sverige för närvarande inte kan lämna rättslig hjälp i fråga om brott som faller inom det grundlagskyddade området (se prop. 2001/02:74 s. 92 f.). Det kan därmed förekomma att en framställning om rättslig hjälp måste avslås med hänvisning till bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen, dvs. med hänvisning till svenska allmänna rättsprinciper. Avslag på denna grund är tillåtna enligt 1959 års Europarådskonvention och de nya instrumenten, som är avsedda att komplettera 1959 års konvention, medför ingen ändring i detta avseende.

Detsamma gäller beträffande internationellt straffrättsligt samarbete som regleras i andra lagar eller som är oreglerat i svensk rätt. Samma begränsningar i fråga om tryck- och yttrandefrihetsbrott gäller därmed också, vilket *Tryck- och yttrandefrihetsberedningen* särskilt har framhållit, för det internationella samarbetet med kontrollerade leveranser. Svenska myndigheter medverkar i sådant samarbete redan i dag och ett tillträde till 2000 års EU-konvention samt införande av grundläggande regler för samarbetet (se avsnitt 6.6) förändrar inte nu anförda begränsningar eller möjligheterna att avslå en framställning om svenskt biträde med en kontrollerad leverans.

Såsom regeringen har konstaterat i prop. 2001/02:74 har dock den svenska hållningen till rättslig hjälp beträffande brott av nu aktuellt slag inte alltid mötts av förståelse från andra länder. Mot bakgrund av de

problem som vårt tryck- och yttrandefrihetsrättsliga system skapar för det internationella, brottsbekämpande samarbetet har Tryck- och yttrandefrihetsberedning fått uppdraget att överväga om möjligheterna att ge internationell rättslig hjälp och liknande internationellt rättsligt bistånd inom detta område bör utökas. En översyn av den gällande ordningen och förslag till förändrade regler har nyligen redovisats i delbetänkandet *Vissa tryck- och yttrandefrihetsrättsliga frågor* (SOU 2004:114). Betänkandet är nu föremål för beredning inom Justitiedepartementet. Dessa frågeställningar bör övervägas i ett sammanhang och inga ytterligare ställningstaganden göras nu.

I sitt yttrande över promemorian har *Tryck- och yttrandefrihetsberedningen* också tagit upp förhållandet mellan ett meddelandeförbud för banker m.fl. som påkallas av tilläggsprotokollet (se avsnitt 5.2.5) och den grundlagsskyddade meddelarfriheten enligt 1 kap. 1 § tredje stycket tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 2 § yttrandefrihetsgrundlagen. Regeringen vill dock framhålla att det inte aktuellt att – genom ett tillägg till bestämmelserna i 16 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100) – göra undantag för meddelandefriheten med anledning av det meddelarförbud som nu är i fråga. Därmed kan det uppstå situationer då meddelandeförbudet, och en därtill knuten straffbestämmelse (se avsnitt 6.11), inte får tillämpas på grund av att förutsättningarna för meddelarfrihet är uppfyllda. Liksom i fråga om andra föreskrifter om meddelandeförbud är detta en fråga för rättstillämpningen.

6.2 Ansökningar och allmänna förfaranderegler

Regeringens förslag: Den åklagare som handlägger ett ärende om rättslig hjälp får underrätta den ansökande utländska myndigheten om ytterligare utredningsåtgärder som skulle kunna vidtas.

Vissa bestämmelser i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål anpassas till förändringarna av åklagarväsendets organisation.

Promemorians förslag: Promemorians förslag om underrättelser till den ansökande utländska myndigheten överensstämmer med regeringens. Promemorian innehåller inget förslag om anpassning av bestämmelser i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål med anledning av förändringarna inom åklagarväsendet.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Enligt *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* är det dock inte givet att en begränsning till åklagare har stöd i tilläggsprotokollet.

Åklagarmyndigheten föreslår att bestämmelserna i 2 kap. 7 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål anpassas till den nya åklagarorganisationen.

Skälen för regeringens förslag: De nuvarande bestämmelserna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål uppfyller i allt väsentligt reglerna om ansökningar och förfaranden i 2000 års EU-konvention och dess tilläggsprotokoll. Närmare bedömningar har gjorts i avsnitt 5. Av redogörelsen i avsnitt 5.2.6 framgår dock att en föreskrift om informationsskyldighet enligt artikel 5 i tilläggsprotokollet saknar motsvarighet i

lagen. Avsikten med bestämmelsen är att myndigheterna i den anmodade staten skall lämna information till den ansökande statens myndigheter för att bl.a. möjliggöra nya eller korrigerade ansökningar om rättslig hjälp. Den är avsedd att vara generellt tillämplig. Såsom *Ekobrottsmyndigheten* särskilt har framhållit kommer en bestämmelse av detta slag med stor sannolikhet att göra det möjligt att snabbare än i dag kunna hämta in ett mer fullständigt material.

Bestämmelserna om underrättelser till den utländska myndigheten i 2 kap. 8 § lagen om internationell rättslig hjälp tar inte sikte på sådan information som skall lämnas enligt artikel 5 i tilläggsprotokollet. Artikelns reglering har den fördelen att förutsättningarna förbättras för den brottsutredande myndigheten att snabbt få information om ytterligare åtgärder som kan behöva vidtas. Det bör därför tas in en särskild föreskrift om uppgiftslämnande till den ansökande myndigheten angående andra utredningsåtgärder som skulle kunna vidtas. Bestämmelsen bör vara begränsad till sådan information som framkommer under handläggningen av ärendet. Det är alltså inte fråga om att ålägga någon ytterligare utredningsskyldighet utöver vad handläggningen av den ursprungliga ansökan kräver. Den ansökande myndigheten har därefter möjlighet att komplettera sin tidigare ansökan med en begäran om ytterligare hjälp som kan ske i förenklad form enligt artikel 6 i protokollet (se avsnitt 5.2.6) eller föranleda åtgärder i det egna landet eller en ansökan om rättslig hjälp i en annan stat.

Det är naturligt att en svensk åklagare som handlägger en ansökan om rättslig hjälp skall ha möjlighet att lämna sådana underrättelser. Det skulle kunna hävdas att åklagare redan idag kan lämna över sådan information som artikel 5 avser. Bestämmelsens syfte är att klargöra att sådan information också skall överlämnas när det lämpligen kan ske. En sådan lämplighetsbedömning förutsätts också i artikel 5.

Även domstolar handlägger ansökningar om rättslig hjälp. Den svenska domstolens roll är brottmålsprocessen är dock sådan att det vore olämpligt att domstolen lämnar underrättelser av det slag som avses i artikel 5. Förhållandet kan vara annorlunda i andra länder, t.ex. där det förekommer undersökningsdomare. En svensk domstols möjlighet att lämna information är mera begränsad och underrättelser kan t.ex. avse uppenbara felaktigheter, vilket omfattas av de nuvarande reglerna i 2 kap. 9 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Den lämplighetsprövning i det enskilda fallet som förutsätts i artikeln skulle i praktiken hindra underrättelser som där avses. De nya föreskrifterna med anledning av artikel 5 bör därmed avse endast åklagare, vilket enligt regeringens mening är förenligt med konventionsåtagandet.

Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör alltså kompletteras med en bestämmelse om att åklagaren får underrätta den ansökande staten om ytterligare utredningsåtgärder som kan vidtas.

Sedan den 1 januari 2005 har en ny myndighet – Åklagarmyndigheten – ersatt centralmyndigheten Riksåklagaren och sex regionala åklagarmyndigheter. De bestämmelser i 2 kap. lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål som är utformade med hänsyn till den tidigare organisationen bör därmed anpassas till de nya förhållandena. I 2 kap. 6 och 7 §§ bör därmed hänvisningar till den tidigare centralmyndigheten Riksåklagaren i stället avse Åklagarmyndigheten. *Åklagarmyndigheten* har i sitt

remissvar påtalat att alla åklagare i den nya organisationen har rikstäckande behörighet. De nuvarande bestämmelserna i 2 kap. 7 § angående behörig åklagare för handläggningen av en ansökan om rättslig hjälp (andra stycket) och om samordning när flera åklagare är behöriga att vidta olika åtgärder som begärts (tredje stycket) är därför inte längre ändamålsenliga. I stället bör Åklagarmyndigheten ges rätt att bestämma vilka åklagare som är behöriga att handlägga ärenden enligt lagen.

6.3 Verkställighetsavräkning vid tillfälligt överförande av frihetsberövade personer

Regeringens förslag: Ett tillfälligt överförande av en frihetsberövad person enligt 4 kap. 29 eller 31 § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål i utredningssyfte skall räknas in i verkställighetstiden för den som verkställer slutna ungdomsvård.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: En person som sitter frihetsberövad för verkställighet av straff i Sverige kan med anledning av en svensk eller utländsk förundersökning tillfälligt överföras till en annan stat för att där medverka i förundersökningen. Ett överförande kan ske med stöd av artikel 11 i 1959 års Europarådskonvention och kommer att kunna ske med stöd av artikel 9 i 2000 års EU-konvention. Bestämmelser som möjliggör sådana överföranden finns redan i 4 kap. 29 och 31 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (se avsnitt 5.1.8). I artikel 9 i 2000 års EU-konvention finns en bestämmelse om obligatorisk avräkning för den tid som ett frihetsberövande har varit utomlands i samband med ett tillfälligt överförande (punkt 4).

För den som avtjänar straff i kriminalvårdsanstalt finns bestämmelser om avräkning för tid utom anstalten i samband med ett tillfälligt överförande enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Dessa bestämmelser om tillgodoräknande finns i 43 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt.

En annan tidsbestämd, frihetsberövande påföljd som bör omfattas av konventionens avräkningsregel är slutna ungdomsvård. När påföljden bestäms får rätten bestämma tiden för slutna ungdomsvård till lägst fjorton dagar och högst fyra år (31 kap. 1 a § brottsbalken). Statens institutionsstyrelse fastställer sedan dagen för verkställighetens slut och närmare bestämmelser finns i lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård. Den som verkställer till slutna ungdomsvård skall tillgodoräknas tid för frihetsberövande på samma sätt som vid ett fängelsestraff (10 a § lagen om verkställighet av slutna ungdomsvård). Vid beräkning av verkställighetstiden skall vissa bestämmelser i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. tillämpas (11 §), bl.a. reglerna om avbrott i verkställigheten. Även tid som tillbringas utanför ungdomshemmet för att främja den dömdes anpassning i samhället skall räknas in i verkställighetstiden (18 §).

För unga lagöverträdare som dömts till slutna ungdomsvård finns däremot ingen bestämmelse om tillgodoräknande av tid som den dömd

tillbringar utanför det särskilda ungdomshemmet i samband med ett tillfälligt överförande. Frågan behandlades inte när de nuvarande reglerna i 43 § lagen om kriminalvård i anstalt ändrades med anledning av att lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål infördes (se prop. 1999/2000:61 s. 126 f.f.). Det saknas anledning att göra skillnad mellan fängelsestraff och sluten ungdomsvård i detta avseende och en bestämmelse motsvarande den som finns i 43 § andra stycket lagen om kriminalvård i anstalt bör införas för den slutna ungdomsvården. Bestämmelsen bör placeras i lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård. I enlighet med vad *Juridiska Fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* har föreslagit bör detta lämpligen ske i en särskild paragraf.

6.4 Rättslig hjälp med förhör

6.4.1 Förhör genom telefonkonferens m.m.

Regeringens förslag: Den tingsrätt som handlägger en ansökan om rättslig hjälp med telefonförhör får, om det finns särskilda skäl, besluta att förhöret skall genomföras som en bevisupptagning utom huvudförhandling.

Promemorians förslag: Promemorian innehåller ett förslag som överstämmer med regeringens. Härtill föreslås att svensk domstol alltid skall underrätta den ansökande staten om bestämmelserna i 2 kap. 12 § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål när en ansökan om rättslig hjälp avser bevisupptagning vid domstol har gjorts.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. *Stockholms tingsrätt* och *Åklagarmyndigheten* ifrågasätter dock att det behövs en föreskrift om underrättelser av det slag som promemorian föreslår samt, för det fall en sådan föreskrift ändå tas in i lagen, föreslår vissa tillägg och förtydliganden.

Sälen för regeringens förslag: Artikel 11 innehåller bestämmelser om rättslig hjälp i form av förhör med vittnen och sakkunniga genom telefonkonferens. Svenska regler om rättslig hjälp med telefonkonferens finns i 4 kap. 8–10 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, se avsnitt 4.1.10.

Enligt artikel 11.5 kan den anmodade staten ställa upp vissa villkor för att lämna rättslig hjälp med telefonförhör, bl.a. i fråga om att den statens myndigheters rätt att närvara och medverka vid förhöret (se artikel 10.5 till vilken artikel 11.5 hänvisar). En särskild uppgift är att bevaka att grundläggande rättsprinciper i den anmodade staten iakttas. En annan uppgift är att vid behov anordna tolkhjälp. Dessa aspekter på förfarandet kan tillgodoses när telefonförhöret sker vid tingsrätt som en bevisupptagning utom huvudförhandling enligt 4 kap. 11 och 12 §§, men inte vid den förenklade form av biträde som föreskrivs i 4 kap. 8 §. Tingsrättens medverkan förutsätter, enligt dagens regler, att den ansökande staten begär att så sker. Den möjlighet artikel 11.5 ger den anmodade staten att kräva ett visst förfarande vid telefonförhör har ingen motsvarighet i de svenska bestämmelserna.

Av konventionen följer dock ingen skyldighet för en anmodad stat att utöva den högre grad av kontroll över telefonförhöret som artikel 11.5 anvisar. Det finns emellertid ändå skäl att överväga regler som ger svenska myndigheter större möjligheter att styra förfarandet vid rättslig hjälp genom telefonförhör. De nuvarande reglerna har ett allmänt tillämpningsområde och den ansökande staten kan vara vilken som helst, även en stat vars processuella regler väsentligen avviker från de svenska. Även om utgångspunkten fortsättningsvis bör vara att åtgärden i första hand skall ses som en del av det utländska förfarandet och att resultatet så långt möjligt vara användbart där av processrättsliga skäl, kan det finnas situationer då det finns anledning för svenska myndigheter att ta en mer aktiv del när åtgärden vidtas. Det kan t.ex. vara fråga om förhör med en minderårig eller ett särskilt behov av att bevaka den hördes rätt att med stöd av 36 kap. 6 § rättegångsbalken vägra uttala sig om en egen eller någon närståendes brottsliga eller vanärande handling (se även nedan). Detta talar för att även svenska myndigheter bör ha rätt att initiera det förfarande som föreskrivs i 4 kap. 11 och 12 §§. Avsikten bör dock vara att den ansökande statens önskemål om den rättsliga hjälpens omfattning i första hand skall vara styrande och att beslut om att genomföra det mera omfattande förfarandet bara bör fattas om det finns särskilda skäl.

En viktig skyddsregel för den som skall höras är rätten att vägra vittna om det finns stöd för det antingen i den ansökande eller i den anmodade statens lag. En obligatorisk och generell verkande regel med denna innebörd finns i 2 kap. 12 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Även artikel 11.5 (genom hänvisningen till artikel 10.5) ger utrymme för att tillämpa denna skyddsregel vid telefonförhör om den anmodade staten så kräver. Till skillnad från den bedömning som gjorts i promemorian anser regeringen att det inte är nödvändigt att komplettera nuvarande bestämmelse med en underrättelseskyldighet i det enskilda fallet för att bestämmelsen skall kunna tillämpas med stöd av konventionen. Som *Stockholms tingsrätt* har anfört skulle dessutom en särskild underrättelse medföra ett merarbete och vara föga upplysande om den måste lämnas redan när ansökan kommer in. Någon särskild underrättelseskyldighet angående bestämmelserna i 2 kap. 12 § bör alltså inte införas. Reglerna i 2 kap. 12 § tillsammans med den nu föreslagna möjligheten för svenska myndigheter att besluta att telefonförhöret skall handläggas av tingsrätt uppnås också det skydd av rätten att vägra vittna som behövs.

6.4.2 Förhör genom videokonferens

Regeringens förslag: Nuvarande krav vid rättslig hjälp på att den som skall höras genom videokonferens samtycker till det skall endast gälla en tilltalad. För övriga som skall höras tas kravet bort. Bestämmelserna i 4 kap. 11 och 13 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, om att det av ansökan skall framgå att den som skall höras samtycker, skall därför endast gälla en tilltalad.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Nuvarande bestämmelser om rättslig hjälp med videoförhör kräver att den som skall höras genom videokonferens samtycker till detta. Detta återspeglas genom att det av ansökan skall framgå att den som skall höras samtycker till åtgärden. Detta gäller både vid förhör med någon som befinner sig i Sverige och vid förhör i ett svenskt förfarande med någon som befinner sig utomlands och föreskrivs i 4 kap. 11 och 13 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Reglerna återspeglar den nuvarande ordningen för förhör genom videokonferens i en svensk rättegång, vilka utgår från att den som skall medverka på detta sätt är villig att göra detta. De svenska förfaranderegler som i dag finns i lagen (1999:613) om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång är föremål för förändringar. Det är, såsom några remissinstanser har anmärkt, fråga om en försöksverksamhet som inte omfattar alla domstolar, vilket innebär att bara vissa domstolar i dag har utrustning som möjliggör rättslig hjälp av detta slag. I regeringens lagrådsremiss som bygger på betänkandet En modernare rättegång (SOU 2001:103) lämnas förslag till en permanent ordning där frivillighet inte längre skall vara en förutsättning för åtgärden (se avsnitt 5.1.9).

Artikel 10 i 2000 års EU-konvention utgår också från att det inte skall krävas samtycke vid förhör genom videokonferens med undantag av förhör med en tilltalad person (punkt 9). Det krav som i dag ställs på samtycke från den som skall höras när det gäller förhör genom videokonferens vid rättegång i Sverige är därmed oförenligt med konventionen och bör tas bort.

Konventionen hindrar däremot inte att det i en svensk rättegång även fortsättningsvis krävs samtycke för att videoförhör skall få ske i med någon som befinner sig utomlands. För närvarande ställs i praktiken ett krav på samtycke för videoförhör i en svensk rättegång, något som kan komma att ändras om det ovan nämnda betänkandet genomförs. Enligt 4 kap. 13 § första stycket får videokonferens i utlandet begäras i ett mål eller ärende vid svensk domstol under förutsättning att videokonferens i rättegång är tillåten i svensk rätt. Eventuella ändringar för svenska rättegångar får därmed direkt genomslag för möjligheterna att söka rättslig hjälp utan att bestämmelserna i 4 kap. 13 § behöver ändras. Föreskriften om att ansökan skall ange att samtycke finns skulle i och för sig kunna stå kvar eftersom den inte påverkar de materiella förutsättningarna för ett svenskt förhör genom videokonferens i utlandet. Men bestämmelsen skulle kunna leda till missförstånd med hänsyn till att stater som tillträder 2000 års EU-konvention inte kan ställa krav på den berörda personens samtycke för att lämna rättslig hjälp.

De särskilda bestämmelserna om att det av ansökan skall framgå att den som skall höras samtycker och som finns i 4 kap. 11 och 13 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör därför ändras till att endast avse en tilltalad.

6.5 Gemensamma utredningsgrupper

Regeringens förslag: Nuvarande bestämmelser i lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar skall gälla för sådana grupper som inrättas med stöd av EU:s rambeslut från år 2002 om gemensamma utredningsgrupper, 2000 års EU-konvention samt avtalet mellan EU och Island och Norge om tillämpning av vissa bestämmelser i 2000 års EU-konvention m.m.

Reglerna om åklagares behörighet att ingå överenskommelser om att inrätta en gemensam utredningsgrupp anpassas till förändringarna av åklagarväsendets organisation.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan erinran. *Tullverket* har dock här till föreslagit att även gemensamma utredningsgrupper som inrättas med stöd av Neapel II-konventionen skall omfattas av lagen. Även *Ekobrottsmyndigheten*, *Skatteverket* och *Kustbevakningen* lämnar vissa synpunkter på respektive myndighets medverkan i gemensamma utredningsgrupper.

Skälen för regeringens förslag: Det materiella innehållet i bestämmelserna om gemensamma utredningsgrupper i 2000 års EU-konvention (artikel 13) överensstämmer med vad som föreskrivs EU:s rambeslut om gemensamma utredningsgrupper som antogs den 13 juni 2002 (EGT L 162, 20.6.2002, s. 1) och som har genomförts genom lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. Lagen är dock utformad på så sätt att den bara avser gemensamma utredningsgrupper som inrättas med stöd av rambeslutet och tillämpningsområdet behöver därför utvidgas till att avse utredningsgrupper som inrättas med stöd av 2000 års EU-konvention. Genom avtalet mellan EU och Island och Norge om tillämpning av vissa bestämmelser i 2000 års EU-konvention skall konventionens bestämmelser om gemensamma utredningsgrupper också gälla i förhållande till dessa stater och lagen måste därmed omfatta även utredningsgrupper i enlighet med detta avtal. En närmare beskrivning av bestämmelserna i konventionen och avtalet har lämnats i avsnitt 5.1.12 och 5.3.1.

Hänsyn måste också tas till det faktum att rambeslutet skall upphöra att gälla när 2000 års EU-konvention har trätt i kraft i samtliga medlemsstater (artikel 5 i rambeslutet) samtidigt som konventionen träder i kraft redan sedan åtta medlemsstater har tillträtt densamma (artikel 27 i konventionen).

Promemorian redovisar olika alternativ för att lagtekniskt utforma tillämpningsområdet för lagens bestämmelser om gemensamma utredningsgrupper. Det alternativ som förordas, och som remissinstanserna också har godtagit, är en uttrycklig uppräkningslista i lagen av de internationella överenskommelser som skall omfattas. Även om detta innebär att en lagändring krävs varje gång som Sverige tillträder en ny överenskommelse med bestämmelser av detta, t.ex. det andra tilläggsprotokollet till 1959 års Europarådskonvention (se avsnitt 4.3), och överenskommelsen bör omfattas av lagen, anser även regeringen att detta alternativ bör väljas. I enlighet med vad som sägs i rapporten är det oundvikligt att förhållandet mellan rambeslutet och konventionen innebär

en viss överlappning under en övergångstid. Rambeslutet kan utmönstras ur lagen först när det står klart att och vid vilken tidpunkt som detta instrument upphör att gälla. En lagändring kommer då att krävas. Även den lagändring som krävs för att avtalet med Island och Norge skall omfattas av tillämpningsområdet bör, såsom också har föreslagits, genomföras nu men ikraftträdandet i denna del anstå tills dess avtalet börjar att gälla. Det utvidgade tillämpningsområdet medför även vissa följdändringar i lagen.

Liknande bestämmelser om s.k. gemensamma specialutredningslag finns också i EU:s konvention om ömsesidigt bistånd och samarbete mellan tullförvaltningar (Neapel II-konventionen) från 1997 (artikel 24). Inför Sveriges tillträde till den konventionen gjordes bedömningen att inga särskilda regler behövdes (se prop. 1999/2000:122 s. 64). Med hänsyn bl.a. till att den konventionen är begränsad till en viss typ av myndighetssamarbete och för att undvika gränsdragningsproblem kom dessa specialutredningslag inte heller att omfattas av lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar (se prop. 2003/04:4 s. 17). Promemorians förslag undantar också specialutredningslag enligt Neapel II-konventionen från lagens tillämpningsområde. *Tullverket* har emellertid ifrågasatt denna bedömning och föreslagit att även Neapel II-konventionen tas med i lagens nya bestämmelse om tillämpliga överenskommelser. Som skäl anförs bl.a. att det annars uppstår en olycklig asymmetri mellan de regler som föreslås gälla för kontrollerade leveranser och bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet, samarbetsformer som också omfattas av Neapel II-konventionen, och tillämpningsområdet beträffande gemensamma utredningsgrupper. Avsaknaden av bestämmelser försvårar dessutom för svenska myndigheter att ingå överenskommelser om specialutredningslag med stöd av den konventionen.

Även om det finns skäl för att låta också Neapel II-konventionen omfattas av lagens regler om inrättande av gemensamma utredningsgrupper bör detta enligt regeringens mening inte ske nu. Frågan om gränsdragningsproblem kräver ytterligare överväganden och det fordras här till en närmare bedömning av om de materiella bestämmelserna i Neapel II-konventionen överensstämmer med lagens reglering. Detta kräver ytterligare underlag och frågan får därmed tas upp senare i ett annat sammanhang. Det bör dock framhållas att *Tullverket* med stöd av de regler som nu föreslås även får möjlighet att ingå överenskommelser om gemensamma utredningsgrupper med stöd av med 2000 års EU-konvention och, på sikt, avtalet med Island och Norge. Det nuvarande informella och oreglade samarbete som sker i form av utredningsgrupper kan fortsätta på samma sätt som tidigare.

I 3 § lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar regleras vem som får ingå en överenskommelse om att inrätta en gemensam utredningsgrupp. Nuvarande bestämmelser föreskriver att bl.a. Riksåklagaren eller den åklagarmyndighet som Riksåklagaren bestämmer får träffa en sådan överenskommelse i fall då ingen förundersökning pågår eller inleds i Sverige. Sedan den 1 januari 2005 har dock den centrala förvaltningsmyndigheten Riksåklagaren och de sex regionala åklagarmyndigheter ersatts av en ny myndighet Åklagarmyndigheten (se avsnitt 5.1.12). Bestämmelserna i 3 § måste därmed ändras.

Åklagarmyndigheten har föreslagit att en överenskommelse skall kunna ingås av den åklagare som myndigheten bestämmer när det inte är fråga om en svensk förundersökning. Enligt regeringens mening bör det dock i första hand vara myndigheter som ingår överenskommelser i dessa fall (se prop. 2003/04:4 s. 22) Med hänsyn till åklagarväsendets nya organisation bör det dock också vara möjligt för Åklagarmyndigheten att bestämma vilka åklagare som får ingå en sådan överenskommelse. Det bör alltså vara Åklagarmyndigheten eller den åklagare som Åklagarmyndigheten bestämmer som fortsättningsvis skall kunna ingå överenskommelser i nu aktuella fall, vilket i sak överensstämmer med promemorians förslag. Den rätt att ingå motsvarande överenskommelser som i dag även tillkommer vissa andra myndigheter förändras inte.

Det bör i detta sammanhang framhållas att vare sig lagen, rambeslutet eller 2000 års EU-konvention reglerar vem som kan medverka i en gemensam utredningsgrupps arbete. Detta får bestämmas från fall till fall och av överenskommelsen skall det framgå vilka tjänstemän som skall ingå i gruppen (se 3 § lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar). Det är främst fråga om tjänstemän från olika brottsutredande myndigheter i medlemsstaterna (se prop. 2003/04:4 s. 17). Förutom svenska åklagare och svensk polis-, tull- och kustbevakningspersonal kan t.ex. Skatteverkets brottsutredare komma att ingå i en gemensam utredningsgrupp.

6.6 Kontrollerade leveranser

Regeringens förslag: Vissa bestämmelser om internationellt samarbete med kontrollerade leveranser införs i lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar, som ges ett nytt namn. Ett ansökan om att få genomföra en kontrollerad leverans i Sverige skall handläggas av åklagare. En ansökan om att en kontrollerad leverans skall företas utomlands får göras av åklagare eller, med åklagares tillstånd, av en polismyndighet, Tullverket eller Kustbevakningen.

Promemorians förslag: Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Förslaget innehåller dock inget uttryckligt krav på tillstånd från åklagare innan en annan myndighet får göra en ansökan.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan erinran. Enligt *Helsingborgs tingsrätt* och *Sveriges advokatsamfund* bör dock ett införande av samarbetsregler på detta område anstå till dess det förslag till materiell reglering som lämnats i betänkandet *Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottsbekämpningen* (SOU 2003:74) har behandlats. *Ekobrottsmyndigheten* tillstyrker att bestämmelser om kontrollerade leveranser införs men anser att promemorians förslag bör samordnas med förslagen i SOU 2003:74. *Åklagarmyndigheten* avstyrker förslaget att annan än åklagare skall ha rätt att ansöka om kontrollerad leverans utomlands och föreslår att den frågan i stället tas upp tillsammans med förslagen i SOU 2003:74.

Flera remissinstanser hänvisar till sina tidigare avgivna remissyttranden över SOU 2003:74.

Skälen för regeringens förslag

Enligt artikel 12 i 2000 års EU-konvention skall rättsligt samarbete kunna ske i form av kontrollerade leveranser. Beslut om en kontrollerad leverans skall fattas av myndigheterna i den anmodade staten. Såväl förutsättningarna för att tillåta en kontrollerad leverans som genomförandet av åtgärden skall följa nationella rätt i den anmodade staten (se avsnitt 5.1.11). Bestämmelserna gäller i förhållande till övriga EU-stater samt, i form av en utvidgning av Schengenregelverket (artikel 2.1), gentemot Island och Norge.

Reservationer mot artikeln är inte tillåtna. Detta medför ett krav att i samband med tillträdet genomföra de lagändringar som behövs för att möjliggöra samarbete med kontrollerade leveranser och uppfylla andra därmed sammanhängande förpliktelser enligt konventionen, t.ex. i fråga om villkor om användningsbegränsningar och om skadeståndsansvar. Närmare skäl för att nu föreslå ett svenskt tillträde till konventionen och inte avvakta den pågående behandlingen av förslag i andra lagstiftningsärenden har lämnats i avsnitt 6.1.

Kontrollerade leveranser är i dag inte särskilt reglerade i svensk rätt men en fast praxis har etablerats i fråga hur metoden kan användas. Av redogörelsen i avsnitt 5.1.11 framgår att internationellt samarbete med kontrollerade leveranser förekommer sedan länge och att svenska myndigheter också medverkar. Villkoren för åtgärden och dess genomförande följer nationell rätt i respektive stat som berörs.

Frågan om en särskild reglering av kontrollerade leveranser i svensk rätt är föremål för överväganden i ett annat lagstiftningsärende med anledning av betänkandet Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottsbekämpningen (SOU 2003:74). I enlighet med den bedömning som gjorts i avsnitt 5.1.11 bör inga materiella bestämmelser i fråga om kontrollerade leveranser föreslås i detta ärende utan i stället beredas vidare i lagstiftningsärendet med anledning av SOU 2003:74. Däremot finns det skäl att klargöra vem som är behörig att fatta beslut om att genomföra en gränsöverskridande kontrollerad leverans i Sverige samt vem som är behörig att ta emot eller göra en ansökan om kontrollerad leverans. Bestämmelser som uppfyller de konventionsåtaganden som avser skadeståndsansvar (artikel 16), och villkor om användningsbegränsningar (artiklarna 7 och 23) behandlas i avsnitt 6.8 och 6.9.

Det faktum att kontrollerade leveranser berör flera olika svenska myndigheter, vilket berörs närmare nedan, talar för att det internationella samarbetet bör regleras i en särskild lag och inte de lagar som gäller för det internationella polis- respektive tullsamarbetet eller i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. I enlighet med promemorians förslag, vilket remissinstanserna har godtagit, bör de nya bestämmelserna placeras i lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. Därmed kan även befintliga bestämmelser angående villkor om användningsbegränsningar och skadestånd göras tillämpliga för alla åtgärder som omfattas av lagen (se närmare avsnitten 6.8 och

6.9). Därmed bör lagen, och den därtill hörande förordningen, ges ny rubrik, vilket i sin tur ger upphov till en konsekvensändring i sekretesslagen (1980:100) och i en förordning.

Tillämpningsområde

Förutom 2000 års EU-konvention innehåller även Schengenkonventionen och Neapel II-konventionen bestämmelser om kontrollerade leveranser. Vidare finns sådana regler i 1988 års narkotikabrottskonvention och 2000 års konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet som antagits inom ramen för FN. Det andra tilläggsprotokollet till 1959 års Europarådskonvention innehåller också bestämmelser om kontrollerade leveranser. Det internationella samarbete om kontrollerade leveranser som nu blir föremål för reglering är inte begränsat till EU:s medlemsstater, Island och Norge. De samarbetsbestämmelser som nu införs bör därmed ha ett bredare tillämpningsområde.

En möjlig lösning vore att begränsa reglernas tillämpning till kontrollerade leveranser som sker med stöd av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Det kan emellertid finnas behov av samarbete med länder som Sverige inte har träffat någon överenskommelse med. Dessa stater behöver inte finnas i närområdet och en kontrollerad leverans skulle även kunna avse t.ex. en flygtransport till eller från landet. Det är vidare fråga om en åtgärd som då den skall ske i Sverige helt styrs av svenska myndigheter enligt de förutsättningar och villkor som gäller enligt svensk rätt. Det finns därmed inte skäl att begränsa tillämpningsområdet för dessa bestämmelser genom att kräva en för Sverige bindande internationell överenskommelse. På samma sätt som rättslig hjälp enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör en begäran om svensk hjälp med en kontrollerad leverans kunna beviljas utan krav på ömsesidighet eller stöd i en internationell överenskommelse (jfr dock bestämmelserna om användningsbegränsningar, avsnitt 6.8, och om skadestånd, avsnitt 6.9).

Ansökningar och handläggningen av ärendet

De nu aktuella reglerna om ansökningar och handläggning bör så nära som möjligt följa de rutiner som tillämpas redan i dag. I praktiken sköts kontakterna inför och under genomförandet av en kontrollerad leverans i allmänhet mellan polis- och tullmyndigheter i olika länder. Emellanåt sker detta via Interpol eller Europol och ibland medverkar Eurojust. I Sverige finns fasta rutiner inom såväl polisen som Tullverket för handläggningen av sådana ärenden och Rikskriminalpolisen respektive Tullverkets huvudkontor skall alltid kopplas in i ärendet.

Det är dock etablerad praxis i Sverige att en åklagare alltid skall avgöra om en kontrollerad leverans skall tillåtas eller inte. När det är fråga om en transitleverans genom Sverige är det åklagaren som kräver nödvändiga garantier från utländska myndigheter varigenom de senare åtar sig att ingripa mot leveransen, ta godset i beslag och lagföra brott. Också i andra länder är det vanligen en åklagare eller undersökningsdomare som beslutar om kontrollerade leveranser.

Den ordning som tillämpas innebär alltså att det alltid är åklagaren som fattar beslut men polis- eller tullmyndigheter som sköter kontakterna och dessa myndigheter gör också olika överväganden angående de rättsliga och praktiska möjligheterna att genomföra åtgärden. I praktiken förekommer det ofta att det är svensk polis eller tull som rent faktiskt kontaktar åklagaren angående ett beslut om kontrollerad leverans. Några skäl för att frånga denna ordning finns inte.

Beslutsfattandet bör därmed alltid ligga hos en svensk åklagare. Detta bör gälla såväl när det gäller en utländsk ansökan om svenskt biträde med en kontrollerad leverans som i fråga om en svensk ansökan om utländskt biträde med en sådan åtgärd. Bestämmelser om detta bör tas in den nuvarande lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. Liksom i dag bör beslutet föregås av samråd med andra berörda myndigheter. Förutom en polismyndighet och Tullverket bör även Kustbevakningen, som också har brottsutredande uppgifter och vars tjänstemän har polisiära befogenheter i vissa fall, omfattas av samarbetet med kontrollerade leveranser. Föreskrifter om samordnings-skyldighet ges lämpligen i förordning.

Omorganisationen av åklagarväsendet påverkar också frågan vilken åklagare som skall handlägga en utländsk begäran om biträde med en kontrollerad leverans i Sverige. I överensstämmelse med vad som har föreslagits gälla beträffande ärenden om rättslig hjälp, se avsnitt 6.2, bör det ankomma på Åklagarmyndigheten att bestämma vilka åklagare som skall vara behöriga att handlägga ett nu aktuellt ärende.

När det gäller den praktiska hanteringen av inkommande och utgående ansökningar samt kontakter med utländska myndigheter avviker den ordning som i dag tillämpas i dessa fall från vad som gäller enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Såväl åklagare som polis- och tullmyndigheter är aktiva vid genomförandet av en kontrollerad leverans i Sverige eller utlandet. Därmed bör, förutom åklagare, även svenska polismyndigheter, Tullverket och Kustbevakningen vara behöriga att ta emot eller göra en ansökan om att genomföra en kontrollerad leverans. Promemorian innehåller ett förslag till bestämmelse med denna innebörd.

Åklagarmyndigheten har emellertid uttryckt en stark tveksamhet inför promemorians förslag till reglering som innebär att annan än åklagare ges behörighet att ansöka om kontrollerad leverans utomlands. Enligt Åklagarmyndigheten bör förslaget utgå och frågan i stället tas upp i samband med den vidare beredningen av förslagen i SOU 2003:74.

Regeringen anser att den flexibilitet som i dag råder i fråga om kommunikationskanaler vid internationellt samarbete med kontrollerade leveranser bör bestå. Det finns också ett värde i att tydligt reglera vem som i praktiken får göra en svensk ansökan om en sådan åtgärd och därmed ange detta i den förklaring som skall avges enligt artikel 24, se vidare i avsnitt 6.12. En bestämmelse som innebär att även en polismyndighet, Tullverket eller Kustbevakningen får göra en ansökan av detta slag bör därför tas in i lagen. Åklagarmyndighetens invändning är dock riktig såtillvida att det alltid är åklagare som skall avgöra om en kontrollerad leverans skall genomföras. Det är den praxis som gäller i dag och ett åklagarbeslut är därmed alltid en förutsättning för en svensk ansökan om utländskt biträde med en sådan åtgärd. Promemorians förslag är dock otydligt på denna punkt och bestämmelsen om andra

svenska myndigheters rätt att göra en ansökan bör därför vara utformad så att kravet på åklagarbeslut framgår. En sådan bestämmelse som, utan att förändra rådande rättsläge, förtydligar för andra stater vem som får göra en svensk ansökan kan förväntas underlätta de praktiska förutsättningarna för samarbetet. Den bör därför, enligt regeringens mening, införas nu. Någon lagbestämmelse om vem som här i landet är behörig att ta emot en utländsk ansökan behövs däremot inte.

Liksom i dag bör direktkommunikation mellan myndigheter i olika länder vara möjlig. Samtidigt skall utrymme lämnas för kommunikation genom ländernas centrala myndigheter, t.ex. om en medlemsstat använder sig av artikel 6.7 i 2000 års EU-konvention och i en förklaring anger att ansökningar om kontrollerade leveranser skall ske mellan staternas centrala myndigheter. En ansökan av detta slag skall dock alltid lämnas över till åklagare. Närmare föreskrifter om detta bör tas in i förordning.

6.7 Bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet

Regeringens förslag: Lagregler införs för internationellt samarbete i brottsutredningar som genomförs av tjänstemän med skyddsidentitet. Bestämmelserna placeras i lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar (med ny rubrik).

När en svensk förundersökning pågår får den åklagare eller polismyndighet som leder förundersökningen ingå en överenskommelse med myndigheter i en annan stat om bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet. Om det inte pågår eller inleds någon svensk förundersökning får en sådan överenskommelse ingås av Åklagarmyndigheten eller Rikspolisstyrelsen eller av en åklagare eller polismyndighet som Åklagarmyndigheten respektive Rikspolisstyrelsen bestämmer.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan erinran. *Helsingborgs tingsrätt* och *Sveriges advokatsamfund* anser emellertid även i denna del att beredningen av det förslag till materiell reglering som lämnats i betänkandet Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottsbekämpningen (SOU 2003:74) borde avvaktas. *Ekobrottsmyndigheten* tillstyrker att bestämmelser om brottsutredningar med skyddade identiteter införs, men anser att promemorians förslag bör samordnas med förslagen i SOU 2003:74. *Svenska avdelningen av Internationella Juristkommissionen* avstyrker förslagen och anför att Sverige bör reservera sig mot artikel 14 i konventionen. *Åklagarmyndigheten* tillstyrker förslagen under förutsättning att frågan om samråd mellan olika myndigheter löses på samma sätt som i fråga om gemensamma utredningsgrupper.

Härutöver önskar även *Tullverket* ha rätt att ingå överenskommelser av aktuellt slag och framhåller ett behov för myndighetens tjänstemän att kunna använda skyddsidentitet i sin brottsutredande verksamhet. *Kustbevakningen* tillstyrker att även andra tjänstemän än poliser skall kunna agera under skyddsidentitet, men ser däremot inte behov av att

vidta sådana åtgärder i den egna verksamheten eller att kunna ingå överenskommelser med myndigheter i en annan stat.

Flera remissinstanser hänvisar till sina tidigare avgivna remissyttranden över SOU 2003:74.

Skälen för regeringens förslag

I artikel 14 i 2000 års EU-konvention finns bestämmelser om det som där betecknas hemliga utredningar. Vad som avses är samarbete mellan myndigheter i olika stater när det gäller brottsutredningar där tjänstemän medverkar med användning av skyddsidentitet. Reglerna är fakultativa och en stat som tillträder konventionen har möjlighet att reservera sig i denna del.

I avsnitt 5.1.13 redovisas närmare för denna metod som används i den polisiära verksamheten. Arbetsmetoden används främst när det är fråga om grov organiserad brottslighet som avser fall av t.ex. grov narkotikabrottslighet, grova rån, människorov, grov förfalskning och grova stölder av vapen eller kulturföremål. Någon särskild reglering finns inte idag men som för all polisiär verksamhet gäller de allmänna principerna om legalitet, behov och proportionalitet. Användning av skyddsidentitet har tillsammans med andra frågor om polisens spanings- och utredningsarbete blivit föremål för en närmare översyn i betänkandet Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottsbekämpningen (SOU 2003:74). I enlighet med vad som sägs i avsnitt 6.1 är det angeläget att så snart som möjligt tillträda konventionen och härvid införa de samarbetsföreskrifter som behövs med anledning av detta. Enligt regeringens uppfattning kan detta göras nu utan att menligt påverka den fortsatta beredningen av förslagen i SOU 2003:74 eller ge upphov till oförenliga bedömningar. Inte heller det faktum att det saknas särskilda, materiella regler för arbetsmetoden i svensk rätt hindrar ett införande av mer formella bestämmelser om hur samarbetet skall gå till. Det kan också noteras att endast en remissinstans har framfört synpunkten att Sverige bör reservera sig mot denna samarbetsform.

Tvärtom förekommer det redan i dag ett betydelsefullt internationellt samarbete inom detta område, i vilket också Sverige deltar. Detta samarbete är viktigt för möjligheterna att effektivt utreda mycket allvarlig brottslighet. I enlighet med redogörelsen i avsnitt 5.1.13 finns det i dag ett begränsat utrymme att genomföra svenska polisoperationer av detta slag med medverkan av utländska tjänstemän. Svenska tjänstemän kan också delta i utländska operationer. En överenskommelse krävs i varje enskilt fall och om åtgärden vidtas i Sverige gäller de villkor och förutsättningar som ställs upp i svensk rätt även för en utländsk tjänstemans medverkan, t.ex. vad som gäller om tillåten bevisprovokation. Det får inte heller vara fråga om uppgifter som är att anse som myndighetsutövning. Någon reservation till artikel 14 bör därför inte lämnas.

Alla de förutsättningar och villkor som nu nämnts är fullt förenliga med bestämmelserna i artikel 14. För att uppfylla bestämmelserna i artikeln krävs det inte några särskilda regler. Konventionen innehåller emellertid regler angående villkor om användningsbegränsningar och skadestånd, vilka också gäller för hemliga utredningar och som fordrar

lagreglering. Dessutom skall en stat i samband med tillträdet avge en förklaring om behöriga myndigheter för olika åtgärder enligt konventionen (artikel 24).

På grund av vad som nu anförts bör vissa grundläggande samarbetsbestämmelser införas i samband med ett svenskt tillträde till konventionen. Sådana bestämmelser syftar till att klargöra förfarandet men påverkar knappast antalet ärenden av detta slag. Det senare hänger snarare samman med de faktiska möjligheterna att skapa, använda och skydda en skyddsidentitet. Såsom har anförts i avsnitt 5.1.13 bör emellertid inte de materiella frågor som är föremål för beredning i lagstiftningsärendet med anledning av SOU 2003:74 behandlas i detta ärende.

På samma sätt som i fråga om kontrollerade leveranser bör reglerna om samarbete i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet tas in i lagen om gemensamma utredningsgrupper, som samtidigt ges en ny rubrik, se avsnitt 6.5. Även när det gäller denna typ av samarbete kan olika svenska myndigheter vara inblandade och samarbetet kan, beroende på situationen, ha inslag av såväl rättslig hjälp som polissamarbete. Genom placering av reglerna om bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet i denna lag kan också de befintliga reglerna för villkor om användningsbegränsningar (5–7 §§) och om skadestånd (8 och 9 §§) göras tillämpliga.

Tillämpningsområde

Artikel 14 innehåller en uttrycklig avgränsning av tillämpningsområdet för det samarbete som omfattas av artikeln. Det gäller bistånd mellan myndigheter i olika stater som lämnas i brottsutredningar, dvs. i fall då brott redan har begåtts. Vidare skall det vara fråga om utredningsåtgärder som utförs av tjänstemän (angående begreppet polismän som används i den svenska språkversionen, se avsnitt 5.1.13). Därmed kan tjänstemän från olika brottsutredande myndigheter komma i fråga. Åtgärderna genomförs i enlighet med vad som anges i konventionen med användande av en falsk eller hemlig identitet, dvs. vad som lämpligen kan betecknas användning av skyddsidentitet. Den reglering som nu genomförs bör uttryckligen avgränsas till bistånd av nu angivet slag.

I likhet med regleringen för kontrollerade leveranser uppstår här frågan om bestämmelserna bör gälla generellt eller vara kopplade till konventionsåtaganden. Det finns dock bara ett fåtal internationella överenskommelser som tar upp rättsligt samarbete i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet och frågan behandlas där i icke förbindande ordalag. Det samarbete som äger rum vilar i stället på överenskommelser som träffas i enskilda fall och på viss multilateral samordning. Även samarbete med andra stater än EU:s medlemsstater och Island och Norge kan komma i fråga. Tillämpningsområdet för de samarbetsföreskrifter som nu föreslås bör därför vara generellt. I fråga om villkor om användningsbegränsningar och skadestånd bör dock vissa föreskrifter knytas till överenskommelser som är bindande för Sverige, se vidare avsnitt 6.8 och 6.9.

Artikel 14 om bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet förutsätter en överenskommelse mellan de aktuella staterna i det enskilda fallet. Det är alltid den stat på vars territorium åtgärden skall genomföras som har avgörandet i sin hand och den statens lagstiftning och förfaranden skall därvid tillämpas. Även om punkt 2 i artikeln hänvisar till en ansökan ligger det därför närmast till hands att utforma samarbetsföreskrifterna så att de tar sikte på ingåendet av en överenskommelse. Reglerna om inrättandet av gemensamma utredningsgrupper kan därvid tjäna som förebild. Att ärendet i praktiken initieras av en framställning från någon stat är underförstått i en sådan reglering, vilket också är fallet i fråga om gemensamma utredningsgrupper.

Ett antal olika situationer kan tänkas. Det kan vara fråga om en utländsk tjänsteman som medverkar under skyddsidentitet i en svensk brottsutredning här i landet eller en svensk tjänsteman som deltar på motsvarande sätt utomlands. I andra fall kan det vara fråga om utredningsåtgärder i en svensk brottsutredning som vidtas utomlands under medverkan av svenska tjänstemän eller åtgärder i Sverige med anledning av en utländsk utredning. Samarbetet kan också avse annat än bistånd med personella resurser. Alla dessa fall bör kunna bli föremål för en överenskommelse.

Grundläggande förutsättningar är naturligtvis att åtgärder som vidtas i Sverige eller i en svensk brottsutredning, liksom de åtgärder som svenska tjänstemän vidtar, är förenliga med svensk rätt. Genomförandet av åtgärden i Sverige skall följa svensk rätt. Såsom Justitieombudsmannen har uttalat i några beslut torde den rättsliga regleringen inte medge att utländska polismän bedriver polisverksamhet här i landet annat än i form av biträde åt svensk polis och vidare att svensk polis skall närvara vid sådan utländsk medverkan (se JO 1974 s. 93 f och JO 1993/94 s. 88 f.f.).

De bestämmelser som nu föreslås bör reglera vem som för svensk del får ingå en överenskommelse om samarbete i en brottsutredning med användning av skyddsidentitet. I likhet med vad som gäller vid inrättande av gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar bör en distinktion göras beroende på om en svensk förundersökning angående den brottslighet som åtgärden avser pågår eller inte. När en sådan förundersökning pågår bör det vara den åklagare eller myndighet som leder förundersökningen som också får ingå en överenskommelse om samarbete med en brottsutredning med användning av skyddsidentitet av det slag som nu avses. Detta överensstämmer med vad som gäller enligt 3 § första stycket lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar (se även prop. 2003/04:4 s. 21 f.f.).

Bestämmelserna om behörighet att ingå en överenskommelse angående inrättandet av en gemensam utredningsgrupp omfattar dock, förutom åklagare och polismyndigheter, även Tullverket och Kustbevakningen. Detta gäller såväl fall när en svensk förundersökning pågår eller inleds som överenskommelser utom ramen för en förundersökning. Tullverket får besluta om och leda en förundersökning enligt 19 § lagen (2000:1225) om straff för smuggling och Kustbevakningen enligt 11 kap. 4 § lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg. Dessa myndigheter medverkar även i annan brottsutredande verksamhet och

deras tjänstemän har polisiära befogenheter i vissa fall. När det gäller Tullverket har emellertid Sverige tidigare reserverat sig mot bestämmelser i Neapel II-konventionen om bistånd av detta slag med hänvisning till att metoden inte förekommer i Tullverkets brottsutredande verksamhet (se prop. 1999/2000:122 s. 23 f.). I promemorian gjordes bedömningen att vare sig Tullverket eller Kustbevakningen har behov av att kunna delta i sådant samarbete eller behörighet att ingå överenskommelser av nu aktuellt slag.

Enligt *Tullverket* har dock myndighetens arbete och resurser på senare år alltmer inriktats på storskalig och organiserad brottslighet. Även tulltjänstemän har därmed behov av att kunna vidta åtgärder i en brottsutredning med hjälp av skyddsidentitet, t.ex. hyra lager och transportmedel eller genomföra penningtransaktioner. Tullverket uttalar att det redan i dag förekommer att tulltjänstemän agerar under sken av att ha en annan yrkesidentitet, t.ex. i samband med kontrollerade leveranser, och föreslår att även Tullverket bör ges rätt att ingå överenskommelser med utländska myndigheter. *Kustbevakningen* gör för sin del en annan bedömning och anser sig inte ha något påtagligt behov av att genomföra utredningsåtgärder med hjälp av skyddsidentitet i den egna brottsutredande verksamheten eller att kunna ingå överenskommelser av det slag som nu avses. Myndigheten betonar dock att, såsom promemorian föreslår, tjänstemän från olika myndigheter bör omfattas av bestämmelserna och därmed kunna komma i fråga för dessa utredningsåtgärder.

Regeringen vill understryka att det nu bara är fråga om grundläggande regler för det internationella samarbetet på detta område. Det står klart att tjänstemän från olika myndigheter bör kunna medverka när bistånd lämnas beträffande brottsutredningsåtgärder med användning av skyddsidentitet, dvs. även t.ex. tull- och kustbevakningstjänstemän. Det är också resultatet av det tillämpningsområde för samarbetsbestämmelserna som nu förs fram (se ovan). När det däremot gäller frågan om vem som bör vara behörig att ingå överenskommelser med utländska myndigheter beträffande bistånd av detta slag finns det enligt regeringens mening inte anledning att nu införa bestämmelser som ger Tullverket och Kustbevakningen sådan behörighet.

I enlighet med vad som föreslås i promemorian bör behörigheten att ingå överenskommelser begränsas till polis och åklagare. I likhet med 3 § lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar bör reglerna utformas så att det tydligt framgår att överenskommelser ingångna av en åklagare eller polismyndighet som leder en förundersökning skall vara huvudregel (se prop. 2003/04:4 s. 23 f.). Endast om det inte pågår en svensk förundersökning och inte heller finns anledning att inleda en sådan angående den aktuella brottsligheten kan det bli aktuellt för Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen eller annan som någon av dessa myndigheter bestämmer, att ingå en sådan överenskommelse. Reglerna bör utformas på samma sätt som motsvarande bestämmelser för gemensamma utredningsgrupper och med hänsyn tagen till omorganisationen av åklagarväsendet, se avsnitt 6.5.

Även om användning av skyddsidentitet är en arbetsmetod som används vid grov brottslighet, och det därmed är fråga om en åklagarledd förundersökning, kan det tänkas situationer då så inte är fallet. Ett exempel kan vara att åtgärden initieras i en utländsk brottsutredning om

grovt narkotikabrott medan det narkotikabrott som den svenska förundersökningen avser är mindre allvarligt. Med hänsyn till att även en polismyndighet kan vara behörig att ingå en överenskommelse finns det ett behov av samordning och i vissa situationer anledning att överväga om en åklagare bör ta över förundersökningen. På samma sätt som i fråga om gemensamma utredningsgrupper bör frågor om samordning mellan olika svenska myndigheter som berörs av åtgärden och om underrättelse till åklagare föreskrivas i förordning (se 4 § förordning [2003.1176] om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar).

De regler om behörighet att ingå överenskommelser om bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet som nu föreslås skall återspeglas i den förklaring som skall avges enligt artikel 24 i konventionen, se avsnitt 6.12.

I enlighet med vad som föreskrivs i artikel 14 bör det av lagen framgå att överenskommelsen skall reglera biståndets varaktighet och övriga praktiska frågor (punkt 2). Viktiga praktiska frågor gäller förberedelser och övervakning av åtgärderna samt säkerhetsarrangemang för de tjänstemän som medverkar, vilket särskild nämns i artikeln (punkt 3), men närmare svenska föreskrifter i detta avseende krävs inte.

6.8 Villkor om användningsbegränsningar

Regeringens förslag: Reglerna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål om svenska myndigheters iakttagande av villkor om användningsbegränsningar förtydligas och utvidgas till att avse uppgifter och bevisning som lämnats utan samband med ett ärende om rättslig hjälp.

Nuvarande regler i lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar beträffande villkor om användningsbegränsningar som gäller för svenska myndigheter, skall tillämpas också vid samarbete rörande kontrollerade leveranser och brottsutredningar med användning av skyddsidentitet. Villkor av detta slag gäller dock bara om detta följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Svenska myndigheter skall även i fråga om dessa samarbetsformer ha möjlighet att ställa upp villkor som är nödvändiga med hänsyn till enskilds rätt eller av allmän synpunkt, samt medge undantag från gällande villkor.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Remissinstanserna tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan erinran. Härutöver föreslår *Åklagarmyndigheten* att de aktuella bestämmelserna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör begränsas till att endast avse situationer då uppgifter lämnas till, respektive av, åklagare eller domstol. *Kustbevakningen* förordar att en mer övergripande analys av relationen till skyddet för personuppgifter på sikt bör genomföras.

Skälen för regeringens förslag

Det är vanligt att konventioner om internationellt samarbete på brottnålsområdet innehåller bestämmelser om begränsningar i rätten att använda bevismaterial eller annat material som överlämnats till en annan stat (användningsbegränsningar). Begränsningarna kan vara utformade på olika sätt och antingen gälla automatiskt för all information som överlämnas eller bara då detta begärs i det enskilda fallet. Detta förekommer såväl inom det internationella polis- och tullsamarbetet som i fråga om internationell rättslig hjälp i brottmåls.

Bestämmelser om villkor om användningsbegränsningar finns i 5 kap. 1–3 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmåls och omfattar både sådana villkor som ställs beträffande uppgifter och bevisning som lämnas till Sverige och villkor som svenska myndigheter kan ställa vid rättslig hjälp till en annan stat. Dessa regler byggde på bestämmelser i tidigare lagstiftning som upphörde i samband med att den nya lagen infördes. Härtill beaktades föreskrifter i olika bilaterala och multilaterala överenskommelser samt pågående internationellt arbete, t.ex. det förberedande arbetet med 2000 års EU-konvention (se prop. 1999/2000:61 s. 144 f.f.). Till ledning för de rättstillämpande myndigheterna finns hänvisningar till de internationella överenskommelser som är aktuella i ett tillkännagivande till lagen.

Vidare finns bestämmelser om begränsningar i användningen av uppgifter från andra stater i 3 § lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete (polissamarbetslagen), 4 kap. 2 § lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete (tullsamarbetslagen) och 5–7 §§ lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. Även dessa regler bygger på olika internationella överenskommelser. Bestämmelserna om användningsbegränsningar i dessa lagar är begränsade till internationellt polisiärt samarbete och tullsamarbete.

Förändringar av svenska regler om användningsbegränsningar

Artikel 7 i 2000 års EU-konvention innehåller bestämmelser om informationsutbyte mellan myndigheter i medlemsstaterna på eget initiativ, dvs. utan någon formell ansökan (se avsnitt 5.1.6). Även om artikeln inte avser rättslig hjälp i egentlig mening, dvs. att en stat överlämnar information efter en ansökan från en annan stat, bör bestämmelsen ses som en form av rättslig hjälp. I fråga om sådan information får den myndighet som lämnar ut uppgifterna ställa upp villkor om användningsbegränsningar i enlighet med nationell rätt.

Bestämmelsen i 5 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmåls är i sin nuvarande utformning begränsad till att avse uppgifter eller bevisning i ett konkret ärende om rättslig hjälp. Användningsbegränsningar som ställs upp som villkor för ett frivilligt lämnande av information utan att det sker i ett pågående ärende om rättslig hjälp omfattas däremot inte (se även prop. 2002/03:146 s. 55). Ett exempel kan vara att en svensk åklagare söker rättslig hjälp i en brottsutredning och den anmodade staten har information eller t.o.m. bevisning som skulle kunna leda till att utredningen utvidgas till att avse andra personer eller gärningar. Den andra staten är dock beredd att lämna

ut uppgifterna eller bevisningen bara under vissa villkor om hur materialet får användas. I praktiken kan mottagarens oförmåga att iaktta villkoren omintetgöra ett utlämnande av materialet. Artikeln, som föreskriver frivilligt informationsutbyte, medför i och för sig inte något krav på svenska lagändringar. Utgångspunkten bör dock vara att svenska rättsliga myndigheter skall kunna få tillgång till all information som en utländsk stat vill dela med sig av och att de därför bör kunna iaktta de villkor om användningsbegränsningar som därvid får ställas med stöd av en internationell överenskommelse.

Bestämmelserna i 5 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör därför få ett utvidgat tillämpningsområde och också omfatta frivilligt informationslämnande som avses i artikel 7 i konventionen. De bör också gälla när rättslig hjälp lämnas, utan samband med ett konkret ärende, genom att den andra staten på eget initiativ överlämnar olika uppgifter eller bevismaterial. Artikel 7 har emellertid ett brett tillämpningsområde och omfattar även information som överlämnas inom ramen för t.ex. det polisiära samarbetet. Beträffande sådant samarbete omfattas artikelns bestämmelser om användningsbegränsningar i stället av bestämmelserna i 3 § polissamarbetslagen (se vidare nedan). Med hänsyn härtill bör den nya föreskriften i 5 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål avgränsas mot bestämmelser om användningsbegränsningar som finns i andra lagar eller författningar genom att endast omfatta rättslig hjälp och inte internationellt polisiärt samarbete eller tullsamarbete. På motsvarande sätt bör även svenska myndigheter ha möjlighet att ställa upp villkor om användningsbegränsningar i samband med ett frivilligt informationslämnande till en annan stat, vilket bör klargöras genom ett utvidgat tillämpningsområde för bestämmelserna i 5 kap. 2 § samma lag.

Vidare har bestämmelsen i 5 kap. 1 § fått en olycklig utformning. Användningsbegränsningar gäller enligt denna bestämmelse för uppgifter eller bevisning som överlämnats med stöd av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Med internationell överenskommelse likställs villkor som ställs upp i ett enskilt fall och där något avtal om rättslig hjälp inte finns mellan Sverige och den andra staten (jfr prop. 1999/2000:61 s. 144). På det sätt 5 kap. 1 § är konstruerad begränsas möjligheterna att använda uppgifterna eller bevisningen *vid utredning av brott eller i ett rättsligt förfarande med anledning av brott*. Bestämmelsen skulle kunna tolkas att uppgifterna fick användas för andra förfaranden än de som nu angetts. Både de internationella överenskommelser som 5 kap. 1 § är tänkt att efterleva och artikel 23 i 2000 års EU-konvention (se avsnitt 5.1.19) utgår emellertid ifrån att uppgifterna har lämnats över vid utredning av brott eller i ett rättsligt förfarande med anledning av brott och att de inte får användas för något annat syfte än för det som uppgifterna har överlämnats (om inte någon annat särskilt anges i överenskommelsen).

Motsvarande bestämmelser 3 § polissamarbetslagen har en tydligare utformning och föreskriver att villkor om användningsbegränsningar som gäller på grund av en överenskommelse med den andra staten skall följas av svenska myndigheter om uppgifterna överlämnats i samband med t.ex. en brottsutredning. De aktuella bestämmelserna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål och i polissamarbetslagen har samma ursprung –

1 § i numera upphävda lagen (1991:435) med vissa bestämmelser om internationellt samarbete på brottmålsområdet. Skillnaden är tillämpningsområdet för de olika bestämmelserna – rättslig hjälp i brottmål respektive polisiärt samarbete (se prop. 1999/2000:61 s. 146 och 1999/2000:64 s. 161). Trots detta har bestämmelserna om svenska myndigheters bundenhet av villkor om användningsbegränsningar utformats på olika sätt utan att någon saklig skillnad synes ha varit avsedd.

Bestämmelsen i 5 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör därför ges en ny utformning som närmare ansluter till bestämmelserna i den numera upphävda 1991 års lag om samarbete på brottmålsområdet (1 §) respektive i polissamarbetslagen och därmed bättre överensstämmer med artikel 23. Avgränsningen mellan bestämmelserna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål respektive i polis- och tullsamarbetslagstiftningen bör dock återspeglas i lagtexten (se vidare i författningskommentaren).

Utöver de ändringar som nu föreslås har *Åklagarmyndigheten* anfört att det föreslagna tillämpningsområdet för bestämmelserna i 5 kap. 1 och 2 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål är alltför brett och borde begränsas till uppgifter som lämnas till eller från åklagare eller domstol. Utöver den gränsdragning som i dag gäller mellan dessa bestämmelser och motsvarande regler i polissamarbetslagen, som beror på samarbetets karaktär (se ovan), skulle detta förslag medföra en ytterligare avgränsning. Vidare omfattar lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål vissa åtgärder som också berör andra än åklagare och domstol. Regeringen ställer sig därför tveksam till Åklagarmyndighetens förslag. Vissa förtydliganden bör dock göras angående i vilket syfte uppgifter kan överlämnas till en utländsk myndighet och att det rör sig om rättslig hjälp.

Kontrollerade leveranser och hemliga utredningar (brottsutredningar med användning av skyddsidentitet)

Konventionens bestämmelser angående villkor om användningsbegränsningar i artiklarna 7 (spontant lämnade uppgifter) och 23 (skydd av personuppgifter) omfattar även samarbete i form av kontrollerade leveranser och brottsutredningar med användning av skyddsidentitet. För att uppfylla detta krävs lagstiftning. I avsnitt 6.6 och 6.7 föreslås att vissa samarbetsbestämmelser för dessa åtgärder skall införas i lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. De regler om villkor om användningsbegränsningar som finns i den lagen bör därför utsträckas till att även gälla för samarbetet beträffande kontrollerade leveranser och brottsutredningar med användning av skyddsidentitet.

I enlighet med vad som sagts i avsnitt 6.6 och 6.7 bör utgångspunkten vara att de samarbetsbestämmelser för kontrollerade leveranser och för brottsutredningar med användning av skyddsidentitet som föreslås i detta ärende skall kunna tillämpas generellt. De bör därmed inte vara beroende av att en för Sverige bindande internationell överenskommelse har träffats. Detta bör också gälla i fråga om svenska myndigheters möjligheter att ställa upp begränsande villkor och undantag från sådana villkor (se 6 och 7 §§ lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar). När det däremot gäller myndigheternas skyldighet att iaktta

villkor som en utländsk myndighet ställer i ett enskilt fall krävs det, enligt befintliga regler, att villkoret följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Motsvarande bör gälla för nu aktuella samarbetsformer. Tillämpliga internationella överenskommelser som har allmänna bestämmelser om användningsbegränsningar kan lämpligen anges i ett tillkännagivande till lagen.

6.9 Skadeståndsansvar

Regeringens förslag: Reglerna om skadestånd i 8 och 9 §§ i den nuvarande lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar utvidgas till att också omfatta medverkan i kontrollerade leveranser och hemliga utredningar om detta följer av en för Sverige bindande, internationell överenskommelse.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Genom artikel 16 i 2000 års EU-konvention införs en ordning för civilrättsligt ansvar för skador som utländska tjänstemän vållar i en annan medlemsstat i samband med att de medverkar i kontrollerade leveranser, gemensamma utredningsgrupper eller s.k. hemliga utredningar enligt artiklarna 12–14. Grundprincipen är att den medlemsstat på vars territorium skadan har orsakats skall ersätta densamma enligt samma villkor som om den hade vållats av den statens tjänstemän. Därefter skall en reglering mellan staterna ske på så sätt att den stat vars tjänsteman har vållat skadan skall utge full kompensation för vad den andra staten har betalat ut till de skadelidande eller deras rättsinnehavare. När det är en stat som är skadelidande skall dock ingen kompensation från den andra staten utgå.

Såsom redovisats i avsnitt 5.1.14 finns det redan i dag bestämmelser om skadeståndsansvar vid utländska tjänstemäns medverkan i samarbetsåtgärder på svenskt territorium vilka i sak överensstämmer med regleringen i artikel 16. Sådana bestämmelser finns i 13 och 14 §§ lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete, 3 kap. 8 och 9 §§ lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete respektive i 8 och 9 §§ lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. De innebär att svenska staten skall utge ersättning för skador som utländska tjänstemän vållar när de utför uppgifter i Sverige inom ramen för samarbete som regleras i respektive lag, med undantag för skador som drabbar den utländska myndigheten eller tjänstemannen. När det gäller skador som en svensk tjänsteman vållar utomlands, utesluts skadeståndsskyldighet för svenska staten enligt svenska skadeståndsrättsliga regler när vållandet sker i samband med samarbetsåtgärder enligt lagen i fråga. Frågan om regressmöjligheter gentemot en annan stat har inte lagreglerats (se t.ex. prop. 2003/04:4 s. 34 f.f.).

De lagregler som nämnts omfattar dock inte medverkan i kontrollerade leveranser eller i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet. Lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar är i sin nuvarande utformning begränsad till utredningsgrupper som har inrättats med stöd av det rambeslut som låg till grund för lagstiftningen. Det

förslag om utvidgning av lagens tillämpningsområde som görs i detta ärende (se avsnitt 6.5) innebär emellertid att lagens skadestandsreglering uppfyller föreskrifterna i artikel 16 såvitt avser medverkan i gemensamma utredningsgrupper. I avsnitt 6.6 och 6.7 föreslås vidare att vissa grundläggande bestämmelser för internationellt samarbete med kontrollerade leveranser och i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet skall tas in i den lagen. Genom att utsträcka skadestandsreglerna så att de också omfattar dessa två samarbetsformer uppfylls artikel 16 i dess helhet.

Beträffande kontrollerade leveranser och brottsutredningar med användning av skyddsidentitet har det föreslagits att samarbetsreglerna som huvudregel bör gälla generellt, dvs. oavsett förekomsten av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. De nu aktuella skadestandsreglerna är dock utformade på ett sådant sätt att de förutsätter en överenskommelse mellan de stater som medverkar i samarbetsåtgärden. Dessa regler bör därmed bygga på att det finns en för Sverige bindande, internationell överenskommelse också vid tillämpning i fråga om kontrollerade leveranser och brottsutredningar med användning av skyddsidentitet. Förutom de internationella överenskommelser som behandlas i detta ärende finns skadestandsregler i den s.k. Neapel II-konventionen (artikel 19.5-6). De överenskommelser som är aktuella bör tas in i ett tillkännagivande till lagen.

6.10 Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

6.10.1 Tekniskt bistånd i Sverige med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning

Regeringens förslag: I lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål införs särskilda regler om rättslig hjälp i Sverige genom tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i den ansökande staten eller i tredje stat. En förutsättning för tekniskt bistånd är att ett beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning har meddelats i den ansökande staten. Särskilda regler om ansökans innehåll införs.

Tekniskt bistånd genomförs genom omedelbar överföring av teledelanden eller uppgifter om teledelanden från Sverige till den ansökande staten och avlyssningen eller övervakningen sker sedan där. Biståndet kan avse teledelanden som befordras i telenät i samma utsträckning som ett svenskt beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning.

Ansökan skall vägras om omedelbar överföring till den ansökande staten inte kan ordnas under betryggande former. Om omedelbar överföring inte kan ske skall åklagaren i stället pröva om rättslig hjälp kan lämnas med tillämpning av bestämmelserna i 4 kap. 25 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Bestämmelserna om tekniskt bistånd skall tillämpas i förhållande till medlemsstaterna i Europeiska unionen, samt i förhållande till Norge och Island.

Promemorians förslag: Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Enligt förslaget skall dock den materiella prövningen även innefatta en bedömning av om den utländska staten har behov av tekniskt bistånd och, när så krävs, en tredje stat har lämnat tillstånd till åtgärden. Bestämmelserna föreslås gälla i förhållande till stater gentemot vilka Sverige i en internationell överenskommelse har förbundit sig att tillåta omedelbar överföring. Dessutom avviker den lagtekniska utformningen av de föreslagna bestämmelserna.

Remissinstanserna: Huvuddelen av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran.

Åklagarmyndigheten invänder att konventionen inte kan förstås så att en ansökan om tekniskt bistånd skall behandlas enligt vanliga regler om rättslig hjälp för det fall omedelbar överföring inte kan ske och anser att ansökan då i stället skall avslås. En utvidgad form av tekniskt bistånd som innebär att avlyssningen sker i Sverige om omedelbar överföring inte är möjlig skulle dock kunna övervägas men i så fall bör prövningen göras av åklagare. Reglerna om tekniskt bistånd bör gälla i förhållande till medlemsstater i Europeiska unionen, Norge och Island. Kraven på ett beslut i den ansökande staten och, i förekommande fall, ett tillstånd från en tredje stat bör utformas som krav på ansökans innehåll.

Flera remissinstanser påtalar regleringens komplexitet och föreslår eller efterlyser olika förtydliganden och preciseringar. Åklagarmyndigheten lämnar ett mer heltäckande förslag till utformning av bestämmelserna.

Skälen för regeringens förslag

Genom artikel 18 i konventionen införs en ny form av rättslig hjälp för hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning (se avsnitt 5.1.15) – rättslig hjälp genom tekniskt bistånd. Den nya samarbetsformen bygger på att telemeddelanden kan överföras omedelbart till den ansökande staten samt att meddelandena skall avlyssnas och tas upp där och inte i den anmodade staten. Tekniskt bistånd avser de situationer där den som avlyssnas befinner sig i den ansökande staten eller i en tredje stat. Den anmodade statens medverkan i verkställigheten begränsas till att tekniskt hjälpa till med att överföra telemeddelandena till den ansökande statens myndigheter. Biståndet går således ut att möjliggöra verkställighet av det utländska beslutet.

Med anledning av konventionen finns det ett behov av att införa särskilda regler som möjliggör för svenska myndigheter att lämna rättslig hjälp genom tekniskt bistånd när så kan ske i det enskilda fallet. De nya reglerna om tekniskt bistånd bör omfatta omedelbar överföring till den ansökande staten av såväl telemeddelanden (teleavlyssning) som uppgifter om telemeddelanden (teleövervakning).

Reglerna i artikel 18 om tekniskt bistånd innebär ett nytt sätt för Sverige att samarbeta med EU:s medlemsstater och, med stöd av det särskilda avtalet, med Norge och Island. Med dessa stater har Sverige ett väl utvecklat samarbete. Rättslig hjälp med tekniskt bistånd innebär emellertid att den prövning som kommer att ske i Sverige är av mer formell karaktär och att det närmast är fråga om att bistå vid genom-

förandet av ett utländskt beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning. Vidare innebär tekniskt bistånd att svenska myndigheter inte kommer att kunna utöva någon kontroll av avlyssningen eller övervakningen. Bestämmelserna om tekniskt bistånd av svenska myndigheter bör därför endast gälla i förhållande till de stater som vi har ett välutvecklat samarbete med, även om en sådan begränsning utgör ett avsteg från vad som i allmänhet gäller enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. I promemorian föreslås att tekniskt bistånd skall gälla i förhållande till de stater gentemot vilka Sverige i en internationell överenskommelse har förbundit sig att lämna sådant bistånd. Regeringen anser dock, i enlighet med vad *Åklagarmyndigheten* har föreslagit, att en mer överskådlig och lättillämpad ordning vore att i stället tillämpa dessa bestämmelser i förhållande till andra EU-medlemsstater, Norge och Island. Något krav på ömsesidighet är inte nödvändigt och bestämmelserna bör kunna tillämpas oberoende av när konventionen eller avtalet mellan EU samt Island och Norge träder i kraft.

Närmare om villkoren för tekniskt bistånd i Sverige

De närmare villkoren för när en anmodad stat skall lämna tekniskt bistånd framgår framförallt av artikel 18.5 a. Där anges att den anmodade staten efter att erhållit de uppgifter som anges i punkt 3 i samma artikel får tillåta avlyssningen utan ytterligare formaliteter. I den förklarande rapporten till denna bestämmelse sägs bl.a. att ett bifall till en framställning om tekniskt bistånd inte bör behandlas på samma sätt som en traditionell ansökan om rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning. Avsikten är alltså att en sådan framställning inte skall prövas på samma sätt som när det är fråga om en motsvarande åtgärd i ett inhemskt fall, dvs. prövningen bör inte omfatta samma villkor som ställs upp för ett inhemskt beslut. Prövningen kan, enligt den förklarande rapporten, inskränkas till vissa kontroller. Varken bestämmelsen i punkt 5 a eller den förklarande rapporten till denna bestämmelse hindrar dock den anmodade staten att ställa upp vissa villkor så länge syftet med bestämmelsen inte undergrävs. Dessutom skall det noteras att artikel 18 är en utveckling av 1959 års Europarådskonvention som ger en anmodad stat möjligheter att vägra en ansökan om rättslig hjälp. Dessa möjligheter kan även tillämpas när det gäller rättslig hjälp genom tekniskt bistånd.

En grundläggande avgränsning för tekniskt bistånd i Sverige bör, enligt regeringens mening, vara att den hemliga avlyssningen eller hemliga övervakningen avser någon som inte befinner sig här i landet,. Reglerna om tekniskt bistånd bör därför uttryckligen begränsas till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning som avser någon som befinner sig i den ansökande staten eller i en tredje stat. Finns personen i Sverige blir det i stället alltid fråga om att pröva om förutsättningarna för åtgärden enligt svensk rätt är uppfyllda, se avsnitt 6.10.3. Förhållandet mellan denna avgränsning och det faktum att hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning avser en teleadress tas upp nedan.

När Sverige anmodas att lämna tekniskt bistånd kommer det vidare alltid att finnas ett beslut från den ansökande staten som har fattats i enlighet med den statens bestämmelser. Vidare förutsätts att beslutet där

har fattats i samband med en brottsutredning. Avser åtgärden någon som befinner sig i en annan stat än den ansökande eller anmodade staten, dvs. i en tredje stat, måste den ansökande staten dessutom ha erhållit tillstånd från den berörda staten i enlighet med artikel 20 (artikel 18.2 c). Visserligen anges i artikel 18.2 c att den ansökande staten endast skall ha informerat den tredje staten enligt artikel 20.2.a, men i dessa situationer får avlyssningen enligt artikel 20 inte påbörjas förrän den stat där personen finns har gett sitt tillstånd (se vidare avsnitt 6.10.5). Den tredje staten kan för att tillåta avlyssning eller övervakning ställa upp sådana villkor som gäller för en motsvarande åtgärd i ett inhemskt fall just mot bakgrund av att personen finns där.

De nu nämnda kraven på ett beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning i den ansökande staten och, i förekommande fall, ett tillstånd från tredje land, bör också framgå av de nya reglerna. Till skillnad från vad som föreslagits i promemorian bör båda dessa förutsättningar utformas som krav på ansökans innehåll, vilket även *Åklagarmyndigheten* har föreslagit. En ansökan om tekniskt bistånd bör härtill innehålla uppgifter om den tid som åtgärden önskas och sådana uppgifter som behövs för att den skall kunna genomföras (se artikel 18.3). Dessa särskilda krav på innehållet bör, som ett komplement till de allmänna bestämmelserna om ansökans innehåll i 2 kap. 4 § lagen om internationell rättslig hjälp, föreskrivas särskilt.

Ett uttryckligt krav på att den ansökande staten skall ha behov av tekniskt bistånd, vilket promemorians förslag innehåller, är däremot inte nödvändigt. Det ligger i sakens natur att rättslig hjälp inte söks om det inte behövs. Om åtgärden avser någon som finns i den ansökande staten ligger det närmare till hands att det beslut som meddelats i den staten också verkställs där när så är möjligt. När det gäller någon som befinner sig i tredje land krävs alltid den statens tillstånd till åtgärden. Den extra insats som en ansökan om tekniskt bistånd från den anmodade staten innebär kommer därmed bara att vara motiverad när den statens bistånd krävs för att verkställa åtgärden.

En ytterligare förutsättning är att en omedelbar överföring av det aktuella materialet kan ske från Sverige till den ansökande staten. Avgörandet om omedelbar överföring kan ske bör av förklarliga skäl ligga hos den svenska myndighet som har att pröva ansökan. I enlighet med den redogörelse som lämnats i avsnitt 5.1.16 är omedelbar överföring redan i dag tekniskt möjlig i fråga om i stort sett alla kommunikationstjänster. Omedelbar överföring av telemeddelanden från Sverige till en annan stat förekommer dock inte i samband med ärenden om rättslig hjälp i dag. För att så skall kunna ske krävs att tekniska och administrativa standarder för sådan överföring utvecklas. Tekniska gränssnitt måste vara desamma hos sändaren och mottagaren för att telemeddelandena skall kunna överföras direkt till en annan stat och där kunna avlyssnas och tas upp. Det är dessutom fråga om integritetskänslig information som för att kunna användas i brottsutredningen och en eventuell senare brottmålsrättegång måste hanteras på ett säkert och kontrollerbart sätt. Överföring i klartext kan därför vara olämplig. Säkerhetsskyddsaspekter måste också iakttas. Allt detta ställer krav på ett relativt omfattande, förberedande arbete innan omedelbar överföring kan äga rum i praktiken.

För att betona att omedelbar överföring inte är avsett att ske med automatik bara det finns tekniska möjligheter att göra så, bör det av bestämmelserna framgå att överföringen måste vara möjlig under betryggande former. Ett sådant krav får anses vara förenligt med konventionen.

Telenät, telemeddelanden och teleadresser som omfattas av tekniskt bistånd

Av redogörelsen i avsnitt 5.1.15 framgår att de svenska bestämmelserna om telemeddelanden som kan bli föremål hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning i en svensk förundersökning får anses överensstämma med konventionens krav. Detsamma gäller beträffande vilka kommunikationsnät, eller med rättegångsbalkens terminologi telenät, som avlyssningen eller övervakningen kan avse. Konventionen medför med hänsyn härtill inga krav på lagändringar i dessa avseenden.

Tekniskt bistånd enligt artikel 18 är emellertid en ny form av rättslig hjälp som inte har sin motsvarighet i en svensk förundersökning. Konventionen gör, liksom nuvarande regler i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, en uppdelning beroende på var den person som teleavlyssningen eller teleövervakningen avser befinner sig. Såsom redovisas i avsnitt 5.1.16 är såväl konventionens reglering som de svenska bestämmelserna om rättslig hjälp förenliga med rättegångsbalkens systematik att koppla avlyssningen eller övervakningen till en viss teleadress. Den svenska prövning som skall ske i samband med en ansökan om tekniskt bistånd kommer alltså att ta sikte på telemeddelanden eller uppgifter om telemeddelanden till eller från en viss teleadress. Teleadressen skall anses finnas i den stat där den används, dvs. tar emot eller sänder meddelanden. Med hänsyn till den uppdelning som gäller för det internationella samarbetet på detta område bör dock de svenska bestämmelserna om rättslig hjälp även fortsättningsvis hänvisa till om åtgärden avser någon som befinner sig i Sverige eller utomlands. I princip finns det ingen anledning att när det gäller denna form av rättslig hjälp ha andra bestämmelser om vilka telemeddelanden i vilka telenät som skall kunna avlyssnas eller övervakas. De telemeddelanden som idag kan avlyssnas eller övervakas i en svensk förundersökning skall också kunna bli föremål för tekniskt bistånd från svenska myndigheter. En annan ordning skulle leda till såväl lagtekniska som praktiska svårigheter. Detsamma gäller i vilka telenät en avlyssning eller övervakning bör kunna ske. Detta bör framgå av de regler som införs i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål genom att göra bestämmelsen i 27 kap. 18 § första stycket, 19 § första stycket och 20 § andra stycket rättegångsbalken tillämpliga i dessa fall. I praktiken kommer dock tekniskt bistånd bara att vara aktuellt när det gäller teleavlyssning eller teleövervakning som sker i realtid, se avsnitt 5.1.16. Det kommer däremot inte att avse sådana åtgärder beträffande redan befordrade meddelanden som finns lagrade hos operatören, vilka i och för sig får avlyssnas eller övervakas i enlighet med bestämmelserna i rättegångsbalken. Ett särskilt undantag för hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning av redan befordrade meddelande är dock inte nödvändigt.

På samma sätt som när det gäller traditionell rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning kommer de förändringar av

tillämpningsområdet för dessa tvångsmedel som i framtiden görs med hänsyn till den tekniska utvecklingen också automatiskt att få genomslag när det gäller svenska myndigheters möjligheter att lämna tekniskt bistånd.

Vad bör prövningen av en ansökan om tekniskt bistånd omfatta?

När Sverige anmodas att lämna tekniskt bistånd kommer det, enligt vad som sagts ovan, alltid att finnas ett beslut från den ansökande staten, som har fattats i enlighet med den statens bestämmelser, och i vissa fall ett tillstånd från en tredje stat. Det är då inte rimligt att för det straffrättsliga samarbetet dessutom ställa upp villkor att bistånd skall lämnas endast under de förutsättningar som uppställs enligt svensk rätt. Den person som skall avlyssnas finns inte i Sverige och den hjälp som skall lämnas är endast av teknisk art. Den prövning som alltid skall föregå ett beslut om tvångsmedel av detta slag har redan gjorts i den ansökande staten och i vissa fall en tredje stat. Det bör därför vara tillräckligt att den prövning som sker i Sverige är mer begränsad än i de fall där personen finns i Sverige och prövningen motsvarar den som vidtas i en svensk förundersökning för samma åtgärd. Ett krav på dubbel straffbarhet är inte heller påkallat.

Prövningen av en ansökan om tekniskt bistånd bör därmed endast avse de formella förutsättningar som tagits upp ovan, inklusive kraven på ansökans innehåll, samt en bedömning av om omedelbar överföring kan ske under betryggande former i det aktuella fallet. Om omedelbar överföring inte kan lämnas under betryggande former skall ansökan om tekniskt bistånd vägras, se vidare nedan.

Som nämnts ovan är bestämmelserna om tekniskt bistånd ett komplement till nuvarande internationella regler om rättslig hjälp i brottmål enligt 1959 års Europarådskonvention, vars bestämmelser har genomförts i Sverige genom lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. I lagen finns ett antal vägransgrunder av generell karaktär varav vissa är obligatoriska och andra fakultativa (2 kap. 14 §). De fakultativa vägransgrunderna skall inte tillämpas om de skulle strida mot en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige och avslag med hänvisning till att gärningen har karaktär av ett politiskt brott gäller inte i förhållande till EU-stater, Island eller Norge. De vägransgrunder som i dag får tillämpas enligt dessa bestämmelser kommer även att gälla beträffande en ansökan om tekniskt bistånd. Prövningen skall därmed även avse frågan om någon av dessa vägransgrunder är för handen i det enskilda ärendet.

När det gäller under vilka förutsättningar tekniskt bistånd skall lämnas finns det dessutom ett utrymme att ställa upp villkor enligt 5 kap. 2 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Konventionen hindrar inte att sådana villkor ställs upp. Bestämmelsen får emellertid inte tillämpas på ett sådant sätt att de strider mot konventionens syfte, t.ex. att myndigheten ställer upp sådana villkor som är att jämställa med vad som skulle krävas för motsvarande åtgärd i svensk förundersökning.

Det förfarande som bör gälla behandlas närmare i avsnitt 6.10.2.

Förhållandet mellan tekniskt bistånd och rättslig hjälp på traditionellt sätt

En annan fråga som måste bedömas är förhållandet mellan tekniskt bistånd av det slag som har beskrivits i detta avsnitt och traditionell rättslig hjälp som bygger på att ett tvångsmedelsbeslut fattas och verkställs i den anmodade staten. Den senare formen av rättslig hjälp, som innebär att de förutsättningar och villkor som gäller för tvångsmedelsanvändningen enligt nationell rätt skall tillämpas, behandlas närmare i avsnitt 6.10.3.

Om tekniskt bistånd i form av omedelbar överföring inte är möjligt skall det enligt promemorians förslag, i stället prövas om rättslig hjälp skall lämnas på traditionellt sätt med tillämpning av nuvarande bestämmelser i 4 kap. 25 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Bedömningen byggde på en tolkning av reglerna i artikel 18.6. Mot detta har *Åklagarmyndigheten* invänt att artikeln inte kan tolkas på det sättet och att en ansökan om tekniskt bistånd i stället skall avslås om omedelbar överföring inte kan ske. Promemorians förslag skulle enligt myndigheten – i denna del – innebära att svensk domstol kan komma att besluta om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av personer som inte finns i Sverige. Enligt *Åklagarmyndigheten* slår artikel 18.6 i stället fast vilka regler som gäller för traditionell rättslig hjälp på området men är inte tillämplig vid tekniskt bistånd, d.v.s. när den som skall avlyssnas finns i den anmodade staten. I stället för den lösning som promemorian föreslagit kan det dock enligt myndigheten övervägas att, utöver vad konventionen kräver, införa en form av utvidgat tekniskt bistånd varvid avlyssning, uppteckning och överlämnande av materialet sker i Sverige.

Regeringen gör följande bedömning. De två alternativ för att söka rättslig hjälp enligt punkt 1 i artikel 18 – genom bistånd för att möjliggöra avlyssning och upptagning i den ansökande staten eller på traditionellt sätt genom avlyssning och upptagning i den anmodade staten – omfattar samtliga situationer som avses i punkt 2, dvs. oavsett om den person som berörs befinner sig i den ansökande eller anmodade staten eller i en tredje stat. Villkoren för den anmodade statens prövning när omedelbar överföring kan ske framgår av punkt 5, varvid ett förenklat förfarande kan ske när personen inte befinner sig i den anmodade staten (punkt 5 a). Vi har här valt att beteckna dessa fall – personen finns ej i den anmodade staten och omedelbar överföring kan ske – som tekniskt bistånd. Omedelbar överföring skall dock, som huvudregel i framtiden, kunna ske också när den berörda personen finns i den anmodade staten, men då får samma prövning äga rum som när åtgärden vidtas i ett motsvarande inhemskt fall (punkt 5 b).

Enligt regeringens mening var det klart när konventionen skrevs att det kan förekomma, , att omedelbar överföring inte kan äga rum, vilket t.ex. är fallet i dag för svensk del. För denna situation infördes punkt 6 som enligt sin ordalydelse inte är begränsad till situationer då den aktuella personen befinner sig i den anmodade staten, dvs. till fall av traditionell rättslig hjälp. Tvärtom är den avsedd att kunna tillämpas i samtliga de situationer som anges i punkt 2. Mot den bakgrunden bör konventionen anses omfatta ett åtagande att hjälpa till i de fall en stat kan avlyssna eller övervaka någon i en annan stat än den anmodade staten även om omedelbar överföring inte kan komma till stånd. En annan avsikt med

bestämmelsen, som framskymtar i den förklarande rapporten, var att slå fast att en stat bara är skyldig att lämna rättslig hjälp på traditionellt sätt om omedelbar överföring inte är möjlig, något som var viktigt för vissa medlemsstater. Av punkt 6 följer därmed, enligt regeringens mening, en skyldighet att kunna lämna rättslig hjälp på traditionellt sätt om omedelbar överföring inte är möjligt och detta oavsett om den berörda personen befinner sig i den anmodade staten, den ansökande staten eller i ett tredje land som avses i konventionen..

Om omedelbar överföring av telemeddelande eller uppgifter om telemeddelande inte kan ske bör det därmed göras en prövning av om rättslig hjälp på traditionellt sätt kan lämnas under de förutsättningar som anges i 4 kap. 25 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Även i detta fall är det en förutsättning för rättslig hjälp att svensk domstol meddelar tillstånd till åtgärden. Reglerna om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning i 27 kap. rättegångsbalken skall härvid tillämpas, vilket följer av 2 kap. 1 § första stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. I enlighet med vad som sägs i avsnitt 5.1.16 finns det inte något hinder mot att prövningen i nu aktuella fall sker med stöd av rättegångsbalkens regler även om det är fråga om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av någon som befinner sig utomlands. Bestämmelserna i 4 kap. 25 § lagen om internationell rättslig hjälp hänvisar dock en uttryckligen till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i Sverige. För motsvarande prövning som äger rum när tekniskt bistånd inte kan lämnas bör det därför klargöras att den rättsliga hjälpen, och därmed rättens tillstånd, i detta fall kommer att avse någon som inte befinner sig i Sverige.

Bestämmelsernas lagtekniska utformning

Regeringen delar de remissynpunkter som lämnats angående behovet av mycket tydliga regler för de olika formerna av rättslig hjälp som rör hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning och den kritik som lämnats mot promemorians förslag i detta hänseende. Det gäller såväl förhållandet mellan de olika formerna av rättslig hjälp som klargöranden i fråga om bestämmelsernas tillämplighet med avseende på den berörda personens vistelseort. Vidare bör en klar åtskillnad göras mellan de bestämmelser som gäller rättslig hjälp i Sverige respektive utomlands. Regeringens förslag är därför utformat på ett annat sätt än promemorians.

6.10.2 Förfarandet vid tekniskt bistånd i Sverige

Regeringens förslag: Åklagaren handlägger och prövar en ansökan om rättslig hjälp genom tekniskt bistånd. Åklagarens beslut skall innehålla samma uppgifter som ett svenskt domstolsbeslut om tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 kap. 21 § rättegångsbalken. Vid omedelbar överföring får upptagning eller uppteckning inte ske i Sverige. Bestämmelserna tas in i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Med ett undantag tillstyrker remissinstanserna förslaget eller lämnat det utan erinran. *Helsingborgs tingsrätt* anser att det vore mer logiskt och följdriktigt att kräva rättens tillstånd också vid tekniskt bistånd, vilket skulle kunna utformas på liknande sätt som rättens tillstånd till restriktioner i samband med häktning.

Säkerhetspolisen konstaterar att det i dag inte finns möjligheter att lämna bistånd genom omedelbar överföring direkt från en svensk operatör till en utländsk myndighet och att det inledningsvis kommer att ske i ett fåtal fall och bedömer att det inte torde finnas utrymme för att med stöd av reglerna i 6 kap. 19 § lagen om elektronisk kommunikation kräva att svenska operatörer anpassar sin verksamhet ytterligare för att tillgodose även de krav som utländska myndigheter ställer upp.

Post- och telestyrelsen anser att frågan om kostnadsfördelning mellan svenska myndigheter och operatörerna bör utvecklas när det är fråga om rättslig hjälp.

Även *TeliaSonera Aktiebolag*, *Svenskt Näringsliv* och *Svenska IT-företagens Organisation* efterlyser en mer ingående kostnadsanalys för berörda operatörer och telebranschen som sådan samt anför att aktuella kostnader, vilka avser brottsbekämpning, bör bäras av staten för att bl.a. skapa förutsättningar för ett effektivt resursutnyttjande. *TeliaSonera* påpekar också att utvecklingen av tekniska och andra gränssnitt, liksom ett uppfyllande av nuvarande anpassningsskyldighet, tar stora resurser i anspråk.

Skälen för regeringens förslag

Förfarandet vid en ansökan om tekniskt bistånd

Rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning handläggs idag av åklagare. En ansökan om tekniskt bistånd bör också den handläggas av åklagare. Fördelen med en sådan ordning är den samordning som kan ske av de båda formerna av rättslig hjälp bl.a. mot bakgrund av att den ansökande utländska myndigheten inte alltid kommer att veta i vilken form den rättsliga hjälpen i det enskilda fallet kan lämnas. Det kan också förekomma skillnader i olika medlemsstaters bedömningar av gränsdragningen mellan tekniskt bistånd, vilket för svensk del alltså inte skall avse fall då den berörda personen befinner här i landet, respektive rättslig hjälp på traditionellt sätt med krav på att de förutsättningar som gäller för tvångsmedelsanvändningen i den anmodade staten skall vara uppfyllda.

När en ansökan om rättslig hjälp ges in behöver åklagaren avgöra om ansökan skall behandlas som en traditionell ansökan om rättslig hjälp, på grund av att den som skall avlyssnas finns i Sverige eller att omedelbar överförande av telemeddelanden inte är möjlig, eller en ansökan om tekniskt bistånd, dvs. i de fall den som skall avlyssnas finns i den ansökande staten eller i den tredje stat och omedelbar överförande av telemeddelanden är möjlig. För att avgöra om en ansökan kan hanteras genom tekniskt bistånd kommer åklagaren behöva hämta in ett underlag från verkställande myndigheter för att kunna ta ställning till frågan om omedelbar överföring är möjlig. Är detta inte fallet skall ansökan inte

beviljas och i stället handläggas som en ansökan om rättslig hjälp enligt 4 kap. 25 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål varvid tillstånd av svensk domstol krävs.

Om ansökan kan hanteras genom tekniskt bistånd bör beslutet, enligt regeringens mening, kunna fattas av åklagare. Den prövning som i dessa fall skall ske är mer begränsad än vid en traditionell ansökan om rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller teleövervakning. Åtgärden riktar sig i detta fall mot personer som finns antingen i den ansökande staten eller i en tredje stat. Ett tillstånd till åtgärden i den ansökande staten krävs alltid och när det är fråga om någon som finns i en tredje stat krävs även den statens tillstånd. Under dessa förutsättningar och då det alltså inte är fråga om en åtgärd som riktas mot någon som befinner sig här i landet, finns det inte skäl att kräva att också en svensk domstol skall pröva saken. Så gott som samtliga remissinstanser har godtagit en sådan ordning.

Vissa bestämmelser i rättegångsbalken bör tillämpas även i de fall tekniskt bistånd lämnas. I enlighet med de bedömningar som görs i avsnitt 6.10.1 kommer hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning även i dessa fall att avse en viss teleadress (se även avsnitt 5.1.16). Där föreslås att bestämmelserna i 27 kap. 18 § första stycket, 19 § första stycket och 20 § andra stycket skall tillämpas. Dessutom bör åklagarens beslut om tekniskt bistånd bör ange vilken teleadress och under vilken tid som biståndet skall lämnas. Detta överensstämmer med bestämmelserna i 27 kap. 21 § andra stycket rättegångsbalken och även i fråga om tekniskt bistånd bör tiden inte bestämmas längre än nödvändigt och, såvitt avser tid som gäller efter beslutet, inte längre en månad från dagen för beslutet. Med tillämpning av 27 kap. 21 § tredje stycket bör åklagarens beslut beträffande tekniskt bistånd särskilt ange, på samma sätt som domstolsbeslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning, om åtgärden får verkställas utanför allmänt tillgängliga telenät. Eftersom tekniskt bistånd syftar till att avlyssning och upptagning eller uppteckning av teledelarna skall ske i den ansökande staten bör och föreskrivas att upptagning eller uppteckning inte får göras i Sverige när tekniskt bistånd lämnas. Såsom påpekas i avsnitt 6.10.1 får det tekniska biståndet förenas med villkor om användningsbegränsningar med stöd av 5 kap. 2 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Genomförandet av tekniskt bistånd

Verkställandet av det tekniska biståndet genomförs därefter av polisen. Det kommer att kräva kontakter med den utländska myndighet som skall genomföra avlyssningen eller övervakningen och med den svenska operatör inom vars kommunikationsnät åtgärden skall äga rum. Såsom har redovisats i avsnitt 6.10.1 kommer omedelbar överföring i praktiken att kräva relativt omfattande förberedelser. Flera remissinstanser har påtalat behovet av ytterligare förberedelsearbete, vilket vissa betecknar som resurskrävande. De har också anfört att fördelningen av kostnaderna för de anpassningsåtgärder som kommer att krävas för att möjliggöra omedelbar överföring i samband med hemlig teleavlyssning och hemlig

teleövervakning måste utredas närmare. Allmänna synpunkter på principerna för kostnadsfördelningen har också förts fram.

Såsom framgår av redogörelsen i avsnitt 5.1.16 innehåller konventionen inte någon reglering av hur omedelbar överföring skall gå till i praktiken eller vilka krav som därvid skall ställas. Dessa frågor överlämnas till respektive stat att bestämma och ytterligare internationella åtgärder förutskickas också.

Ansvar för dessa utvecklingsåtgärder och fördelningen av kostnader mellan det allmänna och operatörerna hänger samman med den anpassningsskyldighet som föreskrivs i 6 kap. 19 § lagen om elektronisk kommunikation och som har beskrivits i avsnitt 5.1.15. I promemorian görs bedömningen, vilken ingen remissinstans har invänt mot, att operatörerna i dessa fall inte kommer att vara skyldiga att vidta ytterligare åtgärder än vad de behöver göra för att uppfylla en begäran som kommer direkt från en svensk myndighet. Därmed behöver inte reglerna om anpassningsskyldighet i 6 kap. 19 § lagen om elektronisk kommunikation ändras.

Vad gäller de övergripande frågorna om anpassningsskyldighetens omfattning, förhållandet mellan bestämmelserna i lagen om elektronisk kommunikation respektive i rättegångsbalken samt om kostnadsfördelningen i fråga om de aktuella tvångsmedlen, bör det uppmärksammas att dessa är föremål för en särskild översyn (dir. 2003:145). Det finns alltså anledning att återkomma dessa frågor senare. I enlighet med redogörelsen i avsnitt 5.1.16 innehåller konventionen bestämmelser om kostnadsansvaret för verkställighetskostnader i det enskilda fallet (artikel 21), vilka överensstämmer med nuvarande ordning för återkrav av kostnader enligt förordningen (2000:704) om internationell rättslig hjälp i brottmål. Ytterligare överväganden kan dock bli nödvändiga senare om fördelningen av sådana kostnader vid åtgärder som sker i en svensk förundersökning förändras i enlighet med ett förslag som för närvarande bereds inom Regeringskansliet (se SOU 2003:74).

När det däremot gäller bestämmelserna i lagen om elektronisk kommunikation om undantag i fråga om behandling av trafikuppgifter (6 kap. 8 §) och om tystnadsplikt (6 kap. 21 §) bör, såsom promemorian föreslår, en uttrycklig hänvisning till rättslig hjälp genom tekniskt bistånd införas vid sidan av de hänvisningar till hemlig teleavlyssning och helig om teleövervakning som redan finns.

6.10.3 Rättslig hjälp i Sverige med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

Regeringens förslag: Bestämmelserna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål om rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i Sverige kompletteras med bestämmelser om vad en ansökan skall innehålla.

När begäran om rättslig hjälp kommer från en medlemsstat i Europeiska unionen eller från Norge eller Island får den svenska domstolens tillståndsbeslut verkställas genom omedelbar överföring av telemeddelanden eller uppgifter om telemeddelanden under förutsättning att detta kan ske under betryggande former. När omedelbar överföring sker skall upptagning eller uppteckning av avlyssningen i Sverige inte ske.

I samtliga fall då domstolens tillstånd till hemlig teleavlyssning verkställs genom att avlyssning och upptagning eller uppteckning av telemeddelandena sker i Sverige, behöver upptagningen eller uppteckningen inte granskas enligt 27 kap. 24 § rättegångsbalken. Upptagningen eller uppteckningen får efter det att ärendet återredovisats enligt 2 kap. 17 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål endast om det är tillåtet enligt 27. kap 24 § rättegångsbalken. Förstöring av sådana upptagningar eller uppteckningar regleras särskilt.

Promemorians förslag: Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens, men är lagtekniskt utformade på ett annat sätt. Reglerna om verkställighet genom omedelbar överföring föreslås gälla i förhållande till de stater som Sverige i en internationell överenskommelse har förbundit sig att tillåta omedelbar överföring till.

Remissinstanserna: I allt väsentligt tillstyrker remissinstanserna förslagen i sak eller lämnar dem utan erinran. *Åklagarmyndigheten* anser emellertid att reglerna om omedelbar överföring bara skall gälla i förhållande till EU-stater, Norge och Island samt att sådan överföring i dessa fall inte bör hindra att upptagning och uppteckning också sker i Sverige.

Flera remissinstanser påpekar behovet av en klar avgränsning mellan denna form av rättslig hjälp och rättslig hjälp genom tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning (se avsnitt 6.10.1) och föreslår eller efterlyser olika förtydliganden. *Åklagarmyndigheten* föreslår en annan disposition av bestämmelserna än den som föreslås i promemorian.

Skälen för regeringens förslag

När det gäller rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning beträffande någon som befinner sig i Sverige får, enligt konventionen, samma villkor ställas upp som för ett motsvarande svenskt beslut. Det finns i dessa fall inte skäl att frångå dagens ordning för rättslig hjälp enligt 4 kap. 25 § lagen om internationell rättslig hjälp som innebär att rättens tillstånd till åtgärden krävs (se avsnitt 5.1.16).

redogörs för förhållandet mellan rättslig hjälp enligt 4 kap. 25 §, som avser någon som befinner sig i Sverige, och rättegångsbalkens bestämmelser om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning, som avser en teledress.

Omedelbar överföring av teledelanden eller uppgifter om teledelanden

En nyhet med konventionen är dock att den reglerar frågan om att omedelbart överföra teledelandena till den ansökande staten och därmed att upptagning eller uppteckning sker där och inte i den anmodade staten. Omedelbar överföring sker inte i dag när hjälp lämnas med stöd 4 kap. 25 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, men det kan bli möjligt i framtiden. Särskilda bestämmelser bör därför införas som anvisar att rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning beträffande någon som befinner sig i Sverige kan ske genom omedelbar överföring till den ansökande staten. Bestämmelserna bör omfatta såväl hemlig teleavlyssning som hemlig teleövervakning. Den prövning som krävs, och som är en fråga om verkställighet av rättens tillstånd, bör kunna göras av åklagare. På samma sätt som vid rättslig hjälp genom tekniskt bistånd bör omedelbar överföring bara komma i fråga när det finns tekniska förutsättningar samt att säkerhets- och integritetsaspekter har beaktats, dvs. när det kan ske under betryggande former. Någon ytterligare reglering om hur genomförandet tekniskt skall gå till är inte nödvändig.

Om domstolens beslut verkställs genom omedelbar överföring innebär konventionen att avlyssningen skall ske i den ansökande staten och inte i Sverige (artikel 18.1 a). *Åklagarmyndigheten* har emellertid gjort gällande att det åtminstone som en kontrollåtgärd bör vara möjligt att göra en upptagning eller uppteckning även i Sverige, vilket enligt myndigheten inte förbjuds i konventionen. På detta sätt kan det också finnas möjlighet att snabbt återskapa material som gått förlorat vid den omedelbara överföringen.

Regeringen anser däremot, liksom promemorian, att konventionens reglering bör förstås så att upptagning eller uppteckning inte skall ske i den anmodade staten när det är fråga om omedelbar överföring (artikel 18.1 a jämfört med 1 b). Det är också den ordning som föreslås när det gäller omedelbar överföring i samband med tekniskt bistånd (se avsnitt 6.10.1) och det har inte framkommit några bärande skäl att behandla dessa situationer på olika sätt. Omedelbar överföring är bara avsett att äga rum när det kan ske under betryggande former och där i ligger även att överföringen är så tillförlitlig att materialet kommer fram till de avlyssnande myndigheterna i den andra staten. Det bör därför föreskrivas att upptagning eller uppteckning inte får göras i Sverige när omedelbar överföring av teledelanden sker. Genom att ingen upptagning görs blir inte heller bestämmelserna i 27 kap. 24 § rättegångsbalken om granskning, bevarande och förstöring av det avlyssnade materialet tillämpliga.

Däremot hindrar inte konventionen att domstolen i sitt tillståndsbeslut, med stöd av 5 kap. 2 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, ställer upp villkor som överensstämmer med bestämmelserna i t.ex. 27

kap. 22 § eller 24 § rättegångsbalken. Villkoren kan t.ex. avse att samtal mellan den misstänkte och dennes försvarare inte får avlyssnas eller att allt material skall förstöras efter det att ärendet är avslutat. Det torde i de flesta fall vara lämpligt att sådana villkor ställs upp. Av artikel 18.5 b i konventionen framgår att en medlemsstat får ställa upp samma villkor som i ett inhemskt fall när den staten lämnar hjälp med avlyssning eller övervakning till en annan stat. Det torde omfatta såväl de materiella förutsättningarna för att tillåta hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning som genomförandet av åtgärden och hanteringen av det avlyssnade materialet.

När omedelbar överföring sker kommer svenska myndigheter inte kunna utöva någon kontroll över avlyssningen eller övervakningen. Den kontrollen kommer att ske i den ansökande staten i enlighet med den statens lagstiftning. Med anledning härtill bör bestämmelserna om omedelbar överföring enbart gälla i förhållande till vissa stater som vi har ett väl utvecklat och förtroendefullt samarbete med. I enlighet med vad som föreslagits i fråga om tekniskt bistånd (se avsnitt 6.10.1) bör bestämmelserna om omedelbar överföring även i dessa fall begränsas till att gälla endast i förhållande till andra medlemsstater i EU samt till Norge och Island.

Lagtekniskt bör bestämmelserna om omedelbar överföring placeras i en separat paragraf och ges en egen underrubrik.

Upptagningar och uppteckningar när avlyssningen äger rum i Sverige

När omedelbar överföring av telemedelande inte är möjlig kommer således det avlyssnade materialet att tas upp av svenska myndigheter och bestämmelserna i 27 kap. 24 § rättegångsbalken om granskning, bevarande och förstöring av det avlyssnade materialet blir tillämpliga (2 kap. 1 § första stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål). Några undantag i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål finns inte i dag från reglerna i 27 kap. 24 § rättegångsbalken. Bestämmelsen innebär att det avlyssnade materialet skall granskas så snart som möjligt och att materialet endast får bevaras i de delar de är av betydelse från utredningssynpunkt. De upptagningar som bevaras skall i samtliga fall förstöras när ärendet avslutats. Några föreskrifter om detta finns inte i konventionen men det bör ändå övervägas i vilken omfattning bestämmelserna i 27 kap. 24 § rättegångsbalken bör vara tillämpliga i fråga om rättslig hjälp.

Det ligger i sakens natur att svenska myndigheter som på begäran av en annan stat genomför teleavlyssning inte vid en granskning av den avlyssnade materialet kan bedöma vad som är av intresse för den andra statens brottsutredning. Det bör därför införas en bestämmelse, som lämpligen kan placeras i 4 kap. 25 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, som gör undantag för dessa krav i 27 kap. 24 § rättegångsbalken i fråga om material från hemlig teleavlyssning som tagits upp på en annan stats begäran. Undantaget bör utformas på så sätt att det avlyssnade materialet inte behöver granskas enligt 27 kap. 24 § rättegångsbalken och att det får bevaras efter det att ärendet återredovisas till den ansökande staten enligt 2 kap. 17 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål endast om det är tillåtet enligt 27 kap. 24 §

rättegångsbalken. Till skillnad från vad som gäller enligt 27 kap. 24 § andra stycket rättegångsbalken behöver materialets betydelse i den utländska brottsutredningen således inte bedömas av svenska myndigheter i dessa fall. Det skall även här noteras att svenska myndigheter har möjlighet att ställa upp villkor enligt 5 kap. 2 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, vilka t.ex. kan avse hur det avlyssnade materialet skall hanteras i den ansökande staten (se prop. 1999/2000:61 s. 201). I övrigt gäller bestämmelserna i 27 kap. 24 § om bevarande av upptagningar och uppteckningar. Den föreslagna bestämmelsen blir även förenlig med de förslag regeringen lämnat i lagrådsremissen om Överskottsinformation vid användning av tvångsmedel (se avsnitt 5.1.16).

Ansökningar

Bestämmelserna i 4 kap. 25 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör kompletteras med särskilda föreskrifter om ansökans innehåll. Dessa föreskrifter, som utgör tillägg till de allmänna krav på en ansökan om rättslig hjälp som följer av 2 kap. 4 § samma lag, bör avse en precisering av den tid under vilken åtgärden önskas och sådana uppgifter som behövs för att åtgärden skall kunna genomföras. I dessa fall, dvs. när den som åtgärden avser finns i Sverige, kommer det alltid att krävas ett svenskt domstolsbeslut om tillstånd. Oaktat bestämmelserna i artikel 18.3 finns det därför inte anledning att kräva att ett beslut om åtgärden också skall ha fattats i den ansökande staten för att omedelbar överföring skall kunna äga rum.

6.10.4 Hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning utomlands

Regeringens förslag: Bestämmelsen i 4 kap. 26 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål om att åklagare kan begära svensk domstols tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning utvidgas till att även omfatta de situationer som kan uppstå när rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall ske av en person som befinner sig i en tredje stat eller i Sverige och vars meddelanden avlyssnas eller övervakas.

En förtydligande bestämmelse införs om åklagarens rätt att hos en utländsk myndighet ansöka om rättslig hjälp och tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning införs. Bestämmelser om innehållet i ansökan införs.

Promemorians förslag: I promemorian föreslås att rättens tillstånd skall kunna inhämtas när ett krav på sådant tillstånd följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Rättens tillstånd skall också kunna meddelas i fall då den person som åtgärden avser befinner sig i en tredje stat.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker förslaget i sak eller lämnar det utan erinran. Flera av dem påtalar dock att regleringen är

komplex och kan missförstås samt föreslår eller efterlyser därför olika förtydliganden och preciseringar.

Åklagarmyndigheten avstyrker den föreslagna ändringen och hänvisar till att en ordning som utvidgar kravet på domstolsbeslut innan en ansökan om rättslig hjälp får göras, innebär en påtaglig försämring jämfört med vad som gäller i dag och inte heller krävs enligt konventionen. Åklagarmyndigheten föreslår att en generell bestämmelse skall införas i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål angående utverkande av rättens beslut beträffande att en åtgärd skall vidtas utomlands och den andra staten kräver en svensk domstolsprövning. Som ett alternativ föreslås att åklagarens behörighet att ansöka om rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning utomlands skall slås fast i lagen och att svensk lag tillåter detta utan att först begära rättens tillstånd. Vidare föreslås bestämmelser om ansökans innehåll. Bestämmelserna föreslås gälla generellt och inte vara begränsade till EU och Norden.

Goteborgs tingsrätt anser att ytterligare bestämmelser behövs för att förtydliga vad som gäller när en svensk myndighet ansöker om tekniskt bistånd eller rättslig hjälp på traditionellt sätt i utlandet och den som skall avlyssnas befinner sig i en tredje stat. Tingsrätten ifrågasätter även om inte särskilda bestämmelser behövs för att svensk domstol skall kunna tillåta att hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning får äga rum i den anmodade staten.

Skälen för regeringens förslag

Konventionens bestämmelser och gällande rätt

I dag får en svensk åklagare begära hjälp från en annan stat med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av en misstänkt som befinner sig i en annan stat (se prop. 1999/2000:61 s. 125 f.). Något krav på ett svenskt domstolsbeslut krävs inte enligt svenska regler utan åklagarens ansökan prövas i den anmodade staten enligt de regler som gäller där. Det kan dock förekomma att en anmodad stat begär att en ansökan om rättslig hjälp med en åtgärd av detta slag skall föregås av en domstolsprövning i Sverige. Bestämmelserna i 4 kap. 26 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål tar sikte på den situationen. Med stöd av dessa bestämmelser får svensk domstol meddela tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning när åtgärden skall äga rum beträffande någon som befinner utomlands, vilket uttryckligen framgår av paragrafen.

Artikel 18 i konventionen medför vissa förändringar såvitt avser det internationella samarbetet på detta område mellan EU:s medlemsstater och på sikt också i förhållande till Island och Norge. Enligt artikeln skall den hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning som kan sökas från den anmodade staten inte bara vara möjlig beträffande någon som befinner sig i den staten (punkt 2 b). Sådan hjälp skall också kunna sökas för teleavlyssning eller teleövervakning av någon som befinner sig i den ansökande staten eller i en annan EU-stat än den ansökande eller anmodade staten (punkterna 2 a och 2 c). En

förutsättning är naturligtvis att den anmodade staten har tekniska möjligheter att genomföra de åtgärder som begärs. Artikeln utgår från att hjälpen som huvudregel skall lämnas genom omedelbar överföring av teledokument eller uppgifter om teledokument, men såsom framgår av redogörelsen i avsnitt 6.10.1 förutsätter en sådan lösning för verkställigheten att ytterligare utvecklingsåtgärder genomförs.

När omedelbar överföring kan äga rum förutsätter konventionen att en förenklad prövning sker i den anmodade staten, utom när åtgärden avser någon som befinner sig i den staten (punkterna 5 a och 5 b). I det senare fallet får den anmodade staten också pröva om den begärda åtgärden skulle ha vidtagits i ett liknande inhemskt fall och får då ställa samma villkor för bifall som i ett rent nationellt förfarande. Det senare gäller också när omedelbar överföring inte kan ske, oavsett var den berörda personen befinner sig (punkt 6).

Kravet på en laglig order i den ansökande staten

Enligt regeringens mening gäller gemensamt för samtliga situationer som regleras i artikel 18 att vissa formella krav på en ansökan skall vara uppfyllda (punkt 3), vilket också uttryckligen anges i de olika bestämmelserna. Ett av dessa krav är en bekräftelse på att en laglig order om avlyssning (varmed även bör förstås teleövervakning) har givits i samband med en brottsutredning (punkt 3 b). Det är här fråga om ett beslut i den ansökande staten. Konventionen innehåller inga närmare krav på vad som skall avses med en sådan order och det är därmed upp till respektive stat att avgöra detta. Behörigheten att besluta om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning kan förväntas falla på olika myndigheter i olika länder.

Enligt *Åklagarmyndigheten* skall artikel 18.3 b tolkas på ett annat sätt än vad som har redovisats ovan och kravet på en laglig order i den ansökande staten gäller bara för det fall då det är möjligt att utfärda en sådan order i den staten. Åklagarmyndigheten anför att det inte är möjligt för en domstol i en stat att utfärda en laglig order om avlyssning på en annan stats territorium och att svensk domstol inte har någon sådan behörighet.

Regeringen anser för sin del att frågan om en laglig order måste åtskiljas från frågan om verkställighet av en sådan order. Rättens beslut med stöd av 4 kap. 26 § lagen om internationell rättslig hjälp avser uttryckligen ett tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning som skall äga rum av någon som befinner sig i en annan stat. Det faktum att ett sådant beslut inte kan verkställas i en annan stat, dvs. att genomförandet av åtgärden förutsätter rättslig hjälp från en annan stat, innebär dock inte att beslutet är olagligt. I detta sammanhang kan också anmärkas att konventionen innehåller bestämmelser som syftar till att ett beslut som har meddelats i en stat får, under vissa förutsättningar, verkställas direkt utan hinder av att personen i fråga befinner sig i en annan konventionsstat. Vad som avses i artikel 18.3 b är därför, enligt regeringens mening, ett beslut som lagligen har fattats i den ansökande staten.

Den anmodade staten beslutar, inom de ramar som artikel 18 ställer upp, vilken prövning som skall göras av en inkommande ansökan och

vem som skall göra den. Även om en grundläggande tanke bakom det internationella straffrättsliga samarbetet inom EU och i Norden är att det i så stor utsträckning som möjligt skall räcka med att ett tvångsmedelsbeslut beslutas i antingen den ansökande eller den anmodade staten, vilket *Åklagarmyndigheten* också påpekar, kan den ordning som konventionen anvisar resultera i att en fullständig tillståndsprovning görs i båda staterna. En stat kan, på samma sätt som våra förslag i avsnitt 6.10.1–6.10.3, välja att ha olika provningar och olika beslutsfattare i olika situationer. I det förslag som nu har lämnats görs skillnad beroende på var den person som avses med åtgärden befinner sig. Andra stater kan dock välja att göra en annan gränsdragning och t.ex. tillämpa samma ordning för alla situationer då omedelbar överföring kan ske. Vad vi avser med tekniskt bistånd kan alltså avvika från vad som gäller i en annan stat och reglerna för en svensk ansökan om tekniskt bistånd respektive rättslig hjälp på traditionellt sätt bör därför samordnas. Visserligen är det så att de föreslagna reglerna kan ge intryck av att vi försämrar det rättsliga samarbetet, men nuvarande bestämmelser i 4 kap. 26 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål har ingen utgångspunkt i en annan konventionsreglering utan infördes för att över huvud taget göra det möjligt att lämna rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning.

Enligt nuvarande regler i rättegångsbalken skall frågor om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning alltid prövas av rätten på ansökan av åklagare (27 kap. 21 §). Någon annat lagligt beslut om en sådan åtgärd anvisas inte i balken och införandet av en ny ordning för svenska beslut om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning har heller inte föreslagits i promemorian eller av remissinstanserna. För svensk del är därmed en laglig order i konventionens mening detsamma som rättens beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning.

Svenskt domstolsbeslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning

Vid den bedömning av kravet på en laglig order som gjorts ovan är alltså nödvändigt att ett svenskt domstolsbeslut kan meddelas i alla de situationer som kan bli aktuella. Bestämmelserna i 4 kap. 26 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål omfattar i dag bara den situationen att den hemliga teleavlyssningen eller hemliga teleövervakningen skall äga rum av någon som finns i den ansökande staten. Såsom promemorian anger måste svenskt domstolsbeslut också kunna meddelas i den situationen att den berörda personen finns i en annan stat än den anmodade staten. Vidare har *Göteborgs tingsrätt* ifrågasatt om det inte behövs särskilda bestämmelser för rättens beslut när det avser någon som befinner sig i Sverige men beslutet skall verkställas med hjälp av myndigheter i en annan stat, dvs. genom tekniskt bistånd eller traditionell rättslig hjälp. I samtliga fall som nu avses krävs det alltså rättslig hjälp på traditionellt sätt eller tekniskt bistånd från en annan stat för att teleavlyssningen eller teleövervakningen skall kunna verkställas. Svenska myndigheter kan inte själva verkställa åtgärden. Detta skiljer sig från vad som gäller när ett tillståndsbeslut enligt 27 kap. rättegångsbalken verkställs

(se även avsnitt 5.1.16). Bestämmelserna i 4 kap. 26 § bör ändras så att de omfattar samtliga dessa situationer.

Behörighet att ansöka om rättslig hjälp och kravet på ett svenskt domstolsbeslut

På samma sätt som i dag bör svensk åklagare ha rätt att ansöka om rättslig hjälp i utlandet med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Detta bör också gälla för ansökningar om tekniskt bistånd med en sådan åtgärd från en annan stat. I enlighet med vad *Åklagarmyndigheten* har föreslagit bör en särskild föreskrift om detta tas in i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Kravet på en laglig order om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning i den ansökande staten gäller, såsom redan nämnts, samtliga situationer som avses i artikel 18. Eftersom artikeln är heltäckande kommer detta krav att gälla generellt i förhållande till konventionsstaterna samt till Norge och Island.

Det finns ingen anledning att ställa upp ett generellt krav på ett svenskt domstolsbeslut vid en ansökan om rättslig hjälp till en annan stat än de som nu avses. I dessa fall bör det, liksom i dag, vara fråga om en möjlighet för åklagaren att utverka ett domstolsbeslut i Sverige när den anmodade staten så kräver. Följaktligen behöver en svensk ansökan om rättslig hjälp innehålla en bekräftelse på att ett svenskt domstolsbeslut har meddelats bara i de fall då ett sådant krav har framställs.

Med hänsyn till att respektive konventionsstat får bestämma vad som skall avses med en laglig order i nationell rätt och också skall godta det val som de andra staterna har gjort för egen del, kommer det i praktiken inte alltid att krävas att en svensk ansökan enligt konventionen måste grunda sig på ett svenskt domstolsbeslut. De krav på en utländsk ansökan om tekniskt bistånd från Sverige som har föreslagits i detta ärende förutsätter t.ex. inte att det skall vara fråga om ett domstolsbeslut i den ansökande staten, vilket *Åklagarmyndigheten* också framhåller. Därmed bör det även i förhållande till konventionsstaterna vara tillräckligt att ett svenskt domstolsbeslut får meddelas, och att ansökan innehåller en bekräftelse på beslutet, när den ansökande staten kräver detta. Som *Åklagarmyndigheten* anför skulle därigenom utländska krav på svensk domstolsprövning kunna undvikas i vissa fall. Med hänsyn till att en laglig order om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning för svensk del innebär ett domstolsbeslut, se ovan, måste dock ett utländskt krav på att ett sådan order skall ligga till grund för en ansökan uppfattas som ett krav på ett svenskt domstolsbeslut.

Det saknas därmed anledning att ha olika regler om inhämtande av rättens tillstånd och om ansökans innehåll i förhållande till olika stater. Bestämmelserna bör därför vara generellt tillämpliga. En närmare redogörelse för den lagtekniska utformningen lämnas i författningskommentaren.

Såsom några remissinstanser påpekar saknar promemorians förslag föreskrifter om vad en svensk ansökan om rättslig hjälp eller tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall innehålla. Av ansökan bör framgå under vilken tid som åtgärden önskas och sådana uppgifter som behövs för att åtgärden skall kunna genomföras. Vidare bör, som *Göteborgs tingsrätt* särskilt framhåller, en ansökan i förekommande fall innehålla en uppgift om att ett tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning har inhämtats från en tredje stat där den som avses med åtgärden befinner sig. Föreskrifterna bör utformas på samma sätt som motsvarande regler för utländska ansökningar som riktas till Sverige. Härtill skall ansökan, under de förutsättningar som redovisats, innehålla en bekräftelse på ett svenskt domstolsbeslut.

6.10.5 Tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning

Regeringens förslag: En ny form av bistånd införs i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål: svensk domstol får medge tillstånd till utländsk hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i Sverige. Ett sådant tillstånd får lämnas om de materiella förutsättningar som krävs för hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt svensk rätt är uppfyllda. Ansökningar om tillstånd handläggs av åklagare. Vid tillståndsprövningen skall reglerna om offentligt ombud i 27 kap. rättegångsbalken tillämpas. Tingsrättens beslut får inte överklagas.

Vidare införs bestämmelser om att svensk åklagare skall ansöka om tillstånd från en annan stat när det gäller en redan inledd eller planerad gränsöverskridande hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i den staten. En redan inledd teleavlyssning eller teleövervakning får fortsätta under den tid tillståndsprövningen pågår i den andra staten.

De nya bestämmelserna skall enbart tillämpas i förhållande till stater som är medlemmar i Europeiska unionen samt mot Norge och Island.

Promemorians förslag: Promemorians förslag överensstämmer i de flesta avseenden med regeringens. (Enligt förslaget får tingsrättens beslut överklagas men en ordning med krav på missnöjesanmälan och hovrätten som sista instans införs.) I fråga om tillämpningsområdet föreslås att bestämmelserna skall tillämpas när detta följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Även lagtekniska skillnader finns mellan promemorians och regeringens förslag.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan erinran.

Enligt *Åklagarmyndigheten* finns det dock egentligen inte något reellt behov för Sverige att få information av detta slag. Åklagarmyndigheten avstyrker förslaget att ett svenskt tillstånd skall meddelas av domstol och anser att denna uppgift i stället bör anförtros en åklagare. Om en ordning

med domstolsprövning införs bör tingsrättens beslut i vart fall inte kunna överklagas. Myndigheten föreslår vidare att bestämmelserna bör gälla i förhållande till andra EU-stater, Norge och Island samt lämnar vissa lagtekniska synpunkter.

Åklagarmyndigheten, Justitiekanslern, Svea hovrätt, Sundsvalls tingsrätt och *Ekobrottsmyndigheten* påtalar att de tidsfrister som konventionen ställer upp kan vara svåra att hålla även om promemorians förslag genomförs. Några anför ett behov av handläggning utanför ordinarie arbetstid, bl.a. av beredskapsdomare. *Svea hovrätt* föreslår att tiden för överklagande av tingsrättens beslut begränsas för att säkerställa ett snabbt och effektivt förfarande och på ett bättre sätt möjliggöra att ett slutligt beslut i tillståndsfrågan kan meddelas i enlighet med konventionens bestämmelser. Enligt *Göteborgs tingsrätt*, som ifrågasätter att begreppet ”gränsöverskridande hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning” är tillräckligt klargörande, bör konventionens 96-timmarsfrist slås fast i bestämmelserna som huvudregel med angivande av att det finns möjlighet att ansöka om förlängning. Tingsrätten framhåller också att avgränsningen mellan dessa bestämmelser och föreskrifterna om rättslig hjälp bör framgå tydligt. *Helsingborgs tingsrätt* bedömer däremot att tidsfristerna för tillståndsprövningen normalt bör kunna hållas om ett krav på missnöjesanmälan införs.

Skälen för regeringens förslag

Konventionens bestämmelser

Utgångspunkten i artikel 20 är att de stater som tillträder konventionen medger att brottsutredande myndigheter i en annan medlemsstat i vissa fall och på vissa villkor får avlyssna eller övervaka teledelanden till eller från en person med en teleadress som används på statens territorium. En grundläggande förutsättning är att ett beslut om avlyssning, varmed bör förstås hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning, har meddelats i samband med en brottsutredning i den medlemsstat där åtgärden genomförs (artikel 20.1).

Artikel 20 avser den situationen att biträde med att genomföra hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning inte behövs och därför inte söks från den stat där den berörda personen befinner sig. Åtgärden genomförs i stället av den stat som ansöker om tillstånd och med stöd av ett beslut som har meddelats i den staten. Staten kan alltså själv avlyssna eller övervaka den teleadress som avses, vilket kan vara fallet t.ex. vid användande av en satellittelefon. Enligt artikeln krävs det i dessa fall att tillstånd inhämtas från den stat där personen finns om inte den staten avstår från möjligheten att göra en tillståndsprövning. På motsvarande sätt skall ett sådant tillstånd också inhämtas när den stat som beslutat om och genomför åtgärden får tekniskt bistånd av en annan stat än den där personen befinner sig (artikel 18.2 c).

En ansökan om tillstånd skall göras innan åtgärden inleds om det redan före beslutet i den avlyssnande staten står klart att den person som avses med åtgärden befinner sig på en annan medlemsstats territorium (artikel 20.2 a). Om detta förhållande blir känt först sedan åtgärden har påbörjats

skall ansökan göras omedelbart efter det att vistelseorten blivit känd (artikel 20.2 b). Det kan alltså uppkomma situationer när ansökan om tillstånd görs när avlyssningen eller övervakningen redan pågår och artikeln föreskriver uttryckliga begränsningar för användningen av sådant material som hämtas in under den tid som tillståndsprövningen pågår (artikel 20.4 b).

Konventionen lämnar till respektive medlemsstat att avgöra de villkor och den beslutsordning som skall gälla för tillståndsgivningen. Flera olika alternativ är möjliga. En medlemsstat kan göra bedömningen att en tillståndsprövning inte behövs i nu aktuella fall och därför avge en generell förklaring med innebörd att tillstånd inte behöver inhämtas från den staten (artikel 20.7). Om staten i stället anser att en tillståndsprövning bör ske så kan denna utformas på olika sätt. Alternativen sträcker sig från en formell och förenklad prövning av tillståndsfrågan till en fullständig prövning på samma sätt och enligt samma materiella villkor som vid ett inhemskt beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning (artikel 20.4 a i). De grunder som får anföras för att vägra tillstånd framgår av artikeln och ett avslag får ske om avlyssningen inte är tillåten enligt nationell rätt eller med hänvisning till de allmänna avslagsgrunder vid rättslig hjälp som föreskrivs i artikel 2 i 1959 års Europarådskonvention (artikel 20.4 a ii).

Enligt huvudregeln skall besked lämnas senast inom 96 timmar från det att en komplett ansökan har lämnats och varje stat skall vidta de åtgärder som behövs för att säkerställa att ett svar kan ges inom denna frist (artikel 20.4 a och d). Staten får dock ansöka om förlängning av fristen med ytterligare högst åtta dagar, dvs. en total frist på tolv dagar, när det behövs för att genomföra interna förfaranden (artikel 20.4 a iv). Såväl bestämmelsernas konstruktion som deras syfte ger vid handen att det tillståndsbeslut som skall lämnas inom angivna frister måste vara ett slutligt beslut. En ordning varigenom ett tillståndsbeslut senare kan återkallas, t.ex. efter om- eller överprövning av beslutet, skulle i praktiken kunna medföra allvarliga problem för den andra staten om interna regler hindrar användning av det material som samlats in under den tid som tillståndet varit i kraft. Avsikten bakom bestämmelserna måste anses vara att den ansökande staten skall ha möjlighet att med stöd av tillståndet kunna genomföra åtgärden och därefter använda materialet på ett meningsfullt sätt.

Allmänna överväganden beträffande en tillståndsprövning i Sverige

I nu aktuella fall gäller att ett beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning alltid har fattats i den stat där brottsutredningen pågår och med tillämpning av de regler som gäller i det landet samt att åtgärden genomförs i den staten. En allmän utgångspunkt för dagens internationella samarbete, särskilt inom EU och Norden, är att beslut om tvångsmedel normalt bara skall fattas i en av staterna. Samarbetet följer därmed en princip om ömsesidigt erkännande av beslut som har fattats i en annan stat. Enligt regeringens mening bör dessa förhållanden, vilka *Åklagarmyndigheten* också framhåller, tas i beaktande vid bedömningen av frågan om tillståndsprövning med anledning av artikel 20.

Promemorians bedömning är att en tillståndsprövning bör ske i Sverige och att prövningen i detta fall är att jämställa med ett tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning. Enligt promemorians förslag bör prövningen därför göras av domstol med tillämpning av de materiella förutsättningar som gäller för en åtgärd av detta slag enligt 27 kap. rättegångsbalken.

Åklagarmyndigheten invänder mot denna bedömning och anför att det inte finns något reellt behov av en svensk tillståndsprövning. Om en sådan prövning ändå införs föreslår myndigheten att prövningen här, liksom i fråga om tekniskt bistånd, skall göras av åklagare. Inte heller i nu aktuella fall finns det behov av en fullständig prövning i båda staterna och den anmodade staten skall inte vidta några aktiva åtgärder för att genomföra teleavlyssningen eller teleövervakningen. En rimlig utgångspunkt bör, enligt *Åklagarmyndigheten*, vara att tillstånd normalt skall lämnas och det kommer därmed bara i undantagsfall bli aktuellt att vägra tillstånd. Det är egentligen inte fråga om rättsligt samarbete utan i stället om att Sverige får information om en åtgärd som kan vidtas utan svenskt bistånd och en möjlighet att sätta stopp för den.

Regeringen gör följande bedömning. Det är i dessa fall fråga om användning av ett hemligt tvångsmedel mot någon som befinner sig i Sverige. Det är fråga om en ny reglering för att möjliggöra gränsöverskridande åtgärder av detta slag, vilka annars torde stå i strid med folkrättsliga principer. Den stat på vars territorium den person som utsätts för tvångsmedelsanvändningen befinner sig bör ha en möjlighet att avgöra om åtgärden skall få vidtas eller inte. Mot denna bakgrund bör Sverige inte avstå från den möjlighet som ges att pröva frågan om tillstånd i varje enskilt fall, även om detta innebär att tvångsmedelsanvändningen prövas i mer än en stat. Någon förklaring enligt artikel 20.7 bör alltså inte lämnas. Det måste därmed övervägas vilka villkor som bör ställas för ett svenskt tillstånd och vilket förfarande som bör tillämpas.

Regeringen vill särskilt framhålla att tvångsmedelsanvändningen i dessa fall riktas mot någon som finns här i landet, vilket är en avgörande skillnad jämfört med det tekniska bistånd som vi föreslår skall kunna beslutas av åklagare. Även om det finns ett utländskt tvångsmedelsbeslut är det därmed både rimligt och konventionsenligt att fordra att ett svenskt tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall uppfylla samma krav som ett inhemskt beslut om användning av ett sådant straffprocessuellt tvångsmedel. Att svenska myndigheter inte skall medverka vid genomförandet av åtgärden är av underordnad betydelse. Det innebär för svensk del att de materiella förutsättningar som gäller för hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 kap. rättegångsbalken skall vara uppfyllda och att tillståndet skall lämnas av domstol. När det gäller förfarandet motiverar dock de speciella förhållandena vissa avvikelser från vad som annars gäller för en prövning enligt rättegångsbalken, vilket redovisas närmare i det följande.

Frågan om tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning tar sikte på det internationella samarbetet. Bestämmelser om detta bör ges i lag. Tillståndsgivningen bör ses som en särskild form av rättslig hjälp och regleras i lagen om internationell

rättslig hjälp i brottmål. På så sätt blir den lagens bestämmelser om t.ex. ansökningar, vägransgrunder och användningsbegränsningar tillämpliga. Dessutom kommer de särskilda bestämmelserna om sekretess vid rättsligt samarbete i 5 kap. 7 § sekretesslagen (1980:100) att gälla. Särskilda bestämmelser om svenska ansökningar om tillstånd från en utländsk myndighet bör också införas.

Denna nya form av rättslig hjälp saknar någon egentlig motsvarighet i svensk rätt och den reglering som behövs gäller bara för det internationella samarbetet. Även om de nu aktuella frågorna har en nära koppling till rättegångsbalkens regler om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning så finns det också viktiga skillnader. Svenska myndigheter kommer här inte att ta någon del i genomförandet av teleavlyssningen eller teleövervakningen. Vidare måste förfarandet utformas på ett sätt som uppfyller konventionens strikta tidsfrister för prövningen. En särskild reglering bör därför införas för tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning och reglerna i 2 kap. 1 § första stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör inte tillämpas i detta fall. Denna form av rättslig hjälp bör dock omfattas av ett krav på dubbel straffbarhet (2 kap. 2 §).

Samarbete av detta slag förutsätter en överenskommelse mellan två eller flera stater. De regler som nu införs bör därför vara konventionsbundna, dvs. inte gälla generellt utan bara när tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning söks med stöd av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. I enlighet med *Åklagarmyndighetens* förslag och med hänsyn till intresset av enhetlighet (se avsnitt 6.10.1), bör bestämmelserna gälla i förhållande till EU:s medlemsstater samt Norge och Island.

Regleringen i artikel 20 avser såväl en redan inledd som en förestående hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning (se angående artikel 20.2 ovan). De nya bestämmelserna bör således omfatta båda situationerna. Såsom *Göteborgs tingsrätt* och *Åklagarmyndigheten* föreslår bör det också uttryckligen framgå att dessa bestämmelser, till skillnad från reglerna om rättslig hjälp eller tekniskt bistånd, avser åtgärder som kan genomföras av den ansökande staten utan svenskt bistånd. Av redogörelsen i avsnitt 5.1.18 framgår att bestämmelserna i artikel 20 avser teleavlyssning och teleövervakning som sker i realtid men inte en sådan åtgärd som avser redan befordrade meddelanden till eller från en viss teledress. Därmed gäller inte något krav på tillstånd enligt artikeln i den sistnämnda situationen.

Ansökningar

Konventionen innehåller föreskrifter angående den information som skall lämnas som underlag för tillståndsprövningen (artikel 20.3 och 4 c). Flertalet uppgifter omfattas av de nuvarande, generella bestämmelserna i 2 kap. 4 § och 3 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål om vad en ansökan om rättslig hjälp bör innehålla. Härtill skall dock, enligt artikeln, den ansökande staten alltid lämna en bekräftelse på att ett beslut om avlyssning har fattats i samband med en brottsutredning samt uppgift om hur lång tid åtgärden beräknas pågå. Dessa särskilda krav för nu aktuella ansökningar bör framgå direkt av de nya bestämmelserna i

lagen. Hänvisningar till dessa specialbestämmelser bör göras i 2 kap. 4 § och 3 kap. 1 §.

Närmare om förfarandet i Sverige vid en utländsk ansökan om tillstånd

Enligt nuvarande regler i 4 kap. 25 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål handläggs en ansökan om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av åklagare. Vidare föreslås i detta ärende att åklagaren även skall handlägga ansökningar om rättslig hjälp genom tekniskt bistånd (se avsnitt 6.10.2). En ansökan om svenskt tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning bör därför även den handläggas av åklagare. Korta tidsfrister gäller enligt konventionen för tillståndsprövningen och detta innebär i praktiken att det måste finnas en ordning som medger handläggning oavsett när ansökan inkommer. Staterna är skyldiga att se till att kontaktpunkter finns tillgängliga dygnet runt (artikel 20.4 d). En intern omorganisering av åklagarväsendet pågår för närvarande och i detta sammanhang diskuteras även olika frågor om jourverksamhet (se även prop. 2004/05:26). Dessa ärenden är följaktligen av ett sådant slag att de lämpligen bör handläggas av den åklagare som Åklagarmyndigheten bestämmer med stöd av 2 kap. 7 § andra stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Bestämmelser behövs i fråga om handläggningen i Sverige av en utländsk ansökan om tillstånd. De närmare förutsättningarna för att söka tillstånd följer av konventionen och eventuellt av bestämmelser i den ansökande staten och bör därför inte regleras här. Därmed behöver det inte särskilt anges att tillstånd bara behövs när det är fråga om teleavlyssning eller teleövervakning i realtid, se ovan avsnitt 5.1.18.

I enlighet med de överväganden som redovisats ovan skall den nu aktuella prövningen i materiellt hänseende motsvara vad som gäller vid ett beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 kap. rättegångsbalken. Åklagaren skall först pröva om dessa förutsättningar är uppfyllda. I de fall åklagaren vid sin prövning ser att förutsättningarna brister bör således ansökan avslås omedelbart och den andra staten underrättas om det. Om åklagaren finner att ansökan bör avslås på någon grund som anges i 2 kap. 14 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål skall ansökan överlämnas till regeringen (2 kap. 15 § första stycket samma lag). Om det däremot finns förutsättningar att meddela tillstånd skall åklagaren ansöka hos rättens om detta. Denna ordning motsvarar vad som gäller vid en ansökan om rättslig hjälp i Sverige enligt 4 kap. 25 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Rätten gör på motsvarande sätt en prövning av om förutsättningarna för hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning är för handen och skall om så är fallet bifalla den andra statens ansökan. De förutsättningar som gäller enligt 27 kap. 18–22 §§ rättegångsbalken skall tillämpas. Med hänsyn till att svenska myndigheter inte skall medverka vid teleavlyssningen eller teleövervakningen i dessa fall finns det inte anledning att tillämpa balkens bestämmelser om omprövning (27 kap. 23 §), hanteringen av upptagningar och uppteckningar (27 kap. 24 §) och genomförandet av åtgärden (27 kap. 25 §). Detta hindrar dock inte att

rätten med stöd av 5 kap. 2 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål meddelar de villkor om användningsbegränsningar som är påkallade.

En annan fråga är om bestämmelserna om offentligt ombud, vilka nyligen har införts, bör tillämpas vid den nu aktuella tillståndsprövningen. De intressen som ett sådant ombud har att bevaka gör sig gällande även i nu aktuella fall där den som skall avlyssnas finns på svenskt territorium (se vidare i prop. 2002/03:74 s. 22 ff.). Bestämmelserna om allmänt ombud i 27 kap. 26–30 §§ rättegångsbalken, vilka inte gäller vid hemlig teleövervakning, bör också tillämpas här. Det innebär bl.a. att rätten skall hålla ett sammanträde innan beslut fattas, vid vilket åklagaren och det allmänna ombudet normalt skall närvara (28 §). Om ärendet är så brådskande att ett dröjsmål allvarligt skulle riskera syftet med tvångsmedlet, får dock sammanträdet hållas och beslut fattas utan att ombudet är närvarande.

Den ordning som nu redovisats innebär att såväl åklagaren som tingsrätten skall göra en materiell prövning motsvarande den prövning som sker vid tvångsmedelsanvändningen enligt svensk rätt. Såsom tidigare nämnts sker detta trots att en sådan prövning redan gjorts i den ansökande staten, med tillämpning av den statens regler, och åtgärden genomförs där. Det är i dessa fall alltid fråga om stater som Sverige har ett nära och förtroendefullt samarbete med, men vi anser dock ändå att en rättslig prövning skall ske här i landet och, såvitt avser hemlig teleavlyssning, att ett allmänt ombud normalt skall medverka. Den ordning som föreslås är en garanti för att tillstånd bara lämnas under de förutsättningar som gäller för hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning i en svensk förundersökning. Tillståndsbeslutet får dessutom inte gälla längre än nödvändigt och aldrig längre än högst en månad från dagen för beslutet (27 kap. 21 § andra stycket rättegångsbalken). Mot denna bakgrund, och för att säkerställa att ett slutligt beslut i tillståndsfrågan kan meddelas inom de tidsfrister som konventionen ställer upp, finns det enligt regeringens mening inte skäl att tillåta en överprövning av tingsrättens beslut i dessa fall.

Den nu föreslagna ordningen avviker från promemorians förslag som flera remissinstanser framför anmärkningar mot. Några framhåller att konventionens tidsfrist, oaktat möjligheten till förlängning, kan bli svår att hålla även med det förslag som promemorian lämnar. *Göteborgs tingsrätt* påtalar att förslaget inte återspeglar den ordning med en kort frist som huvudregel och en möjlighet till förlängning som artikel 20 anvisar. Med regerings förslag, vilket motsvarar *Åklagarmyndighetens* uppfattning för det fall ett krav på domstolsprövning införs, torde tingsrättens beslut i allmänhet kunna meddelas, och den ansökande staten underrättas om beslutet, inom den 96-timmarsfrist som skall vara huvudregel. Om detta undantagsvis inte är möjligt kan åklagaren begära förlängning med ytterligare högst åtta dagar. Det bör också framhållas, vilket några remissinstanser har gjort, att det kan bli aktuellt för tingsrätten att handlägga ett ärende av detta slag utanför ordinarie arbetstid. Eftersom det gäller användande av tvångsmedel är sådan handläggning möjlig med stöd av förordningen (1988:31) om tingsrätternas beredskap för prövning av häktningsfrågor m.m.

Föreskrifter angående det förfarande som skall iakttas vid tidsförlängning kan ges i förordning.

Svenska ansökningar om tillstånd från en annan stat

På motsvarande sätt måste svenska myndigheter ansöka om tillstånd när hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning som har beslutats i en svensk förundersökning avser någon som befinner sig i en annan stat och den ordning som föreskrivs i 2000 års EU-konvention är tillämplig. Till skillnad från vad som sagts ovan om behovet av föreskrifter för utländska ansökningar om svenskt tillstånd bör bestämmelserna om svenska ansökningar vara tydliga beträffande när ett tillstånd behöver inhämtas. Ett sådant tillstånd behövs oavsett om åtgärden genomförs av svenska myndigheter utan utländsk hjälp eller om rättslig hjälp i form av tekniskt bistånd lämnas av en annan stat än den stat där personen vars telemeddelanden skall avlyssnas eller övervakas finns. Det svenska beslutet om tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning fattas i en svensk förundersökning med stöd av bestämmelserna i 27 kap. rättegångsbalken. När det är fråga om tekniskt bistånd fattas beslutet i stället med stöd av reglerna i nya 4 kap. 26 § lagen om internationell rättslig hjälp (se avsnitt 6.10.4). I båda situationerna genomförs teleavlyssningen eller teleövervakningen av svenska myndigheter. Enligt vad som sägs ovan behöver tillstånd inte inhämtas när den svenska teleavlyssningen eller teleövervakningen avser redan befordrade telemeddelanden även om den aktuella teleadressen fanns i en annan stat när meddelandena befordrades. Om de befordrade och lagrade telemeddelandena finns tillgängliga i en annan stat kan t.ex. åklagare söka traditionell rättslig hjälp för att få tillgång till dessa uppgifter. Detta bör också framgå av bestämmelserna. Krav på tillstånd gäller bara i förhållande till andra medlemsstater i Europeiska unionen samt till Norge och Island.

Enligt föreskrifterna i artikel 20.2 skall tillstånd om möjligt sökas innan verkställigheten inleds eller annars omedelbart sedan det framkommit att den person som åtgärden avser befinner sig på den andra statens territorium. Det bör ankomma på åklagaren att ansöka om tillstånd och bestämmelser om detta bör införas i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. I enlighet med vad som föreslås ovan skall en ansökan om tillstånd innehålla särskilda uppgifter.

Verkställighet under prövningstiden och villkor om användningsbegränsningar

Under den tid som tillståndsprövningen pågår får den hemliga teleavlyssningen eller hemliga teleövervakningen fortsätta (artikel 20.4 b). Det bör framgå av de bestämmelser som införas att en redan inledd åtgärd får fortsätta från det att en svensk åklagare har sökt tillstånd utomlands och tills dess beslut i tillståndsfrågan har meddelats. Artikeln innehåller dock uttryckliga villkor om att det material som inhämtats under den tiden inte får användas utom om staterna har kommit överens om användning samt för att vidta brådskande åtgärder för att avvärja en

överhängande eller allvarlig fara för allmän säkerhet. Dessa användningsbegränsningar måste alltså iakttas av den ansökande staten. I de fall ett tillstånd inte ges till en fortsatt avlyssning eller övervakning får den anmodade staten på samma sätt kräva att de uppgifter som inhämtas inte får användas eller användas endast på de villkor som den staten anger (artikel 20.4 a iii).

När det är svenska myndigheter som genomför hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning – med eller utan tekniskt bistånd från en annan stat – uppfylls konventionens krav i detta hänseende i enlighet med reglerna i 5 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Bestämmelserna innebär att uppgifter som svenska myndigheter erhållit i samband med ett ärende om rättslig hjälp inte får användas om det skulle strida mot en internationella överenskommelse som är bindande för Sverige.

Om tillstånd till att fortsätta eller inleda avlyssningen eller övervakningen av någon som finns i Sverige inte ges bör det material som redan kan ha inhämtats inte få användas av den andra staten. När tillstånd vägras bör alltså åklagaren framföra dessa krav till den ansökande staten. Åklagaren bör dock kunna medge undantag, t.ex. att materialet får användas i samma utsträckning som konventionen medger användning av inhämtat material under prövningstiden. Därmed skulle materialet kunna användas för att avvärja en överhängande och allvarlig fara för allmän säkerhet. Uttryckliga bestämmelser bör tas in om detta. Det skall noteras att även om rätten medger tillstånd till avlyssning eller övervakning får detta förenas med villkor om användningen av det inhämtade materialet (artikel 20.4 a i). Ett sådant villkor kan vara att materialet skall förstöras efter det att det rättsliga förfarandet är avslutat i den ansökande staten (se även prop. 1999/2000:61 s. 201).

6.11 Meddelandeförbud för banker m.fl.

Regeringens förslag: En möjlighet att förordna om meddelandeförbud i förhållande till kunden och till utomstående införs för de kreditinstitut och andra finansiella företag som är skyldiga att lämna uppgifter med anledning av en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. Ett förordnande får riktas till det uppgiftslämnande företaget, dess styrelseledamöter och anställda. Det skall vara tidsbegränsat, i ett ärende om rättslig hjälp dock bara om den som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Den som bryter mot meddelandeförbudet kan dömas till böter.

De nya bestämmelserna införs i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse, lagen (1992:543) om börs- och clearingverksamhet, lagen (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag, lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument, lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar, lagen (2004:46) om investeringsfonder och lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De remissinstanser som uttalar sig i denna del tillstyrker att ett meddelandeförbud införs och att detta förenas med en ansvarsbestämmelse. De flesta instanserna godtar promemorians förslag. *Åklagarmyndigheten* förordar dock ett generellt meddelandeförbud som gäller utan särskilt förordnande i det enskilda fallet. *Ekobrottsmyndigheten* ifrågasätter behovet av och effektiviteten i straffsanktionen men uttrycker samtidigt förståelse för önskemålet om överensstämmelse med vad som gäller för bl.a. penningtvätt.

Nordic Growth Market påtalar att börser, till skillnad från många andra finansiella företag, i regel saknar en avtalsmässig relation till privatpersoner men tillstyrker ändå en enhetlig reglering som även omfattar börser. *Svenska Bankföreningen* och *Svenska Fondhandlareföreningen* anser att förslaget ligger i linje med den praxis som har utvecklats, bl.a. med stöd av en rekommendation från Bankföreningen. *VPC AB* framhåller att meddelandeförbudet inte får hindra fullgörandet av en uppgiftsskyldighet gentemot Finansinspektionen.

Tryck- och yttrandefrihetsutredningen har i ett yttrande tagit upp förhållandet mellan ett meddelandeförbud och den grundlagsskyddade meddelarfriheten (se vidare i avsnitt 6.1).

Skälen för regeringens förslag

I tilläggsprotokollet till 2000 års EU-konvention finns bestämmelser om samarbete i form av information om bankkonton och banktransaktioner samt övervakning av banktransaktioner (artikel 1–3). I anslutning härtill åläggs de stater som tillträder protokollet att också säkerställa att banken inte avslöjar för bankkunden att en överföring av information har skett eller att en brottsutredning pågår (artikel 4). Det är upp till respektive stat att avgöra hur detta åtagande skall uppfyllas.

Den 1 juli 2004 trädde nya regler i kraft som ålägger banker och andra kreditinstitut m.fl. skyldighet att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till institutet när så begärs i en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. Detta innebär ett avsteg från den tystnadsplikt som normalt gäller angående enskildas förhållanden till institutet. Såsom framgår av redogörelsen för gällande rätt i avsnitt 5.2.5 saknas det i dag allmänna bestämmelser som hindrar t.ex. banker med uppgiftsskyldighet att underrätta den berörda kunden eller utomstående om att uppgifter har lämnats ut eller att en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål pågår. Särskilda regler om meddelandeförbud finns dock i lagen (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt (penningtvättslagen) och i lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall, m.m. De reglerna är dock begränsade att gälla för penningtvätt samt vissa särskilt allvarliga brott och de räcker inte för att möta tilläggsprotokollets krav. Inte heller de åtgärder som åklagaren kan vidta under förundersökningen för att förhindra att sådana uppgifter lämnas, t.ex. genom ett s.k. yppandeförbud (23 kap. 10 § femte stycket rättegångsbalken), är tillämpliga på ett sådant sätt att kravet i artikel 4 kan anses uppfyllt. Det behövs därmed nya regler om meddelandeförbud i förhållande till det uppgiftslämnande institutets kunder.

Meddelandeförbud både för svenska förundersökningar och ärenden om rättslig hjälp i brottmål

Bestämmelserna i artikel 4 i tilläggsprotokollet tar bara sikte på meddelandeförbud i samband med rättslig hjälp. Såsom anförs i promemorian och av flera remissinstanser finns det emellertid behov av ett motsvarande meddelandeförbud i samband med uppgiftslämnande i en svensk förundersökning. Den ordning som råder i dag innebär att åklagaren uppmanar det uppgiftsskyldiga institutet att inte underrätta kunden om att information hämtas in i en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. I praktiken torde detta i de flesta fall ha avsedd verkan men något förbud är det dock inte fråga om och en sådan lösning lever inte till fullo upp till åtagandet i artikel 4. En svårighet är också den osäkerhet som bristen på klara regler innebär för det uppgiftsskyldiga institutet. *Finansinspektionen* har särskilt framhållit att företag som bedriver verksamhet enligt finansiella lagar riskerar att i samband med uppgiftslämnande i brottsutredningar hamna i konflikt mellan det lagstadgade kravet på uppgiftslämnande och en lojalitetsplikt gentemot kunderna. Ett straffsanktionerat meddelandeförbud skulle, enligt *Finansinspektionen*, ge de berörda företagen stöd i en sådan situation. Dessutom kan det resultera i effektivare brottsutredningar, något som gynnar utvecklingen av en sund finansmarknad.

Remissinstanserna har över lag ställt sig positiva till införandet av ett meddelandeförbud och promemorians förslag att förbudet skall gälla uppgiftslämnande såväl i en svensk förundersökning som i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. Därmed tillgodoses också det allmänna intresset av att, i största möjliga utsträckning, ha enhetliga regler för svenska förfaranden och för det internationella samarbetet på straffrättsområdet. Regeringen, som noterar att internationella åtaganden också var en tungt vägande faktor när upplysningsskyldigheten infördes i lagstiftningen på finansmarknadsområdet (se t.ex. prop. 2002/03:139 s. 486), har ingen avvikande uppfattning.

Meddelandeförbudet bör knytas till den uppgiftsskyldighet som föreskrivs för de finansiella företagen. Även om det finns skillnader mellan dessa företag och deras förhållande till sina kunder, vilket har påpekats i remissvaren, är reglerna om uppgiftsskyldighet i en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål densamma. I syfte att uppnå enhetliga regler bör även de nya bestämmelserna om meddelandeförbud gälla för alla finansiella företag som är underkastade en sådan underrättelseskyldighet.

Meddelandeförbudets utformning

När det gäller utformningen av meddelandeförbudet står olika alternativ till buds. I promemorian föreslås en ordning som innebär att förbudet meddelas i det enskilda fallet och då får riktas till det uppgiftslämnande företaget, dess styrelseledamöter och dess anställda. Flertalet remissinstanser har godtagit detta förslag.

En annan lösning vore att införa ett heltäckande meddelandeförbud med förebild i de regler som finns i 11 § penningtvättslagen och 10 § lagen om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa

fall, m.m. Med hänvisning bl.a. till Ekosekretessutredningens bedömning att det inte finns något generellt behov av ett heltäckande meddelandeförbud (SOU 1999:53 s. 323 f.), föreslogs inte detta alternativ i promemorian. *Åklagarmyndigheten* förordar emellertid i sitt remissvar att denna lösning väljs också för det meddelandeförbud som nu är i fråga. Enligt *Åklagarmyndigheten* är det vanligtvis så att en brottsutredning äventyras om en förfrågan från åklagare avslöjas för den som berörs. En annan fördel är att en heltäckande ordning är enkel och förutsägbar, jämfört med den onödigt tillkrånglade ordning som föreslagits. Myndigheten uttalar också att meddelandeförbudets ingripande karaktär inte skall överdrivas och noterar att det i en förundersökning kan vidtas ett antal mer eller mindre ingripande åtgärder av olika slag som aldrig kommer till den berörda personens kännedom, t.ex. om förundersökningen läggs ner utan att den misstänkte har hörts.

Enligt regeringens mening skulle ett heltäckande och automatiskt meddelandeförbud leda för långt när det som nu skall gälla oavsett vilken brottslighet det är fråga om. En sådan ordning skulle också föranleda gränsdragningsproblem i förhållande till den särskilda lagstiftning som i dag innehåller heltäckande meddelandeförbud, men bara för vissa typer av särskilt allvarliga brott (penningtvätt m.m.). Även om ett meddelandeförbud ofta är motiverat i praktiken för att utredningen inte skall äventyras, kan det väl tänkas situationer då detta inte behövs. Det kan t.ex. vara en förfrågan som sker på den misstänktes begäran eller för att säkra information och bevisning som den misstänkte skall konfronteras med vid ett nära förestående förhör. Vidare torde behovet av sekretess i många fall bara gälla under en viss tid och meddelandeförbudet bör därför kunna tidsbegränsas. Hänsyn kan därmed tas till sådana regler för förundersökning och tvångsmedelsanvändning som bl.a. innebär att den misstänkte har rätt att ta del av uppgifter i en förundersökning (23 kap. 18 § rättegångsbalken). Regeringen anser därför, i likhet med promemorian, att det här bör vara fråga om en ordning där meddelandeförbudet beslutas i det enskilda fallet.

Även i fråga om den närmare utformningen av meddelandeförbudet bör promemorians förslag följas. Risken för praktiska tillämpningsproblem skall inte överdrivas. *Svenska Bankföreningen* och *Svenska Fondhandlareföreningen* har anfört att promemorians förslag ligger i linje med vad som redan är praxis på området. Det torde därför redan finnas vissa rutiner, såväl hos åklagare och förundersökningsledare som hos de uppgiftslämnande instituten, som kan användas för att hantera ett sådant meddelandeförbud.

Beslut om meddelandeförbud bör kunna meddelas av den åklagare eller förundersökningsledare som leder förundersökningen eller av den åklagare som handlägger ärendet om rättslig hjälp, dvs. den som begär uppgifter från institutet i fråga. Innebörden av meddelandeförbudet är att den som omfattas inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats i enlighet med uppgiftsskyldigheten eller att en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål pågår. Såsom förbudet är utformat kan det inte anses komma i konflikt med sådan uppgiftsskyldighet som det finansiella företaget har i förhållande till Finansinspektionen. Förhållandet mellan detta förbud och den grundlagskyddade meddelarfriheten tas upp i avsnitt 6.1.

Även ett meddelandeförbud som meddelas särskilt bör, för att vara effektivt, kunna riktas till såväl det uppgiftsskyldiga institutet som dess anställda och styrelseledamöter. Detta överensstämmer med de regler om meddelandeförbud som finns i penningtvättslagen och i lagen om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall, m.m. För att minimera de praktiska verkningarna för det uppgiftslämnande institutet och medge anpassning till behovet i det enskilda fallet bör dock förbudet inte riktas till en fast personkrets. Även om det är möjligt, bör det här inte vara fråga om att alltid rikta föreläggandet till samtliga anställda och styrelseledamöter. I många fall torde det räcka att förbudet riktar sig till institutet samt de anställda och styrelseledamöter som de brottsutredande myndigheterna har haft kontakt med eller den grupp av personer som handlägger uppgiftslämnandet och som därmed har kännedom om åklagarens framställning. Därmed kommer förbudet endast undantagsvis behöva riktas till samtliga anställda och styrelseledamöter. Föreskrifterna om meddelandeförbud bör utformas så att erforderlig flexibilitet uppnås.

Förbudet bör kunna meddelas om det finns risk att brottsutredningen äventyras. När det gäller rättslig hjälp som lämnas enligt tilläggsprotokollet är det dock fråga om ett ovillkorligt åtagande och ett meddelandeförbud måste därför kunna meddelas när så krävs enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Ett meddelandeförbud bör vara tidsbegränsat men med möjlighet att förlänga giltigheten av ett tidigare förordnande. Förbudet får dock aldrig avse längre tid än vad syftet med åtgärden motiverar. När det är fråga om rättslig hjälp är det dock inte den svenska myndigheten som råder över meddelandeförbudets längd och tidsbegränsningar är därmed inte alltid möjliga. I fråga om vissa åtgärder, särskilt övervakning av banktransaktioner enligt artikel 3 (se avsnitt 5.2.4), kan det dessutom i praktiken vara svårt att tidsbegränsa meddelandeförbudet. I dessa fall bör därför tidsbegränsning ske endast med den ansökande myndighetens samtycke. Ett meddelande som inte är tidsbegränsat, vilket kan förutses inträffa endast i undantagsfall, bör dock hävas när förbudet inte längre är motiverat. Åklagaren kan i dessa fall kräva, med stöd av 5 kap. 2 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, att den ansökande staten lämnar en underrättelse när förbudet inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med åtgärden. Vad som nu sagts får anses rymmas inom den frihet att utforma de nationella reglerna som artikel 4 i tilläggsprotokollet medger. Även ett tidsbegränsat förbud skall hävas om det inte längre är motiverat.

Straffansvar

I 14 § penningtvättslagen och 12 § lagen om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall, m.m. finns bestämmelser om straffansvar för den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot meddelandeförbudet. Påföljden är böter.

Något uttryckligt krav på ett straffsanktionerat meddelandeförbud ställs inte i tilläggsprotokollet. Vad som krävs är nödvändiga åtgärder för att säkerställa att brottsutredningsåtgärderna inte avslöjas för kunden. Inte heller det EG-direktiv som låg bakom penningtvättslagen ställde upp något krav på straffrättsliga sanktioner för den som bryter mot ett meddelandeförbud, men en straffbestämmelse ansågs likväl vara

motiverad (prop. 1998/99:19 s. 63). För att understryka vikten av att ett meddelandeförbud iakttas och för att behandla de olika förbud som avser brottsutredande verksamhet på samma sätt bör, enligt promemorian, även det meddelandeförbud som nu föreslås vara förenat med en straffsanktion. Bland remissinstanserna har endast *Ekobrottsmyndigheten* ifrågasatt förslaget att koppla meddelandeförbudet till en bestämmelse om straffansvar, men myndigheten uttrycker samtidigt förståelse för önskemålet om enhetlighet i olika lagar. Enligt regeringens uppfattning bör en straffbestämmelse införas och utformas på samma sätt som i penningtvättslagen och lagen om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall, m.m. Påföljden bör även här vara böter.

Lagteknisk lösning

Det meddelandeförbud som nu är i fråga bygger på de regler om uppgiftsskyldighet i en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp som finns i de olika lagarna på finansmarknadsområdet. Det nära sambandet innebär att bestämmelserna bör placeras i samma lagar. Ett införande av mer generella regler om förordnande om meddelandeförbud i rättegångsbalken och lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål kräver överväganden som går utöver vad som kan göras i detta ärende. Mer begränsade bestämmelser som hänvisar tillbaka till uppgiftsskyldigheten i lagarna på finansmarknadsområdet skulle rimma illa med rättegångsbalkens systematiska uppbyggnad och det är dessutom tveksamt om ansvarsbestämmelserna i 9 kap. 6 § samma balk är utformade på ett sätt som vore ändamålsenligt i dessa fall. Bestämmelserna bör därmed placeras i de olika lagarna på finansmarknadsområdet som innehåller regler om uppgiftsskyldighet i en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp. En hänvisning till dessa bestämmelser bör också införas i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

6.12 Reservationer och förklaringar

Regeringens förslag: I samband med tillträdet till 2000 års EU-konventionen avger Sverige följande förklaringar enligt artikel 24 om behöriga myndigheter:

1. Justitiedepartementet är centralmyndighet för tillämpningen av artikel 6.

2. Behöriga myndigheter för tillämpningen av artiklarna 12 och 13 om gemensamma utredningsgrupper och kontrollerade leveranser är Åklagarmyndigheten eller den åklagare som Åklagarmyndigheten utser, Rikspolisstyrelsen eller den polismyndighet som Rikspolisstyrelsen utser, Tullverket eller Kustbevakningen.

3. Behöriga myndigheter för tillämpningen av artikel 14 om bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet är Åklagarmyndigheten eller den åklagare som Åklagarmyndigheten utser och Rikspolisstyrelsen eller den polismyndighet Rikspolisstyrelsen utser.

4. För tillämpningen av artiklarna 18, 19 och 20 om teleavlyssning och teleövervakning är den åklagare som Åklagarmyndigheten utser behörig att ta emot och göra ansökningar.

Regeringens bedömning: Sverige bör inte göra någon reservation i fråga om artiklarna 6, 9, 10, 14, 18 eller 20 i konventionen eller artikel 9 i dess tilläggsprotokoll. Sverige bör inte heller avge någon förklaring om förtida ikraftträdande enligt artikel 27 i konventionen eller artikel 13 i tilläggsprotokollet.

Promemorians förslag och bedömningar överensstämmer i sak med regeringens.

Remissinstanserna: Alla remissinstanser utom en tillstyrker förslagen och bedömningarna eller lämnar dem utan erinran. *Svenska avdelningen av Internationella Juristkommissionen* anser att Sverige bör avge en reservation beträffande artikel 14 om s.k. hemliga utredningar (se avsnitt 6.7).

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Reservationer och förklaringar om undantag från vissa bestämmelser i konventionen och tilläggsprotokollet

2000 års EU-konvention lämnar utrymme för en stat att förklara att den inte skall vara bunden av vissa bestämmelser. I övrigt är reservationer inte tillåtna enligt konventionen (artikel 25) eller dess tilläggsprotokoll (artikel 11). En sådan förklaring skall avges i samband med statens tillträde till konventionen eller tilläggsprotokollet.

I fråga om konventionen får förklaringar lämnas med stöd av artiklarna 6.7 (direktkommunikation mellan myndigheter), 9.6 (samtyckeskrav vid tillfälligt överförande av frihetsberövade personer), 10.9 (videokonferens med en åtalad person), 14.4 (s.k. hemliga utredningar), 18.7 (avlyssning av teledelanden i vissa fall) och 20.7 (avlyssning av teledelanden

på en annan stats territorium utan tekniskt bistånd från en annan medlemsstat). Härtill får en motsvarande förklaring avges enligt artikel 9.2 i tilläggsprotokollet (politiska brott som vägransgrund).

Enligt artikel 6.7 får en stat förklara att direktkommunikation mellan myndigheter inte godtas i vissa, särskilt angivna fall. Det gäller situationer när det är fråga om en centralmyndighet eller rättslig myndighet i den ena staten och en polis- eller tullmyndighet (artikel 6.5) eller en administrativ myndighet (artikel 6.6) i den andra staten. Som framgår av redogörelsen i avsnitt 5.1.5 får, enligt 2 kap. 6 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, ansökningar från EU-stater eller från Island eller Norge alltid göras direkt hos behörig åklagare eller domstol beträffande alla nuvarande former av rättsligt samarbete. Även de nuvarande bestämmelserna i lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar medger direktkommunikationer mellan myndigheter av olika slag och utan att centralmyndigheten fungerar som mellanled i kontakterna. Detsamma gäller enligt de förslag som nu lämnas för kontrollerade leveranser och s.k. hemliga utredningar, se avsnitt 6.6 och 6.7. Sverige bör därmed inte avge någon förklaring som begränsar bestämmelserna om direktkommunikation enligt artikel 6 i konventionen.

Enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål krävs inte den berörda personens samtycke för ett tillfälligt överförande av en frihetsberövad person. I enlighet med den bedömning som gjorts i avsnitt 5.1.8 kan det dock i praktiken förekomma att samtycke krävs för att en framställning om ett tillfälligt överförande skall bifallas i ett enskilt fall. Detta är en möjlig följd av den lämplighetsprövning som alltid skall göras. Det är alltså fråga om ett krav som kan ställas i enstaka undantagsfall och inte ett allmänt villkor som gäller under vissa givna förutsättningar. Såsom redan anförts i avsnitt 5.1.8 torde en stat ha rätt att kräva samtycke i något enskilt fall utan att göra en förklaring enligt artikel 9.6. Därmed behöver Sverige inte göra någon förklaring enligt artikeln.

När det gäller förhör genom videokonferens har en stat, enligt artikel 10.9, rätt att göra undantag för förhör med en åtalad person. Om sådana förhör tillåts krävs alltid att den åtalade personen samtycker till åtgärden. Det är i dag möjligt att lämna rättslig hjälp i form av förhör genom videokonferens, vilket skall ske enligt de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd under en svensk förundersökning eller rättegång. Enligt lagen (1999:752) om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång, som är tillämplig också när det är fråga om rättslig hjälp, är det under vissa förutsättningar möjligt att det tilltalade medverkar genom videokonferens. På sikt kan dessutom utrymmet för en tilltalads medverkan i ett sammanträde via videokonferensteknik komma att utvidgas, se avsnitt 5.1.9. En bibehållen möjlighet att lämna rättslig hjälp genom videoförhör med en tilltalad – under samma förutsättningar och former som i en svensk förundersökning eller rättegång – är också utgångspunkten för de förslag som lämnas i avsnitt 6.4.2. Ingen förklaring enligt artikel 10.9 bör därför avges.

I samband med tillträde till konventionen har en stat möjlighet att förklara sig obunden av artikel 14 om samarbete i brottsutredningar som genomförs av tjänstemän med användning av skyddsidentitet, i konventionen benämnda hemliga utredningar. I enlighet med redogörelsen i

avsnitt 5.1.13 saknas det anledning att avge en reservation och därmed motverka det samarbete som förekommer redan i dag. Ingen förklaring bör därför lämnas. Vissa grundläggande regler för det rättsliga samarbetet på detta område har lämnats i avsnitt 6.7.

Enligt artikel 18.7 får en stat förklara att den är bunden av bestämmelserna i artikel 18.6 (om avlyssning och upptagning som äger rum i den ansökande staten) bara om den inte kan tillhandahålla en omedelbar överföring av teledelanden, se avsnitt 5.1.16. Gentemot en stat som avger en sådan förklaring får de andra medlemsstaterna tillämpa principen om ömsesidighet. Förklaringen innebär i praktiken att rättslig hjälp bara kommer att lämnas om omedelbar överföring kan ske eller om den anmodade staten inte har möjlighet att ordna en sådan överföring. Däremot kommer rättslig hjälp inte lämnas om den ansökande medlemsstaten saknar möjlighet att ta emot omedelbart överförda teledelanden. Denna mycket speciella regel har tillkommit för att möta en reglering i Förenade kungariket som i vissa fall hindrar systematisk upptagning av avlyssnade data. En generell utgångspunkt bör dock vara att välja lösningar som främjar det straffrättsliga samarbetet mellan medlemsstaterna. Sverige bör därför inte begränsa möjligheterna att lämna rättslig hjälp på det sätt som avses i artikel 18.7. De förslag som lämnas i avsnitt 6.10.1 innebär tvärtom att Sverige kan lämna rättslig hjälp såväl genom omedelbar överföring av teledelanden till den ansökande staten, när så är möjligt, som i form av avlyssning och upptagning i Sverige. Sverige bör därför inte lämna någon förklaring i enlighet med artikel 18.7 och inte heller tillämpa principen om ömsesidighet för medlemsstater som har avgett en sådan förklaring.

Bestämmelserna i artikel 20 gäller gränsöverskridande teleavlyssning eller teleövervakning och ålägger den stat som genomför åtgärden att hämta in tillstånd från den medlemsstat där den som åtgärden avser befinner sig, se avsnitt 5.1.18. Regleringen i artikeln innebär att den stat där personen finns genom tillståndsprövningen kan kräva att de villkor och förutsättningar som gäller för åtgärden i den staten måste vara uppfyllda. Förslag till svenska regler som bl.a. innebär att tillståndsfrågan skall prövas av domstol har lämnats i avsnitt 6.10.4. Den möjlighet som ges i artikel 20.7 att avstå från tillståndskravet är alltså inte aktuell för svensk del. Därmed skall ingen förklaring enligt artikel 20.7 lämnas.

Artikel 9.2 i tilläggsprotokollet medger att en stat förklarar att undantaget från rättslig hjälp med hänvisning till att det rör sig om ett politiskt brott bara kommer att tillämpas för vissa särskilt angivna, terrorismrelaterade brott. Enligt 2 kap. 14 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål utgör inte det förhållande att gärningen har karaktär av ett politiskt brott en avslagsgrund i förhållande till EU-stater eller Island eller Norge. Det finns inte anledning att nu införa någon ytterligare, generell begränsning för den internationella rättsliga hjälpen och ingen förklaring enligt artikel 9.2 i tilläggsprotokollet behövs för svensk del.

Förklaring om behöriga myndigheter

I samband med att en stat tillträder 2000 års EU-konvention skall staten avge en förklaring enligt artikel 24 där det anges vilka myndigheter som är behöriga i fråga om tillämpningen av vissa konventionsbestämmelser. Myndigheter som angivits som behöriga i förhållande till 1959 års Europarådskonvention behöver inte anges på nytt. En förklaring kan senare ändras helt eller delvis genom en ny förklaring. Enligt artikeln skall förklaringar angående behöriga myndigheter lämnas i vissa särskilt angivna fall (punkt 1 a–e). Detta utesluter dock inte att även andra behöriga myndigheter uppges.

Enligt 1959 års Europarådskonvention skall framställningar översändas mellan staternas justitieministerier eller i vissa fall, t.ex. då framställningen är brådskande, direkt till berörda myndigheter. Detta gäller även för Sverige (angående återkallelse av en tidigare svensk förklaring, se prop. 1999/2000:61 s. 182 f.). Med rättslig myndighet i konventionens mening avser Sverige åklagare och domstol, vilket har framförts i en svensk förklaring (se SÖ 2000:41). Vad som nu sagts kommer alltså att gälla utan att någon förklaring lämnas i förhållande till 2000 års EU-konvention.

Om det finns behöriga administrativa myndigheter eller organ för det samarbete som föreskrivs i artikel 3.1 skall dessa anges (punkterna 1 a och 1 d). I enlighet med redogörelsen i avsnitt 5.1.2 finns det dock inga svenska administrativa förfaranden av det slag som avses i artikel 3.1 (dvs. där en administrativ myndighets beslut överklagas till en brottmålsdomstol). Det saknas därmed behov av en förklaring i detta avseende.

I fråga om centralmyndighet som är behörig för tillämpningen av artikel 6, inklusive sådana framställningar som alltid skall göras via centralmyndigheter enligt artikel 6.8 (punkt 1 b), är det för svensk del i samtliga fall Justitiedepartementet som är behörigt. Oaktat vad som sagts ovan kan detta för tydlighets skull anges också i förhållande till EU-konventionen.

När det gäller samarbete med gemensamma utredningsgrupper, kontrollerade leveranser och i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet skall de polis- eller tullmyndigheter som är behöriga att göra eller ta emot framställningar redovisas (punkt 1 c). Bestämmelser om inrättande av gemensamma utredningsgrupper finns i 3 § lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. Enligt dessa regler, vilka endast ändras med anledning av förändringar inom åklagarväsendet (se avsnitt 6.5), får en överenskommelse om att inrätta en gemensam utredningsgrupp ingås av Åklagarmyndigheten eller den åklagare som Åklagarmyndigheten bestämmer, Rikspolisstyrelsen eller den polismyndighet som Rikspolisstyrelsen bestämmer, Tullverket eller Kustbevakningen. Motsvarande regler föreslås i fråga om brottsutredningar med användning av skyddsidentitet, men med skillnaden att Tullverket och Kustbevakningen inte skall omfattas, se avsnitt 6.7. Beträffande kontrollerade leveranser föreslås att ansökningar skall handläggas av åklagare, men även polismyndigheter, Tullverket och Kustbevakningen skall vara behöriga att ta emot och göra en ansökan, se avsnitt 6.6. Den svenska förklaringen bör ange alla de myndigheter som

är behöriga att handlägga nu nämnda ärenden om rättslig hjälp samt, i fråga om kontrollerade leveranser, att lämna och ta emot en ansökan.

Vidare skall de myndigheter som är behöriga för tillämpningen av artiklarna 18, 19 och 20.1–4 anges (punkt 1 e). Det gäller rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning, innefattande rättslig hjälp genom tekniskt bistånd i form av omedelbar överföring av telemeddelanden och åtkomst via en nätport, enligt artiklarna 18 och 19 samt den särskilda ordning vid gränsöverskridande användning av sådana tvångsmedel som föreskrivs i artikel 20. I fråga om artikel 19, vilken huvudsakligen handlar om annat än rättslig hjälp, torde det vara tillämpningen av de bestämmelser som hänvisar till rättslig hjälp som avses.

Enligt de förslag som lämnats i avsnitt 6.10.1 till 6.10.5 är det åklagare som skall ta emot eller göra ansökningar när det gäller rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning och som inledningsvis handlägger en ansökan. Åklagaren beslutar också beträffande tekniskt bistånd genom omedelbar överföring när åtgärden avser någon som befinner sig utomlands. I övriga fall måste åklagaren inhämta rättens tillstånd. Eftersom det alltid är fråga om en rättslig myndighet enligt den förklaring som redan har lämnats i anslutning till 1959 års Europarådskonvention behövs det i och för sig ingen ny förklaring. För att underlätta det praktiska samarbetet vore dock en förklaring av värde, vilken också bör ange den svenska kontaktpunkt med bemanning dygnet runt som skall finnas enligt artikel 20.4 d. En sådan förklaring bör därmed avges.

Förklaring om förtida ikraftträdande

Enligt artikel 27.5 i EU-konventionen har en stat möjlighet att förklara att konventionen skall gälla i förhållande till andra medlemsstater som avgett motsvarande förklaring trots att konventionen ännu inte formellt har trätt i kraft. Detsamma föreskrivs i artikel 13.5 i tilläggsprotokollet. Dessa bestämmelser om ett ömsesidigt, förtida ikraftträdande mellan vissa stater tillkom mot bakgrund av att staterna inte gjort något åtagande att tillträda instrumenten inom en viss tid. Ett formellt ikraftträdande kunde därför förväntas dra ut på tiden och några stater som redan tillträtt konventionen har avgett förklaringar om förtida ikraftträdande i förhållande till andra stater som gjort på samma sätt (Finland, Litauen, Nederländerna, Portugal och Spanien).

När nu Europeiska rådet genom deklARATIONEN den 25 mars 2004 har uppmanat alla medlemsstater att tillträda konventionen och tilläggsprotokollet senast i december 2004 får denna möjlighet till förtida ikraftträdande anses ha förlorat sin praktiska betydelse. Åtta medlemsstater, varav tre nya medlemmar, har tillträtt konventionen och fyra medlemsstater, varav två nya, har tillträtt tilläggsprotokollet. I övriga medlemsstater pågår ratifikationsarbetet och i flera stater är detta arbete långt framskridet. Det saknas därför anledning att nu avge någon förklaring enligt artikel 27.5.

Avtalet mellan EU och Island och Norge träder i kraft först sedan alla medlemsstater i EU har godkänt avtalet och konventionen respektive tilläggsprotokollet dessutom har trätt i kraft (artikel 6). Någon förklaring om förtida ikraftträdande av avtalet mellan vissa stater är inte möjligt att avge.

7 Ekonomiska konsekvenser

Bestämmelserna i 2000 års EU-konvention och dess tilläggsprotokoll samt det anslutande avtalet mellan EU och Island och Norge utgör en vidareutveckling av internationellt straffrättsligt samarbete som Sverige har medverkat i under lång tid. Som framgår av redogörelsen i avsnitt 5 uppfyller svensk rätt redan i dag de flesta åtaganden som ett tillträde till de nya instrumenten medför. Flertalet nya bestämmelser i konventionen och protokollet som är avsedda att effektivisera den rättsliga hjälpen uppfylls av det nuvarande regelverket, framförallt i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål. Syftet med konventionen är vidare att effektivisera det samarbete som sker idag genom att hjälp kan lämnas i större utsträckning vilket i sin tur leder till att brott kan utredas snabbare och effektivare. I det ligger vissa kostnadsbesparingar.

Det har anmärkts att förslagen kan ge upphov till vissa ökningar vad gäller antalet ärenden hos domstolarna och de brottsbekämpande myndigheterna, bl.a. när det gäller de utökade möjligheterna att bistå med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. När det särskilt gäller hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning innebär förslagen utökade möjligheter för andra stater att få bistånd. Den eventuella ärendeökningen kan emellertid inte förväntas att bli alltför stor, bl.a. mot bakgrund av att domstolarna under år 2003 endast i tolv fall gav tillstånd till hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning på grund av en begäran om rättslig hjälp från annat land (Skr. 2004/05:36). De antal ärenden som tillkommer med stöd av de förslag som nu lämnas kan förutses få marginell kostnadseffekt för rättsväsendet.

Flera av de samarbetsformer för vilka en reglering föreslås förekommer redan i dag i det internationella samarbetet, t.ex. kontrollerade leveranser och användning av skyddsidentitet. Det är inga nya samarbetsformer som föreslås utan endast bestämmelser som i huvudsak reglerar förfarandet.

Sammanfattningsvis får anses att de eventuella merkostnader som den nya internationella regleringen kan medföra skall vägas mot de besparingar som uppnås genom en effektivisering av handläggningen. Det gäller inte minst de förbättrade möjligheter för svenska myndigheter att söka rättslig hjälp från andra stater som kan förväntas. Eventuella merkostnader som trots detta skulle kunna uppstå skall finansieras inom rättsväsendets befintliga anslag.

8 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Ett svenskt tillträde till 2000 års EU-konvention och dess tilläggsprotokoll är angeläget. Tillträdet och därmed den lagstiftning som behövs bör därmed träda i kraft så snart som möjligt.

Avtalet mellan Europeiska unionen och Island och Norge måste tillträdas av samtliga EU-stater samt Island och Norge innan det träder i kraft. Tidpunkten för avtalets ikraftträdande kan inte förutses i dag. Vissa bestämmelser i lagen om gemensamma utredningsgrupper skall gälla mot Norge och Island den dag tilläggsprotokollet träder i kraft. När det har skett bör regeringen sätta de aktuella bestämmelserna i kraft gentemot Norge och Island.

Inga övergångsbestämmelser är påkallade med anledning av de förslag som lämnas i detta ärende.

9 Författningskommentar

9.1 Förslaget till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

1 kap. 4 §

I *tredje stycket* har en konsekvensändring gjorts med anledning av att lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar föreslås byta namn till lagen (2003:1174) om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar.

9.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse

1 kap. 8 b §

Nya och i huvudsak likalydande bestämmelser om meddelandeförbud och om ansvar för brott mot ett sådant förbud har införts i ett antal lagar inom finansmarknadsområdet. Förslagen har behandlats i avsnitt 6.11.

I lagen finns särskilda bestämmelser om skyldighet att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till det aktuella finansiella företaget när detta begärs av undersökningsledaren i en svensk förundersökning eller av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. Enligt *första stycket* i paragrafen, som är ny, får undersökningsledaren eller åklagaren förordna om meddelandeförbud. Förordnandet får riktas till företaget i fråga och till dess anställda och styrelseledamöter. Förbudet avser såväl det förhållandet att uppgifter har lämnats ut som att en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp pågår. Förbudet innebär att sådana uppgifter inte får lämnas till kunden eller någon utomstående person. I enlighet med vad som sagts i avsnitt 6.11 torde det i de flesta fall räcka med att förbudet riktas till en begränsad personkrets, t.ex. de personer som har handlagt begäran om utlämnande av uppgifter och dem som annars känner till saken. Endast i undantagsfall torde det bli aktuellt att rikta meddelandeförbudet till samtliga anställda och styrelseledamöter. Frågan får bedömas från fall till fall av den som meddelar förbudet.

Av *andra stycket* framgår förutsättningarna för att förordna om meddelandeförbud. Ett förbud får bara meddelas om det krävs för att utredningen om brott inte skall äventyras eller för att uppfylla en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. De överenskommelser som i dag ställer upp sådana krav är tilläggsprotokollet till 2000 års EU-konvention (artikel 4) och tillämpningen av motsvarande bestämmelser i förhållande till Island och Norge med stöd av avtalet den 19 december 2003 mellan EU och dessa stater (se avsnitt 5.3.2). I många fall torde det inte alls vara nödvändigt att förordna om ett meddelandeförbud eftersom ett avslöjande för kunden eller någon annan inte innebär någon risk för brottsutredningen.

I *tredje stycket* finns bestämmelser om förbudets giltighet i tiden. Förordnandet skall vara tidsbegränsat och får inte gälla längre än vad som är nödvändigt med hänsyn till syftet med förbudet. Tidsgränsen får dock förlängas. När det gäller uppgiftslämnande i ett ärende om rättslig hjälp får dock en tidsbegränsning bara ske om den utländska myndighet

eller mellanfolkliga domstol som är sökande samtycker till att så sker. Samtycke till en tidsgräns torde kunna erhållas i de flesta fall.

Oavsett om förbudet är tidsbegränsat eller inte skall förbudet upphöra att gälla när det inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med åtgärden. Detta framgår av *fyärde* stycket. Ett skäl att häva ett tidsbegränsat förbud kan t.ex. vara att uppgifterna ändå avslöjas för kunden, t.ex. i samband med ett förhör eller när förundersökningen redovisas enligt 23 kap. 18 § rättegångsbalken. Undersökningsledaren eller åklagaren måste ta ställning till frågan i det enskilda fallet. . När det är fråga om rättslig hjälp är det dock upp till den ansökande utländska myndigheten eller mellanfolkliga domstolen att avgöra om och i så fall när förordnandet kan upphöra att gälla. För att möjliggöra detta i praktiken bör åklagaren, med stöd av 5 kap. 2 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, kräva att den utländska myndigheten lämnar en underrättelse när meddelandeförbudet inte längre är motiverat och därmed kan upphävas.

Om ett generellt meddelandeförbud gäller enligt de särskilda reglerna i 11 § lagen (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt eller 10 § lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall, m.m. skall inget förordnande om meddelandeförbud meddelas enligt de nu införda bestämmelserna.

1 kap. 8 c §

I denna nya paragraf införs en bestämmelse om ansvar för den som uppsåtligt eller av grov oaktsamhet bryter mot ett meddelandeförbud enligt 1 kap. 8 b §. Ansvarsbestämmelsen är utformad med förebild i penningtvättslagen och lagen om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall, m.m. Påföljden är böter.

9.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1992:543) om börs- och clearingverksamhet

2 kap. 10 och 11 §§

I lagen finns särskilda bestämmelser om skyldighet att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till det finansiella företaget när detta begärs av undersökningsledaren i en svensk förundersökning eller av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. Paragraferna, som är nya, innehåller bestämmelser om meddelandeförbud angående sådan uppgiftslämning och om ansvar för brott mot ett sådant förbud. Motsvarande bestämmelser införs även bl.a. i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse och de beskrivs närmare i avsnitt 9.2.

8 kap. 4 §

I paragrafens *första stycke* anges vilka bestämmelser i lagen som skall tillämpas även i fråga om en clearingorganisation. Eftersom clearingorganisationer är skyldiga att lämna uppgifter enligt 2 kap. 9 § skall även de nya bestämmelserna i 2 kap. 10 och 11 §§ om meddelandeförbud och straffansvar tillämpas i fråga om clearingsorganisationer.

9.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag

7 kap. 13 b och 13 c §

I lagen finns särskilda bestämmelser om skyldighet att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till holdingföretaget när detta begärs av undersökningsledaren i en svensk förundersökning eller av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. Paragraferna, som är nya, innehåller bestämmelser om meddelandeförbud angående sådan uppgiftslämning och om ansvar för brott mot ett sådant förbud. Motsvarande bestämmelser införs även bl.a. i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse och de beskrivs närmare i avsnitt 9.2.

9.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

11 a §

Paragrafen, som är ny, föreskriver att tid som den dömde vistas utanför det särskilda ungdomshemmet skall räknas som strafftid när den dömde tillfälligt överförs till en annan stat med stöd av lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål. Den nya bestämmelsen gäller endast överföring som har ägt rum efter det att lagändringen trätt i kraft. Det är fråga om situationer när den frihetsberövade förs över till en annan stat för förhör eller konfrontation i samband med en förundersökning eller rättegång där. En motsvarande bestämmelse finns i 43 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt. Ändringen har motiverats i avsnitt 6.3.

9.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument

8 kap. 4 och 5 §§

I lagen finns särskilda bestämmelser om skyldighet att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till den centrala värdepappersförvararen eller det kontoförande institutet när detta begärs av undersökningsledaren i en svensk förundersökning eller av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. Paragraferna, som är nya, innehåller bestämmelser om meddelandeförbud angående sådan uppgiftslämning och om ansvar för brott mot ett sådant förbud. Motsvarande bestämmelser införs även bl.a. i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse och de beskrivs närmare i avsnitt 9.2.

9.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

1 kap. 2 §

I lagen införs två nya former av rättslig hjälp, vilka också tas in uppräknningen i paragrafens *första stycke* av åtgärder som omfattas av lagen. De nya åtgärderna är tekniskt bistånd med teleavlyssning och teleövervakning, som tillkommit med anledning av artikel 18 i 2000 års konvention, och tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning, som har sin grund i artikel 20 samma konvention. De närmare övervägandena har redovisats i avsnitt 6.10.1–6.10.5.

2 kap. 1 §

En ändring har gjorts i *första stycket* med anledning av omnumreringen i 1 kap. 2 § första stycket.

Vissa åtgärder som avses i 1 kap. 2 § första stycket saknar motsvarigheter i nationella förfaranden och är därför inte reglerade i andra författningar än denna lag. Dessa anges i paragrafens *andra stycke* som nu har ändrats för att också omfatta rättslig hjälp i form av tekniskt bistånd med och tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning (1 kap. 2 § första stycket 7 och 8). Särskilda bestämmelser angående sådant tekniskt bistånd finns i 4 kap. 25 b §, 25 c § samt 26 §, och om tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning i 4 kap. 26 a–c §§, se kommentarerna till dessa paragrafer.

2 kap. 2 §

Paragrafen, som reglerar frågan om krav på dubbel straffbarhet för olika former av rättslig hjälp, har ändrats för att också omfatta de två nya former av rättslig hjälp som införts i lagen. Krav på dubbel straffbarhet ställs upp i fråga om tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning (1 kap. 2 § första stycket 8) men inte beträffande tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning (1 kap. 2 § första stycket 7). Denna fråga har behandlats i avsnitt 6.10.1 respektive 6.10.5. I övrigt är paragrafen oförändrad i sak.

2 kap. 4 §

I paragrafens *andra stycke* har en redaktionell förändring gjorts med anledning av de nya reglerna om ansökningars innehåll i 4 kap. 25, 25 b och 26 a §§, se kommentarer till dessa paragrafer.

2 kap. 6 och 7 §§

Paragraferna, som innehåller regler om kommunikationsvägar och om behörighet för åklagare och domstolar samt om överlämnande av ärenden, har anpassats till de organisatoriska förändringar som skett inom åklagarväsendet. Genom ändringarna klargörs att det är den nya Åklagar-

myndigheten som kan ta emot en ansökan om rättslig hjälp (6 §) och som fortsättningsvis skall bestämma vilka åklagare som är behöriga att handlägga ärenden om rättslig hjälp enligt lagen (7 §). Närmare skäl för ändringarna har redovisats i avsnitt 6.2.

2 kap. 8 §

I paragrafen har ett nytt *tredje stycke* införs med föreskrifter om underrättelser till den ansökande staten om andra utredningsåtgärder än de som sökts skulle kunna vidtas. Detta kan leda till en ny eller kompletterande ansökan, vilken ofta bör kunna godtas i förenklad form med hänvisning till redan tidigare ingiven information. Frågan har redovisats i avsnitt 6.2. De nya föreskrifterna är riktade till den åklagare som handlägger ett ärende om rättslig hjälp. Den nya bestämmelsen innebär inte någon skyldighet och avser bara uppgifter som framkommer under handläggningen av ärendet. En lämplighetsprövning skall alltid göras. En svensk domstol skall däremot inte tillämpa dessa regler. Reglerna om underrättelser enligt 2 kap. 9 § gäller däremot för såväl åklagare som domstol och kan användas för att t.ex. påtala rena felaktigheter i ansökan.

3 kap. 1 §

I *andra stycket* införs en hänvisning till de särskilda bestämmelserna i 4 kap. 26 och 26 c §§ om innehållet i en svensk ansökan om rättslig hjälp eller tekniskt bistånd med eller tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning (se kommentaren till dessa paragrafer). Vissa redaktionella ändringar har också gjorts.

4 kap. 8 §

I paragrafen har ett tillägg gjorts i *tredje stycket*. Ändringen har motiverats i avsnitt 6.4.1. Ändringen innebär att genomförandet av ett telefonförhör såsom en bevisupptagning utom huvudförhandling enligt 4 kap. 11 och 12 §§ inte bara kan komma till stånd på den ansökande statens begäran. Även den tingsrätt som handlägger ansökan kan föranstalta om att telefonförhöret skall ske på detta sätt. Detta innebär att svenska myndigheter närvarar och medverkar vid själva förhöret.

Utgångspunkten är dock att den ansökande statens önskemål angående omfattningen av den rättsliga hjälpen skall tillgodoses. Om den ansökande staten inte har begärt att förfarandet enligt 11 och 12 §§ skall tillämpas krävs det särskilda skäl för att tingsrätten ändå skall föranstalta om bevisupptagning utom huvudförhandling. Detta kan vara påkallat i ett enskilt fall för att bevaka att den hördes rättigheter enligt svensk rätt iaktas vid förhöret. Det kan t.ex. vara fråga om ett förhör med en ung person. Ett annat exempel är ett förhör där det är särskilt viktigt att vittnets rätt att vägra yttra sig om egen eller annans brottsliga eller vanärande handling enligt 36 kap. 6 § rättegångsbalken iaktas.

4 kap. 11 §

Reglerna i *första stycket* om rättslig hjälp med förhör genom videokonferens har ändrats. För ett sådant förhör krävs det inte längre att den som skall höras måste samtycka till åtgärden. Samtyckeskravet

kvarstår dock när det är fråga om ett förhör med en tilltalad. Ändringen har redovisats i avsnitt 6.4.2.

4 kap. 13 §

I paragrafens *första stycke* har det obligatoriska kravet på uppgift om samtycke i svenska ansökningar om rättslig hjälp med förhör genom videokonferens tagits bort. Detta är en följd av att den hördes samtycke inte skall krävas enligt konventionen, en fråga som har diskuterats i avsnitt 6.4.2. Samtyckeskravet skall enbart gälla när förhöret avser en tilltalad. Även om det fortsättningsvis inte kommer att krävas samtycke för rättslig hjälp med videoförhör som sker i en annan EU-stat eller i Island eller Norge kan ett sådant krav ställas i andra länder. I dessa fall får den svenska myndighet som begär hjälp med videoförhör införskaffa ett sådant samtycke.

Rättslig hjälp och tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

Rättslig hjälp i Sverige med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

4 kap. 25 §

I paragrafen finns bestämmelser om rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning som svenska myndigheter lämnar och som avser någon som befinner sig i Sverige. Det sistnämnda villkoret är utformat för att överensstämja med den ordning som gäller för det internationella samarbetet på detta område. I enlighet med de förklaringar som lämnas i avsnitt 5.1.16 skall det villkoret förstås så att den teleadress som åtgärden avser, och som skall anges i rättens tillståndsbeslut, skall finnas i Sverige

I *första stycket* har föreskrifter om ansökans innehåll tillkommit, vilka kompletterar de allmänna bestämmelserna i 2 kap. 4 § (se avsnitt 6.10.3).

I ett nytt *andra stycke* har bestämmelser införts som innebär undantag från de regler om granskning som gäller enligt 27 kap. 24 § rättegångsbalken. Frågan har behandlats i avsnitt 6.10.3. De nya bestämmelserna innebär att svenska myndigheter inte behöver granska vilken betydelse de upptagningar eller uppteckningar som gjorts har för den utländska brottsutredningen. Den granskningen får ske av de ansökande myndigheterna efter det att ärendet har återredovisats enligt 2 kap. 17 § lagen om internationell rättslig hjälp. En sådan granskning som krävs för att iaktta förbudet mot hemlig teleavlyssning av samtal m.m. mellan den misstänkte och hans försvarare enligt 27 kap. 22 § rättegångsbalken skall dock göras. Av 5 kap. 2 § följer att åklagaren när avlyssnat material överlämnas kan, i den mån det inte strider mot en internationell överenskommelse, förena överlämnandet av materialet med villkor. Ett sådant villkor kan vara att materialet skall förstöras efter det att det rättsliga förfarandet är avslutat i den ansökande staten.

När det gäller bevarandet av material gäller bestämmelserna i 27 kap. 24 § rättegångsbalken. Finns det inga skäl att spara materialet skall det omedelbart förstöras.

Omedelbar överföring av telemeddelanden eller uppgifter om telemeddelanden från Sverige till den ansökande staten

4 kap. 25 a §

I denna nya paragraf föreskrivs att rättens tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 25 § får verkställas genom omedelbar överföring av telemeddelandena (hemlig teleavlyssning) eller uppgifter om telemeddelandena (hemlig teleövervakning) från Sverige till den ansökande staten. Det är därmed fråga om situationer när den person som teleavlyssningen eller teleövervakningen avser befinner sig i Sverige och när det därmed krävs ett svenskt domstolsbeslut, se vidare i avsnitt 6.10.3.

Åklagaren prövar om det finns förutsättningar för omedelbar överföring i det enskilda fallet. Denna verkställighetsform skall bara tillämpas i förhållande till de stater som anges i bestämmelsen. En ytterligare förutsättning är att omedelbar överföring av telemeddelanden eller uppgifter om telemeddelanden kan ske under betryggande former från Sverige till den utländska myndighet som skall genomföra teleavlyssningen eller teleövervakningen. Detta ställer i praktiken krav på relativt omfattande förberedelser. Uppställandet av krav och genomförandet av förberedelserna bör för svensk del göras av polisen, se vidare i avsnitt 6.10.2. När en ansökan om tekniskt bistånd kommer in kan därmed åklagaren snabbt få besked från polisen om omedelbar överföring kan äga rum i det enskilda fallet.

Teleavlyssningen eller teleövervakningen verkställs i den ansökande staten. I den staten sker även den aktuella brottsutredningen och materialet från avlyssningen eller övervakningen hanteras i enlighet med de regler som gäller där. Någon upptagning eller uppteckning av avlyssningen skall däremot inte göras i Sverige. Det innebär att bestämmelserna i 27 kap. 24 § rättegångsbalken inte blir aktuella att tillämpa. I avsnitt 6.10.3 redogörs för möjligheten att ställa upp villkor enligt 5 kap. 2 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål

Tekniskt bistånd i Sverige med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

4 kap. 25 b §

Paragrafen är ny och innehåller bestämmelser om rättslig hjälp genom tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning på utländsk begäran. Med tekniskt bistånd avses fall när hjälpen består i att telemeddelanden eller uppgifter om telemeddelanden omedelbart kan överföras till den ansökande staten och åtgärden riktas mot någon som befinner sig utomlands. Närmare överväganden redovisas i avsnitt 6.10.1 och 6.10.2.

Enligt *första stycket* förutsätter tekniskt bistånd att den hemliga teleavlyssningen eller hemliga teleövervakningen avser någon som befinner sig utanför Sverige, antingen i den ansökande staten eller i ett tredje land. Tillämpningsområdet i fråga om såväl den ansökande staten som ett tredje land är begränsat till EU-stater, Norge och Island. När åtgärden riktas mot någon som befinner sig i Sverige gäller i stället bestämmelserna i 25 och 25 a §§.

Även dessa bestämmelser är utformade i enlighet med den systematik som gäller för det internationella samarbetet. Enligt den redogörelse som lämnas i avsnitt 6.10.1 är det fråga om att den teleadress som åtgärden avser skall finnas i en annan stat som avses i första stycket (se även avsnitt 5.1.16). Åklagaren prövar en ansökan om tekniskt bistånd.

I *andra stycket* finns särskilda bestämmelser om innehållet i en ansökan om tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning. En förutsättning för tekniskt bistånd är att ett beslut om teleavlyssning eller teleövervakning har meddelats i den ansökande staten med tillämpning av den statens lag. Ansökan skall därför innehålla en bekräftelse att så skett. Det måste vara fråga om ett straffprocessuellt tvångsmedel i samband med en brottsutredning i den ansökande staten. Om den person som avses med åtgärden finns i en annan stat än den ansökande staten, som också är en EU-stat, Norge eller Island, krävs det dessutom att den stat där personen befinner sig har meddelat tillstånd till åtgärden, dvs. ett sådant tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning som avses i 26 a §. Det skall då av ansökan framgå att den ansökande staten har inhämtat ett sådant tillstånd.

En formell prövning av ansökans innehåll skall göras av åklagaren. De allmänna avslagsgrunderna i 2 kap. 14 § är tillämpliga även i dessa fall. Om åklagaren finner att en ansökan bör avslås på någon av dessa grunder skall ansökan överlämnas till regeringen i enlighet med 2 kap. 15 §. Åklagaren skall däremot inte pröva om de förutsättningar som gäller under en svensk förundersökning för hemlig teleavlyssning eller hemlig teleavlyssning är uppfyllda. Något krav på dubbel straffbarhet ställs inte upp, se 2 kap. 2 §.

En underförstådd förutsättning är att meddelanden till eller från den aktuella teleadressen kan avlyssnas eller övervakas i Sverige. Avgörande för tekniskt bistånd är vidare att omedelbar överföring av telemeddelanden (teleavlyssning) eller uppgifter om telemeddelanden (teleövervakning) kan ske från Sverige till den ansökande staten och att detta kan ske under betryggande former. Detta framgår av *tredje stycket*. Frågan om omedelbar överföring har behandlats i kommentaren till 25 a §. I 25 c § finns bestämmelser för det fall omedelbar överföring inte kan ske.

Vad avser telemeddelanden, teleadresser och telenät gäller samma bestämmelser för tekniskt bistånd som vid hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 kap. 18 § första stycket, 19 § första stycket och 20 § andra stycket rättegångsbalken. I praktiken torde detta dock inte komma i fråga beträffande meddelanden som har befordrats och som lagras hos en operatör (se avsnitt 6.10.1). Tekniskt bistånd genom omedelbar överföring får inte avse telemeddelanden som endast befordras i telenät som får anses vara av mindre betydelse från allmän kommunikationssynpunkt. Åklagarens beslut om tekniskt bistånd skall uppfylla samma krav som ett domstolsbeslut enligt 27 kap. 21 § andra och tredje stycket rättegångsbalken. Beslutet skall därmed ange vilken teleadress och under vilken tid som det tekniska biståndet skall lämnas. Tiden får inte bestämmas längre än nödvändigt och högst en månad från tidpunkten för beslutet. Beslutet skall vidare ange om åtgärden får verkställas utanför allmänt tillgängliga telenät Om det inte längre finns

skäl för beslutet skall åklagaren omedelbart häva det i enlighet med vad som gäller enligt 27 kap. 23 § rättegångsbalken. Den aktuella teleoperatören vidtar därefter samma åtgärder som när det är fråga om ett beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning och polisen genomför de åtgärder som behövs för omedelbar överföring till den ansökande staten. Om det är fråga om teleavlyssning får ingen upptagning eller uppteckning göras i Sverige.

4 kap. 25 c §

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser för det fall tekniskt bistånd enligt 25 b § inte kan lämnas på grund av att omedelbar överföring inte kan ske. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 6.10.2. Det kan t.ex. vara fråga om att överföringen inte kan ske under betryggande former. Åklagaren skall då i stället pröva om rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning på traditionellt sätt kan lämnas med tillämpning av bestämmelserna i 25 §. En skillnad jämfört med 25 § är dock att prövningen i detta fall avser hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i en annan stat. Hur detta förhåller sig till det faktum att åtgärden avser en viss teleadress redovisas i avsnitt 6.10.1.

Om rätten lämnar tillstånd genomförs teleavlyssningen eller teleövervakningen av svenska myndigheter på vanligt sätt, varefter materialet överlämnas till den ansökande staten. Bestämmelserna i 25 § om uppteckningar och upptagningar vid hemlig teleavlyssning gäller också i dessa fall.

Rättslig hjälp och tekniskt bistånd i utlandet med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

4 kap. 26 §

I enlighet med den redogörelse som lämnats i avsnitt 6.10.4 har paragrafen förändrats så att den numera innehåller heltäckande bestämmelser för rättslig hjälp och tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning som svenska myndigheter söker i utlandet. Bestämmelserna omfattar samtliga situationer som avses i 2000 års EU-konvention och gäller oavsett hur den anmodade staten i fråga har valt att dra gränsen mellan tekniskt bistånd och rättslig hjälp i traditionell form. Bestämmelserna är dock utformade för att gälla generellt och inte bara i förhållande till vissa stater.

Enligt *första stycket* får åklagare göra en svensk ansökan om utländsk hjälp, vilket är en kodifiering av vad som redan gäller. Den hemliga teleavlyssningen eller hemliga teleövervakningen får avse någon som befinner sig i utlandet eller i Sverige. Det kan vara fråga om omedelbar överföring, och därmed svenska myndigheter som genomför teleavlyssningen eller teleövervakningen, eller traditionell rättslig hjälp när åtgärden genomförs i den anmodade staten på svensk begäran och materialet sedan skickas över till svenska myndigheter.

I *andra stycket* finns bestämmelser om rättens tillstånd till hemlig teleövervakning eller hemlig teleövervakning. Liksom tidigare kan ett sådant tillstånd meddelas på åklagarens begäran när den anmodade staten kräver detta. Om inget sådant krav ställs upp behöver åklagaren alltså

inte inhämta rättens tillstånd i samband med en ansökan om rättslig hjälp eller tekniskt bistånd. När en stat med stöd av 2000 års EU-konvention (eller EU:s avtal med Island och Norge) ställer upp ett krav på att en laglig order om åtgärden skall ha meddelats i den ansökande staten, skall detta anses utgöra ett krav på domstolsbeslut enligt dessa bestämmelser (se avsnitt 6.10.4). På samma sätt som tidigare kan tillståndet avse hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning som skall äga rum av någon som befinner sig i en annan stat. Det behöver dock inte vara fråga om den ansökande staten. Härtill kan tillståndet avse en sådan åtgärd som riktas mot en person som finns i Sverige och åtgärden skall genomföras med hjälp av en annan stat.

Det nya *tredje stycket* innehåller krav om ansökans innehåll, vilka kompletterar de allmänna bestämmelserna i 2 kap. 4 §. Allmänna krav är att ansökan skall ange den tid som åtgärden önskas pågå och uppgifter som behövs för att åtgärden skall kunna genomföras. När den anmodade staten så kräver, skall ansökan också innehålla en bekräftelse att en svensk domstol har lämnat tillstånd till åtgärden.

Med stöd av 2000 års konvention kan det dessutom förekomma att rättslig hjälp eller tekniskt bistånd avser en åtgärd som riktas mot någon som befinner sig i en annan stat än den ansökande eller anmodade staten. Enligt konventionen skall den ansökande staten då inhämta ett tillstånd från den stat där personen finns, dvs. ett sådant tillstånd som avses i 26 c §. Av tredje stycket framgår att ansökan om rättslig hjälp eller tekniskt bistånd i det fallet skall innehålla en uppgift om att ett sådant tillstånd har erhållits.

Tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

Tillstånd i Sverige till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

4 kap. 26 a §

I denna nya paragraf finns bestämmelser om svenskt tillstånd till utländsk teleavlyssning eller teleövervakning av någon som befinner sig i Sverige, vilka är en följd av regleringen i artikel 20 i 2000 års EU-konvention. Detta är en ny form av rättslig hjälp, se 1 kap. 2 §, och närmare överväganden redovisas i avsnitt 6.10.5. Bestämmelserna gäller handläggningen av en utländsk ansökan om svenskt tillstånd. Förutsättningarna för att ett sådant tillstånd skall behöva sökas följer däremot av konventionen och eventuellt av bestämmelser i den ansökande staten (se 26 c § för svensk del).

I *första stycket* finns föreskrifter om tillämpningsområdet för bestämmelserna. En grundläggande förutsättning för denna form av rättslig hjälp är att inget svenskt biträde – utom själva tillståndet – behövs för att genomföra den hemliga teleavlyssningen eller hemliga teleövervakningen. Åtgärden avser någon som befinner sig i Sverige men den genomförs i den ansökande staten med stöd av ett tvångsmedelsbeslut som har meddelats där. Detta skiljer sig från vad som gäller vid rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig

teleövervakning på traditionellt sätt (25 §) och avgränsningen framgår uttryckligen av paragrafen.

Vidare gäller att denna form av rättslig hjälp endast lämnas till EU:s medlemsstater samt till Norge och Island. En ytterligare förutsättning är att den hemliga teleavlyssningen eller hemliga teleövervakningen genomförs i samband med en brottsutredning i den ansökande staten. Normalt kommer det vara fråga om en åtgärd som ännu inte har inletts. Bestämmelserna omfattar dock även det fallet att teleavlyssningen eller teleövervakningen pågår när myndigheterna i den ansökande staten får kännedom om att den berörda personen befinner sig i Sverige och ett svenskt tillstånd därför måste inhämtas.

I avsnitt 5.1.16 redovisas hur villkoret om personens vistelseort skall förstås. Vad som avses är att den teleadress som teleavlyssningen eller teleövervakningen avser finns i Sverige. Den avlyssning eller övervakning som den andra staten genomför eller planerar att inleda, och som alltså kan ske utan svenskt bistånd, avser meddelanden till eller från den teleadress som är föremål för tvångsmedelsåtgärden. Det kan t.ex. vara fråga om en teleadress till en mobil- eller satellittelefon. Artikel 20 i konventionen tar sikte på avlyssning eller övervakning av meddelanden när de befordras, men däremot inte på redan befordrade och därmed lagrade meddelanden, vilka i och för sig skulle kunna bli föremål för teleavlyssning eller teleövervakning (se avsnitt 6.10.5). Ansökningar i den sistnämnda situationen kan därmed inte förväntas.

Första stycket innehåller även föreskrifter om ansökans innehåll, vilka kompletterar de allmänna bestämmelserna i 2 kap. 4 §.

Ansökan handläggs av åklagare. Behörig åklagare i dessa fall är den åklagare som Åklagarmyndigheten bestämmer i enlighet med 2 kap. 7 §. Åklagaren skall pröva om det finns förutsättningar för hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning och i så fall ansöka om rättens tillstånd till åtgärden. Konventionen föreskriver att kontaktpunkter i olika stater skall finnas tillgängliga dygnet runt (artikel 20.4 d) och handläggningen av dessa ärenden ställer alltså krav på jourverksamhet. För rättens del kan det bli aktuellt att pröva frågan om tillstånd inom ramen för dess beredskapsverksamhet.

För att tillstånd skall få meddelas måste de förutsättningar som gäller för ett svenskt beslut om tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 kap. 18–22 §§ rättegångsbalken vara uppfyllda. I enlighet med vad som anförts ovan blir det dock i praktiken inte aktuellt med någon prövning av frågor om avlyssning eller övervakning av redan befordrade meddelanden. Eftersom den tillståndsprövning som nu är aktuell gäller särskilt för det internationella straffrättsliga samarbetet har särskilda bestämmelser tagits in i *andra och tredje styckena* (se även 2 kap. 1 §). Härtill gäller, enligt 2 kap. 2 §, ett krav på dubbel straffbarhet. När ansökan kommer in skall åklagaren bedöma om det ingivna materialet är tillräckligt för prövningen och kompletteringar kan fordras in enligt 2 kap. 9 §. Om åklagaren anser att förutsättningarna inte är uppfyllda skall ansökan avslås och rättens tillstånd behöver inte inhämtas. De allmänna reglerna om avslag på en ansökan om rättslig hjälp i 2 kap. 14 § gäller även i dessa fall. Det är då regeringen som skall besluta och den åklagare eller domstol som finner att ansökan skall avslås på en grund som där avses skall överlämna

ansökan till regeringen (2 kap. 15 §). För alla avslagsbeslut gäller bestämmelserna om beslutsskäl i 2 kap. 16 §.

Vid rättens prövning av en ansökan som avser hemlig teleavlyssning skall även bestämmelserna om offentligt ombud i 27 kap. 26 och 28–30 §§ rättegångsbalken tillämpas. Därmed skall rättens beslut normalt föregås av ett sammanträde vid vilket åklagaren och det offentliga ombudet närvarar. Tingsrättens beslut får inte överklagas. En ingående redogörelse för dessa frågor finns i avsnitt 6.10.5.

Tingsrättens beslut att meddela tillstånd får, med stöd av 5 kap. 2 §, förenas med de villkor om användningsbegränsningar som är påkallade med hänsyn till enskilds rätt eller som är nödvändiga från allmän synpunkt. Det torde i dessa fall alltid vara lämpligt att meddela villkor som innebär att förbudet mot hemlig teleavlyssning av telefonsamtal eller andra telemeddelanden mellan den misstänkte och hans försvarare iakttas (27 kap. 22 § rättegångsbalken). Sådana villkor kan också vara påkallade i fråga om hantering och förstöring av upptagningar eller uppteckningar som gjorts vid teleavlyssning (27 kap. 24 § rättegångsbalken).

Bestämmelser om tidsfrist för prövningen och underrättelser till den ansökande staten finns i 26 b §.

4 kap. 26 b §

Paragrafen, som är ny, innehåller ytterligare bestämmelser om prövningen av en ansökan om ett svenskt tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 26 a §. Frågorna behandlas i avsnitt 6.10.5.

För att uppfylla de tidsfrister för prövningen som föreskrivs i 2000 års EU-konvention (artikel 20.4 a) föreskriver *första stycket* att beslut enligt 26 a § i allmänhet skall meddelas inom 96 timmar från det att ansökan kom in. Tidsfristen börjar inte löpa förrän ansökan är komplett. Åklagaren har alltså möjlighet att hämta in kompletterande uppgifter från den ansökande staten utanför den angivna fristen. Om det finns behov av ytterligare tid för att pröva en ansökan, skall åklagaren anmäla detta hos den ansökande staten och beslutet skall då meddelas inom tolv dagar från ansökan, vilket har stöd i konventionen. De beslut som kan komma i fråga är åklagarens beslut att avslå ansökan, regeringens beslut med anledning av prövningen av en avslagsgrund enligt 2 kap. 14 § eller tingsrättens beslut i tillståndsfrågan. Enligt konventionen får en redan inledd åtgärd fortsätta under den tid som tillståndsprövningen pågår, men det insamlade materialet får bara användas på det sätt som där anges (artikel 20.4 b).

Åklagaren skall, enligt *andra stycket*, genast underrätta den ansökande staten när ett slutligt beslut har meddelats i tillståndsfrågan. En underrättelse om att tillstånd inte medges skall vara skriftlig och ange skälen för beslutet (artikel 20.4 a ii). Att beslutsskäl skall lämnas följer av 2 kap. 16 §.

I andra stycket föreskrivs även villkor om användningsbegränsningar som skall anges i underrättelsen för det fall tillstånd vägras. Villkoren avser material som redan har tagits upp eller hämtats in av den ansökande staten. Av konventionen följer att ett uttryckligt krav på användningsbegränsningar av detta slag måste ställas upp i det enskilda fallet (artikel 20.4 a iii). Utgångspunkten bör för svensk del vara att det

redan inhämtade materialet inte får användas av den andra staten, men det kan finnas situationer där undantag kan medges. Till exempel bör materialet få användas för att vidta brådskande åtgärder för att avvärja en överhängande och allvarlig fara för allmän säkerhet, vilket motsvarar vad som gäller enligt konventionen beträffande material som hämtats in under den tid som tillståndsprövningen pågår (se artikel 20.4 b). Det ankommer på åklagaren att ställa upp eventuella undantag från det generella användningsförbudet.

Tillstånd från en annan stat till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

4 kap. 26 c §

I den nya paragrafen finns föreskrifter om svenska ansökningar om tillstånd från en annan stat till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning som sker i en svensk förundersökning, se avsnitt 6.10.5. Förutsättningarna för att inhämta ett sådant tillstånd finns i *första stycket*. Det skall ske när teleavlyssningen eller teleövervakningen avser någon som befinner sig i en annan EU-stat, Norge eller Island. En ytterligare förutsättning är att åtgärden kan genomföras utan bistånd från myndigheterna i den berörda staten (jfr 26 §). Det kan vara fråga om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning som genomförs av svenska myndigheter utan någon utländsk hjälp eller när åtgärden vidtas med hjälp av tekniskt bistånd från en annan stat än den stat där personen befinner sig. Vid tekniskt bistånd sker en omedelbar överföring till Sverige av telemeddelanden eller uppgifter om telemeddelanden. Avlyssningen eller övervakningen görs sedan här i landet. Om det däremot är fråga om rättslig hjälp eller tekniskt bistånd från den stat där den aktuella personen befinner sig skall alltså inget tillstånd sökas och samarbetet regleras då i stället av reglerna i 26 §.

En ansökan om tillstånd från en annan stat till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall göras av åklagare. Det skall ske innan åtgärden inleds mot någon som befinner sig i den andra staten eller, om åtgärden redan har påbörjats, så snart det blivit känt att personen befinner sig i den andra staten.

Såsom närmare behandlas i avsnitt 5.1.16 kommer ett utländskt tillstånd enligt denna paragraf att behöva inhämtas när den teledress som den svenska teleavlyssningen eller teleövervakningen gäller finns i en annan stat som avses i första stycket. Avlyssningen eller övervakningen kan, i enlighet med bestämmelserna i 27 kap. 20 § rättegångsbalken, antingen avse en teledress som den misstänkte innehar eller använder eller en teledress som den misstänkte ringer till eller på annat sätt kontaktar. Tillstånd behöver däremot inte inhämtas på grund av att det förekommer utländska samtal till eller från en avlyssnad eller övervakad teledress som finns i Sverige. Det är t.ex. inte nödvändigt att söka tillstånd om åtgärden avser en teledress i Sverige som den misstänkte kontaktar från utlandet.

Däremot tar inte bestämmelserna i artikel 20 sikte på teleavlyssning eller teleövervakning av meddelanden som redan har befordrats och som lagras hos en operatör, se avsnitt 6.10.5. När hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av sådana meddelanden sker i Sverige med stöd

av bestämmelserna i 27 kap. rättegångsbalken skall alltså inget tillstånd inhämtas även om den teleadress som åtgärden avser fanns i en annan stat när meddelandet befordrades. Var teleadressen finns när avlyssningen eller övervakningen av de lagrade meddelandena sker har inte heller någon betydelse. I första stycket klargörs därför att tillstånd bara skall inhämtas när det är fråga om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av telemeddelanden som befordras, dvs. när åtgärden sker i realtid men inte när den äger rum i efterhand.

I *andra stycket* finns särskilda bestämmelser om ansökans innehåll. En bekräftelse att ett svenskt beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning har meddelats skall alltid lämnas. Ett sådant beslut krävs både i fråga om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning som genomförs utan utländsk hjälp och när det gäller en sådan åtgärd som sker med tekniskt bistånd från en annan stat.

En redan inledd åtgärd får fortsätta under den tid som frågan om tillstånd prövas. Detta följer av konventionen (artikel 20.4 b) och föreskrivs i *tredje stycket*. För det material som inhämtas under prövningstiden och som avser telemeddelanden när personen finns i den anmodade staten föreskriver dock konventionen villkor om användningsbegränsningar. Villkor om användningsbegränsningar kan också komma att föreskrivas i den andra statens tillståndsbeslut. Svenska myndigheter skall följa dessa villkor i enlighet med bestämmelserna i 5 kap. 1 §.

5 kap. 1 §

I *första stycket*, som avser villkor om användningsbegränsningar för uppgifter och bevisning som en svensk myndighet har fått i ett ärende om rättslig hjälp, har vissa förtydliganden gjorts, vilka har behandlats i avsnitt 6.8. Förtydligandet innebär att användningsbegränsningar enligt detta stycke gäller generellt och inte som tidigare enbart vid utredning av brott eller i ett rättsligt förfarande med anledning av brott. Dessutom klargörs det att bestämmelsen endast gäller för uppgifter eller bevisning som har överlämnats från en annan stat för att användas vid brottsutredningar eller rättsliga förfaranden med anledning av brott.

Genom ett nytt *andra stycke* utvidgas tillämpningsområdet för bestämmelserna om svenska myndigheters iakttagande av villkor om användningsbegränsningar när rättslig hjälp lämnas utan samband med en ansökan om rättslig hjälp (se avsnitt 6.8). Om villkor om användningsbegränsningar har ställts upp av en utländsk myndighet beträffande uppgifter som den myndigheten har lämnat på eget initiativ skall bestämmelserna i första stycket också tillämpas. Uppgifterna skall ha överlämnats för att användas vid utredning av brott eller i ett rättsligt förfarande med anledning av brott. Som har konstaterats i avsnitt 6.8 har artikel 7 ett vidsträckt tillämpningsområde och omfattar även överlämnande av information som är att hänföra till internationellt polisiärt samarbete. I 3 § polissamarbetslagen finns redan bestämmelser om användningsbegränsningar som också omfattar information som överlämnas spontant utan samband med ett pågående ärende. Den lagen omfattar dock endast internationellt polisiärt samarbete och inte rättslig hjälp som den nya bestämmelsen i andra stycket gäller. För att avgränsa den nya bestämmelsens tillämpningsområde i förhållande till andra

bestämmelser om användningsbegränsande villkor föreskrivs uttryckligen att de nya reglerna i andra stycket avser rättslig hjälp. Det torde huvudsakligen röra sig om situationer då information överlämnas spontant till en svensk åklagare eller domstol. De användningsbegränsande villkoren skall emellertid även iakttas av andra svenska myndigheter.

5 kap. 2 §

Tillämpningsområdet för paragrafens bestämmelser om villkor som svenska myndigheter får ställa upp i förhållande till en annan stat har utvidgats. Villkor får också ställas i fråga om uppgifter och bevisning som en svensk myndighet har lämnat på eget initiativ utan samband med ett konkret ärende om rättslig hjälp till en annan stat för att uppgifterna eller bevisningen skall användas vid utredning av brott eller rättsligt förfarande med anledning av brott. Tillägget har tillkommit med anledning av föreskrifterna om s.k. informationsutbyte på eget initiativ enligt artikel 7 i 2000 års EU-konvention, men varken uppgiftslämnande av detta slag eller uppställandet av villkor är beroende av att det finns föreskrifter i en internationell överenskommelse. I stället gäller även för dessa villkor, enligt andra stycket, att de inte får ställas upp om de strider mot en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Frågorna har behandlats i avsnitt 6.8.

Uppgiftsskyldighet och meddelandeförbud m.m.

5 kap. 10 §

I ett nytt *andra stycke* har tillkommit en hänvisning till de nya bestämmelserna i olika finansrättsliga lagar om meddelandeförbud och om ansvar för den som bryter mot ett sådant förbud, se avsnitt 6.11.

9.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar

4 kap. 6 och 7 §§

I lagen finns särskilda bestämmelser om skyldighet att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till institutet när detta begärs av undersökningsledaren i en svensk förundersökning eller av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. Paragraferna, som är nya, innehåller bestämmelser om meddelandeförbud angående sådan uppgiftslämning och om ansvar för brott mot ett sådant förbud. Motsvarande bestämmelser införs även bl.a. i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse och de beskrivs närmare i avsnitt 9.2.

9.9 Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation

6 kap. 8 och 21 §§

Paragraferna har ändrats med anledning av införandet av rättslig hjälp genom tekniskt bistånd i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Ändringarna har tagits upp i avsnitt 6.10.1–6.10.3. De innebär att reglerna om behandling av trafikuppgifter och om tystnadsplikt tillämpas på samma sätt i fråga om rättslig hjälp genom tekniskt bistånd som när det gäller svenska beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning.

9.10 Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar

Lagen har fått ett nytt och bredare tillämpningsområde, se 1 §, och omfattar numera även internationellt samarbete med kontrollerade leveranser och brottsutredningar som genomförs av tjänstemän med skyddsidentitet. Den har därför fått en ny rubrik: Lag om vissa former av internationellt samarbete i brottsutredningar.

1 §

I paragrafen finns bestämmelser som anger lagens tillämpningsområde.

Lagens ursprungliga bestämmelser som gäller gemensamma utredningsgrupper finns i 2–9 §§. Av paragrafens *första stycke* framgår att lagen bara gäller för gemensamma utredningsgrupper som inrättas med stöd av vissa internationella överenskommelser. Tillämpningsområdet har dock utvidgats. Utöver sådana grupper som inrättas med stöd av rådets rambeslut av den 13 juni 2002 omfattas nu även grupper inrättade med stöd av 2000 års EU-konvention och, med ett framtida ikraftträdande, enligt avtalet mellan EU och Island och Norge av den 19 december 2003. Däremot omfattas inte utredningsgrupper enligt mindre långtgående bestämmelser i andra internationella instrument, främst i tullsamverkanskonventionen (Neapel II) och FN:s konvention mot gränsöverskridande brottslighet (Palermo-konventionen), se vidare i avsnitt 5.5.

Enligt *andra stycket* innehåller lagen även vissa bestämmelser om internationellt samarbete med kontrollerade leveranser. Dessa bestämmelser, som finns i nya 10–13 §§, gäller generellt om inte annat särskilt anges i paragrafen i fråga, se avsnitt 5.6.

Vidare har det i lagen tillkommit bestämmelser om samarbete med myndigheter i en annan stat beträffande brottsutredningsåtgärder som utförs av tjänstemän med skyddsidentitet. Detta framgår av *tredje stycket* och närmare överväganden finns i avsnitt 5.7. Bestämmelserna i lagen om denna typ av åtgärder gäller bara i fall som anges i tredje stycket. Det måste alltså vara fråga om en brottsutredning och utredningsåtgärder som skall vidtas av en tjänsteman. Eventuellt samarbete med liknande

åtgärder i andra situationer omfattas däremot inte. Samverkan som t.ex. genomförs inom ramen för polisens brottsbekämpande verksamhet, utan samband med en brottsutredning, faller utanför lagen och utgör i stället internationellt polissamarbete.

3 §

I paragrafens *andra stycke* har bestämmelserna om åklagares behörighet att ingå en överenskommelse om att inrätta en gemensam utredningsgrupp ändrats med anledning av den pågående omorganisationen av åklagarväsendet. Ändringen har redovisats i avsnitt 5.5. Den nya Åklagarmyndigheten eller en åklagare som den myndigheten bestämmer får ingå en sådan överenskommelse.

5 §

Paragrafen innehåller bestämmelser angående villkor om användningsbegränsningar som svenska myndigheter skall iaktta i fråga om uppgifter som de fått genom en gemensam utredningsgrupp. Bestämmelserna har dock ändrats så att det klart framgår att de gäller både för villkor som föreskrivs direkt i en internationell överenskommelse och för villkor som en annan stat ställer i det enskilda fallet med stöd av en sådan överenskommelse. Därmed omfattas även villkor som ställs vid informationsutbyte på eget initiativ enligt artikel 7 i 2000 års EU-konvention. Behovet av ett förtydligande har diskuterats i avsnitt 5.8. En anpassning till lagens utvidgade tillämpningsområde enligt 1 § har också gjorts.

I fråga om motsvarande villkor i ärenden om samarbete med kontrollerade leveranser och brottsutredningar som utförs av tjänstemän med skyddsidentitet, se 12 och 15 §§.

6 och 7 §§

Paragraferna har förändrats med anledning av det utvidgade tillämpningsområdet enligt 1 § första stycket.

10 §

Paragrafen är ny och innehåller grundläggande bestämmelser för internationellt samarbete med kontrollerade leveranser, se avsnitt 5.6. En utländsk ansökan om svenskt biträde med en sådan åtgärd skall handläggas av åklagare. Åklagaren beslutar om biträde med en kontrollerad leverans skall lämnas. Åklagarmyndigheten bestämmer vilka åklagare som skall vara behöriga att handlägga ett sådant ärende. I sak återspeglar detta vad som gäller redan i dag.

Kontrollerade leveranser förekommer sedan många år och en praxis har utvecklats. De villkor för åtgärden och dess genomförande som idag gäller skall även fortsättningsvis tillämpas. Vidare skall de allmänna principer som gäller för allt polisarbete iakttas, t.ex. de principer om behov och proportionalitet som föreskrivs i 8 § polislagen (1984:387) och vad som gäller vid bevisprovokation. Det måste därmed finnas misstanke av viss styrka om allvarlig brottslighet och åtgärden skall syfta till att identifiera och lagföra de inblandade personerna. Leveransen måste också kunna övervakas på ett tillfredsställande sätt. När det är

fråga om en transitleverans genom Sverige som är avsedd för en mottagare i ett annat land krävs det ett åtagande från den andra statens myndigheter för att ingripa mot brottet.

Bestämmelserna tar sikte på frågan om beslutsbehörighet. De är inte avsedda att förändra dagens praktiska hantering av ärenden av detta slag, vilken bl.a. innebär att ansökningar och andra kontakter i praktiken ofta sker mellan polis- och tullmyndigheter i olika länder, i många fall via sambandsmän i ett annat land.

11 §

I denna nya paragraf fastställs vem som får göra en svensk ansökan om en kontrollerad leverans utomlands, se avsnitt 5.6. En sådan ansökan får göras av åklagare, polismyndighet, Tullverket eller Kustbevakningen. Innan någon annan än åklagare gör en sådan ansökan måste dock ett tillstånd till åtgärden inhämtas från behörig åklagare.

12 §

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser angående villkor om användningsbegränsningar. Frågorna har diskuterats i avsnitt 5.8. De bestämmelserna som gäller för gemensamma utredningsgrupper enligt 5–7 §§ skall tillämpas även i ett ärende om kontrollerad leverans enligt lagen. Svenska myndigheter är skyldiga att iaktta sådana villkor bara om detta följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Villkor som en svensk myndighet ställer upp får inte vara oförenliga med en internationell överenskommelse som är tillämplig. Aktuella överenskommelser kommer att framgå av ett tillkännagivande till lagen.

13 §

Den särskilda regleringen om skadeståndsansvar som finns i 8 och 9 §§ skall också tillämpas när det är fråga om utländska tjänstemän som medverkar vid en kontrollerad leverans enligt lagen i Sverige eller svenska tjänstemän som medverkar i en sådan åtgärd utomlands. Skadeståndsreglerna innebär en fördelning av ersättningsansvaret mellan de berörda staterna och förutsätter därmed en internationell överenskommelse. Reglerna har redovisats i avsnitt 5.9.

14 §

Paragrafen, som är ny, innehåller vissa bestämmelser om internationellt samarbete i brottsutredningar som genomförs av tjänstemän med användning av skyddsidentitet (i konventioner ofta benämnda hemliga utredningar). Frågorna har behandlats i avsnitt 5.7. Denna särskilda spaningsmetod används främst när det gäller grov organiserad brottslighet och innebär att åtgärder vidtas av tjänstemän som använder sig av en skyddsidentitet (dvs. fingerade personuppgifter). Internationellt samarbete av detta slag förekommer redan i dag.

Av *första stycket* framgår att bestämmelserna bara gäller brottsutredningar med användning av skyddsidentitet som äger rum i en brottsutredning, vilket också följer den internationella regleringen på området. Vidare är det bara fråga om åtgärder som utförs av tjänstemän med skyddsidentitet.

I likhet med gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar förutsätter detta internationella samarbete att en överenskommelse träffas mellan myndigheter i olika stater. Reglerna om samarbetet har därför utformats enligt samma principer som de som gäller för inrättande av en gemensam utredningsgrupp (se 3 §). Därmed skall dessa frågor i första hand handläggas av en åklagare eller polismyndighet som leder en förundersökning beträffande den brottslighet som åtgärden avser. Förundersökningar som leds av Tullverket eller Kustbevakningen omfattas inte. Om ingen svensk förundersökning avseende aktuell brottslighet pågår eller inleds får en överenskommelse i stället ingås i enlighet med *andra stycket*. Även dessa regler överensstämmer med bestämmelserna som gäller för gemensamma utredningsgrupper, dock med skillnaden att Tullverket och Kustbevakningen inte ges behörighet att i den egna brottsbekämpande verksamheten ingå överenskommelser om bistånd av detta slag. Föreskrifterna är vidare utformade med hänsyn tagen till åklagarväsendets nya organisation, se kommentaren till 3 §. Innan någon överenskommelse ingås förutsätts samråd ske mellan de myndigheter som berörs av åtgärden. Åklagaren skall alltid underrättas.

Åtgärdens varaktighet och övriga praktiska frågor skall framgå av överenskommelsen, vilket föreskrivs i *tredje stycket*. Det gäller särskilt de närmare villkoren för utländska tjänstemäns medverkan, skyddsidentiteter och säkerhetsarrangemang för de tjänstemän som medverkar.

15 §

På samma sätt som i fråga om kontrollerade leveranser, se 12 §, skall, enligt denna nya paragraf, bestämmelserna angående villkor om användningsbegränsningar i 5–7 §§ tillämpas också i fråga om ärenden om samarbete med en brottsutredning med användning av skyddsidentitet enligt lagen. Frågorna har redovisats i avsnitt 5.8.

16 §

Reglerna om skadestånd i 8 och 9 §§ skall, enligt denna nya paragraf, även tillämpas i ett ärende om samarbete med en brottsutredning med användning av skyddsidentitet enligt lagen om detta följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Regleringen motsvarar vad som gäller för samarbete med kontrollerade leveranser (se 13 §) och har behandlats i avsnitt 5.9.

9.11 Förslaget till lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder

2 kap. 20 a och 20 b §§

I lagen finns särskilda bestämmelser om skyldighet att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till fondbolaget eller förvaringsinstitutet när detta begärs av undersökningsledaren i en svensk förundersökning eller av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. Paragraferna, som är nya, innehåller bestämmelser om meddelandeförbud angående sådan uppgiftslämning och om ansvar för brott mot ett sådant förbud. Motsvarande bestämmelser införs även bl.a. i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse och de beskrivs närmare i avsnitt 9.2.

9.12 Förslaget till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse

1 kap. 12 och 13 §§

I lagen finns särskilda bestämmelser om skyldighet att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till kreditinstitutet när detta begärs av undersökningsledaren i en svensk förundersökning eller av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. Paragraferna, som är nya, innehåller bestämmelser om meddelandeförbud angående sådan uppgiftslämning och om ansvar för brott mot ett sådant förbud. Motsvarande bestämmelser införs även bl.a. i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse och de beskrivs närmare i avsnitt 9.2.

2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater

Rådets akt

av den 29 maj 2000

om att i enlighet med artikel 34 i Fördraget om Europeiska unionen upprätta konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater

(2000/C 197/01)

EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR ANTAGIT DENNA AKT

med beaktande av Fördraget om Europeiska unionen, särskilt artikel 31 a och artikel 34.2 d i detta,

med beaktande av medlemsstaternas initiativ,

med beaktande av Europaparlamentets yttrande¹, och

av följande skäl:

- (1) I syfte att förverkliga unionens mål bör reglerna om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater förbättras och en konvention enligt bilagan bör därför upprättas.
- (2) Några av konventionens bestämmelser ligger inom tillämpningsområdet för artikel 1 i rådets beslut 1999/437/EG av den 17 maj 1999 om vissa tillämpningsföreskrifter för det avtal som har ingåtts mellan Europeiska unionens råd och Republiken Island och Konungariket Norge om dessa båda staters associering till genomförandet, tillämpningen och utvecklingen av Schengenregelverket².
- (3) Detta gäller artiklarna 3, 5, 6, 7, 12 och 23 och, i den mån de berör artikel 12, artiklarna 15 och 16 och, i den mån den berör de artiklar som det hänvisas till, artikel 1.
- (4) De förfaranden som anges i avtalet mellan Europeiska unionens råd och Republiken Island och Konungariket Norge om dessa båda

¹ Yttrande avgett den 17 februari 2000 (ännu inte offentliggjort i EGT).

² EGT L 176, 10.7.1999, s. 31.

stater associering till genomförandet, tillämpningen och utvecklingen av Schengenregelverket³ har iakttagits när det gäller dessa bestämmelser. Bilaga 1

- (5) När antagandet av föreliggande akt anmäls till Republiken Island och Konungariket Norge i enlighet med artikel 8.2 a i ovannämnda avtal, kommer dessa båda stater att underrättas särskilt om innehållet i artikel 29 om ikraftträdandet för Island och Norge och de kommer att uppmanas att, när de underrättar rådet och kommissionen om att alla konstitutionella krav har uppfyllts, lägga fram de relevanta förklaringarna enligt artikel 24 i konventionen.

RÅDET HAR BESLUTAT att upprätta den konvention vars text bifogas och som denna dag har undertecknats av företrädarna för medlemsstaternas regeringar,

RÅDET REKOMMENDERAR att den antas av medlemsstaterna i enlighet med deras respektive konstitutionella bestämmelser,

RÅDET UPPMANAR medlemsstaterna att inleda de förfaranden som skall tillämpas härvidlag före den 1 januari 2001.

Utfärdad i Bryssel den 29 maj 2000.

På rådets vägnar
Ordförande
A. Costa

³ EGT L 176, 10.7.1999, s. 36.

KONVENTION,

upprättad av rådet på grundval av artikel 34 i Fördraget om Europeiska unionen, om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater

DE HÖGA AVTALSSLUTANDE PARTERNA till denna konvention, Europeiska unionens medlemsstater,

SOM HÄNVISAR till rådets akt om att upprätta konventionen om ömsesidig rättslig hjälp (tidigare inbördes rättshjälp) i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater,

SOM ÖNSKAR förbättra det straffrättsliga samarbetet mellan unionens medlemsstater, utan att det påverkar tillämpningen av bestämmelserna om skydd av individens frihet,

SOM UNDERSTRYKER medlemsstaternas gemensamma intresse av att säkerställa att den ömsesidiga rättsliga hjälpen mellan medlemsstaterna ges på ett snabbt och effektivt sätt som är förenligt med de grundläggande principerna i deras nationella lagstiftning och som iakttar de individens rättigheter och principer som innesluts i Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, undertecknad i Rom den 4 november 1950,

SOM UTTRYCKER sitt förtroende för sina rättssystemers uppbyggnad och tillämpning och för alla medlemsstaters förmåga att garantera en opartisk rättegång,

SOM ÄR FAST BESLUTNA att komplettera den europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål av den 20 april 1959 och andra gällande konventioner på detta område med en Europeiska unionens konvention,

SOM ERKÄNNER att bestämmelserna i dessa konventioner förblir tillämpliga på alla frågor som inte omfattas av den här konventionen,

SOM BEAKTAR att medlemsstaterna fäster vikt vid att stärka det rättsliga samarbetet, samtidigt som de fortsätter att tillämpa proportionalitetsprincipen,

SOM ERINRAR OM att i denna konvention regleras ömsesidig rättslig hjälp i brottmål på grundval av principerna i 1959 års konvention,

SOM KONSTATERAR att artikel 20 i den här konventionen omfattar vissa särskilda situationer som rör avlyssning av telemeddelanden, utan att ha någon inverkan på andra sådana situationer utanför konventionens räckvidd,

SOM KONSTATERAR att de allmänna principerna i internationell rätt är tillämpliga i situationer som inte omfattas av denna konvention, Bilaga 1

SOM ERKÄNNER att denna konvention inte påverkar medlemsstaternas ansvar för att upprätthålla lag och ordning och skydda den inre säkerheten, och att det åligger varje medlemsstat att i enlighet med artikel 33 i Fördraget om Europeiska unionen bestämma på vilka villkor den kommer att upprätthålla lag och ordning och skydda den inre säkerheten,

HAR ENATS OM FÖLJANDE.

ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

*Artikel 1***Sambandet med andra konventioner om ömsesidig rättslig hjälp**

1. Syftet med denna konvention är att komplettera bestämmelserna samt underlätta tillämpningen i Europeiska unionens medlemsstater av

- a) den europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp (tidigare inbördes rättshjälp) i brottmål av den 20 april 1959, nedan kallad Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp,
- b) tilläggsprotokollet av den 17 mars 1978 till Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp,
- c) de bestämmelser om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål i konventionen av den 19 juni 1990 om tillämpning av Schengenavtalet av den 14 juni 1985 om gradvis avskaffande av kontroller vid de gemensamma gränserna (nedan kallad tillämpningskonventionen till Schengenavtalet) som inte upphävs enligt artikel 2.2,
- d) kapitel 2 i fördraget om utlämning och ömsesidig rättslig hjälp (tidigare inbördes rättshjälp) i brottmål mellan Konungariket Belgien, Storhertigdömet Luxemburg och Konungariket Nederländerna av den 27 juni 1962, ändrat genom protokollet av den 11 maj 1974 (nedan kallat Beneluxfördraget) inom ramen för förbindelserna mellan medlemsstaterna i den ekonomiska unionen Benelux.

2. Den här konventionen påverkar inte tillämpligheten av mer förmånliga bestämmelser i bilaterala eller multilaterala avtal mellan medlemsstater och inte heller, enligt artikel 26.4 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp, sådana överenskommelser om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål som träffats på grundval av enhetlig lagstiftning eller enligt en särskild ordning som medger ömsesidigt verkställande av åtgärder för rättslig hjälp på deras respektive territorium.

*Artikel 2***Bestämmelser som berör Schengenregelverket**

1. Bestämmelserna i artiklarna 3, 5, 6, 7, 12 och artikel 23, i den mån de berör artikel 12, artiklarna 15 och 16 och, i den mån den berör de artiklar som det hänvisas till, artikel 1, utgör åtgärder som ändrar eller bygger på de bestämmelser som avses i bilaga A till det avtal som ingåtts mellan Europeiska unionens råd och Republiken Island och Konungariket Norge

angående dessa båda staters associering till genomförandet, Bilaga 1
tillämpningen och utvecklingen av Schengenregelverket.¹

2. Bestämmelserna i artikel 49 a samt artiklarna 52, 53 och 73 i tillämpningskonventionen till Schengenavtalet skall upphöra att gälla.

Artikel 3

Förfaranden i samband med vilka rättslig hjälp också skall ges

1. Ömsesidig rättslig hjälp skall också ges i förfaranden som inletts av administrativa myndigheter för sådana gärningar som är straffbara enligt den nationella lagstiftningen i den ansökande eller anmodade medlemsstaten, eller i båda, såsom överträdelse av rättsregler och då beslutet kan leda till förfaranden inför en domstol som är behörig att handlägga brottmål.

2. Ömsesidig rättslig hjälp skall också ges i samband med straffrättsliga förfaranden och de förfaranden som avses i punkt 1, som hänför sig till gärningar eller överträdelse för vilka en juridisk person kan ställas till ansvar i den ansökande medlemsstaten.

Artikel 4

Formaliteter och förfaranden för verkställandet av framställningar om ömsesidig rättslig hjälp

1. När ömsesidig rättslig hjälp beviljas skall den anmodade medlemsstaten iaktta de formaliteter och förfaranden som uttryckligen anges av den ansökande medlemsstaten, om inte annat föreskrivs i denna konvention och under förutsättning att dessa formaliteter och förfaranden inte strider mot de grundläggande rättsprinciperna i den anmodade medlemsstaten.

2. Den anmodade medlemsstaten skall verkställa framställningen om rättslig hjälp så snart som möjligt och skall ta största möjliga hänsyn till de rättegångsfrister och andra frister som anges av den ansökande medlemsstaten. Den ansökande medlemsstaten skall ange skälen till dessa frister.

3. Om en framställningen inte alls eller endast delvis kan verkställas i enlighet med den ansökande medlemsstatens krav, skall den anmodade medlemsstatens myndigheter utan dröjsmål underrätta den ansökande medlemsstatens myndigheter och ange på vilka villkor framställningen skulle kunna verkställas. Den ansökande och den anmodade medlemsstatens myndigheter kan därefter enas om att vidta ytterligare

¹ EGT L 176, 10.7.1999, s. 36.

åtgärder som rör framställningarna, vid behov genom att göra åtgärderna Bilaga 1
avhängiga av dessa villkor.

4. Om man kan förutse att den av den ansökande medlemsstaten fastställda tidsfristen för att framställningen skall kunna verkställas inte kan hållas, och om de skäl som avses i punkt 2, andra meningen, tydligt visar att varje försening kommer att leda till väsentliga störningar av förfarandet i den ansökande medlemsstaten, skall den anmodade medlemsstatens myndigheter omgående meddela den beräknade tid som behövs för att verkställa framställningen. Den ansökande medlemsstatens myndigheter skall omgående meddela om de ändå håller fast vid sin framställning. Den ansökande och den anmodade medlemsstatens myndigheter kan därefter komma överens om vilka ytterligare åtgärder som skall vidtas i fråga om framställningen.

Artikel 5

Översändande och delgivning av rättegångshandlingar

1. Varje medlemsstat skall översända rättegångshandlingar som rör personer som vistas på en annan medlemsstats territorium direkt till dessa personer med post.

2. Rättegångshandlingar får översändas genom den anmodade medlemsstatens behöriga myndigheter endast om

- a) adressen till den person för vilken handlingarna är avsedd är okänd eller osäker, eller
- b) det enligt de rättegångsregler som är tillämpliga i den ansökande medlemsstaten krävs ett annat bevis för delgivning av handlingen med adressaten än det bevis som kan erhållas med post, eller
- c) det inte har varit möjligt att delge handlingen med post, eller
- d) den ansökande medlemsstaten har välgrundade skäl att anse att sändande med post inte skulle ge resultat eller är olämpligt.

3. När det finns anledning att anta att adressaten inte förstår det språk som handlingen är avfattad på, skall handlingen, eller åtminstone de viktigaste delarna av den, översättas till språket (något av språken) i den medlemsstat på vars territorium adressaten vistas. Om den myndighet som har utfärdat rättegångshandlingen känner till att adressaten endast förstår ett annat språk, skall handlingen, eller åtminstone de viktigaste delarna av den, översättas till detta andra språk.

4. Alla rättegångshandlingar skall åtföljas av ett meddelande om att adressaten hos den myndighet som har utfärdat handlingen eller hos andra myndigheter i den medlemsstaten kan få upplysningar om sina

rättigheter och skyldigheter när det gäller handlingen. Punkt 3 skall också vara tillämplig på detta meddelande. Bilaga 1

5. Denna artikel skall inte påverka tillämpningen av artiklarna 8, 9 och 12 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp samt artiklarna 32, 34 och 35 i Beneluxfördraget.

Artikel 6

Översändande av framställningar om ömsesidig rättslig hjälp

1. Framställningar om ömsesidig rättslig hjälp och sådant informationsutbyte på eget initiativ som avses i artikel 7 skall göras skriftligen, eller på annat sätt som gör det möjligt att få en skriftlig uppteckning, så att den mottagande medlemsstaten kan fastställa äktheten. Sådana framställningar skall göras direkt mellan de rättsliga myndigheter som har behörighet att inleda och verkställa dem på ett visst territorium, och skall besvaras genom samma kanaler om inte annat föreskrivs i den här artikeln.

All information som lämnas av en medlemsstat med tanke på lagföring inför en annan medlemsstats domstol i den mening som avses i artikel 21 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp och artikel 42 i Beneluxfördraget, kan göras genom direkta kontakter mellan de behöriga rättsliga myndigheterna.

2. Punkt 1 skall inte påverka möjligheten att i särskilda fall sända eller återsända framställningar

- a) mellan en medlemsstats centrala myndighet och en annan medlemsstats centrala myndighet, eller
- b) mellan en medlemsstats rättsliga myndighet och en annan medlemsstats centrala myndighet.

3. Trots vad som sägs i punkt 1 får Förenade kungariket respektive Irland, när de lämnar den underrättelse som föreskrivs i artikel 27.2, förklara att framställningar och meddelanden till dem skall skickas till dem via den centrala myndigheten i respektive land, i enlighet med vad som anges i förklaringen. Dessa båda medlemsstater får när som helst genom ytterligare en förklaring begränsa räckvidden av en sådan förklaring i syfte att ge större verkan åt punkt 1. De skall göra detta när bestämmelserna om ömsesidig rättslig hjälp i tillämpningskonventionen till Schengenavtalet sätts i kraft för dem.

Varje medlemsstat får tillämpa ömsesidighetsprincipen i fråga om ovan nämnda förklaringar.

4. Varje framställning om ömsesidig rättslig hjälp som är brådskande får för att vinna tid göras genom Internationella kriminalpolisorganisationen

(Interpol) eller varje organ som är behörigt enligt bestämmelser som antagits i enlighet med Fördraget om Europeiska unionen. Bilaga 1

5. Om den behöriga myndigheten för framställningar enligt artiklarna 12, 13 eller 14 i den ena medlemsstaten är en rättslig eller central myndighet och i den andra medlemsstaten en polis- eller tullmyndighet, får framställningar göras och besvaras direkt mellan dessa myndigheter. Punkt 4 är tillämplig på sådana kontakter.

6. Om den behöriga myndigheten för framställningar om ömsesidig rättslig hjälp vid förfaranden enligt artikel 3.1 är en rättslig myndighet eller en central myndighet i en medlemsstat och en administrativ myndighet i den andra medlemsstaten, får framställningar göras och besvaras direkt mellan dessa myndigheter.

7. När de lämnar den underrättelse som anges i artikel 27.2, får varje medlemsstat förklara att den inte är bunden av första meningen i punkt 5 eller av punkt 6 i den här artikeln, eller någon av dem, eller att den endast kommer att tillämpa dessa bestämmelser på vissa villkor, vilka den skall ange. En sådan förklaring kan när som helst återkallas eller ändras.

8. Följande framställningar eller underrättelser skall göras via medlemsstaternas centrala myndigheter:

- a) Framställningar om tillfälligt överförande eller transitering av frihetsberövade personer enligt artikel 9 i den här konventionen, artikel 11 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp och artikel 33 i Beneluxfördraget,
- b) Utdrag ur straffregistren enligt artikel 22 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp och artikel 43 i Beneluxfördraget. Dock får framställningar om kopior av utdrag ur straffregistren och beslut som anges i artikel 4 i tilläggsprotokollet till Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp riktas direkt till de behöriga myndigheterna.

Artikel 7

Informationsutbyte på eget initiativ

1. Medlemsstaternas behöriga myndigheter får inom ramen för sin nationella lagstiftning utan särskild framställning utbyta information om såväl brott som sådana överträdelser av rättsregler som avses i artikel 3.1, om bestraffningen av brottet eller handläggningen av överträdelser omfattas av den mottagande myndighetens behörighet vid den tidpunkt då informationen lämnas.

2. Den myndighet som tillhandahåller informationen får, i enlighet med sin nationella lagstiftning, ställa villkor för den mottagande myndighetens användning av informationen.

3. Den mottagande myndigheten skall vara bunden av dessa villkor.

AVDELNING II

FRAMSTÄLLNINGAR OM SÄRSKILDA FORMER AV ÖMSESIDIG RÄTTSLIG HJÄLP

Artikel 8

Återställande

1. På begäran av den ansökande medlemsstaten och utan att det påverkar rättigheterna för tredje man i god tro, får den anmodade medlemsstaten ställa olagligt förvärvade föremål till den ansökande statens förfogande i syfte att de skall återställas till den rätta ägaren.

2. Vid tillämpningen av artiklarna 3 och 6 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp, liksom artikel 24.2 och artikel 29 i Beneluxfördraget, får den anmodade medlemsstaten, antingen före eller efter det att föremål överlämnas till den ansökande medlemsstaten avstå från dem, om detta kan underlätta återställandet av föremålen till den rätte ägaren. Rättigheterna för tredje man i god tro skall inte påverkas.

3. Om den anmodade medlemsstaten avstår från föremålen innan dessa överlämnas till den ansökande medlemsstaten skall den inte göra anspråk på någon rätt till säkerhet eller annan regressrätt i kraft av lagbestämmelserna om skatt eller tull på dessa föremål.

Ett sådant avstående som avses i punkt 2 skall inte inverka på den anmodade medlemsstatens rätt att ta ut skatt eller tull hos den rätte ägaren.

Artikel 9

Tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i utredningssyfte

1. När det finns en överenskommelse mellan de berörda medlemsstaternas behöriga myndigheter får en medlemsstat som har begärt en utredning där det krävs att en person som är frihetsberövad på dess eget territorium är närvarande, tillfälligt överföra denna person till den medlemsstat där utredningen skall äga rum.

2. Överenskommelsen skall omfatta villkoren för personens tillfälliga överförande samt den tidsfrist inom vilken han eller hon måste återföras till den ansökande medlemsstatens territorium.

3. När den berörda personens samtycke till överförandet krävs skall en förklaring om samtycke eller en kopia av förklaringen omgående lämnas till den anmodade medlemsstaten.
4. Tiden för frihetsberövande på den anmodade medlemsstatens territorium skall avräknas från den tid som den berörda personen är eller kommer att vara frihetsberövad på den ansökande medlemsstatens territorium.
5. Bestämmelserna i artikel 11.2 och 11.3 samt artiklarna 12 och 20 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp skall i tillämpliga delar gälla för den här artikeln.
6. När de lämnar den underrättelse som anges i artikel 27.2 får varje medlemsstat förklara att det för en överenskommelse enligt punkt 1 i den här artikeln krävs samtycke enligt punkt 3 i den här artikeln, eller att det krävs samtycke under vissa förutsättningar som anges i förklaringen.

Artikel 10

Förhör genom videokonferens

1. Om en person befinner sig på en medlemsstats territorium och skall höras som vittne eller sakkunnig av en annan medlemsstats rättsliga myndigheter får den senare staten, om det är omöjligt eller olämpligt för den person som skall förhöras att inställa sig personligen i den medlemsstaten, begära att förhöret äger rum genom videokonferens enligt punkterna 2-8.
2. Den anmodade medlemsstaten skall medge förhör genom videokonferens under förutsättning att denna metod inte strider mot dess grundläggande rättsprinciper och på villkor att tekniska hjälpmedel finns tillgängliga för att genomföra förhöret. Om den anmodade medlemsstaten inte har tillgång till de tekniska hjälpmedel som behövs för en videokonferens får den ansökande medlemsstaten ställa dessa till förfogande efter ömsesidig överenskommelse.
3. I framställningar om förhör genom videokonferens skall, förutom den information som anges i artikel 14 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp och artikel 37 i Beneluxfördraget, anges skälet till att det inte är önskvärt eller möjligt för vittnet eller den sakkunnige att vara närvarande personligen samt namnet på den rättsliga myndigheten och de personer som kommer att hålla förhöret.
4. Den anmodade medlemsstatens rättsliga myndighet skall kalla den berörda personen att inställa sig enligt de förfaranden som anges i landets lagstiftning.

5. För förhör genom videokonferens skall följande bestämmelser gälla: Bilaga 1

- a) Den anmodade medlemsstatens rättsliga myndighet skall vara närvarande vid förhöret, vid behov biträdd av en tolk, och skall också vara ansvarig för att kontrollera både identiteten hos den person som skall höras och för att den anmodade medlemsstatens grundläggande rättsprinciper iakttas. Om den anmodade medlemsstatens rättsliga myndighet anser att den anmodade medlemsstatens grundläggande rättsprinciper åsidosätts under förhöret, skall den omedelbart vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att förhöret fortsätter i enlighet med dessa principer.
- b) Den ansökande och den anmodade medlemsstatens behöriga myndigheter skall vid behov komma överens om åtgärder för att skydda den person som skall höras.
- c) Förhöret skall hållas direkt av eller under överinseende av den ansökande medlemsstatens rättsliga myndighet, i enlighet med den nationella lagstiftningen.
- d) På begäran av den ansökande medlemsstaten eller den person som skall höras, skall den anmodade medlemsstaten se till att den person som skall höras vid behov biträds av en tolk.
- e) Den person som skall höras får åberopa den rätt att inte vittna som han eller hon skulle ha enligt antingen den anmodade eller den ansökande medlemsstatens lagstiftning.

6. Utan att det påverkar några överenskomna åtgärder för skydd av personer skall den anmodade medlemsstatens rättsliga myndighet efter förhörets slut upprätta ett protokoll med uppgifter om datum och plats för förhöret, den hörda personens identitet och, om andra personer har deltagit i förhöret i den anmodade medlemsstaten, samtliga personers identitet och uppgift om i vilken egenskap de har deltagit, alla eventuella edsavläggelser samt under vilka tekniska omständigheter förhöret har ägt rum. Denna handling skall av den anmodade medlemsstatens behöriga myndighet översändas till den ansökande medlemsstatens behöriga myndighet.

7. Den ansökande medlemsstaten skall ersätta den anmodade medlemsstaten för kostnaderna för att upprätta en videolänk, kostnaderna för driften av videolänken i den anmodade medlemsstaten, arvode till tolkar som har tillhandahållits samt ersättning, inklusive för kostnader för resa inom den anmodade medlemsstaten, till vittnen och sakkunniga, såvida inte den senare staten avstår från ersättning för en del av eller alla dessa utgifter.

8. Varje medlemsstat skall vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att när vittnen eller sakkunniga som skall höras på dess territorium i enlighet med denna artikel vägrar att vittna trots att de är skyldiga att göra det eller ger falskt vittnesmål skall den nationella lagstiftningen

tillämpas, på samma sätt som om förhöret ägde rum i ett nationellt förfarande. Bilaga 1

9. Medlemsstaterna får om de så önskar, om det är lämpligt och med godkännande av sina behöriga rättsliga myndigheter också tillämpa bestämmelserna i denna artikel på förhör genom videokonferens med en åtalad person. I sådana fall skall beslutet att hålla en videokonferens och hur den skall genomföras först fattas genom en överenskommelse mellan de berörda medlemsstaterna, i enlighet med respektive stats nationella rätt och relevanta internationella instrument, inbegripet 1950 års europeiska konvention om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

När de lämnar den underrättelse som avses i artikel 27.2, får varje medlemsstat förklara att den inte kommer att tillämpa första stycket. En sådan förklaring kan när som helst återkallas.

Förhör får endast genomföras med den åtalades samtycke. Sådana regler som behövs för att skydda åtalade personers rättigheter skall antas av rådet i ett rättsligt bindande instrument.

Artikel 11

Förhör med vittnen och sakkunniga genom telefonkonferens

1. Om en person befinner sig på en medlemsstats territorium och skall höras som vittne eller sakkunnig av en annan medlemsstats rättsliga myndigheter, får den senare staten om så föreskrivs i dess nationella lagstiftning, begära bistånd från den förstnämnda medlemsstaten, så att förhöret kan äga rum genom telefonkonferens, enligt punkterna 2-5.

2. Ett förhör genom telefonkonferens får endast äga rum om vittnet eller den sakkunnige samtycker till att förhöret hålls genom telefonkonferens.

3. Den anmodade medlemsstaten skall medge förhör genom telefonkonferens, om detta inte strider mot dess grundläggande rättsprinciper.

4. En begäran om förhör genom telefonkonferens skall, förutom den information som anges i artikel 14 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp och artikel 37 i Beneluxfördraget, innehålla namnen på den rättsliga myndighet och de personer som kommer att leda förhöret samt uppgift om att vittnet eller den sakkunnige samtycker till att delta i ett förhör genom telefonkonferens.

5. De berörda medlemsstaterna skall komma överens om de praktiska arrangemanget för förhöret. Den anmodade medlemsstaten skall då denna överenskommelse görs åta sig att

- a) meddela vittnet eller den sakkunnige om tid och plats för förhöret,
- b) kontrollera vittnets eller den sakkunniges identitet,
- c) kontrollera att vittnet eller den sakkunnige samtycker till förhör genom telefonkonferens.

Den anmodade medlemsstaten får ställa som villkor för sitt samtycke, att bestämmelserna i artikel 10.5 och 10.8 skall gälla, fullt ut eller delvis. Om inte parterna kommer överens om något annat, skall bestämmelserna i artikel 10.7 gälla i tillämpliga delar.

Artikel 12

Kontrollerade leveranser

1. Varje medlemsstat skall åta sig att det på begäran av en annan medlemsstat blir möjligt att tillåta kontrollerade leveranser på dess territorium inom ramen för utredningar om brott som kan leda till utlämning.
2. Beslut om att genomföra kontrollerade leveranser skall i varje enskilt fall fattas av den anmodade medlemsstatens behöriga myndigheter under iakttagande av den statens nationella lagstiftning.
3. De kontrollerade leveranserna skall genomföras i enlighet med den anmodade medlemsstatens förfaranden. Befogenhet att agera, leda insatser och kontrollera dem skall åvila den medlemsstatens behöriga myndigheter.

Artikel 13

Gemensamma utredningsgrupper

1. För ett särskilt syfte och för en begränsad period, som kan förlängas med samtliga parter samtycke, får de behöriga myndigheterna i två eller flera medlemsstater genom en ömsesidig överenskommelse inrätta en gemensam utredningsgrupp för brottsutredningar i en eller flera av de medlemsstater som inrättat gruppen. Gruppens sammansättning skall anges i överenskommelsen.

En gemensam utredningsgrupp får i synnerhet inrättas om

- a) en medlemsstats brottsutredningar kräver komplicerade och krävande utredningar med anknytning till andra medlemsstater,
- b) flera medlemsstater genomför brottsutredningar där omständigheterna kräver samordnade, gemensamma åtgärder i de berörda medlemsstaterna.

En framställning om inrättande av en gemensam utredningsgrupp får göras av varje berörd medlemsstat. Utredningsgruppen skall inrättas i en av de medlemsstater där utredningarna förväntas äga rum.

2. Framställningar om att inrätta en gemensam utredningsgrupp skall, förutom de uppgifter som finns angivna i de relevanta bestämmelserna i artikel 14 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål och i artikel 37 i Beneluxfördraget, innehålla förslag till gruppens sammansättning.

3. Den gemensamma utredningsgruppen skall vara verksam på territoriet i de medlemsstater som inrättar gruppen på följande villkor:

- a) Gruppens ledare skall företräda den behöriga myndighet som deltar i brottsutredningar från den medlemsstat där gruppen är verksam. Gruppens ledare skall agera inom gränserna för sin befogenhet enligt nationell lagstiftning.
- b) Gruppen skall vara bunden av lagstiftningen i den medlemsstat där den är verksam. Gruppens medlemmar skall utföra sina uppgifter under ledning av den person som avses i punkt a med beaktande av de villkor som fastställs av deras egna myndigheter i överenskommelsen om att inrätta gruppen.
- c) Den medlemsstat där gruppen är verksam skall skapa de organisatoriska förutsättningarna för verksamheten.

4. Medlemmar i den gemensamma utredningsgruppen som kommer från andra medlemsstater än den medlemsstat där gruppen är verksam omnämns i denna artikel som "avdelade" till gruppen.

5. Avdelade medlemmar i den gemensamma utredningsgruppen skall ha rätt att närvara när utredningsåtgärder vidtas i den medlemsstat där verksamheten äger rum. Emellertid får gruppens ledare av särskilda skäl, i enlighet med lagstiftningen i den medlemsstat där gruppen är verksam, fatta ett annat beslut.

6. Avdelade medlemmar i den gemensamma utredningsgruppen får, i enlighet med lagstiftningen i den medlemsstat där gruppen är verksam, av gruppens ledare anförtros vissa utredningsåtgärder om detta har godkänts av de behöriga myndigheterna i den medlemsstat där verksamheten äger rum och den avdelande medlemsstaten.

7. När det för den gemensamma utredningsgruppens arbete krävs att det vidtas utredningsåtgärder i någon av de medlemsstater som har inrättat gruppen, får personer som avdelats till gruppen av den medlemsstaten begära att deras egna behöriga myndigheter vidtar åtgärderna. Dessa åtgärder skall bedömas i denna medlemsstat enligt de villkor som skulle gälla om åtgärderna begärdes i en inhemsk utredning.

8. Om den gemensamma utredningsgruppen behöver hjälp från en annan medlemsstat än de som har inrättat gruppen eller från en tredje stat, får de behöriga myndigheterna i den stat där verksamheten äger rum begära hjälp hos de behöriga myndigheterna i den andra berörda staten i enlighet med de relevanta instrumenten eller arrangemangen.

9. En medlem av den gemensamma utredningsgruppen får i enlighet med sitt lands lagstiftning eller inom ramen för sin befogenhet förse den gemensamma gruppen med uppgifter som finns tillgängliga i den medlemsstat som har avdelat honom eller henne för de brottsutredningar som utförs av den gemensamma gruppen.

10. Uppgifter som en medlem eller en avdelad medlem i behörig ordning har erhållit under sitt deltagande i en gemensam utredningsgrupp och som de berörda medlemsstaternas behöriga myndigheter inte på annat sätt har tillgång till får användas för följande ändamål:

- a) För de ändamål för vilka gruppen inrättats.
- b) Med förbehåll för föregående medgivande av den medlemsstat där informationen har blivit tillgänglig, för att upptäcka, utreda och beivra andra brott. Sådant medgivande får vägras endast om en sådan användning skulle äventyra brottsutredningar i den berörda medlemsstaten eller om medlemsstaten i ett sådant fall skulle kunna vägra ömsesidig rättslig hjälp.
- c) För att förhindra ett överhängande och allvarligt hot mot allmän säkerhet och utan att det påverkar tillämpningen av punkt b om en brottsutredning skulle inledas senare.
- d) För andra ändamål i den mån de medlemsstater som har inrättat gruppen kommer överens om detta.

11. Andra befintliga bestämmelser eller arrangemang om inrättande av gemensamma utredningsgrupper eller deras verksamhet påverkas inte av tillämpningen av bestämmelserna i denna artikel.

12. I den mån de berörda medlemsstaternas lagstiftning eller bestämmelserna i rättsliga instrument som gäller dem emellan medger det, får arrangemang avtalas så att andra personer än företrädare för de behöriga myndigheterna i de medlemsstater som har inrättat den gemensamma utredningsgruppen kan delta i gruppens verksamhet. Sådana personer kan till exempel vara tjänstemän i organ som inrättats enligt Fördraget om Europeiska unionen. De rättigheter som medlemmarna eller de avdelade medlemmarna av gruppen får enligt denna artikel skall inte gälla för dessa personer såvida inte något annat uttryckligen fastställs i överenskommelsen.

Hemliga utredningar

1. Den ansökande och den anmodade medlemsstaten får enas om att bistå varandra i brottsutredningar som genomförs av polismän med hemlig eller falsk identitet (hemliga utredningar).
2. Beslut om att göra en framställning skall i varje enskilt fall fattas av de behöriga myndigheterna i den anmodade medlemsstaten med vederbörlig hänsyn till dess nationella lagstiftning och förfaranden. De båda medlemsstaterna skall med vederbörlig hänsyn till sin nationella lagstiftning och sina nationella förfaranden komma överens om den hemliga utredningens varaktighet, de närmare villkoren och de berörda polismännens rättsliga ställning.
3. Hemliga utredningar skall genomföras i enlighet med den medlemsstats nationella lagstiftning och nationella förfaranden på vilkens territorium den hemliga utredningen äger rum. De deltagande medlemsstaterna skall samarbeta för att säkerställa att den hemliga utredningen förbereds och övervakas, och för att vidta säkerhetsarrangemang för de polismän som är verksamma under hemlig eller falsk identitet.
4. När de lämnar den underrättelse som anges i artikel 27.2 får varje medlemsstat förklara att den inte är bunden av denna artikel. En sådan förklaring kan när som helst återkallas.

*Artikel 15***Tjänstemäns straffrättsliga ansvar**

Under sådan verksamhet som avses i artiklarna 12-14, skall tjänstemän från en annan medlemsstat än den medlemsstat där verksamheten äger rum likställas med tjänstemän i den stat där verksamheten äger rum när det gäller brott som de utsätts för eller begår.

*Artikel 16***Tjänstemäns civilrättsliga ansvar**

1. När tjänstemän från en medlemsstat är verksamma i en annan medlemsstat i enlighet med artiklarna 12-14, skall den första medlemsstaten vara ansvarig för skador som dessa kan ha vållat i samband med uppdraget, i enlighet med lagstiftningen i den medlemsstat på vars territorium tjänstemännen är verksamma.

2. Den medlemsstat på vars territorium de skador som avses i punkt 1 orsakas skall ersätta skadorna enligt de villkor som gäller för skada som orsakats av dess egna tjänstemän.

3. Den medlemsstat vars tjänstemän har orsakat en person skada på någon annan medlemsstats territorium skall fullt ut ersätta den senare staten för det belopp som denna betalat ut till de skadelidande eller deras rättsinnehavare.

4. Utan att det påverkar rättigheterna gentemot tredje man och utan att det påverkar tillämpningen av punkt 3, skall varje medlemsstat i de fall som nämns i punkt 1 avstå från att kräva ersättning för skador den vållats av en annan medlemsstat.

AVDELNING III

AVLYSSNING AV TELEMEDDELANDEN

Artikel 17

Myndigheter som är behöriga att beordra avlyssning av telemeddelanden

Vid tillämpningen av bestämmelserna i artiklarna 18-20 skall med behörig myndighet avses en rättslig myndighet eller, om en rättslig myndighet inte har någon behörighet på det område som omfattas av dessa bestämmelser, en motsvarande behörig myndighet som har angivits enligt artikel 24.1 e och som verkar i samband med en brottsutredning.

Artikel 18

Framställningar om avlyssning av telemeddelanden

1. I brottsutredningssyfte får en behörig myndighet i den ansökande medlemsstaten i enlighet med villkoren i sin nationella lagstiftning göra en framställning till en behörig myndighet i den anmodade medlemsstaten om

- a) avlyssning och omedelbara överföranden av telemeddelanden till den ansökande medlemsstaten, eller
- b) avlyssning, upptagning och därpå följande överföring av upptagningen av telemeddelanden till den ansökande medlemsstaten.

2. Framställningar enligt punkt 1 får göras när den person vars telemeddelanden skall avlyssnas befinner sig i

- a) den ansökande medlemsstaten och den medlemsstaten behöver tekniskt bistånd från den anmodade medlemsstaten för att avlyssna personens meddelanden,
- b) den anmodade medlemsstaten och personens meddelanden kan avlyssnas i den medlemsstaten,
- c) en tredje medlemsstat som har informerats enligt artikel 20.2 a, och den ansökande medlemsstaten behöver tekniskt bistånd från den anmodade medlemsstaten för att avlyssna personens meddelanden.

3. Med avvikelse från bestämmelserna i artikel 14 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp och artikel 37 i Beneluxfördraget, skall framställningar enligt denna artikel innehålla följande:

- a) Uppgift om vilken myndighet som gör framställningen.
- b) Bekräftelse på att en laglig order om avlyssning har givits i samband med en brottsutredning.
- c) Information som gör det möjligt att informera den person som avlyssningen avser.
- d) Uppgift om vilken brottslig handling som är under utredning.
- e) Hur lång tid som avlyssning önskas.
- f) Om möjligt tillräckliga tekniska data, särskilt det relevanta anslutningsnumret inom nätet, för att säkerställa att framställningen kan efterkommas.

4. En framställning enligt punkt 2 b skall också innehålla en faktasammanställning. Den anmodade medlemsstaten får begära in alla ytterligare uppgifter som behövs för att den skall kunna avgöra om den skulle vidta den begärda åtgärden i ett liknande inhemskt fall.

5. Den anmodade medlemsstaten skall åta sig att efterkomma framställningar enligt punkt 1 a enligt följande:

- a) Om framställningen görs enligt punkt 2 a och 2 c så snart som den har fått de uppgifter som avses i punkt 3. Den anmodade medlemsstaten får tillåta avlyssningen utan ytterligare formaliteter.
- b) Om framställningen görs enligt punkt 2 b, så snart som den har fått de uppgifter som avses i punkterna 3 och 4 och om den begärda åtgärden skulle ha vidtagits i ett liknande inhemskt fall. Den anmodade medlemsstaten får ställa samma villkor för sitt bifall som den skulle tillämpa när det gäller att vidta sådana åtgärder i ett liknande inhemskt fall.

6. Om ett omedelbart överförande inte är möjligt skall den anmodade medlemsstaten åta sig att behandla framställningar enligt punkt 1 b så snart som den fått uppgifterna i punkterna 3 och 4, om den begärda åtgärden skulle ha vidtagits i ett liknande inhemskt fall. Den anmodade medlemsstaten får ställa samma villkor för sitt bifall som den skulle tillämpa när det gäller att vidta sådana åtgärder i ett liknande inhemskt fall.

7. När de lämnar den underrättelse som anges i artikel 27.2 får varje medlemsstat förklara att den är bunden av punkt 6 enbart om den inte kan tillhandahålla ett omedelbart överförande. I detta fall får de övriga medlemsstaterna tillämpa principen om ömsesidighet.

8. När en framställning görs enligt punkt 1 b får den ansökande medlemsstaten, om den har ett särskilt skäl till detta, även begära en utskrift av upptagningen. Den anmodade medlemsstaten skall pröva sådana framställningar i enlighet med sin nationella lagstiftning och nationella förfaranden.

9. Den medlemsstat som mottar de uppgifter som avses i punkterna 3 och 4 skall behandla dessa uppgifter konfidentiellt i enlighet med sin nationella lagstiftning.

Artikel 19

Avlyssning av telemeddelanden på det nationella territoriet genom förmedling av tjänsteleverantörer

1. Medlemsstaterna skall se till att sådana system för telemeddelande som hanteras via en nätport på deras territorium och som för laglig avlyssning av meddelanden från en person som befinner sig i en annan medlemsstat inte är direkt tillgängliga på den medlemsstatens territorium, får göras direkt tillgängliga för laglig avlyssning som utförs av den medlemsstaten genom förmedling av en utsedd tjänsteleverantör som befinner sig på dess territorium.

2. I det fall som avses i punkt 1 skall en medlemsstats behöriga myndigheter, för brottsutredningsändamål och i överensstämmelse med tillämplig nationell lag och under förutsättning att den person som avlyssningen avser befinner sig i den medlemsstaten, ha rätt att utföra avlyssningen genom förmedling av en utsedd tjänsteleverantör som befinner sig på dess territorium utan att blanda in den medlemsstat på vars territorium nätporten är belägen.

3. Punkt 2 skall också tillämpas när avlyssningen genomförs efter en framställning enligt artikel 18.2 b.

4. Ingen bestämmelse i denna artikel skall hindra en medlemsstat från att göra en framställning till en medlemsstat på vars territorium nätporten finns om att utföra laglig avlyssning av telemeddelanden i enlighet med

artikel 18, i synnerhet om det inte finns någon förmedlare i den Bilaga 1
ansökande medlemsstaten.

Artikel 20

Avlyssning av teledelanden på en annan medlemsstats territorium utan tekniskt bistånd från en annan medlemsstat

1. Utan att det påverkar tillämpningen av de allmänna principerna i internationell rätt eller bestämmelserna i artikel 18.2 c, skall skyldigheterna enligt denna artikel gälla avlyssningsorder som ges eller godkänns av den behöriga myndigheten i en medlemsstat under brottsutredningar som kännetecknas av att vara en utredning som görs efter det att ett visst brott har begåtts, däribland försök till brott om de är straffbara enligt nationell lagstiftning, i syfte att identifiera, gripa, underrätta om misstanke, åtala eller döma de ansvariga personerna.

2. Om en medlemsstats behöriga myndighet (den "avlyssnande medlemsstaten") har gett tillstånd till avlyssning av teledelande för en brottsutredning och den person som enligt avlyssningsbeslutet skall avlyssnas har en teleadress som används på en annan medlemsstats territorium (den "underrättade medlemsstaten") från vilken inget tekniskt bistånd behövs för att genomföra avlyssningen, skall den förstnämnda medlemsstaten informera den andra medlemsstaten om avlyssningen

- a) före avlyssningen, om den redan före beslutet om avlyssning vet att den person som avlyssningen avser befinner sig på den andra medlemsstatens territorium,
- b) i andra fall omedelbart efter det att den blir medveten om att den person som avlyssningen avser befinner sig på den andra medlemsstatens territorium.

3. Den information som den avlyssnande medlemsstaten skall meddela skall innehålla

- a) uppgift om vilken myndighet som beordrat avlyssningen,
- b) bekräftelse på att ett lagligt beslut om avlyssning har fattats i samband med en brottsutredning,
- c) uppgifter för att kunna identifiera den person som avlyssningen avser,
- d) uppgift om vilken brottslig handling som är under utredning,
- e) hur lång tid som avlyssningen beräknas pågå.

4. Följande förfarande skall tillämpas när en medlemsstat underrättas enligt punkterna 2 och 3:

- a) Så snart som den underrättade medlemsstatens behöriga myndighet har mottagit den information som anges i punkt 3, skall den utan dröjsmål och senast inom 96 timmar kontakta den avlyssnande medlemsstaten för att
- i. ge sitt tillstånd till att avlyssningen genomförs eller fortsätts. Den underrättade medlemsstaten kan ge sitt samtycke på samma villkor som skulle ha tillämpats i ett liknande inhemskt fall,
 - ii. kräva att avlyssningen inte genomförs eller att den skall avslutas om avlyssningen inte är tillåten enligt den underrättade medlemsstatens nationella lagstiftning, eller av de skäl som anges i artikel 2 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp. Om den underrättade medlemsstaten ställer ett sådant krav skall den skriftligen ange skälen för sitt beslut,
 - iii. i de fall som avses i led ii, kräva att allt som redan avlyssnats när personen i fråga befann sig på dess territorium inte får användas eller bara får användas på sådana villkor som den anger. Den underrättade medlemsstaten skall informera den avlyssnande medlemsstaten om skälen för dessa villkor,
 - iv. kräva att en kort förlängning på upp till högst åtta dagar utöver den ursprungliga tidsfristen på 96 timmar skall avtalas med den avlyssnande medlemsstaten för att genomföra interna förfaranden enligt sin nationella lagstiftning. Den underrättade medlemsstaten skall skriftligen meddela den avlyssnande medlemsstaten de villkor som enligt den underrättade medlemsstatens lagstiftning motiverar den begärda förlängningen av tidsfristen.
- b) Fram till dess att den underrättade medlemsstaten har fattat ett beslut enligt led a i eller ii får den avlyssnande medlemsstaten
- i) fortsätta avlyssningen, men
 - ii) inte använda det redan avlyssnade materialet, utom
 - när något annat har överenskommits mellan de berörda medlemsstaterna, eller
 - för att vidta brådskande åtgärder för att avvärja en överhängande och allvarlig fara för allmän säkerhet. Den underrättade medlemsstaten skall informeras om all sådan användning och om de skäl som motiverar den.
- c) Den underrättade medlemsstaten får begära en sammanfattning av de faktiska omständigheterna i målet och ytterligare uppgifter som är nödvändiga för att den skall kunna besluta om avlyssningen skulle tillåtas i ett liknande inhemskt fall. En sådan begäran påverkar inte tillämpningen av led b, såvida inte annat avtalats mellan den underrättade medlemsstaten och den avlyssnande medlemsstaten.

d) Medlemsstaterna skall vidta de åtgärder som behövs för att säkerställa att ett svar kan ges inom 96-timmarsperioden. De skall för detta ändamål utse kontaktpunkter som skall vara i tjänst dygnet runt och inbegripa dessa i sina förklaringar enligt artikel 24.1 e.

5. Den underrättade medlemsstaten skall behandla de uppgifter som lämnats enligt punkt 3 konfidentiellt, i enlighet med sin nationella lagstiftning.

6. Om en avlyssnande medlemsstat anser att de uppgifter som skall lämnas enligt punkt 3 är av särskilt känslig art, får de överföras till den behöriga myndigheten via en särskild myndighet om det finns en bilateral överenskommelse mellan de berörda medlemsstaterna.

7. När de lämnar den underrättelse som anges i artikel 27.2 eller när som helst därefter, får varje medlemsstat förklara att den inte kommer att behöva uppgifter om avlyssningar enligt den här artikeln.

Artikel 21

Ansvar för teleoperatörers kostnader

Kostnader som teleoperatörer eller tjänsteleverantörer åsamkas när de verkställer framställningar enligt artikel 18 skall bäras av den ansökande medlemsstaten.

Artikel 22

Bilaterala överenskommelser

Ingen bestämmelse i denna avdelning skall utesluta bilaterala eller multilaterala överenskommelser mellan medlemsstaterna i syfte att underlätta utnyttjandet av befintliga och framtida tekniska möjligheter till laglig avlyssning av telemeddelanden.

AVDELNING IV

Artikel 23

Skydd av personuppgifter

1. Personuppgifter som överförs enligt denna konvention kan användas av de mottagande medlemsstaterna

- a) för förfaranden på vilka denna konvention är tillämplig,
- b) för andra judiciella och administrativa förfaranden som har direkt samband med de förfaranden som avses under punkt a,
- c) för att avvärja ett överhängande och allvarligt hot mot allmän säkerhet,
- d) för övriga ändamål endast om den överförande medlemsstaten dessförinnan gett sitt samtycke, såvida inte den berörda medlemsstaten har inhämtat den registrerade personens samtycke.

2. Den här artikeln skall också gälla för personuppgifter som inte överförs men erhålls på annat sätt i enlighet med denna konvention.

3. Den medlemsstat som meddelar uppgifter kan i det enskilda fallet begära att den medlemsstat som mottagit personuppgifterna ger upplysningar om hur de har använts.

4. Där villkor för användningen av personuppgifter har ställts i enlighet med artikel 7.2, artikel 18.5 b, artikel 18.6 eller 18.4 skall dessa villkor ha företräde. Har inga sådana villkor ställts gäller den här artikeln.

5. Bestämmelserna i artikel 13.10 skall ha företräde framför denna artikel när det gäller uppgifter som erhållits i enlighet med artikel 13.

6. Den här artikeln gäller inte personuppgifter som erhållits av en medlemsstat i enlighet med denna konvention och som härrör från den medlemsstaten.

7. Luxemburg får, när landet undertecknar denna konvention, förklara att när personuppgifter lämnats till en annan medlemsstat av Luxemburg i enlighet med denna konvention skall följande gälla:

Luxemburg får, om inte annat följer av punkt 1 c, beträffande ett enskilt fall kräva att personuppgifterna, om medlemsstaten inte har inhämtat den registrerade personens samtycke, endast med föregående samtycke från Luxemburg får användas för de ändamål som avses i punkt 1 a och 1 b när det gäller förfaranden för vilka Luxemburg hade kunnat vägra eller begränsa överföringen eller användningen av personuppgifterna i enlighet med bestämmelserna i denna konvention eller i de instrument som avses i artikel 1.

Om Luxemburg vägrar att bifalla en begäran från en medlemsstat i enlighet med punkt 1 måste det ange skälen till beslutet skriftligen.

SLUTBESTÄMMELSER*Artikel 24***Förklaringar**

1. Varje medlemsstat skall, när den lämnar den underrättelse som avses i artikel 27.2, avge en förklaring i vilken den anger vilka myndigheter som, förutom de som anges i den Europeiska konventionen om inbördes rättshjälp i brottmål och Beneluxfördraget, är behöriga när det gäller tillämpningen av denna konvention och tillämpningen mellan medlemsstaterna av bestämmelserna om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål i de rättsakter som avses i artikel 1.1, särskilt med uppgift om

- a) sådana behöriga administrativa myndigheter eller organ som avses i artikel 3.1, om det finns några sådana,
- b) en eller flera centrala myndigheter för tillämpningen av artikel 6, samt de myndigheter som är behöriga att handlägga framställningar enligt artikel 6.8,
- c) de polis- eller tullmyndigheter som är behöriga för tillämpningen av artikel 6.5, om det finns några sådana,
- d) de administrativa myndigheter som är behöriga för tillämpningen av artikel 6.6, om det finns några sådana, och
- e) den myndighet eller de myndigheter som är behörig(a) för tillämpningen av artiklarna 18-19 och artikel 20.1-20.4.

2. Förklaringar enligt punkt 1 kan när som helst ändras, helt eller delvis, enligt samma förfarande.

*Artikel 25***Reservationer**

Inga reservationer får göras mot den här konventionen, utom där det uttryckligen sägs i bestämmelserna att det är möjligt.

Territoriell tillämpning

Denna konventions tillämpning på Gibraltar kommer att träda i kraft när den europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp har utsträckts till Gibraltar.

Förenade kungariket skall skriftligen meddela rådets ordförande när det önskar tillämpa konventionen på Kanalöarna och Isle of Man, efter det att den europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp har utsträckts till dessa territorier. Ett beslut om denna begäran skall fattas av rådet genom enhälligt beslut av medlemmarna.

Artikel 27

Ikraftträdande

1. Denna konvention skall antas av medlemsstaterna i enlighet med deras konstitutionella bestämmelser.
2. Medlemsstaterna skall underrätta generalsekreteraren för Europeiska unionens råd när de förfaranden som föreskrivs i författningen för antagande av denna konvention har slutförts.
3. Nittio dagar efter det att den underrättelse som avses i punkt 2 har lämnats av den åttonde stat, som såsom varande medlem i Europeiska unionen vid den tidpunkt när rådet antar akten om att upprätta denna konvention fullgör denna formalitet, träder denna konvention i kraft i de åtta staterna i fråga.
4. En underrättelse av en medlemsstat efter mottagande av den åttonde underrättelsen enligt punkt 2 skall ha som verkan att denna konvention träder i kraft nittio dagar efter den underrättelsen mellan denna medlemsstat och de medlemsstater för vilka konventionen redan har trätt i kraft.
5. Innan denna konvention träder i kraft enligt punkt 3 får varje medlemsstat, i samband med den underrättelse som avses i punkt 2 eller vid varje annan tidpunkt därefter, förklara att konventionen skall gälla den medlemsstatens förbindelser med de medlemsstater som har lämnat samma förklaring. Sådana förklaringar skall börja gälla nittio dagar efter det att de har deponerats.
6. Denna konvention skall tillämpas på ömsesidig rättslig hjälp som inleds efter den dag då den träder i kraft eller börjar tillämpas enligt punkt 5 mellan medlemsstaterna i fråga.

Anslutning av nya medlemsstater

1. Denna konvention är öppen för anslutning av varje stat som blir medlem i Europeiska unionen.
2. Texten till denna konvention, såsom den utarbetas av Europeiska unionens råd, skall äga giltighet på den anslutande medlemsstatens språk.
3. Anslutningsinstrumenten skall deponeras hos depositarien.
4. Denna konvention skall, i förhållande till varje stat som ansluter sig till den, träda i kraft nittio dagar efter det att staten har deponerat sitt anslutningsinstrument eller, om konventionen vid den tidpunkten ännu inte har trätt i kraft, den dag när konventionen träder i kraft.
5. Om denna konvention ännu inte har trätt i kraft när en anslutande stat deponerar sitt anslutningsinstrument, skall artikel 27.5 tillämpas på denna stat.

*Artikel 29***Ikraftträdande för Island och Norge**

1. Utan att det påverkar artikel 8 i avtalet mellan Europeiska unionens råd och Republiken Island och Konungariket Norge om dessa båda staters associering till genomförandet, tillämpningen och utvecklingen av Schengenregelverket (associeringsavtalet) skall de bestämmelser till vilka det hänvisas i artikel 2.1, träda i kraft för Island och Norge 90 dagar efter det att rådet och kommissionen enligt artikel 8.2 i associeringsavtalet mottagit underrättelse om att Island och Norge uppfyllt de konstitutionella kraven, när det gäller deras ömsesidiga förbindelser med de medlemsstater för vilka konventionen redan har trätt i kraft enligt artikel 27.3 eller 27.4.
2. Om denna konvention träder i kraft för en medlemsstat efter det datum då de bestämmelser som det hänvisas till i artikel 2.1 har trätt i kraft för Island och Norge skall dessa bestämmelser vara tillämpliga även i de ömsesidiga förbindelserna mellan den medlemsstaten och Island och Norge.
3. De bestämmelser till vilka det hänvisas i artikel 2.1 skall i alla händelser inte vara bindande för Island och Norge före det datum som skall fastställas enligt artikel 15.4 i associeringsavtalet.
4. Utan att det påverkar punkterna 1, 2 och 3 skall de bestämmelser som det hänvisas till i artikel 2.1 träda i kraft för Island och Norge senast det datum då denna konvention träder i kraft för den femtonde stat som är

medlem i Europeiska unionen vid den tidpunkt då rådet antar den akt Bilaga 1
genom vilken konventionen upprättas.

Artikel 30

Depositarie

1. Generalsekreteraren för Europeiska unionens råd skall vara depositarie för denna konvention.

2. Depositarien skall i Europeiska gemenskapernas officiella tidning offentliggöra uppgifter om antagande och anslutning till konventionen, förklaringar och förbehåll samt alla andra underrättelser som rör denna konvention.

Som skedde i Bryssel den tjugonionde maj tjugohundra i ett enda exemplar på danska, engelska, finska, franska, grekiska, iriska, italienska, nederländska, portugisiska, spanska, svenska och tyska språken, varvid varje text äger samma giltighet, och detta exemplar skall deponeras i arkivet hos generalsekretariatet för Europeiska unionens råd. Generalsekreteraren skall överlämna en bestyrkt kopia därav till varje medlemsstat.

Rådets förklaring till artikel 10.9

När rådet överväger att anta ett sådant instrument som avses i artikel 10.9 skall rådet respektera medlemsstaternas skyldigheter enligt Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Förenade kungarikets förklaring till artikel 20

Denna förklaring skall utgöra en överenskommen, integrerad del av konventionen

I Förenade kungariket skall artikel 20 tillämpas på beslut om avlyssning som har utfärdats av ministern till polisen eller tullen (HM Customs and Excise) om, i enlighet med den nationella lagstiftningen om avlyssning av telemeddelanden, det uttalade syftet med beslutet är att utreda allvarliga brott. Det skall även tillämpas på beslut som utfärdats till säkerhetstjänsten när den, i enlighet med den nationella lagstiftningen, bistår i en brottsutredning av det slag som anges i artikel 20.1 och som genomförs av polisen eller tullen.

Rådets akt

av den 16 oktober 2001

**om att i enlighet med artikel 34 i Fördraget om Europeiska unionen
upprätta protokollet till konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i
brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater**

(2001/C 326/01)

EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR ANTAGIT DENNA AKT

med beaktande av Fördraget om Europeiska unionen, särskilt artikel 31 a och artikel 34.2 d i detta,

med beaktande av initiativet från Republiken Frankrike¹,

med beaktande av Europaparlamentets yttrande², och

av följande skäl:

- (1) I syfte att förverkliga unionens mål bör reglerna om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater förbättras och ett protokoll enligt bilagan bör därför upprättas.
- (2) Artikel 8 i protokollet ligger inom tillämpningsområdet för artikel 1 i rådets beslut 1999/437/EG av den 17 maj 1999 om vissa tillämpningsföreskrifter för det avtal som har ingåtts mellan Europeiska unionens råd och Republiken Island och Konungariket Norge om dessa båda staters associering till genomförandet, tillämpningen och utvecklingen av Schengenregelverket .
- (3) De förfaranden som anges i avtalet mellan Europeiska unionens råd och Republiken Island och Konungariket Norge om dessa båda staters associering till genomförandet, tillämpningen och utvecklingen av Schengenregelverket har iakttagits när det gäller denna bestämmelse.
- (4) När antagandet av föreliggande akt anmäls till Republiken Island och Konungariket Norge i enlighet med artikel 8.2 a i ovannämnda avtal, kommer dessa båda stater att underrättas särskilt om innehållet i artikel 16 om ikraftträdandet för Island och Norge.

¹ EGT C 243, 24.8.2000, s. 11.

² Yttrande avgett den 4 oktober 2001 (ännu inte offentliggjort i EGT).

RÅDET HAR BESLUTAT att upprätta det protokoll vars text bifogas Bilaga 2 och som denna dag har undertecknats av företrädarna för medlemsstaternas regeringar,

RÅDET REKOMMENDERAR att den antas av medlemsstaterna i enlighet med deras respektive konstitutionella bestämmelser,

RÅDET UPPMANAR medlemsstaterna att inleda de förfaranden som skall tillämpas härvidlag före den 1 juli 2002.

Utfärdad i Luxemburg den 16 oktober 2001.

På rådets vägnar

D. Reynders

Ordförande

PROTOKOLL**upprättat av rådet i enlighet med artikel 34 i Fördraget om Europeiska unionen, till konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater**

DE HÖGA AVTALSSLUTANDE PARTERNA till detta protokoll, Europeiska unionens medlemsstater,

SOM HÄNVISAR TILL rådets akt av den 16 oktober 2001 om upprättandet av protokollet till konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater,

SOM BEAKTAR de slutsatser som antogs vid Europeiska rådets möte i Tammerfors den 15-16 oktober 1999 och behovet av att genomföra dem utan dröjsmål för att åstadkomma ett område med frihet, säkerhet och rättvisa,

SOM BEAKTAR experternas rekommendationer i samband med de rapporter om ömsesidig utvärdering som sammanställts på grundval av rådets gemensamma åtgärd 97/827/RIF av den 5 december 1997 om införande av en ordning för utvärdering av tillämpning och genomförande på nationell nivå av internationella åtaganden i kampen mot den organiserade brottsligheten(1),

SOM ÄR ÖVERTYGADE om behovet av ytterligare åtgärder på området för ömsesidig rättslig hjälp i brottmål för att bekämpa brott, särskilt organiserad brottslighet, penningtvätt och ekonomisk brottslighet,

HAR ENATS OM FÖLJANDE BESTÄMMELSER, vilka skall fogas till och utgöra en integrerad del av konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater av den 29 maj 2000(2), nedan kallad 2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp.

*Artikel 1***Begäran om information om bankkonton**

1. Varje medlemsstat skall enligt de villkor som fastställs i denna artikel vidta nödvändiga åtgärder för att, som svar på en begäran från en annan medlemsstat, fastställa om en fysisk eller juridisk person som är föremål för en brottsutredning innehar eller kontrollerar ett eller flera bankkonton, oavsett vilket slag, i någon bank på dess territorium och om så är fallet tillhandahålla alla uppgifter om de identifierade kontona.

Informationen skall, om detta begärs och i den mån den kan tillhandahållas inom rimlig tid, även omfatta konton för vilka den person som är föremål för förfarandena innehar fullmakt.

2. Den skyldighet som fastställs i denna artikel skall enbart gälla i den mån informationen finns hos den kontoförande banken.

3. Den skyldighet som fastställs i denna artikel skall enbart gälla om utredningen rör

- brott som är straffbara med frihetsberövande eller annan frihetsinskränkande åtgärd i minst fyra år i den ansökande staten och i minst två år i den anmodade staten, eller
- brott som avses i artikel 2 i 1995 års konvention om upprättandet av en europeisk polisbyrå (Europolkonventionen) eller i bilagan till den konventionen i dess ändrade lydelse, eller
- brott, i den mån de inte omfattas av Europolkonventionen, som avses i 1995 års konvention om skydd av Europeiska gemenskapernas finansiella intressen, protokollet till denna från 1996 eller det andra protokollet till denna från 1997.

4. Den myndighet som gör framställningen skall i denna

- ange varför den anser att den begärda informationen sannolikt är av betydande värde för utredningen av brottet,
- ange på vilka grunder den antar att banker i den anmodade medlemsstaten för dessa konton och, i den utsträckning det är möjligt, vilka banker som kan vara inblandade, och
- lämna all tillgänglig information som kan underlätta verkställandet av framställningen.

5. För verkställandet av en framställning enligt denna artikel får medlemsstaterna ställa samma villkor som de tillämpar för framställningar om husrannsakan och beslag.

6. Rådet får i enlighet med artikel 34.2 c i Fördraget om Europeiska unionen besluta att utvidga det tillämpningsområde som avses i punkt 3.

Artikel 2

Framställningar om information om banktransaktioner

1. På begäran av den ansökande staten skall den anmodade staten tillhandahålla detaljerad information om bestämda bankkonton och om de transaktioner som har genomförts under en bestämd period på ett eller

flera konton som anges i framställningen, inbegripet detaljerad Bilaga 2 information om alla sändande och mottagande konton.

2. Den skyldighet som fastställs i denna artikel skall enbart gälla i den mån informationen finns hos den kontoförande banken.

3. Den ansökande medlemsstaten skall i sin framställning ange varför den anser att den begärda informationen är relevant för utredningen av brottet.

4. För verkställandet av en framställning enligt denna artikel får medlemsstaterna ställa samma villkor som de tillämpar för framställningar om husrannsakan och beslag.

Artikel 3

Framställningar om övervakning av banktransaktioner

1. Varje medlemsstat skall förbinda sig att säkerställa att den, när en annan medlemsstat begär detta, under en bestämd period kan övervaka de banktransaktioner som genomförs på ett eller flera konton som anges i framställningen och meddela resultatet till den ansökande medlemsstaten.

2. Den ansökande medlemsstaten skall i sin framställning ange varför den anser att den begärda informationen är relevant för utredningen av brottet.

3. Beslutet om övervakning skall fattas i varje enskilt fall av de behöriga myndigheterna i den anmodade medlemsstaten, med vederbörlig hänsyn till den nationella lagstiftningen i den medlemsstaten.

4. De behöriga myndigheterna i den ansökande och den anmodade medlemsstaten skall komma överens om hur övervakningen skall genomföras i praktiken.

Artikel 4

Sekretess

Varje medlemsstat skall vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att bankerna inte avslöjar för den berörda bankkunden eller för annan tredje person att information har överförts till den ansökande staten enligt artiklarna 1, 2 eller 3 eller att en utredning pågår.

Informationsskyldighet

Om den behöriga myndigheten i den anmodade medlemsstaten, medan den håller på att verkställa en framställning om ömsesidig rättslig hjälp, anser att det kan vara lämpligt att göra utredningar som ursprungligen inte var avsedda eller som inte kunde specificeras när framställningen gjordes, skall den omedelbart underrätta den ansökande myndigheten om detta så att den myndigheten kan vidta ytterligare åtgärder.

*Artikel 6***Kompletterande framställningar om ömsesidig rättslig hjälp**

1. Om den behöriga myndigheten i den ansökande medlemsstaten gör en framställning om ömsesidig rättslig hjälp som kompletterar en tidigare framställning, skall den inte behöva lämna sådan information som redan har lämnats i den ursprungliga framställningen. Den kompletterande framställningen skall innehålla den information som är nödvändig för att identifiera den ursprungliga framställningen.

2. Om den behöriga myndighet som gjort framställningen om ömsesidig rättslig hjälp i enlighet med gällande bestämmelser deltar i verkställandet av framställningen i den anmodade medlemsstaten får den, utan att det påverkar tillämpningen av artikel 6.3 i 2000 års konvention, göra en kompletterande framställning direkt till den behöriga myndigheten i den anmodade medlemsstaten vid vistelse i den staten.

*Artikel 7***Banksekretess**

En medlemsstat får inte åberopa banksekretess som skäl för att vägra varje samarbete angående en framställning om ömsesidig rättslig hjälp från en annan medlemsstat.

*Artikel 8***Fiskaliska brott**

1. Ömsesidig rättslig hjälp får inte vägras endast av det skälet att framställningen hänförs till ett brott som den anmodade medlemsstaten betraktar som ett fiskaliskt brott.

2. Om en medlemsstat har ställt som villkor för verkställandet av en framställning om husrannsakan och beslag att det brott som föranleder framställningen är straffbart även enligt dess egen lagstiftning, skall detta

villkor vid sådana brott som avses i punkt 1 vara uppfyllt om brottet motsvarar ett brott av samma art enligt dess egen lagstiftning. Bilaga 2

Framställningen får inte avslås av det skälet att den anmodade medlemsstatens lagstiftning inte föreskriver samma typ av skatter eller andra avgifter eller att den inte omfattar samma slags bestämmelser om skatter och andra avgifter, tullar och valuta som den ansökande statens lagstiftning.

3. Artikel 50 i tillämpningskonventionen till Schengenavtalet upphävs härmed.

Artikel 9

Politiska brott

1. För ömsesidig rättslig hjälp medlemsstaterna emellan får av den anmodade medlemsstaten inget brott betraktas som ett politiskt brott, ett brott som har samband med ett politiskt brott eller ett brott som väglets av politiska motiv.

2. Varje medlemsstat får, när den lämnar anmälan enligt artikel 13.2, förklara att den kommer att tillämpa punkt 1 bara angående

a) brott som avses i artiklarna 1-2 i Europeiska konventionen om bekämpande av terrorism av den 27 januari 1977,

och

b) brott som innebär konspiration eller sammanslutning av brottslingar - och som motsvarar handlande enligt artikel 3.4 i konventionen av den 27 september 1996 om utlämning mellan Europeiska unionens medlemsstater - och syftar till begåendet av ett eller flera av de brott som avses i artiklarna 1-2 i Europeiska konventionen om bekämpande av terrorism.

3. Reservationer enligt artikel 13 i Europeiska konventionen om bekämpande av terrorism får inte tillämpas på ömsesidig rättslig hjälp medlemsstaterna emellan.

Artikel 10

Översändning av avslag till rådet samt involvering av Eurojust

1. Om en framställning avslås på grundval av

- artikel 2 b i den europeiska konventionen om inbördes rättshjälp eller artikel 22.2 b i Beneluxfördraget, eller

- artikel 51 i tillämpningskonventionen till Schengenavtalet eller artikel 5 i den europeiska konventionen om inbördes rättshjälp, eller Bilaga 2
- artikel 1.5 eller 2.4 i detta protokoll,

och den ansökande medlemsstaten vidhåller sin framställning och det inte är möjligt att finna någon lösning, skall den anmodade medlemsstaten för kännedom översända det motiverade beslutet om avslag till rådet för eventuell bedömning av hur det rättsliga samarbetet mellan medlemsstaterna fungerar.

2. Den behöriga myndigheten i den ansökande medlemsstaten får till Eurojust anmäla problem i samband med verkställandet av en framställning i förhållande till de bestämmelser som avses i punkt 1 för en möjlig praktisk lösning i enlighet med bestämmelserna i rättsakten om inrättandet av Eurojust.

Artikel 11

Reservationer

Inga reservationer får göras mot detta protokoll utom enligt bestämmelserna i artikel 9.2.

Artikel 12

Territoriell tillämpning

Detta protokolls tillämpning på Gibraltar kommer att träda i kraft när 2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp har trätt i kraft i Gibraltar, i enlighet med artikel 26 i den konventionen.

Artikel 13

Ikraftträdande

1. Detta protokoll skall antas av medlemsstaterna i enlighet med deras konstitutionella bestämmelser.

2. Medlemsstaterna skall till generalsekretären för Europeiska unionens råd anmäla när de förfaranden som föreskrivs i deras konstitutionella bestämmelser för antagande av detta protokoll har slutförts.

3. Detta protokoll skall träda i kraft i de åtta berörda medlemsstaterna nittio dagar efter det att den anmälan som avses i punkt 2 har gjorts av den åttonde stat, som såsom varande medlem i Europeiska unionen vid tidpunkten för rådets antagande av akten om upprättande av detta protokoll fullgör denna formalitet. Om 2000 års konvention om

ömsesidig rättslig hjälp emellertid inte har trätt i kraft vid denna tidpunkt, skall detta protokoll träda i kraft samma dag som 2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp träder i kraft.

4. En anmälan av en medlemsstat efter detta protokolls ikraftträdande enligt punkt 3 skall ha som verkan att detta protokoll skall träda i kraft nittio dagar efter anmälan mellan denna medlemsstat och de medlemsstater för vilka protokollet redan har trätt i kraft.

5. Innan detta protokoll träder i kraft enligt punkt 3 får varje medlemsstat, i samband med den anmälan som avses i punkt 2 eller vid varje annan tidpunkt därefter, förklara att protokollet skall gälla medlemsstatens förbindelser med de medlemsstater som har lämnat samma förklaring. Sådana förklaringar skall börja gälla nittio dagar efter det att de har deponerats.

6. Trots vad som sägs i punkterna 3-5 skall detta protokoll inte träda i kraft eller tillämpas i förbindelserna mellan två medlemsstater förrän 2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp träder i kraft eller tillämpas mellan dessa två medlemsstater.

7. Detta protokoll skall tillämpas på ömsesidig rättslig hjälp som inleds efter den dag då det träder i kraft eller börjar tillämpas enligt punkt 5 mellan de berörda medlemsstaterna.

Artikel 14

Anslutande stater

1. Detta protokoll är öppet för anslutning av varje stat som blir medlem i Europeiska unionen och som ansluter sig till 2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp.

2. Den av Europeiska unionens råd upprättade texten på den anslutande medlemsstatens språk skall äga giltighet.

3. Anslutningsinstrumenten skall deponeras hos depositarien.

4. Detta protokoll skall träda i kraft i förhållande till varje stat som ansluter sig till det nittio dagar efter det att staten har deponerat sitt anslutningsinstrument eller den dag som protokollet träder i kraft, om det ännu inte har trätt i kraft när ovannämnda nittiodagarsperiod löper ut.

5. Om detta protokoll ännu inte har trätt i kraft när en anslutande stat deponerar sitt anslutningsinstrument, skall artikel 13.5 tillämpas på denna stat.

6. Trots vad som sägs i punkterna 4 och 5 skall detta protokoll inte träda i kraft eller tillämpas i förhållande till den anslutande staten förrän 2000

års konvention om ömsesidig rättslig hjälp träder i kraft eller tillämpas i förhållande till den staten. Bilaga 2

Artikel 15

Islands och Norges ställning

Artikel 8 skall utgöra åtgärder som ändrar eller bygger på bestämmelserna i bilaga A till det avtal som har ingåtts av Europeiska unionens råd med Republiken Island och Konungariket Norge om dessa båda staters associering till genomförandet, tillämpningen och utvecklingen av Schengenregelverket(3), nedan kallat associeringsavtalet.

Artikel 16

Ikraftträdande för Island och Norge

1. Utan att det påverkar artikel 8 i associeringsavtalet skall den bestämmelse som anges i artikel 15 träda i kraft för Island och Norge, nittio dagar efter det att rådet och kommissionen enligt artikel 8.2 i associeringsavtalet mottagit underrättelse om att Island och Norge uppfyllt de konstitutionella kraven, i de ömsesidiga förbindelserna med de medlemsstater för vilka detta protokoll redan har trätt i kraft enligt artikel 13.3 eller 13.4.
2. Om detta protokoll träder i kraft för en medlemsstat efter den dag då den bestämmelse som anges i artikel 15 har trätt i kraft för Island och Norge, skall den bestämmelsen vara tillämplig även i de ömsesidiga förbindelserna mellan den medlemsstaten och Island och Norge.
3. Den bestämmelse som anges i artikel 15 skall under inga omständigheter vara bindande för Island och Norge förrän de bestämmelser som det hänvisas till i artikel 2.1 i 2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp träder i kraft för dessa båda stater.
4. Utan att det påverkar punkterna 1, 2 och 3 skall den bestämmelse som anges i artikel 15 träda i kraft för Island och Norge senast den dag då detta protokoll träder i kraft för den femtonde av de stater som var medlemmar i Europeiska unionen vid tidpunkten för rådets antagande av akten om upprättande av detta protokoll.

Depositarie

Generalsekreteraren för Europeiska unionens råd skall vara depositarie för detta protokoll.

Depositarien skall i Europeiska gemenskapernas officiella tidning offentliggöra uppgifter om antaganden och anslutningar, förklaringar samt varje annan anmälan i samband med detta protokoll.

TILL BEVIS HÄRPÅ har undertecknade befullmäktigade här nedan undertecknat denna konvention i ett enda exemplar.

Upprättat i Luxemburg den 16 oktober 2001 på danska, engelska, finska, franska, grekiska, iriska, italienska, nederländska, portugisiska, spanska, svenska och tyska språken, vilka samtliga texter är lika giltiga, i ett original som skall deponeras i arkivet hos generalsekretariatet vid Europeiska unionens råd. Generalsekreteraren skall överlämna en bestyrkt kopia därav till varje medlemsstat.

Rådets beslut

av den 17 december 2003

om undertecknande av avtalet mellan Europeiska unionen och Republiken Island och Konungariket Norge om tillämpningen av vissa bestämmelser i konventionen av den 29 maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater och 2001 års protokoll till denna

(2004/79/EG)

EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR BESLUTAT FÖLJANDE

med beaktande av Fördraget om Europeiska unionen, särskilt artiklarna 24 och 38 i detta, och

av följande skäl:

- (1) Den 29 maj 2000 upprättade rådet, i enlighet med artikel 34.2 d i Fördraget om Europeiska unionen, konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater¹ (nedan kallad "EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp").
- (2) I artikel 2.1 i konventionen fastställs de bestämmelser som utgör en utveckling av Schengenregelverket i enlighet med avtalet av den 18 maj 1999 mellan Europeiska unionens råd och Republiken Island och Konungariket Norge om dessa staters associering till genomförandet, tillämpningen och utvecklingen av Schengenregelverket².
- (3) Den 16 oktober 2001 upprättade rådet, i enlighet med artikel 34.2 d i Fördraget om Europeiska unionen, protokollet till konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater³ (nedan kallat "EU:s protokoll om ömsesidig rättslig hjälp").
- (4) I artikel 15 i protokollet fastställs att artikel 8 utgör en utveckling av Schengenregelverket, i enlighet med avtalet mellan Europeiska unionens råd och Republiken Island och Konungariket Norge om

¹ EGT C 197, 12.7.2000, s. 1.

² EGT L 176, 10.7.1999, s. 36.

³ EGT C 326, 21.11.2001, s. 1.

dessa staters associering till genomförandet, tillämpningen och utvecklingen av Schengenregelverket. Bilaga 3

- (5) Enligt artikel 8 i avtalet kommer Republiken Island och Konungariket Norge att vara bundna av innehållet i bestämmelserna i EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp i sina förbindelser sinsemellan och i sina förbindelser med Europeiska unionens medlemsstater.
- (6) Efter rådets beslut av den 19 december 2002 om bemyndigande för rådets ordförandeskap att inleda förhandlingar inför tillämpningen av vissa bestämmelser på området för straffrättsligt samarbete på grundval av artiklarna 24 och 38 i Fördraget om Europeiska unionen har ordförandeskapet, med bistånd av kommissionen, förhandlat fram ett avtal med Republiken Island och Konungariket Norge, enligt vilket innehållet i de övriga viktiga bestämmelserna i EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp och i EU:s protokoll om ömsesidig rättslig hjälp även skall bli tillämpliga för Republiken Island och Konungariket Norge i deras förbindelser sinsemellan och i deras förbindelser med Europeiska unionens medlemsstater.
- (7) Det avtalet bör undertecknas på Europeiska unionens vägnar, med förbehåll för att det senare ingås.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

Undertecknandet av avtalet mellan Europeiska unionen och Republiken Island och Konungariket Norge om tillämpningen av vissa bestämmelser i konventionen av den 29 maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater och 2001 års protokoll till denna godkänns härmed på Europeiska unionens vägnar, med förbehåll för rådets beslut om ingående av avtalet.

Texten till avtalet åtföljer detta beslut.

Artikel 2

Rådets ordförande bemyndigas härmed att utse den eller de personer som skall ha befogenhet att underteckna avtalet, med förbehåll för att det senare ingås.

Detta beslut och det avtal som åtföljer detta skall offentliggöras i *Europeiska unionens officiella tidning*.

Utfärdat i Bryssel den 17 december 2003.

På rådets vägnar
G. Alemanno
Ordförande

**mellan Europeiska unionen och Republiken Island och
Konungariket Norge om tillämpningen av vissa bestämmelser i
konventionen av den 29 maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i
brottmålmellan Europeiska unionens medlemsstater och 2001 års
protokoll till denna**

EUROPEISKA UNIONEN

å ena sidan, och

REPUBLIKEN ISLAND

och

KONUNGARIKET NORGE

å andra sidan,

nedan kallade ”de avtalsslutande parterna”,

SOM ÖNSKAR förbättra det straffrättsliga samarbetet mellan Europeiska unionens medlemsstater och Island och Norge, utan att det påverkar tillämpningen av bestämmelserna om skydd av individens frihet,

SOM ANSER att de nuvarande förbindelserna mellan de avtalsslutande parterna kräver nära samarbete i kampen mot brottslighet,

SOM UNDERSTRYKER de avtalsslutande parternas gemensamma intresse av att säkerställa att den ömsesidiga rättsliga hjälpen mellan Europeiska unionens medlemsstater och Island och Norge ges på ett snabbt och effektivt sätt som är förenligt med de grundläggande principerna i deras nationella lagstiftning och som iakttar individens rättigheter och principer enligt Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, undertecknad i Rom den 4 november 1950,

SOM UTTRYCKER sitt ömsesidiga förtroende för sina rättssystemens uppbyggnad och funktion och för alla avtalsslutande parters förmåga att garantera en opartisk rättegång,

SOM ÄR FAST BESLUTNA att komplettera den europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål av den 20 april 1959 och andra gällande konventioner på detta område med ett avtal mellan Europeiska unionen och Island och Norge,

SOM ERKÄNNER att bestämmelserna i dessa konventioner förblir tillämpliga på alla frågor som inte omfattas av det här avtalet,

SOM ERINRAR OM att detta avtal, inklusive bilaga I till detta, reglerar ömsesidig rättslig hjälp i brottmål på grundval av principerna i konventionen av den 20 april 1959,

SOM BEAKTAR att i artikel 2.1 i konventionen av den 29 maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater och i artikel 15 av protokollet av den 16 oktober 2001 till denna de bestämmelser har angivits som utgör en utveckling av Schengenregelverket och som därför har godtagits av Island och Norge i enlighet med deras förpliktelser enligt avtalet av den 18 maj 1999 mellan Europeiska unionens råd och Republiken Island och Konungariket Norge om dessa staters associering till genomförandet, tillämpningen och utvecklingen av bestämmelserna i Schengenregelverket,

SOM BEAKTAR att Island och Norge har uttryckt sin önskan att ingå ett avtal som möjliggör för dem att tillämpa de övriga bestämmelserna i 2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål och i 2001 års protokoll i deras förbindelser med Europeiska unionens medlemsstater,

SOM BEAKTAR att Europeiska unionen också anser ett sådant avtal nödvändigt,

HÄRIGENOM AVTALAS FÖLJANDE.

Artikel 1

1. Enligt bestämmelserna i detta avtal skall innehållet i följande bestämmelser i konventionen av den 29 maj 2000, upprättad av Europeiska unionens råd på grundval av artikel 34 i Fördraget om Europeiska unionen, om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater, nedan kallad "EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp", tillämpas i förbindelserna mellan Republiken Island och Konungariket Norge samt i de ömsesidiga förbindelserna mellan var och en av dessa stater och Europeiska unionens medlemsstater:

Artiklarna 4, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 25 och 26 samt artiklarna 1 och 24 i den omfattning som de är relevanta för någon av de övriga artiklarna.

2. Enligt bestämmelserna i detta avtal skall innehållet i följande bestämmelser i protokollet av den 16 oktober 2001, upprättat av Europeiska unionens råd på grundval av artikel 34 i Fördraget om Europeiska unionen, till konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater, nedan kallat "EU:s protokoll om ömsesidig rättslig hjälp" tillämpas i förbindelserna mellan Republiken Island och Konungariket Norge samt i de ömsesidiga förbindelserna mellan var och en av dessa stater och Europeiska unionens medlemsstater:

3. De förklaringar som medlemsstaterna har lämnat i enlighet med artiklarna 9.6, 10.9, 14.4, 18.7 och 20.7 i EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål och artikel 9.2 i protokollet till denna skall även tillämpas i förbindelserna med Republiken Island och Konungariket Norge.

Artikel 2

1. För att de avtalsslutande parterna skall nå målet att uppnå en så likformig tillämpning och tolkning som möjligt av de bestämmelser som anges i artikel 1 skall de fortlöpande granska utvecklingen av rättspraxis vid Europeiska gemenskapernas domstol, samt utvecklingen av rättspraxis vid behöriga domstolar i Island och Norge beträffande dessa bestämmelser. Därför skall en mekanism inrättas för att säkerställa regelbunden ömsesidig överföring av denna rättspraxis.

2. Island och Norge skall ha rätt att inkomma med inlagor eller skriftliga synpunkter till domstolen när en domstol i en medlemsstat har hänskjutit en fråga rörande tolkningen av de bestämmelser som anges i artikel 1 till domstolen för förhandsavgörande.

Artikel 3

Om en framställning avslås får Island eller Norge be att den anmodade medlemsstaten rapporterar till Eurojust om de problem som finns med verkställigheten av en framställning, för att möjliggöra en praktisk lösning.

Artikel 4

En eventuell tvist mellan antingen Island eller Norge och en medlemsstat i Europeiska unionen om tolkningen eller tillämpningen av detta avtal eller av någon av de bestämmelser som anges i artikel 1 får av en tvistande part hänskjutas till ett möte med företrädare för regeringarna för medlemsstaterna i Europeiska unionen och för Island och Norge, med sikte på att tvisten skall lösas inom sex månader.

Artikel 5

De avtalsslutande parterna är eniga om att utföra en gemensam översyn av detta avtal inom fem år efter det att avtalet har trätt i kraft. Översynen skall särskilt avse det praktiska genomförandet, tolkningen och utvecklingen av avtalet och kan även innefatta frågor som konsekvenserna av ytterligare utveckling av Europeiska unionen avseende områden som omfattas av detta avtal.

1. De avtalsslutande parterna skall underrätta varandra om fullgörandet av de förfaranden som krävs för att de skall kunna uttrycka sitt samtycke till att vara bundna av detta avtal.

2. När de lämnar underrättelse enligt punkt 1, eller i förekommande fall vid en senare tidpunkt, får Island och Norge göra en sådan förklaring som avses i artiklarna 9.6, 10.9, 14.4, 18.7 och 20.7 i EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp och i artikel 9.2 i EU:s protokoll om ömsesidig rättslig hjälp.

3. När det gäller de relevanta bestämmelserna i EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp skall detta avtal träda i kraft den första dagen i den tredje månaden efter den dag då generalsekreteraren för Europeiska unionens råd fastställer att alla formella krav på samtycke till detta avtal från parterna, eller på deras vägnar, har fullgjorts, eller den tidpunkt då EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp träder i kraft i enlighet med artikel 27.3 i denna, om denna tidpunkt infaller senare. När det gäller de relevanta bestämmelserna i EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp skapas i och med detta avtals ikraftträdande rättigheter och skyldigheter mellan Island och Norge samt mellan Island, Norge och de medlemsstater i EU för vilka EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp har trätt i kraft.

4. När det gäller de relevanta bestämmelserna i EU:s protokoll om ömsesidig rättslig hjälp skall detta avtal träda i kraft den första dagen i den tredje månaden efter den dag då generalsekreteraren för Europeiska unionens råd fastställer att alla formella krav på samtycke till detta avtal från parterna, eller på deras vägnar, har fullgjorts, eller den tidpunkt då EU:s protokoll om ömsesidig rättslig hjälp träder i kraft i enlighet med artikel 13.3 i detta, om denna tidpunkt infaller senare. När det gäller de relevanta bestämmelserna i EU:s protokoll om ömsesidig rättslig hjälp skapas i och med detta avtals ikraftträdande rättigheter och skyldigheter mellan Island och Norge samt mellan Island, Norge och de medlemsstater i EU för vilka EU:s protokoll om ömsesidig rättslig hjälp har trätt i kraft.

5. Därefter skall dessa rättigheter och skyldigheter börja gälla mellan Norge, Island och andra medlemsstater i EU från och med de tidpunkter då EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp och/eller EU:s protokoll om ömsesidig rättslig hjälp träder i kraft för dessa övriga medlemsstater i EU.

6. Detta avtal skall tillämpas endast på förfaranden om ömsesidig hjälp som inletts efter den tidpunkt då rättigheter och skyldigheter skapats i enlighet med punkterna 3 och 4.

När nya medlemsstater i Europeiska unionen ansluter sig till EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp och/eller EU:s protokoll om ömsesidig rättslig hjälp skall rättigheter och skyldigheter enligt detta avtal skapas mellan dessa nya medlemsstater och Island och Norge.

Artikel 8

1. Detta avtal får sägas upp av de avtalsslutande parterna. Om avtalet sägs upp av antingen Island eller Norge skall avtalet fortsätta att vara i kraft mellan Europeiska unionen och den stat som inte har sagt upp det.

2. En uppsägning av detta avtal enligt punkt 1 får verkan sex månader efter det att underrättelsen om att avtalet skall sägas upp lämnats in. Förfaranden för att efterkomma framställningar om ömsesidig rättslig hjälp som vid denna tidpunkt fortfarande är oavslutade skall fullgöras i överensstämmelse med bestämmelserna i detta avtal.

3. Avtalet skall vara uppsagt vid uppsägning av det avtal av den 18 maj 1999 som slutits mellan Europeiska unionens råd, Republiken Island och Konungariket Norge om dessa länders associering till tillämpningen, genomförandet och utvecklingen av Schengenregelverket.

4. Uppsägning av detta avtal enligt punkt 3 får verkan för samma part eller parter och vid samma tidpunkt som uppsägningen av det associeringsavtal som avses i punkt 3.

Artikel 9

1. Generalsekreteraren för Europeiska unionens råd skall vara depositarie för detta avtal.

2. Depositarien skall offentliggöra uppgifter om eventuella underrättelser som rör detta avtal.

Artikel 10

Detta avtal är utfärdat i ett enda original, på danska, engelska, finska, franska, grekiska, iriska, isländska, italienska, nederländska, norska, portugisiska, spanska, svenska och tyska språken, vilka alla texter är lika giltiga.

Tillämpning på Gibraltar

Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland, i egenskap av medlemsstat ansvarig för Gibraltar, inbegripet dess yttre förbindelser, bekräftar härmed att detta avtal kommer att få verkan på territoriet när konventionen av den 29 maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater och 2001 års protokoll till denna utvidgas till att även omfatta Gibraltar, vilket är avhängigt utvidgningen av 1959 års europeiska konvention om inbördes rättshjälp i brottmål till att omfatta Gibraltar. När så inträffar kommer Förenade kungariket att utse en lämplig myndighet i Gibraltar att vara behörig i frågor som rör avtalet. Formella kommunikationer med denna myndighet kommer att följa överenskommelserna mellan Förenade konungariket och Konungariket Spanien rörande myndigheter i Gibraltar inom ramen för EU:s och EG:s instrument och därtill hörande fördrag, vilka anmälades till Europeiska unionens medlemsstater och institutioner den 19 april 2000. En kopia av dessa överenskommelser kommer att delges Republiken Island och Konungariket Norge av generalsekreteraren i Europeiska unionens råd.

Förklaring från de avtalsslutande parterna till avtalet mellan Europeiska unionen och Republiken Island och Konungariket Norge om tillämpningen av vissa bestämmelser i konventionen av den 29 maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan medlemsstaterna i Europeiska unionen och 2001 års protokoll till denna

De avtalsslutande parterna enas om att vid behov samråda när Republiken Island eller Konungariket Norge eller en av Europeiska unionens medlemsstater anser att det finns skäl för detta för att medge effektivast möjliga utnyttjande av detta avtal, inklusive i syfte att förhindra eventuella tvister beträffande det praktiska genomförandet och tolkningen av detta avtal. Detta samråd skall organiseras på lämpligaste sätt, med beaktande av befintliga samarbetsstrukturer.

Förklaring från Republiken Island och Konungariket Norge

Med tanke på att bestämmelserna i konventionen av den 29 maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål möjliggör direktkontakt mellan rättsliga myndigheter, förklarar Republiken Island och Konungariket Norge att deras behöriga rättsliga myndigheter när så är lämpligt önskar göra de efterforskningar som krävs genom det europeiska rättsliga nätverkets kontaktpunkter för att fastställa vilken rättslig myndighet i en av Europeiska unionens medlemsstater som har den territoriella behörigheten att initiera och verkställa en begäran om ömsesidigt bistånd.

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:981) om värdepappersrörelse att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 1 kap. 8 b och 8 c §§, samt närmast före respektive paragraf en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

8 b §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 8 a § får förordna att värdepappersbolaget, dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 8 a § eller att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte skall äventyras eller enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Förordnandet skall vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte gälla under längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta. Om ett förbud som inte tidsbegränsats inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet skall åklagaren besluta att förordnandet skall upphöra.

Ansvarsbestämmelse

8 c §

Till böter döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot ett meddelandeförbud enligt 8 b §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:543) om börs- och clearingverksamhet

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1992:543) om börs- och clearingverksamhet,

dels att 8 kap. 4 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 2 kap. 10 och 11 §§, samt närmast före respektive paragraf en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

Meddelandeförbud

10 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 9 § får förordna att börsen, dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 9 § eller att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte skall äventyras eller enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Förordnandet skall vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte gälla under längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta. Om ett förbud som inte tidsbegränsats inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet skall åklagaren besluta att förordnandet skall upphöra.

*Ansvarsbestämmelse**11 §*

Till böter döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot ett meddelandeförbud enligt 10 §.

8 kap.**4 §¹**

Bestämmelserna i 2 kap. 3 § om ansökan innan bolaget eller föreningen har registrerats och om verksamhetsplan, i 2 kap. 4 § om godkännande av bolagsordningen eller stadgar, i 2 kap. 5 § om kapital, i 2 kap. 6 § om styrelsens storlek och verkställande direktör, i 2 kap. 8 § om sekretess *och* i 2 kap. 9 § om uppgiftsskyldighet skall tillämpas även i fråga om clearingorganisation.

I sin verksamhetsplan skall en clearingorganisation beskriva de huvudsakliga risker som är förenade med verksamheten och hur dessa risker skall hanteras (riskhanteringsplan).

Bestämmelserna i 2 kap. 3 § om ansökan innan bolaget eller föreningen har registrerats och om verksamhetsplan, i 2 kap. 4 § om godkännande av bolagsordningen eller stadgar, i 2 kap. 5 § om kapital, i 2 kap. 6 § om styrelsens storlek och verkställande direktör, i 2 kap. 8 § om sekretess, i 2 kap. 9 § om uppgiftsskyldighet, i 2 kap. 10 § om meddelandeförbud samt ansvarsbestämmelsen i 2 kap. 11 § skall tillämpas även i fråga om clearingorganisation.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

¹ Senaste lydelse 2004:311.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 7 kap. 13 b och 13 c §§, samt närmast före respektive paragraf en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

Meddelandeförbud

13 b §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 13 a § får förordna att holdingföretaget, dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 13 a § eller att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte skall äventyras eller enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Förordnandet skall vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte gälla under längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta. Om ett förbud som inte tidsbegränsats inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet skall åklagaren besluta att

förordnandet skall upphöra.

Bilaga 4

Ansvarsbestämmelse

13 c §

Till böter döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot ett meddelandeförbud enligt 13 b §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

4 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs att 18 § lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §

Den dömda skall tillåtas att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet i den utsträckning som krävet på samhällsskydd medger, om det bedöms lämpligt för att främja hans anpassning i samhället eller den annars finns särskilda skäl. Därvid skall de villkor ställas som kan anses nödvändiga.

Tid för vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet enligt första stycket skall räknas in i verkställigheten.

Tid för vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet enligt första stycket skall räknas in i verkställigheten. *Detsamma gäller tid som den dömda vistas utanför ungdomshemmet med stöd av 4 kap. 29 eller 31 § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

5 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 8 kap. 4 och 5 §§, samt närmast före respektive paragraf en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

Meddelandeförbud

4 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 2 a § får förordna att den centrala värdepappersförvararen eller det kontoförande institutet, dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 2 a § eller att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte skall äventyras eller enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Förordnandet skall vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte gälla under längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta. Om ett förbud som inte tidsbegränsats inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet skall åklagaren besluta att förordnandet skall upphöra.

Ansvarsbestämmelse

5 §

Till böter döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot ett meddelandeförbud enligt 4 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

6 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

dels att 1 kap. 2 §, 2 kap. 1, 2, 4, 8 och 12 §§, 3 kap. 1 §, 4 kap. 8, 11, 13, 25 och 26 §§, 5 kap. 1, 2, 3 och 10 § samt rubrikerna före 4 kap. 25, 26 §§ och 5 kap. 10 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas sex nya paragrafer, 4 kap. 25 a, 25 b och 26 a-26 d §§, samt närmast före 4 kap. 26 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 §¹

Rättslig hjälp enligt denna lag omfattar följande åtgärder:

1. förhör i samband med förundersökning i brottmål,
2. bevisupptagning vid domstol,
3. telefonförhör,
4. förhör genom videokonferens,
5. kvarstad, beslag samt husrannsakan och andra åtgärder som avses i 28 kap. rättegångsbalken,
6. hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning,
7. hemlig kameraövervakning,
8. överförande av frihetsberövade för förhör m.m., och
9. rättsmedicinsk undersökning av en avliden person.

Rättslig hjälp enligt denna lag omfattar följande åtgärder:

1. förhör i samband med förundersökning i brottmål,
2. bevisupptagning vid domstol,
. telefonförhör,
4. förhör genom videokonferens,
5. kvarstad, beslag samt husrannsakan och andra åtgärder som avses i 28 kap. rättegångsbalken,
6. hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning,
7. *tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning,*
8. *tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning,*
9. hemlig kameraövervakning,
10. överförande av frihetsberövade för förhör m.m., och
11. rättsmedicinsk undersökning av en avliden person.

Lagen hindrar inte att hjälp lämnas med annan åtgärd än sådan som anges i första stycket om det kan ske utan tvångsmedel eller annan tvångsåtgärd.

¹ Senaste lydelse 2003:1171.

I fråga om överlämnande, utlämning och delgivning finns särskilda bestämmelser. Det finns också särskilda bestämmelser om rättslig hjälp i brottmål åt vissa internationella organ.

2 kap.

1 §²

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1–7 och 9 skall lämnas under de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd under en svensk förundersökning eller rättegång enligt rättegångsbalken eller annan lag eller författning och enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 8 lämnas enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

I 5 kap. 2 § finns bestämmelser om att den rättsliga hjälpen får förenas med villkor i vissa fall.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1-6 och 9 och 11 skall lämnas under de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd under en svensk förundersökning eller rättegång enligt rättegångsbalken eller annan lag eller författning och enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 7–8 och 10 lämnas enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

2 §³

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1-4 och 8 får lämnas även om den gärning som ansökan avser inte motsvarar ett brott enligt svensk lag. Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 5-7 och 9 får endast lämnas om den gärning som ansökan avser motsvarar ett brott enligt svensk lag (dubbelstraffbarhet), om inte annat följer av 4 kap. 20 § beträffande husrannsakan och beslag.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1-4, 7 och 10 får lämnas även om den gärning som ansökan avser inte motsvarar ett brott enligt svensk lag. Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 5-6, 8–9 och 11 får endast lämnas om den gärning som ansökan avser motsvarar ett brott enligt svensk lag (dubbelstraffbarhet), om inte annat följer av 4 kap. 20 § beträffande husrannsakan och beslag.

4 §

En ansökan om rättslig hjälp i Sverige enligt denna lag bör innehålla

- uppgift om den utländska domstol eller myndighet som handlägger ärendet,
- en beskrivning av det rättsliga förfarande som pågår,
- uppgift om den aktuella gärningen med tid och plats för denna, samt de bestämmelser som är tillämpliga i den ansökande staten,
- uppgift om vilken åtgärd som begärs och, i förekommande fall, i vilken egenskap en person skall höras,

² Senaste lydelse 2002:331.

³ Senaste lydelse 2002:331.

- namn på och adress till de personer som är aktuella i ärendet.

I 4 kap. 8, 11, 14 och 29 §§ finns särskilda bestämmelser om vad en ansökan ytterligare skall innehålla vid vissa slag av åtgärder.

Om ärendet är brådskande eller om verkställighet önskas inom viss tidsfrist skall detta samt skälen härför anges.

En ansökan om rättslig hjälp skall göras skriftligen genom post, bud eller telefax. Den får även, efter överenskommelse i det enskilda fallet, översändas på annat sätt

8 §

Har det begärts av den utländska myndigheten, skall den åklagare eller tingsrätt som handlägger ärendet bekräfta att ansökan tagits emot, om inte den begärda åtgärden kan vidtas genast.

Kan en begärd åtgärd inte vidtas inom den tidsfrist som angivits i ansökan och kan det antas att detta kommer att försvåra förfarandet i den ansökande staten, skall den åklagare eller tingsrätt som handlägger ärendet utan dröjsmål underrätta den utländska myndigheten om när den begärda åtgärden kan vidtas.

Om det under handläggningen av ett ärende om rättslig hjälp framkommer att även en annan åtgärd bör vidtas än den som begärts, får den åklagare som handlägger ärendet underrätta den ansökande staten om detta.

12 §

Den som skall höras eller annars fullgöra något enligt denna lag har rätt att vägra, om stöd finns för det i svensk lag eller i den ansökande statens lag.

När en ansökan om rättslig hjälp avser bevisupptagning vid domstol, telefonförhör eller förhör genom videokonferens i Sverige, skall den ansökande staten underrättas om bestämmelserna i första stycket.

3 kap.

1 §

Bestämmelserna i 2 kap. 4 § första och tredje styckena skall tillämpas vid ansökan om rättslig hjälp utomlands, om inte annat följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige eller av krav från den mottagande staten.

I 4 kap. 9, 10 och 13 §§ finns särskilda bestämmelser om vad en ansökan om telefonförhör och

I 4 kap. 9, 10, 13, 25 b och 26 c §§ finns särskilda bestämmelser om vad en ansökan ytterligare

förhör genom videokonferens skall innehålla.

skall innehålla vid vissa slag av åtgärder.

Bilaga 4

4 kap.

8 §

En utländsk myndighet får hålla telefonförhör med en person som befinner sig i Sverige och som samtycker till förhöret.

Om den utländska myndigheten behöver bistånd av en svensk åklagare eller domstol vid förhöret kan myndigheten ansöka om rättslig hjälp med telefonförhör. En sådan ansökan om rättslig hjälp i rättegång handläggs av tingsrätt. En ansökan om rättslig hjälp med telefonförhör under förundersökning handläggs av åklagare. Av ansökan skall det framgå att den som skall höras samtycker till telefonförhör.

Tidpunkten för ett förhör som avses i andra stycket och övriga praktiska frågor med anledning av förhöret skall beslutas efter samråd med myndigheten i den ansökande staten. Den som skall höras skall underrättas om tid och plats för förhöret. Identiteten och samtycket till telefonförhöret skall kontrolleras. Om den ansökande staten begär det skall 11 § första stycket tillämpas. I så fall skall också 12 § tillämpas.

Tidpunkten för ett förhör som avses i andra stycket och övriga praktiska frågor med anledning av förhöret skall beslutas efter samråd med myndigheten i den ansökande staten. Den som skall höras skall underrättas om tid och plats för förhöret. Identiteten och samtycket till telefonförhöret skall kontrolleras. Om den ansökande staten begär det *eller om det finns särskilda skäl* skall 11 § första stycket tillämpas. I så fall skall också 12 § tillämpas.

11 §

En ansökan om rättslig hjälp med förhör genom videokonferens i rättegång med någon som befinner sig i Sverige skall handläggas av en tingsrätt som har de tekniska hjälpmedel som krävs för ett sådant förhör. *Av ansökan* skall det framgå att den som skall höras samtycker till förhör genom videokonferens i rättegång. Vid handläggningen i tingsrätten skall ärendet anses som en bevisupptagning utom huvudförhandling. Den som är part skall underrättas om tid och plats för bevisupptagningen men behöver kallas endast om han eller hon skall höras eller annars fullgöra något vid bevisupptagningen. Om det behövs får rätten besluta om biträde av tolk.

En ansökan om rättslig hjälp med förhör genom videokonferens i rättegång med någon som befinner sig i Sverige skall handläggas av en tingsrätt som har de tekniska hjälpmedel som krävs för ett sådant förhör. *Vid förhör med en tilltalad* skall det *av ansökan* framgå att den som skall höras samtycker till förhör genom videokonferens i rättegång. Vid handläggningen i tingsrätten skall ärendet anses som en bevisupptagning utom huvudförhandling. Den som är part skall underrättas om tid och plats för bevisupptagningen men behöver kallas endast om han eller hon skall höras eller annars fullgöra något vid bevisupptagningen. Om det behövs får rätten besluta om

En ansökan om rättslig hjälp med förhör genom videokonferens under förundersökning skall handläggas av åklagare.

13 §

I ett mål eller ärende vid svensk domstol får domstolen, under förutsättning att videokonferens i rättegång är tillåten enligt svensk rätt, ansöka om rättslig hjälp med förhör vid utländsk myndighet genom videokonferens med en person som befinner sig i en annan stat om det har avtalats om sådan rättslig hjälp i en internationell överenskommelse med den andra staten eller om den staten annars ger sådan hjälp. *Av ansökan* skall det framgå att den som skall höras samtycker till förhör genom videokonferens.

I ett mål eller ärende vid svensk domstol får domstolen, under förutsättning att videokonferens i rättegång är tillåten enligt svensk rätt, ansöka om rättslig hjälp med förhör vid utländsk myndighet genom videokonferens med en person som befinner sig i en annan stat om det har avtalats om sådan rättslig hjälp i en internationell överenskommelse med den andra staten eller om den staten annars ger sådan hjälp. *Vid förhör med en tilltalad* skall det *av ansökan* framgå att den som skall höras samtycker till förhör genom videokonferens.

Åklagare får ansöka om rättslig hjälp vid utländsk myndighet med förhör genom videokonferens under förundersökning med en person som befinner sig i en annan stat om det har avtalats om sådan rättslig hjälp i en internationell överenskommelse med den andra staten eller om den staten annars ger sådan hjälp.

Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning *av någon* i Sverige

Rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning i Sverige

25 §

En ansökan om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i Sverige handläggs av åklagare. Åklagaren skall genast pröva om det finns förutsättningar för åtgärden och i sådant fall ansöka om rättens tillstånd till åtgärden.

Rättens tillstånd till åtgärden får verkställas genom omedelbar överföring av teledelanden eller uppgifter om teledelanden till den ansökande staten om det kan ske under betryggande former. Verkställighet genom omedelbar överföring får endast ske om det avtalas i en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Åklagaren prövar om förutsättningar för omedelbar överföring finns. Sker

omedelbar överföring får upptagning eller uppteckning av teledelanden inte göras i Sverige.

Upptagningar och uppteckningar som gjorts vid hemlig teleavlyssning på begäran av en annan stat enligt första stycket får bevaras till dess ärendet om rättslig hjälp har avslutats och återredovisning skett enligt 2 kap. 17 §. Om inte annat följer av 27 kap 24 § rättegångsbalken, skall sådana upptagningar och uppteckningar som finns kvar hos svenska myndigheter därefter förstöras.

25 a §

En ansökan om tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i den ansökande staten eller i en annan stat och som görs med stöd av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige, handläggs av åklagare.

Har ett beslut om teleavlyssning eller teleövervakning i samband med en brottsutredning meddelats i den ansökande staten och har den staten behov av tekniskt bistånd som under betryggande former kan lämnas i form av omedelbar överföring av teledelanden eller uppgifter om teledelanden till den ansökande staten, beslutar åklagaren om åtgärden. Befinner sig den som skall avlyssnas i en annan stat än den ansökande staten måste tillstånd som avses i 26 b § ha erhållits av den ansökande staten. Om omedelbar överföring inte kan ske tillämpas i stället bestämmelserna i 25 § första och tredje stycket.

För ett beslut enligt andra stycket tillämpas bestämmelserna i 27 kap. 20 § andra stycket och

21 § *andra och tredje stycket rättegångsbalken. Sker omedelbar överföring av telemeddelanden för upptagning eller uppteckning inte göras i Sverige.*

25 b §

En ansökan som avses i 25 eller 25 a § skall ange under vilken tid som åtgärden önskas samt sådana uppgifter som behövs för att åtgärden skall kunna genomföras. En ansökan som avses i 25 a § skall även innehålla en bekräftelse att ett beslut om avlyssning i samband med en brottsutredning har meddelats i den ansökande staten.

Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning av någon i utlandet

Rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning i utlandet

26 §

Om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall äga rum av någon som befinner sig i en annan stat och den andra staten kräver att ansökan först skall prövas av domstol i Sverige får tingsrätten på begäran av svensk åklagare besluta att tillåta teleavlyssningen eller teleövervakningen.

Om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall äga rum i en annan stat och kräver den staten att domstol i Sverige först ger sitt tillstånd till teleavlyssningen eller teleövervakningen, eller följer ett sådant krav enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige, får tingsrätten på begäran av svensk åklagare besluta att tillåta åtgärden.

Tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

26 a §

En ansökan från en annan stat om tillstånd till att i en brottsutredning inleda eller genomföra hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i Sverige, handläggs av åklagare. Åklagaren skall genast pröva om det finns

förutsättningar för hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning och i sådant fall ansöka om rättens tillstånd till åtgärden.

Bestämmelserna i 49 kap. 6 § första stycket rättegångsbalken skall tillämpas på rättens beslut enligt första stycket. Hovrättens beslut får inte överklagas. Den ansökande staten bör underrättas om rättens beslut inom tolv dagar efter det att en ansökan gjorts.

Om tillstånd vägras, skall åklagaren genast underrätta den ansökande staten att teleavlyssningen eller teleövervakningen inte får ske eller omedelbart skall upphöra samt att det material som tagits upp eller hämtats in inte får användas eller att det får användas på de villkor som åklagaren ställer upp.

26 b §

Om svenska myndigheter genomför eller avser att inleda hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i en annan stat och söks inte rättslig hjälp från den staten, skall åklagaren omedelbart söka tillstånd till åtgärden från den stat där personen befinner sig.

Tillstånd skall också sökas om avlyssningen sker med rättslig hjälp från en annan stat än den stat där den som skall avlyssnas befinner sig.

Om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakningen redan har inletts när en ansökan görs enligt första stycket får teleavlyssningen eller teleövervakningen fortsätta under den tid som frågan om tillstånd prövas i den andra staten.

26 c §

En ansökan om tillstånd som avses i 26 a eller 26 b § skall ange

under vilken tid som åtgärden beräknas pågå och innehålla en bekräftelse att ett beslut om teleavlyssning eller teleövervakning i samband med en brottsutredning har meddelats.

26 d §

Bestämmelserna i 26 a–26 c §§ gäller endast i den utsträckning det har avtalats i en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

5 kap.

1 §

Har en svensk myndighet i ett ärende om rättslig hjälp fått uppgifter eller bevisning från en annan stat *enligt* en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige och som innehåller villkor som begränsar möjligheten att använda uppgifterna eller bevisningen vid utredning av brott eller i ett rättsligt förfarande med anledning av brott, skall svenska myndigheter följa villkoren oavsett vad som annars är föreskrivet i lag eller annan författning.

Har en svensk myndighet i ett ärende om rättslig hjälp fått uppgifter eller bevisning från en annan stat *för att användas vid utredning av brott eller i ett rättsligt förfarande med anledning av brott* och gäller på grund av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige villkor som begränsar möjligheten att använda uppgifterna eller bevisningen, skall svenska myndigheter följa villkoren oavsett vad som annars är föreskrivet i lag eller annan författning.

Om inte annat föreskrivs skall bestämmelserna i första stycket tillämpas om en annan stat utan samband med ett ärende om rättslig hjälp har lämnat uppgifter eller bevisning på eget initiativ och ställt upp villkor som begränsar möjligheten att använda uppgifterna eller bevisningen.

2 §

Rättslig hjälp som lämnas enligt denna lag får i enskilda fall förenas med villkor som är påkallade med hänsyn till enskilds rätt eller som är nödvändiga från allmän synpunkt.

Rättslig hjälp som lämnas enligt denna lag får i enskilda fall förenas med villkor som är påkallade med hänsyn till enskilds rätt eller som är nödvändiga från allmän synpunkt. *Detsamma gäller*

i fråga om uppgifter som lämnas till en annan stat utan samband med ett ärende om rättslig hjälp. Bilaga 4

Villkor som avses i första stycket får inte ställas upp om de strider mot en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

3 §

Den åklagare eller domstol som har *lämnat rättslig hjälp till en annan stat och därvid* ställt villkor enligt 2 § får på begäran av en myndighet i den andra staten medge undantag från villkoret. Detsamma gäller i fråga om villkor som följer direkt av bestämmelser i en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Den åklagare eller domstol som har ställt villkor enligt 2 § får på begäran av en myndighet i den andra staten medge undantag från villkoret. Detsamma gäller i fråga om villkor som följer direkt av bestämmelser i en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Uppgiftsskyldighet

Uppgiftsskyldighet och meddelandeförbud m.m.

10 §⁴

Bestämmelser om uppgiftsskyldighet finns i 1 kap. 11 § lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse, 1 kap. 8 a § lagen (1991:981) om värdepappersrörelse, 2 kap. 9 § lagen (1992:543) om börs- och clearingverksamhet, 7 kap. 13 a § lagen (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag, 8 kap. 2 a § lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument, 4 kap. 5 § lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar och 2 kap. 20 § lagen (2004:327) om investeringsfonder.

I de lagar som anges i första stycket finns även bestämmelser om meddelandeförbud och ansvarsbestämmelser för den som bryter mot ett sådant förbud.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

⁴ Senaste lydelse 2004:327.

7 Förslag till lag om ändring i lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 4 kap. 6 och 7 §§, samt närmast före respektive paragraf en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

Meddelandeförbud

6 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 5 § får förordna att institutet, dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 5 § eller att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte skall äventyras eller enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Förordnandet skall vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte gälla under längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta. Om ett förbud som inte tidsbegränsats inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet skall åklagaren besluta att förordnandet skall upphöra.

Ansvarsbestämmelse

7 §

Till böter döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot ett meddelandeförbud enligt 6 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 8 och 21 §§ lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

8 §

Bestämmelserna i 5-7 §§ gäller inte

1. när en myndighet eller en domstol behöver tillgång till sådana uppgifter som avses i 5 § för att lösa tvister,

2. för elektroniska meddelanden som befordras eller har expedierats eller beställts till eller från en viss adress i ett elektroniskt kommunikationsnät som omfattas av beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning, eller

2. för elektroniska meddelanden som befordras eller har expedierats eller beställts till eller från en viss adress i ett elektroniskt kommunikationsnät som omfattas av beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning, *eller beslut om rättslig hjälp genom tekniskt bistånd med teleavlyssning eller teleövervakning, eller*

3. i den utsträckning uppgifter som avses i 5 § är nödvändiga för att förhindra och avslöja obehörig användning av ett elektroniskt kommunikationsnät eller en elektronisk kommunikationstjänst.

21 §

Tystnadsplikt enligt 20 § första stycket gäller även för uppgift som hänför sig till

1. åtgärden att kvarhålla försändelser enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken, och

2. angelägenhet som avser användning av hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 kap. 18 eller 19 § rättegångsbalken.

2. angelägenhet som avser användning av hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 kap. 18 eller 19 § rättegångsbalken, *rättslig hjälp genom tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 4 kap. 25 a § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

9 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar

dels att lagens rubrik samt 1, 3 och 5–7 §§ skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas sju nya paragrafer, 10–16 §§, av följande lydelse,

dels att det närmast före 2 § skall införas en ny rubrik som skall lyda: ”Gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar”,

dels att det närmast före 10 § och närmast före 14 § skall införas nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Lag om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar

Lag om vissa former av internationellt samarbete för brottsutredningar

1 §

Denna lag gäller för sådana gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar som inrättas mellan myndigheter i Sverige och myndigheter i en eller flera medlemsstater i Europeiska unionen med stöd av rådets rambeslut 2002/465/RIF av den 13 juni 2002 om gemensamma utredningsgrupper.

Bestämmelserna i 2–9 §§ gäller för sådana gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar som inrättas mellan myndigheter i Sverige och myndigheter i en eller flera andra stater med stöd av

1. rådets rambeslut 2002/465/RIF av den 13 juni 2002 om gemensamma utredningsgrupper,

2. konventionen av den 29 maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater, eller

3. avtalet av den 19 december 2003 mellan Europeiska unionen och Republiken Island och Konungariket Norge om tillämpningen av vissa bestämmelser i konventionen av den 29 maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater och 2001 års protokoll till denna.

I 10–13 §§ finns bestämmelser om internationellt samarbete med kontrollerade leveransers.

Bestämmelserna i 14 och 15 §§ gäller överenskommelser mellan myndigheter i Sverige och myndigheter i en annan stat om samarbete som avser åtgärder i en brottsutredning som utförs av tjänstemän med skyddsidentitet.

3 §

En överenskommelse om att inrätta en gemensam utredningsgrupp får, om förundersökning pågår i Sverige avseende brottslighet som gruppen skall utreda, ingås av den åklagare eller myndighet som leder förundersökningen.

Om en gemensam utredningsgrupp inte kan inrättas med stöd av första stycket får en överenskommelse om att inrätta en sådan grupp ingås av

1. Riksåklagaren eller den åklagarmyndighet som Riksåklagaren bestämmer,
2. Rikspolisstyrelsen eller den polismyndighet som Rikspolisstyrelsen bestämmer,
3. Tullverket, eller
4. Kustbevakningen.

Av överenskommelsen skall det framgå vilka tjänstemän som ingår i den gemensamma utredningsgruppen och under vilken tid gruppen skall vara verksam.

Om en gemensam utredningsgrupp inte kan inrättas med stöd av första stycket får en överenskommelse om att inrätta en sådan grupp ingås av

1. Riksåklagaren eller den åklagare som Riksåklagaren bestämmer,
2. Rikspolisstyrelsen eller den polismyndighet som Rikspolisstyrelsen bestämmer,
3. Tullverket, eller
4. Kustbevakningen.

5 §

Har en svensk myndighet fått uppgifter genom en gemensam utredningsgrupp som inrättats med stöd av denna lag och innehåller rambeslutet villkor som begränsar möjligheten att använda uppgifterna skall myndigheten följa villkoren oavsett vad som annars är föreskrivet i lag eller annan författning.

Har en svensk myndighet fått uppgifter genom en gemensam utredningsgrupp som inrättats med stöd av denna lag och gäller enligt en överenskommelse som anges i 1§ villkor som begränsar möjligheten att använda uppgifterna skall myndigheten följa villkoren oavsett vad som annars är föreskrivet i lag eller annan författning.

6 §

Överlämnande av uppgifter eller bevisning från en svensk myndighet till en gemensam utredningsgrupp som inrättats med stöd av denna lag får i enskilda fall förenas med villkor som är nödvändiga av hänsyn till enskilds rätt eller som är nödvändiga från allmän synpunkt.

Villkor som avses i första stycket får inte ställas upp om de strider mot *rambeslutet*.

Villkor som avses i första stycket får inte ställas upp om de strider mot *den överenskommelse enligt 1 § som är tillämplig*.

Bilaga 4

7 §

Den svenska myndighet som överlämnat uppgifter eller bevisning och ställt villkor enligt 6 § får på begäran av en myndighet i den andra staten medge undantag från villkoret. Detsamma gäller i fråga om villkor som följer direkt av *rambeslutet*.

Den svenska myndighet som överlämnat uppgifter eller bevisning och ställt villkor enligt 6 § får på begäran av en myndighet i den andra staten medge undantag från villkoret. Detsamma gäller i fråga om villkor som följer direkt av *den överenskommelse enligt 1 § som är tillämplig*.

Kontrollerade leveranser

10 §

En ansökan från en myndighet i en annan stat om biträde med en kontrollerad leverans i Sverige skall handläggas av den åklagare inom vars område åtgärden skall vidtas eller den åklagare som Riksåklagaren bestämmer.

11 §

En ansökan om att en kontrollerad leverans skall vidtas utomlands får göras av åklagare, polismyndighet, Tullverket eller Kustbevakningen.

12 §

I fråga om uppgifter som en svensk myndighet har fått i ett ärende om kontrollerad leverans enligt denna lag, skall bestämmelserna i 5 § tillämpas om detta följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Bestämmelserna i 6 och 7 §§ gäller även för ärenden om kontrollerad leverans enligt denna lag. Villkor enligt 6 § får dock inte ställas upp om de strider mot en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

13 §

Bestämmelserna om skadestånd i 8 och 9 §§ skall tillämpas i ett ärende om kontrollerad leverans enligt denna lag, om detta följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Brottsutredningar med användning av skyddsidentitet

14 §

En överenskommelse om bistånd i en brottsutredning som genomförs av tjänstemän med skyddsidentitet får, om förundersökning pågår i Sverige angående brottslighet som åtgärden avser, ingås av den åklagare eller polismyndighet som leder förundersökningen.

Om det inte pågår eller inleds någon förundersökning av den brottslighet som åtgärden avser, får en överenskommelse som avses i första stycket ingås av

1. Riksåklagaren eller den åklagare som Riksåklagaren bestämmer, eller

2. Rikspolisstyrelsen eller den polismyndighet som Rikspolisstyrelsen bestämmer.

Åtgärdens varaktighet och övriga praktiska frågor skall framgå av överenskommelsen.

15 §

I fråga om uppgifter som en svensk myndighet har fått i ett ärende om samarbete enligt 14 §, skall bestämmelserna i 5 § tillämpas om detta följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Bestämmelserna i 6 och 7 §§ gäller även för ärenden om samarbete enligt 14 §. Villkor enligt 6 § får dock inte ställas upp om de strider mot en internationell överenskommelse som är bindande

16 §

Bestämmelserna om skadestånd i 8 och 9 §§ skall tillämpas vid samarbete enligt 14 §, om detta följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005 med undantag för bestämmelserna i 1 § första stycket 3 som träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

10 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2004:46) om investeringsfonder att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 2 kap. 20 a och 20 b §§, samt närmast före respektive paragraf en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

Meddelandeförbud

20 a §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 20 § får förordna att fondbolaget eller förvaringsinstitutet, dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 20 § eller att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte skall äventyras eller enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Förordnandet skall vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte gälla under längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta. Om ett förbud som inte tidsbegränsats inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet skall åklagaren besluta att förordnandet skall upphöra.

Ansvarsbestämmelse

20 b §

Till böter döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot ett meddelandeförbud enligt 20 a §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

11 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse

Bilaga 4

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 1 kap. 12 och 13 §§, samt närmast före respektive paragraf en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

Meddelandeförbud

12 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 11 § får förordna att kreditinstitutet, dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 11 § eller att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte skall äventyras eller enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Förordnandet skall vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte gälla under längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta. Om ett förbud som inte tidsbegränsats inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet skall åklagaren besluta att förordnandet skall upphöra.

Ansvarsbestämmelse

13 §

Till böter döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot ett meddelandeförbud enligt 12 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

Förteckning över remissinstanserna

Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Stockholms tingsrätt, Linköpings tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Sundsvalls tingsrätt, Umeå tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Säkerhetspolisen, Kustbevakningen, Tullverket, Finansinspektionen, Skatteverket, Datainspektionen, Statskontoret, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Post- och telestyrelsen, Konsumentverket, Sveriges Domareförbund, Sveriges advokatsamfund, Svenska Polisförbundet, Svenska Avdelningen av Internationella Juristkommissionen, Svenskt Näringsliv, Svenska Bankföreningen, Finansbolagens Förening, Svenska Fondhandlareföreningen, TeliaSonera Sverige AB, OMX AB, Stockholmsbörsen AB, Nordic Growth Market NGM AB, Aktietorget AB, Fondbolagens Förening, VPC AB, Fristående Sparbankers Riksförbund, Konsumenternas bank- och försäkringsbyrå, Näringslivets Telekomförening, Svenska IT-företagens Organisation, Vodafone Sverige AB och Tele2 AB.